

מערכת החינוך בישראל בראייה השוואתית בינלאומית

על-פי Education at a Glance (EAG) 2020

מינהל כלכלה ותקציבים

אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה

8 בספטמבר 2020

Education at a Glance 2020

Authors: OECD

Publication Date : September 8th 2020

Pages : 466

תוכן העניינים

מבוא

הקדמה

פרק 1: נתונים בסיסיים על החינוך בישראל וב-OECD

- א. אוכלוסיית הצעירים
- ב. גודל כיתה
- ג. שיעורי למידה
- ד. יחס תלמיד-מורה ומורה-כיתה לפי שלב חינוך

פרק 2: תלמידים ותשומות בישראל בהשוואה ל-OECD

- א. שנות לימוד חובה
- ב. ימי לימודים ושעות לימוד חובה
- ג. הרכב שעות הלימוד החובה בשנה, לפי מקצועות
- ד. השוואה בין כיתה א' לכיתה ו'

פרק 3: המורים בישראל וב-OECD

- א. שעות הוראה ונוכחות מורה בשנה
- ב. גילאי עובדי הוראה
- ג. המורות במערכת החינוך
- ד. השכלת המורים
- ה. מנהלי בתי ספר

פרק 4: שכר מורים בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD

- א. שכר סטטוטורי – הכשרה מינימלית וטיפיקאלית
- ב. שכר סטטוטורי של מורה בהתחלת הקריירה

- ג. שכר בפועל
- ד. שכר בפועל לפי קבוצת גיל
- ה. שכר בפועל לפי מגדר
- ו. פוטנציאל הצמיחה בשכר הסטטוטורי
- ז. שכר מנהלי בית ספר

פרק 5: חשבונאות לאומית לחינוך

- א. הוצאה דולרית לתלמיד
- ב. הוצאה דולרית לתלמיד לפי שלב חינוך
- ג. המאמץ הכלכלי בגין השקעה בחינוך – חלקו היחסי מהתוצר המקומי
- ד. חלקן של ההוצאות הפרטיות בהשוואה לציבוריות במוסדות חינוך
- ה. שיעור ההוצאה לחינוך מתוך כלל הוצאות המדינה

פרק 6: רמת השכלת האוכלוסייה בישראל וב-OECD

- א. רמת ההשכלה של האוכלוסייה
- ב. השכלה של בני 25-34
- ג. השכלה גבוהה לפי סוג השכלה
- ד. בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64
- ה. פרופיל הסטודנטים
- ו. רמת השכלה, תעסוקה ושכר

מבוא

מטרת החוברת היא לסכם את הממצאים העולים מפרסום Education at a Glance (EAG) בשנת 2020, על מצבה של מערכת החינוך בישראל יחסית למדינות החברות ב-OECD¹. מרבית הנתונים מתייחסים לנתוני 2018 אך יש נתונים נוספים כמו הוצאה לאומית לחינוך המתייחסים לשנת 2017 ונתוני השכלה גבוהה, שכר מורים ותוכנית לימודים המתייחסים לנתוני 2019.

ההשוואה נעשית למוצע מדינות OECD² ומדינות נבחרות נוספות. בשנים המוצגות בפרסום, יישום רפורמת "אופק חדש" הושלם בשלבי החינוך קדם יסודי ועד חטיבת הביניים כאשר רוב מוחלט של עובדי הוראה מועסקים במסגרת הרפורמה. עם זאת, שיעורי הצטרפות עובדי ההוראה לרפורמת "עוז לתמורה" בחטיבה העליונה עומד על 81% ממשורות המורים.

הדו"ח בא לתת הסברים, הבהרות וניתוחים סטטיסטיים וכלכליים, לחדד הבחנות בין שינויים ריאליים לבין שינויי הגדרות בדיווחים בנתוני החינוך המתפרסמים ב-EAG.

רוב הנתונים המופיעים בניתוח זה מקורם ב-EAG ומהאתר הסטטיסטי של הארגון, OECDstat. חלק מהנתונים הינם עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה של משרד החינוך ומתבססים על נתוני ה-EAG.

בניתוח זה נכללו לוחות ותרשימים במטרה להביא לקורא הסברים מפורטים בדגש על מערכת החינוך בישראל. נתונים משלימים נוספים שמקורם במשרד החינוך או הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) נאספו בעת הצורך, בציון המקור ליד כל לוח ותרשים, כדי להקל על ההבנה.

אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מקיים קשרי עבודה שוטפים עם נציגי ה-OECD ואגף החינוך של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה במטרה להתאים את הגדרות הנתונים הישראליים מול נתוני ה-OECD.

¹ Organization for Economic Cooperation and Development - ארגון וולונטארי של המדינות המפותחות לשיתוף פעולה כלכלי ולהתוויית דרכים לפיתוח.

² בדו"ח זה כאשר מצוין OECD הכוונה היא למוצע לא משוקלל של מדינות ה-OECD. בכל הלוחות והתרשימים כאשר אנו מציגים מגמות ותמורות בין שנים. בחרנו להיצמד למוצעי ה-OECD כפי שמתפרסמים בדו"ח ה-EAG. בכל מקום שבו מוצגים שיעורי שינוי ומוצעים של ה-OECD, הנתונים מתייחסים להרכב המדינות שדיווחו באותה שנה ואין הכרח שהמוצע המצוין בחתכי התקופה הנבדקת מורכב מאותן מדינות. הסיבות לכך נובעות מהעובדה שחלק מהמדינות לא השתייכו לארגון בשנים שנבדקו או מדינות שחסרו את הנתונים הנבדקים.

הנתונים המוצגים בפרסום זה הינם פרי עבודתם של נציגי המדינות החברות בארגון ה-OECD. האינדיקטורים חושבו, עובדו, נבדקו ונשלחו למזכירות ארגון ה-OECD בפריז, במטרה לפתח ולעדכן מדדי השוואה והערכה בין-לאומיים.

לטובת פרסומי EAG עתידיים, מתכנסים נציגי המדינות פעמיים בשנה. במהלך כינוסים אלה מתקבלות החלטות בדבר עדכוני מדדים, הוספה והשמטת אינדיקטורים ושינוי שיטות חישוב אשר מאושרות בדיונים. כמו כן נשמעות הרצאות ממיטב החוקרים בעולם והנציגים מחליפים מידע ורעיונות במטרה לחזק את הקשר בין המדינות ועם ארגון ה-OECD במטרה לשפר את מערכות החינוך.

יצוין כי משנה לשנה ישנם שינויים בתכנון ובתוכן פרסום ה-EAG כך שתיתכן מגבלת יכולת קיום השוואות לאורך שנים בנושאים מסוימים. השנה נכלול בדו"ח ניתוחים חדשים: השכלת המורים, השכלת מנהלי בתי ספר, זמני עבודה והוראה של מנהלים, שיעור אוכלוסיית בעלי השכלה נמוכה.

הקדמה

בשנת 2020 38 מדינות מפותחות חברות בארגון ה-OECD³ עם אוכלוסייה כוללת של כ-1.352 מיליארד תושבים⁴. במאי 2020 נכנסה קוסטה ריקה כמדינה חברה חדשה בארגון. מדינה זו כלולה במרבית החישובים, תרשימים, לוחות וניתוחים בחוברת זאת. במקרה שלא, זה מצוין.

הרכב האוכלוסייה בין המדינות השונות נע בין כ-348,000 תושבים באיסלנד ועד כ-326 מיליון בארה"ב. תשע המדינות המאוכלסות ביותר מרכזות כמעט שלושה רבעים מכלל האוכלוסייה בארגון. מדינת ישראל החברה ב-OECD משנת 2010, מונה כ-8,798,000 תושבים ומצויה במקום 24 אחרי אוסטרליה ולפני שוויץ. בין המדינות הקטנות יותר: דנמרק, פינלנד, אירלנד, נורווגיה, ניו זילנד וסלובקיה.

עם זאת, השוואה בין מדינות אינה פשוטה. השוואה למדינות בעלות מערכת חינוך באיכות גבוהה, אינה מספקת, בגלל השוני במקורות העומדים לרשות מערכות החינוך; אלה תלויים, בין היתר, ברמת התוצר המקומי הגולמי (תמ"ג), שהוא גבוה יותר במדינות המופת, שיעור התלמידים מכלל האוכלוסייה, שהוא נמוך בהן בהשוואה לשיעורם בישראל.

מנגד, השוואה אך ורק למדינות שהתמ"ג שלהן דומה לתמ"ג של מדינת ישראל לא תתחשב בעובדה כי רמת ההשכלה בישראל גבוהה מזו שבמדינות בעלות רמת התפתחות כלכלית דומה.

בנוסף קיימים הבדלים גדולים בין מערכות החינוך במדינות החברות ב-OECD:

- מספר שנות לימוד חובה: מספר שנות הלימוד החובה נע בין 9 שנים באסטוניה, סלובניה, קוריאה ויפן ל-15 שנים בישראל ובמקסיקו. בנוסף, קיימים הבדלים בשלבי החינוך החובה: לימודי החובה קיימים בחינוך הקדם יסודי ב-16 מדינות בלבד ובחט"ע ב-22 מדינות.
- התחלת שנת הלימודים: ב-24 מתוך 38 מדינות שנת הלימודים מתחילה בספטמבר. ב-13 המדינות האחרות שנת הלימודים מתחילה בחודשים שונים לכל אורך השנה.
- חלוקת שנות הלימודים בין שלבי החינוך: גם אורכם בשנים של שלבי החינוך שונים ממדינה למדינה. אורך הלימודים בחינוך היסודי נע בין 4 שנים במדינות כמו אוסטרליה, גרמניה או

³ בדו"ח זה כאשר מצוין OECD הכוונה היא לממוצע לא משוקלל של מדינות ה-OECD. בכל הלוחות והתרשימים כאשר אנו מציגים מגמות ותמורות בין שנים, בחרנו להיצמד לממוצעי ה-OECD כפי שמתפרסמים בדו"ח ה-EAG. בכל מקום שבו מוצגים שיעורי שינוי וממוצעים של ה-OECD, הנתונים מתייחסים להרכב המדינות שדיווחו באותה שנה ואין הכרח שהממוצע המצוין בחתכי התקופה הנבדקת מורכב מאותן מדינות. הסיבות לכך נובעות מהעובדה שחלק מהמדינות לא השתייכו לארגון בשנים שנבדקו או מדינות שחסרו את הנתונים הנבדקים.

⁴ לפי נתוני 2018.

סלובקיה ל-7 שנים באוסטרליה או בדנמרק. אורך הלימודים בחט"ב נע בין שנתיים בצ'ילה ובבלגיה ל-6 שנים בליטא.

– גיל התלמידים בתחילת הלימודים: בחלק מהמדינות, כגון אוסטרליה או ניו זילנד, התלמידים מתחילים ללמוד בחינוך היסודי בגיל 5 ובמדינות אחרות, לדוגמה ליטא, פולין או שוודיה, מתחילים בגיל 7. ברוב המדינות גיל התחלתי הוא 6. בחט"ב, טווח הגילאים נע בין 10 באוסטריה או בסלובקיה ל-13 בפינלנד או בפולין.

אלה רק מספר דוגמאות המראות עד כמה ההשוואה הבינלאומית צריכה להתבסס על הגדרות מספיק מדויקות כדי לקבל סטטיסטיקה בינלאומית חזקה למדי. הבדלים אלו עלולים להשפיע על המידע הסטטיסטי.

לפיכך נבחרו לצורך ההשוואה חמישה גושי מדינות:

- מדינות מקובלות להשוואה: ממוצע ה-OECD, ארה"ב.
- מדינות מופת מבחינת השירותים החברתיים: דנמרק, פינלנד
- מדינות בעלות תמ"ג לנפש הדומה לזה של ישראל: קוריאה, ספרד.
- מדינות בעלות נתוני התפתחות מעניינים בתחום החינוך וברי השוואה לישראל: סלובניה, סלובקיה, צ'כיה ופורטוגל.
- מדינות מפותחות ממערב אירופה בעלות ותק רב שנים ב-OECD: איטליה, צרפת, גרמניה.

יצוין כי המדינות הנבחרות הינן מדינות בעלות סדרות סטטיסטיות יחסית מלאות וברורות השוואה עם מדינת ישראל. קיימות מדינות המתאימות להשוואה עם ישראל ולא נבחרו עקב מחסור במידע סטטיסטי. עם זאת, לפי הצורך, ברוב הלוחות והתרשימים ישראל תשווה לממוצע ה-OECD בלבד או לכל המדינות החברות בארגון. לבסוף, במקרים בודדים, לוח או תרשים יתייחס לישראל בלבד, לפי הצורך.

ה-PPP הוא הסל שנבחר ע"י OECD לצורך השוואות בינלאומיות ב-EAG 2020. הוא שער החליפין Private consumption. PPP מתואם ל-GDP בשנת 2017. הוא משמש לחישוב ההוצאה הלאומית ושווה ערך 3.7451 ₪. עבור חישוב נתוני השכר PPP=4.1907 ₪ ונמדד על-פי יכולת הצריכה הפרטית של האוכלוסייה בינואר 2019.

נתוני אוכלוסייה ותמ"ג לנפש ב-PPP במדינות ההשוואה

תמ"ג לנפש* (באלפים)		אוכלוסייה (באלפים)		
שיעור השינוי מ-2010	2018	שיעור השינוי מ-2010	2018	
41.1%	40,297	16.5%	8,798	ישראל
33.0%	45,079	5.0%	1,351,923	OECD
21.8%	42,784	2.2%	60,484	איטליה
29.0%	62,945	6.2%	325,732	ארה"ב
39.0%	54,530	1.2%	82,792	גרמניה
32.6%	57,216	4.5%	5,781	דנמרק
40.1%	38,958	1.0%	2,067	סלובניה
30.5%	32,579	1.0%	5,443	סלובקיה
26.6%	40,542	0.4%	46,658	ספרד
25.7%	34,342	-2.7%	10,291	פורטוגל
27.2%	49,395	3.0%	5,513	פינלנד
45.9%	40,443	1.4%	10,610	צ'כיה
28.3%	46,431	3.5%	66,919	צרפת
39.1%	42,240	4.1%	51,607	קוריאה

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

* קוסטה ריקה לא כלולה בממוצע ה-OECD.

מהלוח עולה כי אוכלוסיית ישראל גדלה בין 2010 ל-2018 ב-16.5%, יותר מפי 3 ממוצע ה-OECD. שיעור גידול האוכלוסייה בישראל הוא הגבוה בין מדינות ההשוואה והשני בגודלו בין כל המדינות החברות בארגון. באותה שנה הצטמצמה האוכלוסייה ב-8 מדינות בארגון, ביניהן יפן, יוון ופורטוגל. בלטביה האוכלוסייה ירדה ב-8.8% ובליטא ב-10.6%.

התמ"ג לנפש בישראל גדל בצורה משמעותית בין השנים 2010 ל-2018, כ-41%. גידול זה גבוה בהרבה מזה של ממוצע ה-OECD. יש להדגיש שבטווח שנים זה התמ"ג לנפש גדל לעומת הגידול המשמעותי של האוכלוסייה.

בחלק התרשימים שמות המדינות יוחלפו בקיצור שלהם בשימוש ב-OECD, בגלל חוסר מקום בתרשים:

AUS	אוסטרליה	FIN	פינלנד	MEX	מקסיקו
AUT	אוסטריה	FRA	צרפת	NLD	הולנד
BEL	בלגיה	GRC	יוון	NOR	נורווגיה
CAN	קנדה	HUN	הונגריה	NZL	ניו זילנד
CHE	שוויץ	IRL	אירלנד	OECD	OECD
CHL	צ'ילה	ISL	איסלנד	POL	פולין
COL	קולומביה	ISR	ישראל	PRT	פורטוגל
CRI	קוסטה ריקה	ITA	איטליה	SVK	סלובקיה
CZE	צ'כיה	JPN	יפן	SVN	סלובניה
DEU	גרמניה	KOR	קוריאה	SWE	שוודיה
DNK	דנמרק	LTU	ליטא	TUR	טורקיה
ESP	ספרד	LUX	לוקסמבורג	UKM	אנגליה
EST	אסטוניה	LVA	לטביה	USA	ארה"ב

פרק

נתונים בסיסיים על החינוך בישראל וב-OECD

א. אוכלוסיית הצעירים

ב. גודל כיתה

ג. שיעורי למידה

ד. יחס תלמיד-מורה ומורה-כיתה לפי שלב חינוך

פרק זה מציג נתונים מרכזיים על מערכות החינוך בישראל ובמדינות ה-OECD. נתונים אלה נותנים מבט שונה ומעניין על המידע המופיע ב-EAG.

א. אוכלוסיית הצעירים

שיעור אוכלוסיית הצעירים והסטודנטים משתנה בין המדינות ומהווה היבט חשוב ברמת ההשפעה על אוכלוסיית המדינות השונות ועל הכלכלה שלהן. נושא זה משפיע על מערכות החינוך ועל סדרי העדיפויות מבחינת התקציב והשקעה בחינוך, בניית כיתות, בתי ספר וגיוס מורים

לוח 1.1: שיעור הצעירים מתוך כלל האוכלוסייה והלומדים מתוך בני 0-24 ב-2018

שיעור הלומדים מתוך בני 0-24	שיעור הצעירים מכלל האוכלוסייה			מדינה
	בני 0-24	בני 0-17	בני 6-17	
73.5%	43.3%	33.1%	20.9%	ישראל
73.8%	30.8%	21.8%	14.6%	OECD
72.4%	23.1%	16.2%	11.3%	איטליה
	31.9%	22.6%	15.3%	ארה"ב
77.1%	24.0%	16.4%	10.8%	גרמניה
81.4%	29.4%	20.2%	13.9%	דנמרק
81.9%	24.4%	17.7%	11.7%	סלובניה
65.6%	26.4%	18.5%	12.2%	סלובקיה
79.4%	24.7%	17.9%	12.4%	ספרד
72.3%	24.5%	17.1%	12.0%	פורטוגל
76.9%	27.5%	19.3%	13.2%	פינלנד
73.1%	25.1%	18.4%	12.0%	צ'כיה
75.4%	29.9%	21.9%	15.0%	צרפת
78.7%	25.0%	15.8%	11.0%	קוריאה

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

אוכלוסיית בני 0-24 כוללת בתוכה את התלמידים בכלל שלבי החינוך, מהמעונות וגני הילדים ועד החינוך הגבוה. אוכלוסיית בני 6-17 מתאימה לחינוך חובה בישראל בעיקר בחינוך היסודי, בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה. קבוצת גיל 0-17 מוסיפה לקבוצה הקודמת את הקבוצה הכוללת את התלמידים בחינוך הקדם יסודי.

השיעורים הגבוהים במדדים המופיעים בלוח, מציגים חברה צעירה ודינמית הדורשת יותר תשומות ממערכת החינוך שלה. מהלוח שלהלן עולה כי שיעור הצעירים עד גיל 24 מכלל האוכלוסייה בישראל גבוה בפער ניכר לעומת ה-OECD (43.3% לעומת 30.8% בממוצע ה-OECD). מתוך כל המדינות החברות בארגון, ישראל ממוקמת במקום הגבוה ביותר אחרי שיעור הצעירים במקסיקו. נתון זה כולל גם את גילאי 0-3 כפוטנציאל לשינוי מספר התלמידים העתידי במערכות החינוך. שיעורי הלמידה של גילאי 3-4 גבוה באופן יחסי בישראל.

ההשוואה בין 2010 ל-2018 מראה כי שיעור בני 0-24 בישראל ירד ב-0.2%, מה שמראה שהאוכלוסייה במדינה נשארת צעירה ולא מזדקנת.

בנוסף, שיעור הלומדים (בכל שלבי החינוך, כולל גני ילדים והשכלה גבוהה) מקרב בני 0-24 בישראל זהה לזה שבממוצע ה-OECD. ישראל אינה נמצאת במקום גבוה בשיעור הלומדים מתוך בני 0-24 לעומת מדינות ה-OECD (מקום 20 מתוך 35 מדינות), בשל הכללת טווח תקופת השירות הצבאי בסטטיסטיקה זו. חובת השירות הצבאי למעשה דוחה את תחילת הלימודים הגבוהים במספר שנים על ידי רוב המתגייסים הצעירים.

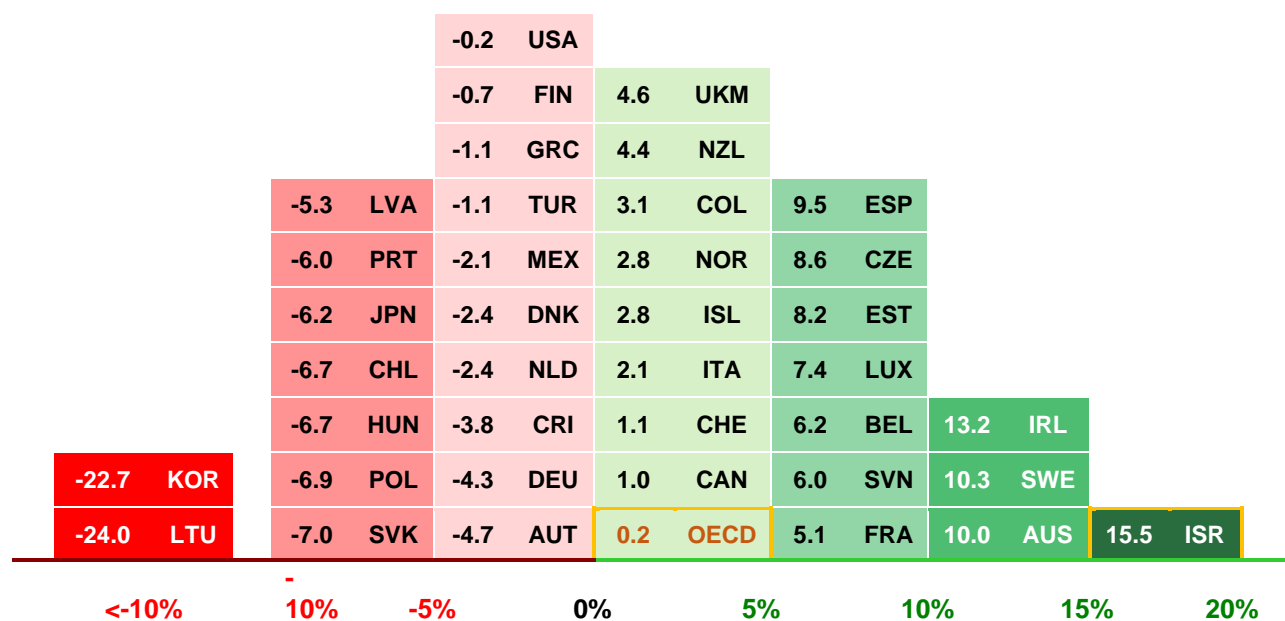
תמונה זהה מתקבלת כאשר נבדק שיעור הצעירים בני 6-17: שיעור זה בישראל גבוה בהרבה מזה שב-OECD והוא השני בגודלו מתוך כל מדינות הארגון אחרי מקסיקו. בישראל שליש האוכלוסייה שייך לקבוצת גיל 0-17. שיעור זה הוא הגבוה ביותר מתוך מדינות ה-OECD.

תרשים 1.1 מראה את ההתפתחות של אוכלוסייה בגילאי 6-17 בתוך 8 שנים.

במדינה בה מתקיימת ירידה במספר התלמידים מתקבל על פי רוב שיפור במדדים שונים בלי מאמץ כלכלי מיוחד: הוצאה לאומית לתלמיד, ממוצע תלמידים לכיתה, ממוצע תלמידים למורה. לעומת זאת, עלייה במספר התלמידים מקשה יותר על הצגת השיפור במדדים אלה. עם זאת, ירידה בשיעור בני 6-17 מצביעה על הזדקנות האוכלוסייה לטווח הארוך.

בטווח שנים זה, אוכלוסיית בני 6-17 בישראל גדלה ב-15.5%. זה שיעור הגידול הגבוה ביותר מכל מדינות ה-OECD. במקום השני נמצאת אירלנד עם 13.2% ובמקום השלישי שוודיה עם 10.3%. ב-OECD בממוצע אוכלוסייה זו גדלה ב-0.2%.

תרשים 1.1: השינוי באחוזים של אוכלוסיית בני 6-17 בין 2010 ל-2018*

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך OECDstat

* קיצורי שמות המדינות לפי הלוח הנמצא בהקדמה.

יש לציין כי שיעור שלילי נמצא בקרב מחצית המדינות החברות בארגון (19 מדינות מתוך 38). במדינות החברות ב-OECD, הירידה הגדולה ביותר באוכלוסיית הצעירים חלה בליטא עם -24.0%, קוריאה עם -22.7% וסלובקיה עם -7.0%.

בין 2010 ל-2018 אוכלוסיית בני 6-17 גדלה בישראל בכרבע מיליון ילדים. בטווח שנים זה, אוכלוסיית OECD לא השתנתה בשל ירידות מקבילות כגון בקוריאה המציגה ירידה בכ-1,669,000 ילדים. זאת הירידה החזקה ביותר מבחינת מספר ילדים.

לעובדה שבישראל שיעור האוכלוסייה הצעירה גבוה מאוד יש משמעויות הן מההיבט החברתי והן מההיבט התקציבי. כמו כן לעובדה זאת השפעה ניכרת גם על חלק מהמדדים המופיעים בדו"ח זה.

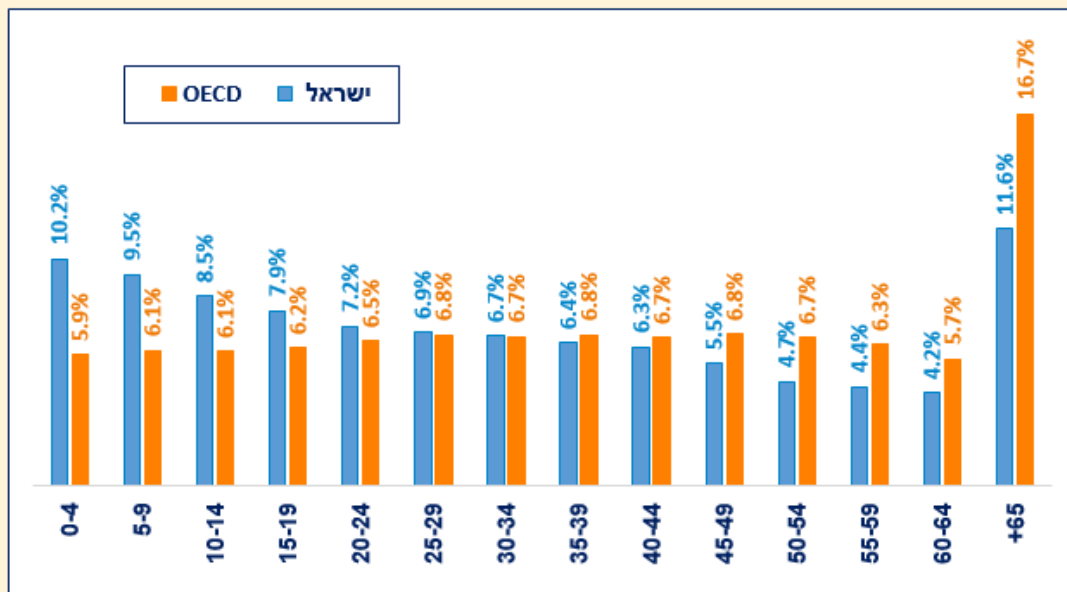
ראשית, שיעור תלמידים גבוה באוכלוסייה משליך גם על ביקוש גבוה למורים. הפניית שיעור גבוה יחסית מתוך בעלי תואר למקצועות ההוראה בחינוך, יוצרת תחרות בשוק העבודה במטרה לגייס כוח אדם איכותי להוראה.

שנית, שיעורם הגבוה של הלומדים מתוך כלל האוכלוסייה אינו רק תוצאה דמוגרפית של מבנה גילים צעיר, אלא גם תוצאה של שיעור לומדים גבוה ושיעור נשירה נמוך בחינוך היסודי והעל-יסודי, מה

שמחייב טיפול רחב היקף באוכלוסיית המתקשות בלימודים. בישראל ובעולם יש ערך חברתי רב להחזקת תלמידים בגיל העשרה במסגרת חינוכית ובמעגל הלימודים עד גיל 18. כתוצאה מכך שיעור הלומדים הגבוה בישראל משית על המדינה דרישות תקציביות גדולות.

תיבה 1.1: השוואת האוכלוסייה בין ישראל ל-OECD

האוכלוסייה בישראל וב-OECD לפי קבוצות גיל ב-2018

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

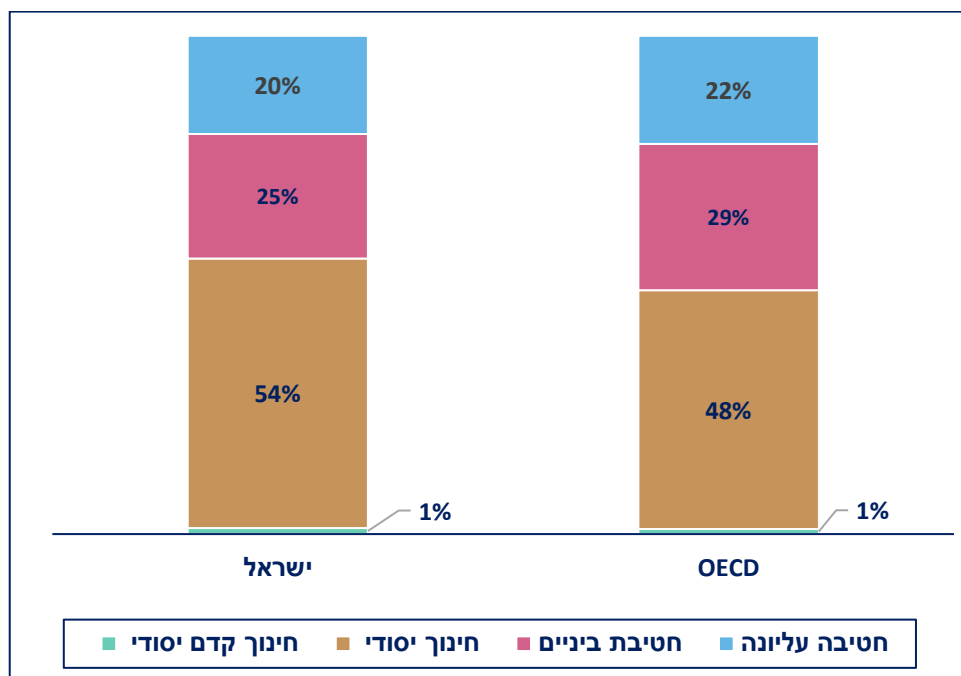
עם כ-9 מיליון תושבים ישראל נמצאת בין מדינות ה-OECD הקטנות (מקום 24 מתוך 38 מדינות). עם זאת בהשוואה למדינות הארגון היא אחד המדינה הצעירות ביותר. התרשים מראה שבהשוואה ל-OECD בישראל שיעורי האוכלוסייה בקבוצות הגיל הצעירות ביותר (עד גיל 24) גבוהים יותר. לעומת זאת, שיעורי האוכלוסייה בקבוצות הגיל המבוגרות ביותר (מעל 45) נמוכים יותר. שיעורי האוכלוסייה בקבוצות גיל 25-44 דומים לאלה שב-OECD.

שיעורי ישראל של בני 0-4 ו-5-9 מתוך כלל האוכלוסייה הם הגבוהים ביותר ב-OECD. שיעור של בני 10-14 הוא השני בגודלו אחרי זה של מקסיקו וזה של 15-19 הוא הרביעי.

יש לציין כי קבוצת הגיל הגדולה ביותר בישראל וב-OECD היא הקבוצה של בני 65 ומעלה שהיא גבוהה בהרבה בארגון. כך שבישראל קיימות קבוצה גדולה של תושבים וותיקים וקבוצה גדולה עוד יותר של תושבים צעירים.

שיעור בני 60+ גבוה במיוחד (יותר מ-20%) ביפן, באיטליה, ביון, בפורטוגל, בפינלנד, בגרמניה ובלטביה. ביפן יותר מרבע האוכלוסייה שייכת לקבוצת גיל זאת.

תרשים 1.2: התפלגות באחוזים של בני 6-17 לפי שלב חינוך ב-2018

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

ב-2018 למדו בישראל כ-1.73 מיליון תלמידים בני 6-17, מתוכם יותר מחצי (54%) למדו בחינוך היסודי, כ-25% בחט"ב וכ-20% בחט"ע. ב-OECD שיעור התלמידים בחינוך היסודי נמוך יותר ושיעור התלמידים בחט"ב ובחט"ע גבוהים יותר.

בישראל וב-OECD למדו בקבוצת גיל זאת תלמידים בחינוך הקדם יסודי, בעיקר בגילאי 6-7. הם מהווים כאחוז אחד מהתלמידים. התלמידים האחרים בשלב חינוך זה היו צעירים יותר.

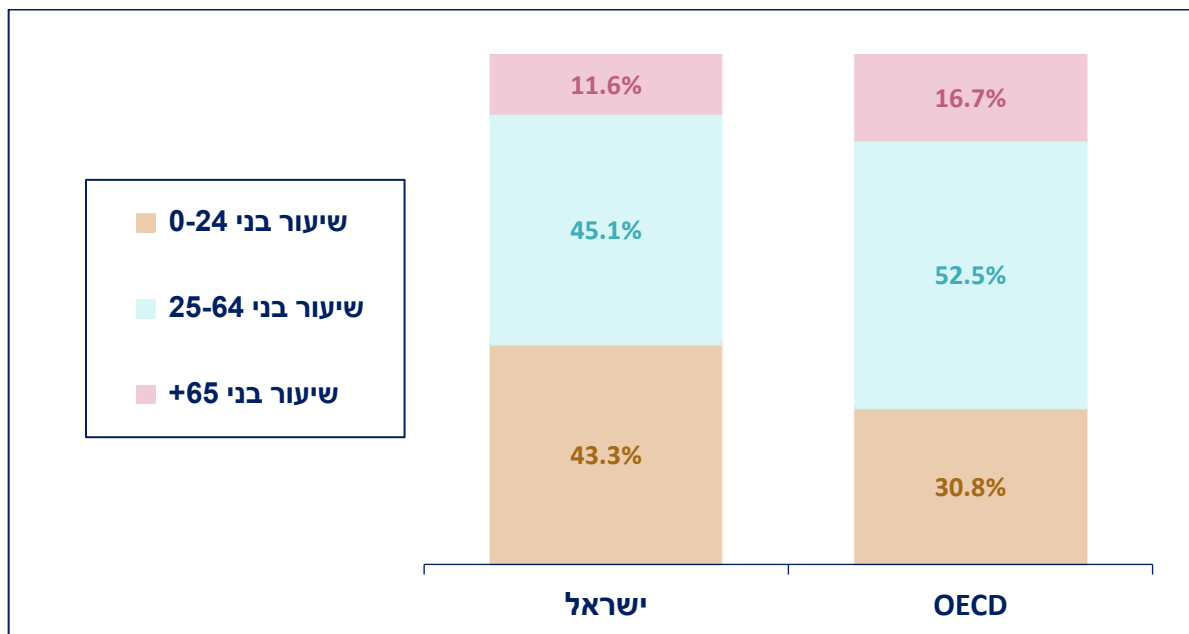
לוח 1.2: לוח ריכוז על אוכלוסיית ישראל ב-2018

מקום של ישראל (מתוך 38 מדינות)	כמות	מדד
24	8,794,940 תושבים	אוכלוסיית ישראל בשנת 2018
2	43.3%	שיעור בני 0-24 מתוך כלל האוכלוסייה ב-2018
5	525,705 נפש	גידול במספר של בני 0-24 בין 2010 ל-2018
1	16.0%	שיעור הגידול של בני 0-24 בין 2010 ל-2018

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

מבט דמוגרפי זה הוא אחד החשובים ביותר והמשפיעים ביותר ונתוני הלוח מעידים כי ישראל היא חברה צעירה ודינמית בעלת תמורות. בתרשים הבא אפשר להבין מה השפעתה של אוכלוסייה צעירה בישראל.

תרשים 1.3: התפלגות האוכלוסייה בישראל וב-OECD לפי קבוצת גיל ב-2018

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

התפלגות האוכלוסייה לפי קבוצות גיל מראה את ההבדל בין ישראל ל-OECD. בישראל שיעור של בני 0-24 גבוה בהרבה משיעור זה בארגון (כ-43% בישראל מול כ-31% ב-OECD). לעומת זאת, שיעור בני 25-64 ו-65+ נמוכים יותר.

בכל המדינות אוכלוסיית בני 25-64 היא האוכלוסייה המפרנסת את כל האוכלוסיות במדינה. בישראל, שיעור בני 25-64 נמוך במיוחד (כ-45%) ושיעור זה הוא הנמוך ביותר מתוך כל מדינות ה-OECD. במילים אחרות, בישראל עול הפרנסה מכביד יותר והינו מוטל על מיעוט באוכלוסייה (כ-45%) המפרנס את רוב המדינה (כ-55%).

ב. גודל כיתה

מספר התלמידים בישראל גבוה מאוד בהשוואה לכלל האוכלוסייה. לשם השוואה, מספר תלמידי כיתות א'-ט' בישראל גבוה בהרבה לעומת מדינות אחרות בעלות אוכלוסיות גדולות יותר: בלגיה, יון, צ'כיה, פורטוגל, שוודיה והונגריה שבהן מספר התושבים נע בין כ-9.8 ל-11.4 מיליון.

עלייה גדולה במספר התלמידים מביא דרישה גדולה לכיתות, כאשר קצב בניית הכיתות אינו מספק הרי שמספר התלמידים לכיתה גדל.

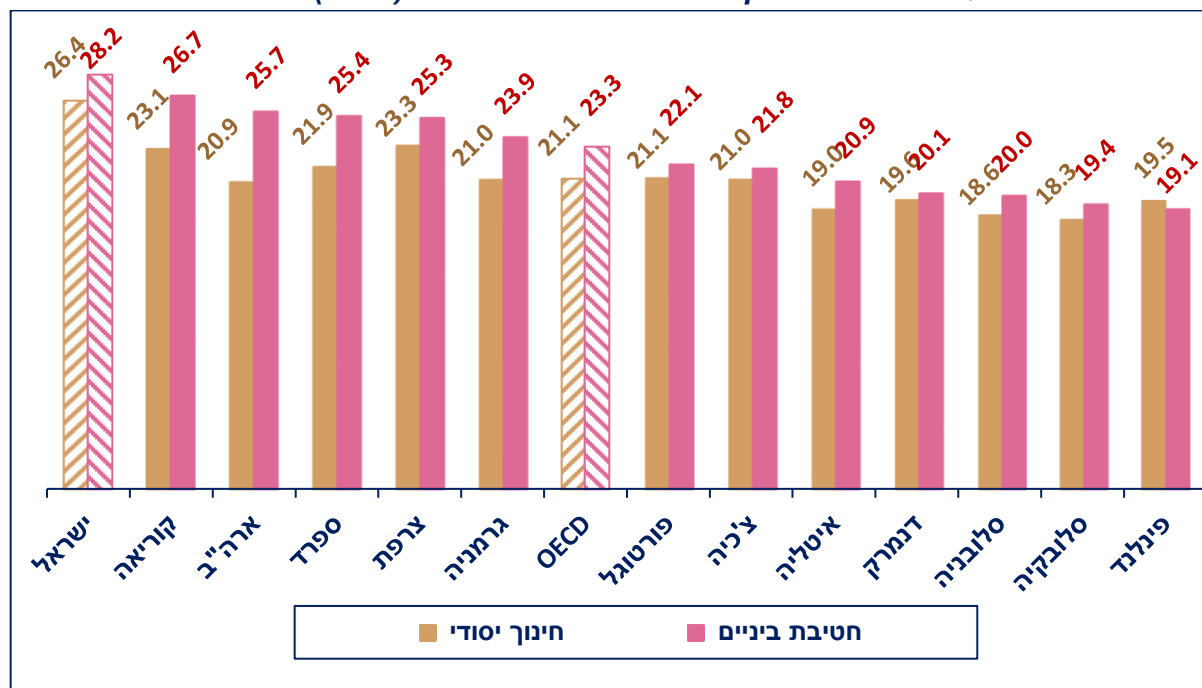
הנתונים המוצגים בפרק מתייחסים לחינוך היסודי ולחטיבת הביניים (כיתות א' –ו' ו-ז'ט'). אין מידע על גודל הכיתות בחטיבה העליונה (כיתות י'-י"ב), כיוון שאין משמעות לגודל כיתה האם בשלב חינוך זה, מאחר שקיימים בו פיצולי כיתות רבים למקצועות בחירה.

התרשים הבא מתייחס רק לחינוך הרגיל ואינו כולל כיתות חינוך מיוחד. גודל כיתה משקף את כיתה האם בפועל ללא התחשבות בפיצול כיתות ותוספת שעות רוחב. יש לציין כי כיתות החינוך המיוחד הן כיתות עם מספר תלמידים נמוך בהרבה והכללתן בחינוך הרגיל יוריד את שיעור הצפיפות התלמידים בכיתה.

בשני שלבי החינוך יסודי וחטיבות הביניים, ממוצע התלמידים לכיתה בישראל גבוה מממוצע OECD. בחינוך היסודי לומדים 26.4 תלמידים בכיתה לעומת 21.1 תלמידים בממוצע ה-OECD, פער של כ-25%. צפיפות התלמידים בכיתה בחטיבות הביניים גדולה יותר בישראל בכ-21% (28.2 תלמידים בישראל מול 23.3 ב-OECD).

בחינוך היסודי ישראל נמצאת במקום ה-28 מתוך 30 מדינות בצפיפות התלמידים בכיתה, לפני יפן וצ'ילה, ובחט"ב במקום ה-26 מתוך 30 מדינות, לפני קוסטה ריקה, קולומביה, צ'ילה ויפן.

תרשים 1.4: ממוצע גודל כיתה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים (2018)

מקור: EAG 2020, Table D2.3, p. 376

מתוך כלל המדינות החברות ב-OECD ממוצע התלמידים לכיתה בחינוך היסודי נע בין 15.7 תלמידים בקוסטה ריקה ל-31.4 בקולומביה. בחט"ב מספר זה נע בין 15.8 תלמידים בלטביה ל-33.2 בקוסטה ריקה.

ממוצע התלמידים לכיתה בישראל היא בין הגבוהים ביותר בארגון. עם זאת, הצפיפות היא לא השינוי העיקרי שיש לבחון. מומלץ לבדוק את מאמץ המדינה בפתיחת כיתות לאורך השנים לאור גידול מספר התלמידים בתקופה זו. הגידול בישראל הוא בין הגבוהים במדינות ה-OECD.

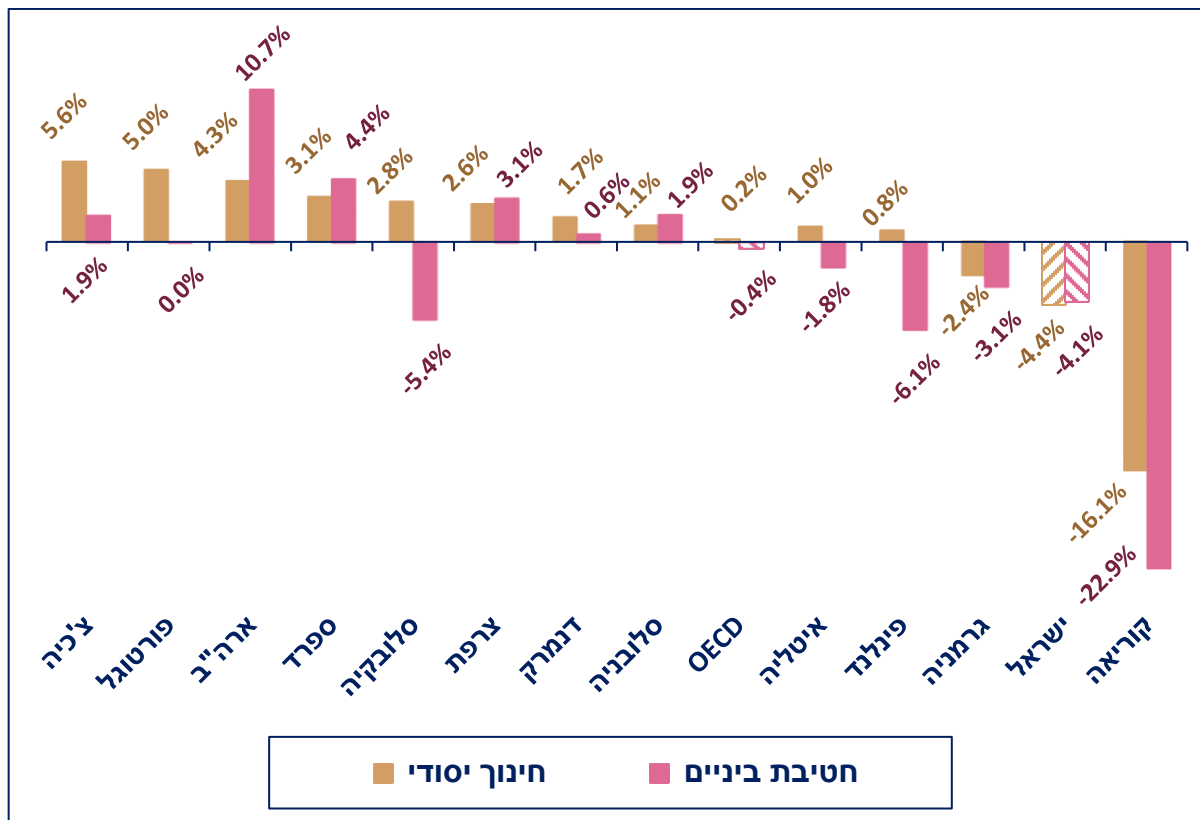
יש להדגיש כי קיימות מדינות ב-OECD בהן צפיפות התלמידים בכיתה הצטמצמה לאורך השנים בגלל ירידה דרסטית במספר התלמידים. במיוחד כאשר מדינות סוגרות כיתות בשיעור נמוך מזה של ירידת מספר התלמידים.

משנת 2010 גודל כיתה בממוצע בישראל ירד ב-4.4% בחינוך היסודי וב-4.1% בחטיבת הביניים. בממוצע ה-OECD מדד זה עלה ב-0.2% ביסודי וירד ב-0.4% בחט"ב.

קיימים הבדלים גדולים בין כל המדינות הנבחרות בשיעור השינוי בממוצע תלמידים לכיתה משנת 2010. בחלק המדינות, כגון צ'כיה, ארה"ב או ספרד, עלה שיעור צפיפות התלמידים בכיתה בשלב חינוך היסודי ובחט"ב. במדינות אחרות, כגון קוריאה, ישראל וגרמניה, שיעור צפיפות התלמידים

בכיתה ירד בשני שלבי החינוך. בפינלנד, איטליה וסלובקיה ממוצע התלמידים לכיתה גדל בחינוך היסודי וירד בחט"ב.

תרשים 1.5: השינוי משנת 2010 ועד 2018 במוצע תלמידים לכיתה בחינוך היסודי ובחט"ב

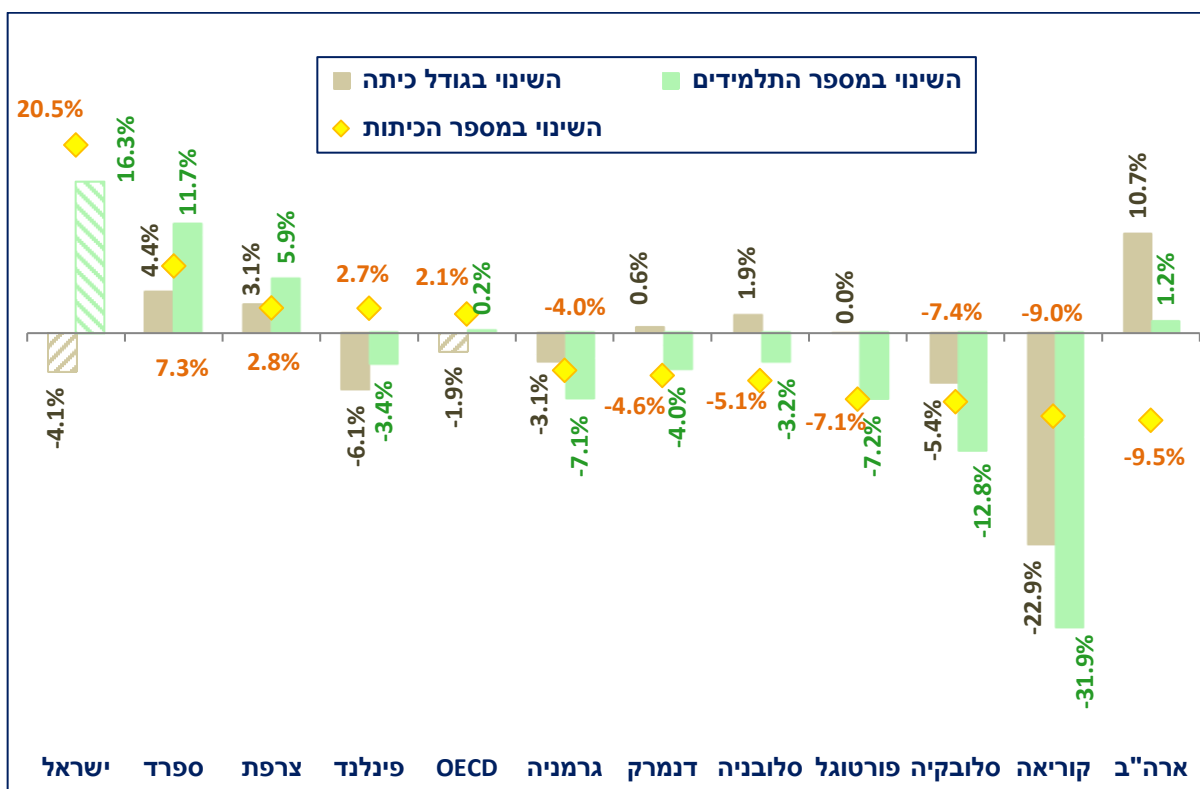
מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

טווח השינוי במוצע התלמידים לכיתה בחינוך היסודי נע בין צמצום צפיפות התלמידים בכיתה בכ-16% בקוריאה לגידול של כ-22% במקסיקו. בחטיבת הביניים טווח השינוי נע בין ירידה של כ-23% בקוריאה לעלייה של כ-19% בבריטניה. קוריאה היא המדינה שבה צמצום ממוצע תלמידים לכיתה הגדול ביותר ב-2 שלבי החינוך. ישראל נמצאת במקום השלישי בחינוך היסודי ובמקום התשיעי בחט"ב מבחינת צמצום גודל כיתה.

שיעור הגידול במוצע התלמידים לכיתה עובר את 10% בשתי מדינות בחינוך היסודי (ליטא ומקסיקו) ובשתי מדינות אחרות בחט"ב (ארה"ב ובריטניה).

בחט"ב ההשוואה בין שיעור השינוי בגודל כיתה ושיעור השינוי במספר התלמידים יוצרת תמונה מעניינת המהווה הסבר לממצאים הקודמים.

תרשים 1.6: השינוי בין 2010 ל-2018 במוצע תלמידים לכיתה, מספר תלמידים ומספר כיתות אצל בני 12-14

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

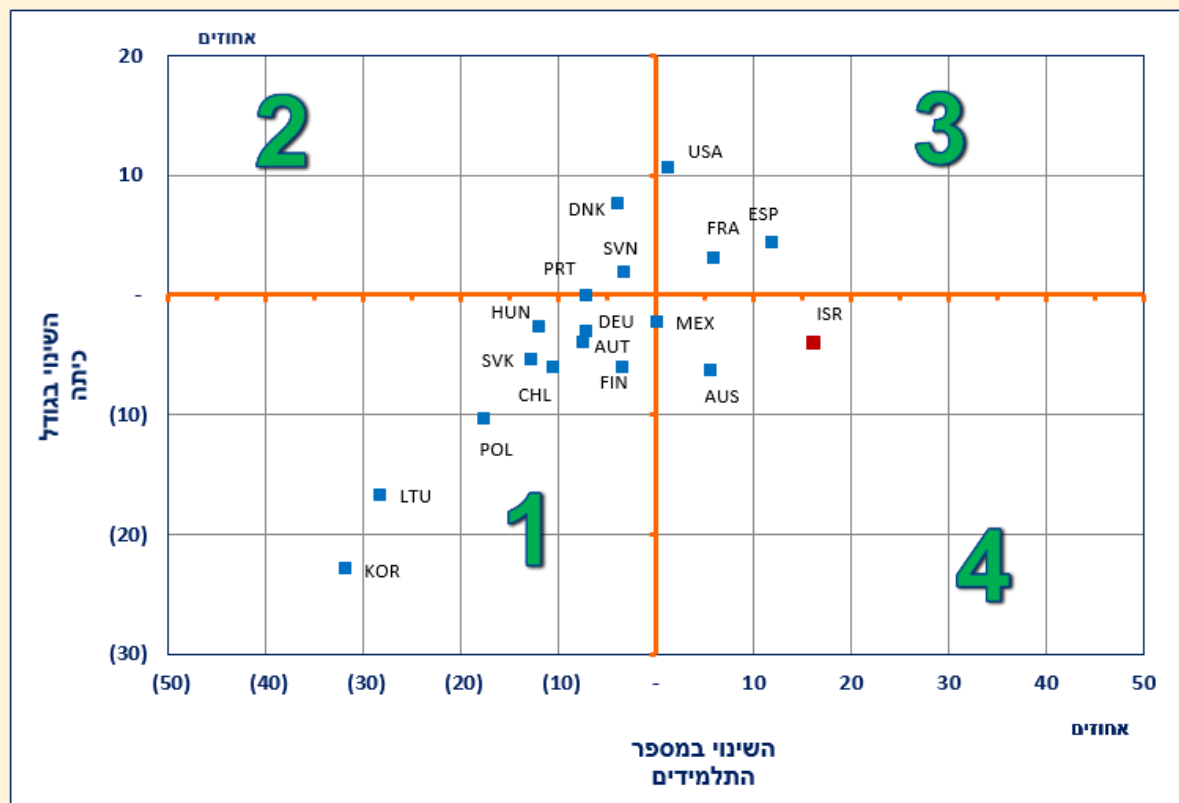
בין 2010 ל-2018 מספר תלמידים בני 12-14 בישראל גדל ב-16.3%. עם שיעור זה, ישראל מדורגת במקום הראשון מתוך כל מדינות ה-OECD. עם זאת, מספר התלמידים ברוב מדינות ה-OECD ירד באותה תקופה. במוצע ה-OECD מדד זה עלה ב-0.2%. בשש מדינות מספר התלמידים ירד בשיעור גבוה מ-10%: צ'ילה, הונגריה, קוריאה, ליטא, פולין וסלובקיה.

ישנן מדינות כמו ישראל, צרפת וספרד שבהן שיעור השינוי במוצע תלמידים לכיתה נמוך מהשינוי בסך מספר התלמידים. תופעה זאת מצביעה על פתיחת מספר הכיתות החדשות בתקופה הנבדקת. באותו טווח של שנים מספר התלמידים בארה"ב גדל ב-1.2% וצפיפות התלמידים בכיתה גדלה ב-10.7% מה שמצביע על סגירת כיתות בשיעור של 9.5%.

בתקופה הנבדקת גדל מספר התלמידים בני 12-14 בישראל ב-16.3%, ממוצע תלמידים לכיתה ירד ב-4.1% ולפי היחס מספר כיתות בישראל גדל ב-20.5%. בטווח שנים זה, למרות העלייה במספר התלמידים ממוצע התלמידים לכיתה נמצא בירידה. מאידך במדינות, כמו סלובקיה, גרמניה וקוריאה, ממוצע תלמידים לכיתה ירד כתוצאה מירידה במספר התלמידים. מספר נתונים אלה מעידים על המאמץ הגדול של המדינה בתחום זה.

תיבה 1.2: השינוי בין 2010 ל-2018 בממוצע תלמידים לכיתה ובמספר התלמידים בני 12-14

השינוי בממוצע תלמידים לכיתה ובמספר התלמידים לאורך שנים

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

רשימה של שמות המדינות החברות בארגון וקיצוריהם הבינלאומיים נמצאת בהקדמה. המדינות המופיעות בתרשים הן אלה עם מידע על שיעור השינוי בשני המדדים בתקופה הנבדקת. בתרשים ממוצע ה-OECD לא מופיע. בגלל המספר הקטן של המדינות שעליהן קיימת מידע ב-2 המדדים חישוב ממוצע הארגון לא מספיק מייצג.

בציר האנכי של התרשים מוצג השינוי בגודל כיתה ובציר האופקי מוצג השינוי במספר התלמידים. שני הצירים קובעים ארבע רבעים:

ברבע 1 נמצאות רוב המדינות, ביניהן קוריאה, גרמניה, סלובקיה, פולין, אוסטריה ופינלנד במדינות אלה ירד מספר התלמידים בשיעור גבוה בהרבה ממספר כיתות, מה שהביא לירידה בממוצע תלמידים לכיתה.

המדיניות היא ניצול צמצום מספר התלמידים להקטנת צפיפות התלמידים בכיתה באמצעות סגירת כיתות במספר נמוך יותר ממה שנדרש כדי לשמור על אותו גודל כיתה ממוצע.

ברביע 2 נמצאות דנמרק וסלובניה בהן מספר כיתות ירד בתקופה יותר ממספר התלמידים. הן המדינות היחידות בהן ממוצע התלמידים לכיתה עלה לעומת ירידה או שוויון במספר התלמידים.

ברביע 3 נמצאות צרפת, ספרד וארה"ב. בהן מספר התלמידים עלה בין 11.2% בספרד ל-1.2% בארה"ב באותו טווח של שנים. ב-2 המדינות הראשונות ממוצע תלמידים לכיתה עלה באותה תקופה בשיעור מצומצם יותר. נפתחו כיתות חדשות (בשיעור של 7.3% בספרד ו-2.8% בצרפת) אבל לא מספיק כדי לשמור על אותו ממוצע.

בארה"ב צומצם מספר הכיתות ב-9.5% לעומת גידול במספר התלמידים מה שכמובן הביא לגידול ממוצע תלמידים לכיתה (10.7%).

ברביע 4 נמצאות ישראל ואוסטרליה. הן שתי המדינות היחידות שבהן גדל מספר התלמידים בתקופה הנבדקת בעוד שממוצע תלמידים לכיתה ירד. המדיניות שלהן הייתה להשקיע כדי לספק כיתות חדשות במספר מספיק גדול, לא רק כדי לענות לגידול במספר התלמידים בשמירת ממוצע התלמידים לכיתה הנוכחי אלא גם להוריד אותו.

לסיכום, בתקופה הנבדקת, מספר התלמידים ירד במדינות הנמצאות ברבעים 1 ו-2. בראשון, מספר כיתות ירד בתקופה פחות ממספר התלמידים וברביע השני מספר כיתות ירד באופן חד יותר.

מספר התלמידים עלה באותם שנים במדינות של הרבעים 3 ו-4. ברביע השלישי מספר הכיתות גדל פחות ממספר התלמידים וברביעי מספר כיתות גדל באופן חד יותר.

ג. שיעורי למידה

מדד שיעור הלמידה הינו אינדיקטור טוב להשלמת תמונת הקשר בין דמוגרפיה לחינוך, בין ילדים לתלמידים. מדד זה נותן אינדיקציה טובה על המאמץ המדינות להכנסת ילדיהם למערכות החינוך במדינות השונות..

קבוצת הגיל כוללת את התלמידים הלומדים בפועל בכיתות התואמות את שכבת הגיל בשלבי החינוך הרלוונטיים ומהווים המונה בחישוב. לדוגמה, שיעור הלומדים בקבוצת הגיל 6-14, כוללת את התלמידים בני ה-5 הלומדים בחינוך היסודי.

ישראל (אצל בני 3-5) וצרפת (אצל בני 3-5 ו-14-6) קבלו 100% בשיעור למידה בקבוצת גיל זו אבל שיעור זה מעוגל כלפי מטה. השיעור של שתי המדינות הללו גבוה מ-100% ומראה שנכללו בחישוביהן תלמידים מקבוצות גיל אחרות.

לוח 1.3: שיעורי למידה לפי קבוצות גיל ב-2018

קבוצת גיל			מדינה
15-17	6-14	3-5	
94.8	96.7	100.0	ישראל
94.2	98.3	87.5	OECD
95.2	97.6	93.6	איטליה
96.4	99.8	66.0	ארה"ב
94.9	98.9	94.2	גרמניה
95.1	99.6	99.5	דנמרק
97.7	98.5	91.1	סלובניה
92.6	94.3	77.6	סלובקיה
94.2	97.4	97.5	ספרד
99.3	98.8	90.2	פורטוגל
97.1	98.5	82.3	פינלנד
96.9	98.5	86.7	צ'כיה
95.6	100.0	100.0	צרפת
94.1	99.1	94.5	קוריאה

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

ב-2018 שיעור למידה של בני 3-5 בישראל היה 100%, של בני 6-14 96.7% ושל בני 15-17 94.8%. בהשוואה לממוצע ה-OECD, שיעורי למידה בישראל גבוהים יותר אצל בני 3-5 ו-15-17 ונמוכים יותר אצל בני 6-14.

הסיבה ששיעורי למידה גבוהים בהרבה אצל בני 3-5 בישראל בגלל חינוך החובה המתחיל בגיל 3. פרט מישראל, רק במקסיקו והונגריה החינוך החובה מתחיל בגיל זה. ב-3 מדינות (לוקסמבורג, יוון ושוויץ) הוא מתחיל בגיל 4 וב-4 מדינות (הולנד, קולומביה, אוסטריה וצ'כיה) בגיל 5.

המדינות בהן שיעור למידה בקבוצת גיל זאת נמוך יותר הן מדינות בהן החינוך החובה מתחיל מאוחר יותר. יש לציין כי בצרפת שיעורי הלמידה בקבוצת גיל זו גבוהים מאוד בלי שהחינוך בגילאים אלו יהיה חובה.

ב-28 מתוך 37 מדינות שיעורי למידה גבוהים יותר אצל בני 14-6 מאשר בכל קבוצת גיל אחרת. ב-25 מתוך 35 מדינות שיעורי למידה בגילאי 5-3 הם הנמוכים ביותר. בשתי מדינות, טורקיה ושוויץ, שיעורי הלמידה בגילאים אלה נמוכים מ-50%.

לוח 1.4: שיעורי למידה אצל בני 15-17 לפי מגדר ב-2018

מדינה	כל האוכלוסייה	בנים	בנות
ישראל	94.8	93.4	96.3
OECD	94.2	93.9	94.6

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

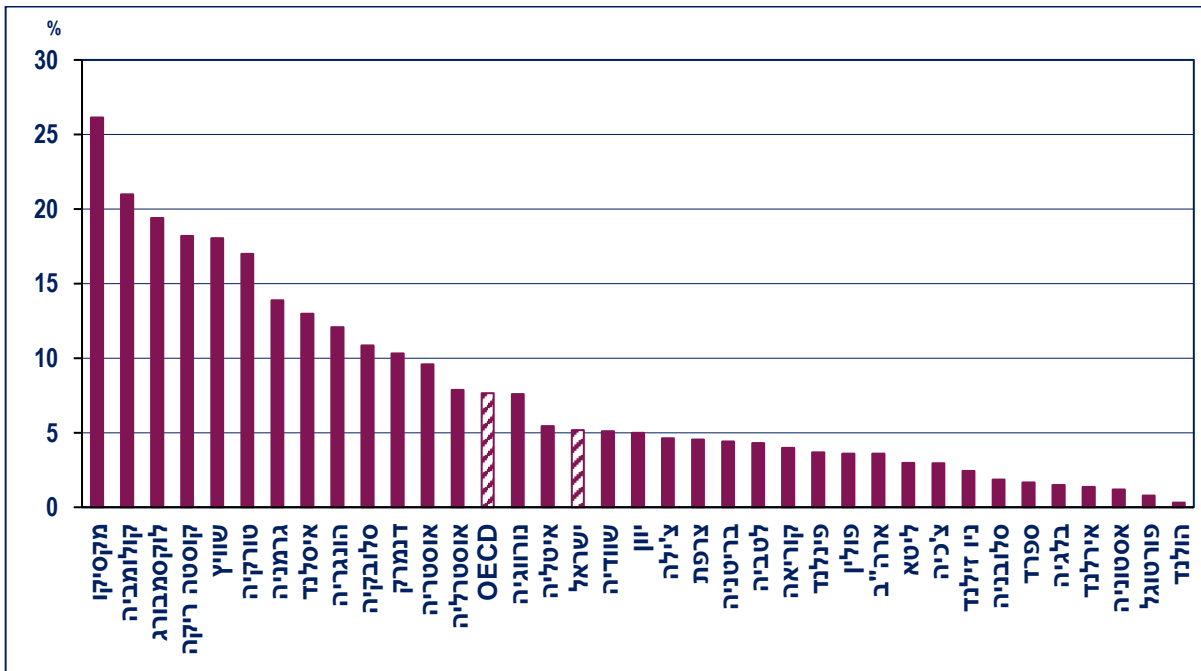
בדיקת הנתונים על שיעורי למידה לפי מגדר מביאה אותנו למסקנות הבאות:

- בישראל וב-OECD שיעורי למידת הבנות בקבוצת גיל זו גבוהים מאלה של הבנים. בישראל ההפרש גדול יותר. עם זאת, גם בנים וגם בנות עברו את ה-90%.
- שיעורי למידת הבנות בישראל גבוהים יותר מאלה של הבנות ב-OECD מנגד, שיעורי למידת הבנים נמוכים יותר.
- ישראל היא המדינה השלישית בהצגת פער מגדרי ניכר בשיעורי הלמידה כאשר קודמות לה לוקסמבורג (4.5%) וניו זילנד (3.4%).
- ב-9 מדינות, כגון שוויץ, גרמניה, איטליה, פינלנד, שוודיה וקנדה שיעורי למידת הבנים גבוהים יותר ובליטא וצ'כיה שורר שוויון מגדרי בשיעורי הלמידה.

התרשים הבא מציג את שיעור אי הלמידה בקרב בני 15-17. שיעור זה משלים ל-100% של שיעורי הלמידה באותה קבוצת גיל.

שיעור הלמידה בקרב בני 15-17 מתייחס לשיעור בני 15-17 בלימודים בכלל שלבי החינוך, בעיקר בחט"ע, אלה גם בחט"ב, בחינוך היסודי ובחינוך הגבוה. שיעור אי הלמידה מתייחס עבור אלו שלא לומדים בכלל בעקבות נשירה מלימודים או אי כניסה למערכת החינוך.

תרשים 1.7: שיעור אי למידה אצל בני 15-17 ב-2018

מקור: מבוסס על נתוני EAG 2020, Figure 5, SDG Part, p. 34

ב-2018 שיעור אי הלמידה בחטיבה העליונה בישראל נמוך מזה של ה-OECD: כ-5% בישראל מול כ-8% בארגון.

שיעור אי הלמידה בחטיבה עליונה נע בין 0.3% בהולנד ל-26.1% במקסיקו כאשר ישראל נמצאת במקום ה-21.

בשתי מדינות (הולנד ופורטוגל) שיעור זה נמוך מ-1%. לעומת זאת, ב-11 מדינות, ביניהן דנמרק, גרמניה, שווייץ ולוקסמבורג, שיעור אי הלמידה הינו מעל 10%. בחלק ממדינות אלו קיימת אפשרות לבני 15-17 ללמוד מקצוע, עם שעות עבודה אצל מעביד, במקום ללמוד בחטיבה עליונה

ד. יחס תלמיד-מורה ומורה-כיתה לפי שלב חינוך

שתי הרפורמות בתנאי עבודה של המורים בישראל כוללות גידול בסך שעות ההוראה של כל מורה ומאפשרות גמישות במענה לגידול הטבעי של התלמידים, לצד הקטנת צפיפות התלמידים בכיתות הלימוד בשנים האחרונות.

ערך נמוך ביחס תלמיד-מורה מציג מספר מורים גבוה ביחס למספר התלמידים.

לוח 1.5: יחס מספר תלמידים למשרה מלאה של מורה, FTE⁵ ב-2018

שלב חינוך			מדינה
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	
9.9	11.1	15.4	ישראל
13.0	13.0	14.6	OECD
10.4	11.0	11.5	איטליה
15.1	15.2	15.2	ארה"ב
12.6	13.0	15.3	גרמניה
11.7	10.9	11.9	דנמרק
13.7		10.3	סלובניה
13.5	12.5	17.5	סלובקיה
10.5	11.9	13.6	ספרד
9.0	9.4	12.4	פורטוגל
18.9	8.9	13.6	פינלנד
11.4	12.4	19.2	צ'כיה
11.4	14.4	19.2	צרפת
12.2	13.5	16.5	קוריאה

מקור: EAG 2020, Table D2.1, p. 374

לפי הלוח בחינוך היסודי יחס תלמידים/מורים בישראל גבוה מזה של ממוצע ה-OECD (15.4 מול 14.6). בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה, יחס זה נמוך יותר בישראל (11.1 מול 13.0 בחט"ב ו-9.9 מול 13.0 בחט"ע). יחס התלמידים למשרת מורה בישראל קטן ב-15% מאשר יחס זה ב-OECD בחט"ב ו-24% בחט"ע אך בחינוך היסודי יחס זה גבוה ב-6% בישראל.

בישראל היחס תלמידים למורה יורד עם עליית שלב החינוך. עובדה זו אינה תואמת את המגמה הקיימת בממוצע ה-OECD. ברוב מדינות ה-OECD אין מגמה ברורה.

⁵ FTE - שווי ערך משרה מלאות, נעשתה התאמה של הגדרת משרה מלאה להיקף מספר המורים ברפורמת "אופק חדש".

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות ביחס תלמידים למורה. בחינוך היסודי יחס זה נע בין 9.0 בלוקסמבורג ל-26.4 במקסיקו, בחט"ב בין 7.6 בליטא ל-33.5 במקסיקו ובחט"ע בין 8.0 בליטא ל-25.0 בקולומביה.

לוח 1.6: היחס מורה לכיתה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים ב-2018

שלב חינוך		מדינה
חטיבת ביניים	חינוך יסודי	
2.5	1.7	ישראל
1.8	1.4	OECD
1.9	1.6	איטליה
1.7	1.4	ארה"ב
1.8	1.4	גרמניה
1.8	1.6	דנמרק
	1.8	סלובניה
1.5	1.0	סלובקיה
2.1	1.6	ספרד
2.3	1.7	פורטוגל
2.1	1.4	פינלנד
1.8	1.1	צ'כיה
1.8	1.2	צרפת
2.0	1.4	קוריאה

מקור: מחושב על בסיס נתוני לוח 374-376, EAG 2020, D2.1 & D2.3, p.

היחסים מורה-כיתה ומורה-תלמיד מושפעים משעות ההוראה במשרה מלאה של מורה, משעות הלימוד של התלמידים ומספר התלמידים הממוצע בכיתה.

היחס מציג את מספר המורים הממוצע לכיתה. בישראל יחס זה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים גבוה מזה של ה-OECD.

מתוך כל מדינות ה-OECD היחס מורה-כיתה נע בין 0.9 במקסיקו ל-2.1 בהונגריה. היחס בישראל בין הגבוהים (מקום שישי מתוך 30 מדינות, עם איסלנד, יפן ופורטוגל). בחטיבת הביניים יחס זה נע

בין 0.8 במקסיקו ל-2.5 בישראל, יון, קוסטה ריקה, ליטא, אוסטריה ויפן. יחס זה בישראל הוא הגבוה ביותר ב-OECD.

ברוב גדול המדינות החברות ב-OECD, היחס בחינוך היסודי נמוך מזה שבחטיבת הביניים, בישראל 1.7 מול 2.5, בממוצע ה-OECD 1.4 מול 1.8.

פרק

תלמידים ותשומות בישראל בהשוואה ל-OECD

- א. שנות לימוד חובה
- ב. ימי לימודים ושעות לימוד חובה
- ג. הרכב שעות הלימוד החובה בשנה, לפי מקצועות
- ד. השוואה בין כיתה א' לכיתה ו'

בפרק זה נציג את מספר שעות הלימוד בישראל ביחס למדינות החברות ב-OECD. נעסוק במספר שעות לימוד חובה, השוואה בין מקצועות הלימוד והפערים בין שעות הלימוד בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים. מספר שעות הלימוד המופיע בפרק הוא מספר שעות מנורמלות לשעות של 60 דקות.

ב-2019 הוחלט ב-OECD לאסוף מידע על מספר שעות לימוד לפי מקצוע כל שנתיים ולא כל שנה. בשנה ראשונה יפורסמו נתונים מוחלטים ואחוזים ובשנה שנייה יותר ניתוחים. בדו"ח EAG 2020 הטבלאות יכילו מידע על השינויים לאורך שנים.

בפרק זה לא נחזור על הלוחות והתרשימים שהתפרסמו לפני שנה בחוברת הקודמת פרט מתרשים 2.1 שמראה את השוני בין המדינות מבחינת גיל התחלתי החובה ללימודים, מספר שנות לימוד חובה ומספר שנות לימוד חובה בכל שלב חינוך. בהמשך לוח 2.1 ירכז את הנתונים העיקריים על זמני לימודים. בנוסף יופיעו ניתוחים שלא התפרסמו לפני שנה. לבסוף בתיבה 2.1 ינתחו השינויים משנת 2014. הקורא המעוניין במידע גולמי יותר יוכל לעיין בפרק 2 של חוברת שנת 2019.

מפני שפרק זה מתבסס על מידע שנאסף לפני שנתיים, ממוצעי ה-OECD לא כוללים את קוסטה ריקה שהתקבלה כחברה מין המניין בארגון במאי 2020. מדינה זאת תופיע רק בתרשימים 2.1 ו-2.2.

כלל הנתונים המדווחים בפרק זה כוללים את החינוך הממלכתי הרשמי בלבד ואינם כוללים את החינוך המוכר שאינו רשמי, החינוך החרדי, החינוך המיוחד וללא ערביי מזרח ים. השעות המדווחות הינן ממוצע משוקלל של תכנית הלימוד השונות של המגזרים יהודי, ערבי, בדואי ודרוזי ושל הפיקוח הממלכתי והממלכתי דתי, לפי שיעורם באוכלוסייה.

בחישוב עבור שעות יוח"א (יום חינוך ארוך) הוספו כ-1.3 שעות בממוצע לכיתה ביסודי כשעות חובה גמישות מעבר למערכת הלימודים המחייבת לפי חוזר מנכ"ל. כל הנתונים המופיעים בפרק זה הם שנתיים.

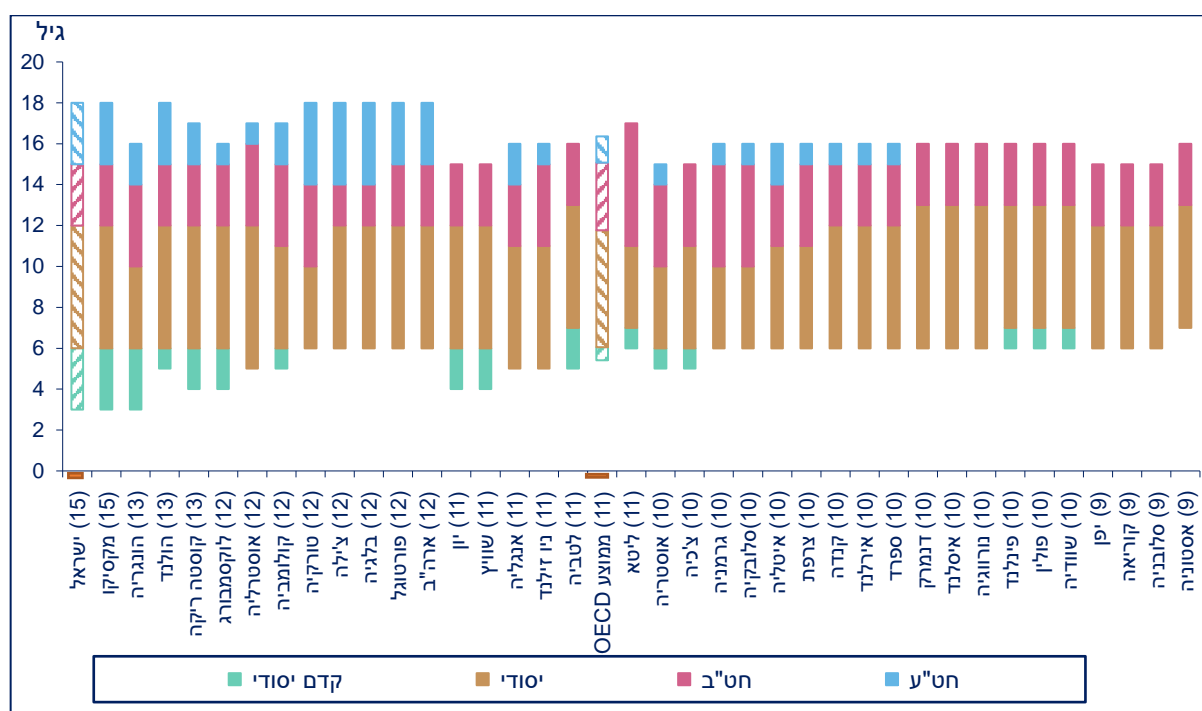
שני שליש תלמידי ישראל לומדים שישה ימים בשבוע, כשליש מהתלמידים לומדים חמישה ימים בשבוע, כאשר תכניות הלימודים זהות אך פרושות באופן שונה.

א. שנות לימוד חובה

בישראל, משנת הלימודים תשע"ו, 15 שנות לימוד חובה: 3 בחינוך הקדם יסודי, 6 ביסודי, 3 בחטיבת הביניים ו-3 בחטיבה העליונה. התלמיד לומד מגיל 3 ועד גיל 17.

בתרשים הבא המספר בסוגריים לפני שם המדינה מציג את סך שנות לימוד חובה באותה מדינה.

תרשים 2.1: מספר שנות הלימוד החובה בנתיב הכללי לפי שלב חינוך (2019)

מקור: EAG 2019, Figure 1 (D1-Annex 3); Table D1.1, p. 373

השוואה בין המדינות החברות בארגון מראה כי קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת מספר שנות הלימוד החובה, גיל התחלתי החובה ושלבי חינוך. לדוגמה, ב-15 מדינות אין לימודי חובה בנתיב כללי בחט"ע. דוגמה נוספת: מספר שנות לימוד חובה נע בין 9 שנים באסטוניה, סלובניה, קוריאה ויפן ל-15 שנים בישראל ומקסיקו שהן המדינות עם מספר שנות הלימוד החובה הגבוה ביותר ב-OECD.

רק בישראל, מקסיקו והונגריה לימודי חובה מתחילים בגיל 3. אלו הן 3 המדינות עם לימודי חובה בחינוך הקדם יסודי הארוכים ביותר (3 שנים). לעומת זאת, ב-22 מדינות אין לימוד חובה בחינוך הקדם יסודי.

בדיקה עמוקה יותר של גילאי התלמידים בחינוך היסודי ובחט"ב מראה כי בממוצע גילאי התלמידים נעים בין 6 בתחילת היסודי ל 15 בסיום חטיבת הביניים. בחלק מהמדינות, התלמידים מתחילים את החינוך היסודי מגיל 5⁶ או 7⁷ ובמדינות אחרות מסיימים את חטיבת הביניים בגיל 14⁸ או 16⁹. בליטא מסיימים את חט"ב בגיל 17.

⁶ אנגליה, אוסטרליה וניו-זילנד.

⁷ אסטוניה, פינלנד, לטביה, ליטא, פולין ושוודיה.

⁸ אוסטרליה, אנגליה, בלגיה, צ'ילה, הונגריה, איטליה וטורקיה.

⁹ אוסטרליה, איסלנד, אסטוניה, דנמרק, לטביה, נורבגיה, פולין, פינלנד ושוודיה.

סך השנים בשלבי חינוך אלו נע בין שמונה שנות לימוד במדינות כגון הונגריה, איטליה, בלגיה, אוסטריה, צ'ילה או טורקיה ל-11 שנות לימוד באוסטרליה. בישראל, כמו גם במרבית המדינות חברות ה-OECD, התלמידים לומדים תשע שנות לימוד מתחילת החינוך היסודי ועד סיום חטיבת הביניים. לומדים יותר רק באוסטרליה (11 שנים) ובדנמרק, ליטא, איסלנד ונורבגיה (10 שנים).

מספר רב של שנות לימוד אינו מרמז בהכרח על מספר שעות לימוד גבוה יותר: לדוגמה, בכמה מדינות (נורבגיה, איסלנד, ליטא) מספר שנות לימוד בחינוך היסודי ובחט"ב גבוה מזה של ישראל ומספר שעות לימוד נמוך יותר.

תרשים 2.2: שלבי חינוך חובה במדינות ה-OECD ב-2019

חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי
<u>8 מדינות</u>			
ישראל, אוסטריה, הולנד, הונגריה, לוקסמבורג, מקסיקו, קולומביה, קוסטה ריקה			
<u>15 מדינות</u>			
אוסטרליה, איטליה, אירלנד, אנגליה, ארה"ב, בלגיה, גרמניה, טורקיה, ניו זילנד, סלובקיה, ספרד, פורטוגל, צ'ילה, צרפת, קנדה			
	<u>8 מדינות</u>		
	יוון, לטביה, ליטא, פולין, פינלנד, צ'כיה, שוודיה, שוויץ		
	<u>7 מדינות</u>		
	איסלנד, אסטוניה, דנמרק, יפן, נורבגיה, סלובניה, קוריאה		

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה EAG 2019, Figure 1 (D1-Annex 3); Table D1.1, p. 373

ברוב המדינות החברות ב-OECD (23 מתוך 38), מספר שנות לימוד חובה מתחלק בין 3 שלבי חינוך: חינוך יסודי וחט"ב לכולן, חט"ע ב-15 מכן וחינוך קדם יסודי ב-8 האחרות. ישראל נמצאת בין 8 המדינות

שבהן מספר שנות הלימוד החובה מתחלק בין 4 שלבי החינוך. ב-7 מדינות (מתוך 4 בסקנדינביה ו-2 באסיה) רק הלימודים בחינוך היסודי ובחט"ב חובה.

מספר גדול יותר של שנות לימוד חובה לא מחייב חלוקה בין מספר גדול של שלבי חינוך. לדוגמה, באוסטרליה חייבים ללמוד 12 שנים בין החינוך היסודי לחט"ע (3 שלבי חינוך). לעומת זאת, באוסטריה אורך החינוך החובה הוא 10 שנים, ב-4 שלבי החינוך.

ב. ימי לימודים ושעות לימוד חובה

לוח 2.1: מספר ימי הלימודים* ומספר שעות הלימוד החובה לפי שלב חינוך בישראל וב-OECD (2019)**

שלב חינוך			
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	

מספר ימי לימוד לשנה

192	209	219	ישראל
182	184	185	OECD

מספר שעות לימוד לשנה

933	984	958	ישראל
-	922	804	OECD

מספר שעות לימוד לשבוע

29.2	28.3	26.3	ישראל
-	25.2	21.7	OECD

מקור: EAG 2020, Tables D1.1, D1.2 pp. 359-360, D1.5 & D1.6 web

* מספר ימי הלימודים המופיע בלוח הוא הממוצע השנתי של ימי הלימודים בכל שלב חינוך.

** לא כולל שעות פרטניות.

בכל שלב חינוך מספר ימי הלימודים בישראל גבוה בהרבה מזה שבממוצע ה-OECD, הפרש של 18.4% ביסודי, 13.6% בחט"ב ו-5.5% בחט"ע. הסיבה העיקרית היא שבישראל התלמידים לומדים 6 ימים בשבוע לעומת 5 בממוצע בארגון.

ב-OECD מספר ימי הלימודים משתנה רק במעט בין שלבי החינוך. בישראל לעומת זאת מספר ימי הלימודים בשנה יורד מ-219 ימים בחינוך היסודי ל-192 ימים בחט"ע. בהשוואה למדינות האחרות ב-OECD, ישראל היא המדינה עם מספר ימי הלימודים הגבוה ביותר בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים. בחטיבה עליונה היא מדורגת במקום השלישי אחרי איטליה וצ'ילה. בקהילה הפלמית בבלגיה מספר ימי הלימודים הוא הנמוך ביותר בכל שלבי החינוך: 158 בחינוך היסודי ו-160 בחט"ב ובחט"ע.

בחינוך היסודי לומדים בישראל 958 שעות מול 804 ב-OECD, בחטיבת הביניים, 984 שעות מול 922. בחטיבה העליונה לומדים בישראל 933 שעות. אין נתון ל-OECD.

ישראל נמצאת בין המדינות בהן מספר שעות לימוד החובה הוא בין הגבוהים. לדוגמא, בחינוך היסודי, ישראל נמצאת במקום החמישי, מתוך 36 מדינות בהשקעת שעות לימוד חובה בממוצע לשנת לימוד, אחרי דנמרק, צ'ילה, אוסטרליה, קולומביה וקוסטה ריקה.

חישוב שעות הלימוד

מספר שעות לימוד בשנה חושב לפי הנוסחה הבא:

מס' שעות שנתיות = מס' שעות ביום X אורך שעת לימוד פרונטאלית X מס' ימי לימוד בשנה

$$\text{מס' שעות לימוד ליום} = \frac{\text{מס' ש"ש}}{\text{מס' ימי לימוד בשבוע}}$$

לדוגמא, חישוב שעות בגיל 10 (כיתה ה'):

$$\text{מס' שעות לימוד ליום} = 34.83 / 6 = 5.81$$

(34.83 הוא מספר שעות לימוד בשבוע כפי שהוא מדווח ל-OECD)

ומספר שעות שנתיות:

$$219 \times 0.7833 \times 5.81 = 996$$

החישוב הזה נכון לכל גיל (לוח D1.4) באתר ה-OECD. הנתונים המופיעים בלוח D1.1 ב-EAG 2019 הם ממוצע מתמטית של נתוני הגילאים הנכנסים לכל שלב חינוך.

משך שיעור בדקות

ממוצע משך השיעור בדקות הוא 47 דקות המחושב כממוצע משוקלל בין שיעורים בני 45 דק' ו- 50 דק' כלומר משך שיעור בשעות: $47/60=0.7833$
משך שעת לימוד = משך שעת הוראה.

בשונה ממדינות ה-OECD, במערכת החינוך בישראל אין שעות לימוד שאינן חובה¹⁰. כלומר, אין פער בישראל בין מספר שעות לימוד חובה ומספר שעות לימוד מיועדות. לעומת זאת שעות לימוד שאינן חובה קיימות ב-OECD ומשקלן נמוך כי השעות האלו קיימות רק במדינות בודדות. שעות אלה משמעותיות בפינלנד, ליטא, פולין ופורטוגל ועוברות ל-20% משעות הלימוד בחינוך היסודי ובחטיבת ביניים בסלובניה ויוון ובצרפת (חט"ב בלבד).

ישראל נמצאת בין המדינות שבהן מספר שעות הלימוד בשבוע הוא בין הגבוהים ביותר. בחינוך היסודי ישראל נמצאת במקום השני עם דנמרק ואחרי צ'ילה, ובחט"ב במקום השביעי.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת מספר שעות לימוד חובה. בחינוך היסודי מספר שעות הלימוד נע בין 599 שעות בלטיביה ל-1,051 שעות בדנמרק. בחטיבת הביניים מספר שעות הלימוד החובה נע בין 766 שעות בסלובניה ל-1,200 שעות בדנמרק וקולומביה. ההבדלים קיימים גם ברמה של השעות השבועיות. לדוגמא, בחינוך היסודי, מספר ש"ש נע בין 17.1 שעות בפולין ל-27.5 שעות בצ'ילה. בחט"ב טווח הש"ש נע בין 20.7 שעות בסלובניה ל-30.1 שעות בספרד.

בכל המדינות החברות בארגון, בחטיבות הביניים לומדים יותר שעות שבועיות מאשר בחינוך היסודי, למעט אוסטרליה, קנדה ולוקסמבורג בהן מספר השעות השבועיות בשלב חינוך זה דומה לזה שבחינוך היסודי.

¹⁰ שעות אורך שבית הספר מציע אך הן אינן חובה במסגרת תכנית הלימודים המחייבת.

תיבה 2.1: מספר ימי לימוד ושעות לימוד חובה לאורך השנים

השנה יפורסמו בדו"ח ה-EAG לוחות לאורך שנים על החינוך היסודי וחיטבת הביניים והמתבססים על מידע שהתפרסם בדו"חות הקודמים.

מספר ימי לימודים ומספר שעות לימוד חובה לשנה לפי שלב חינוך ב-2014, 2017 ו-2019

חטיבת ביניים			חינוך יסודי			
2019	2017	2014	2019	2017	2014	
מספר ימי לימוד						
209	209	210	219	219	219	ישראל
184	184	183	185	185	185	חמוצע OECD
מספר שעות לימוד						
984	985	1,004	958	960	957	ישראל
922	919	908	804	804	788	חמוצע OECD

מקור: EAG 2020, Tables D1.1, D1.2 pp. 359-360, D1.5 & D1.6 web

המסקנה העיקרית שעולה מהלוח היא שבישראל ובחמוצע ה-OECD כמעט ואין שינוי בין השנים 2014-2017 במספר ימי לימודים ובמספר שעות לימוד חובה. מסקנה זאת נכונה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים.

מקור השינויים הקטנים בין השנים בישראל הוא לוח השנה: חגים יכולים לחול במהלך או בסוף השבוע, חגים מסוימים במגזר הערבי או הדרוזי יכולים לחול בחופש הקיץ.

לכל אורך השנים ובשני שלבי החינוך מספר ימי לימודים ומספר שעות לימוד חובה גבוהים יותר בישראל בהשוואה ל-OECD.

בדיקת נתוני המדינות באותם לוחות ה-EAG מראה שרק במספר מצומצם של מדינות חלו שינויים לאורך שנים:

A. בדנמרק מספר שעות לימוד חובה גדל בין 2014 ל-2019 ב-297 שעות (39%) בחינוך היסודי וב-270 שעות (29%) בחט"ב. באותם שנים מספר שעות הלימוד גדל בפורטוגל ב-104 שעות (13%) ביסודי בהונגריה ב-91 שעות (13%) בחט"ב.

B. השינויים המשמעותיים ביותר במספר ימי הלימודים השנתיים חלו ב-3 מדינות:

ליטא – גידול של 15 ימים בחינוך היסודי ו-17 בחטיבת ביניים (מ-2016)

ין – גידול של 14 ימים בחט"ב

צ'ילה – צמצום של 7 ימים ביסודי ו-8 בחט"ב

לבסוף יש לציין כי חלק המדינות החברות ב-OECD מדווחות מידע סטטוטורי עבור מספר ימי לימוד ומספר שעות לימוד חובה לשנה. לדוגמה, ב-2 שלבי החינוך אוסטריה מדווחת לאורך שנים 180 ימי לימודים בשנה ואיטליה, מקסיקו וקולומביה מדווחות 200 ימים שנתיים. תופעה זאת מקשה בהרבה את ניתוח הנתונים לאורך שנים.

ג. הרכב שעות הלימוד החובה בשנה, לפי מקצועות

לוח 2.2: התפלגות שעות לימוד בחינוך היסודי ובחט"ב לפי תחומי דעת* - (2019)

אחר	שפות זרות	מתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה	קריאה, כתיבה וספרות	
<u>חינוך יסודי</u>				
42.4%	9.1%	26.4%	22.1%	ישראל
42.9%	6.7%	25.3%	25.0%	OECD
<u>חטיבת ביניים</u>				
37.8%	21.5%	26.8%	13.9%	ישראל
43.5%	14.4%	27.3%	14.8%	OECD

מקור: EAG 2019, Tables D1.3a & D1.3b, p. 375-376

* אחוזים מכלל שעות החובה.

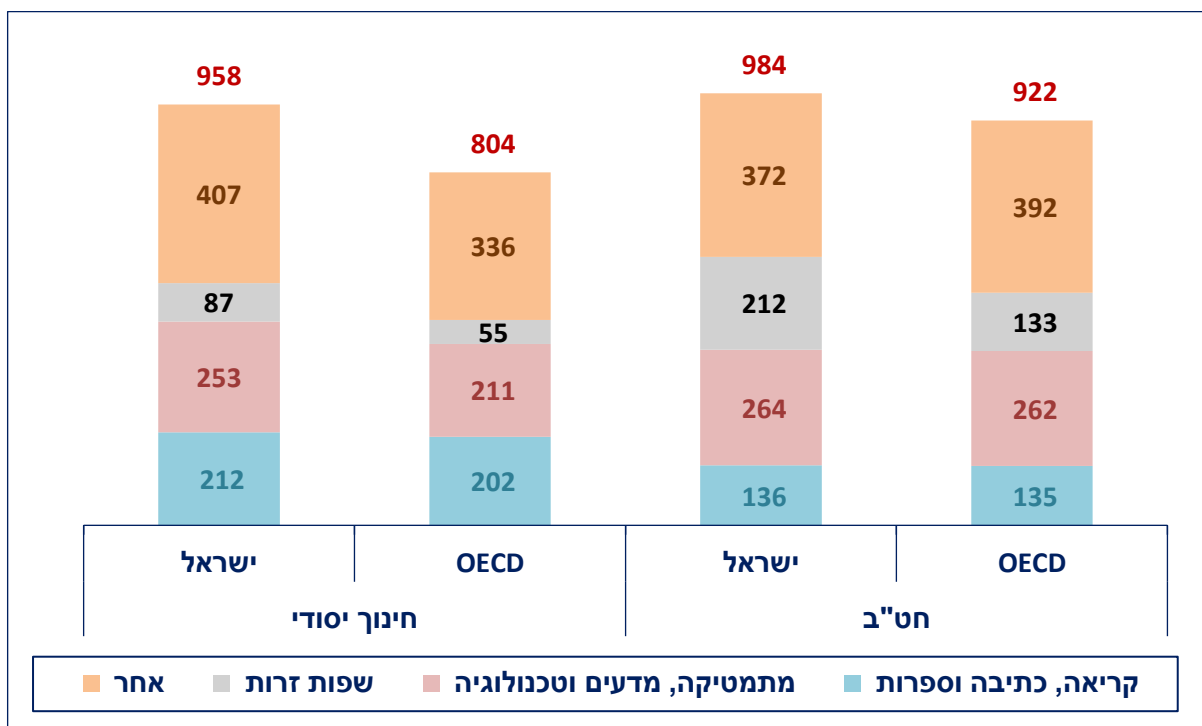
בישראל, כמו ברוב המדינות, שיעורי הקריאה והמתמטיקה בחינוך היסודי זוכים למשקל רב מכלל שעות החובה. יחד עם זאת, בקטגוריית "אחר" שאף היא זוכה למשקל רב וכוללת מגוון רחב של מקצועות לימוד קיימת שונות פנימית גדולה בין המדינות.

EAG מדווח על הרכב שעות הלימוד החובה. שעות 'לימודי היסוד' כוללות קריאה, כתיבה וספרות בלשון המקום, מתמטיקה, מדעים ושפות זרות והן נלמדות כמעט בכל בית ספר ציבורי. יתרת השעות המוגדרות כ-'לימודים אחרים' מוקדשות למגוון רחב של תחומי דעת וכוללות מקצועות כגון תנ"ך, לימודי דת, אתיקה ומוסר, אומנות ומוסיקה, חינוך גופני, כישורי חיים, גאוגרפיה, היסטוריה, מולדת, חברה ועוד.

בישראל כמו בממוצע ה-OECD אחוז שעות הלימוד בשפות זרות בחט"ב גבוה יותר מזה שבחינוך היסודי ואחוז השעות בקריאה, כתיבה וספרות נמוך יותר. אחוז השעות במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה לא השתנה.

בישראל אחוז שעות הלימוד המוקדשות למקצועות: קריאה, מתמטיקה, מדעים ושפות זרות גבוה יותר מזה שב-OECD בחטיבת הביניים: 62% מול 56%. בחינוך היסודי, אחוז זה בישראל דומה לזה שב-OECD.

תרשים 2.3: ממוצע שעות לימוד חובה בשנה ביסודי ובחט"ב במקצועות נבחרים (2019)

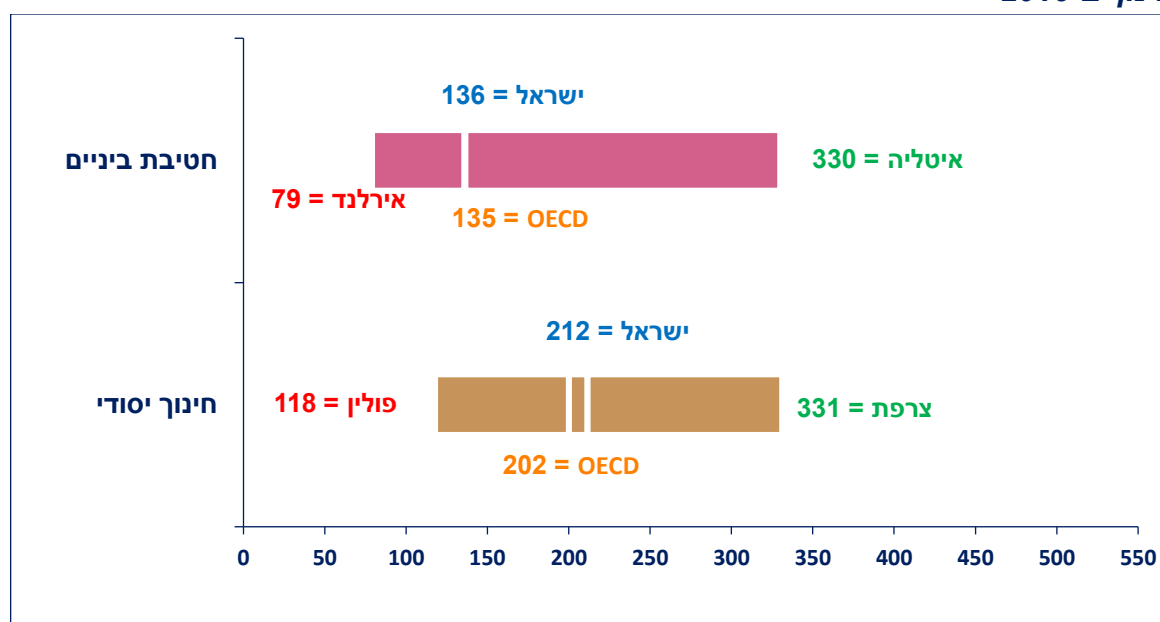

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2020, Tables D1.1, D1.2, D1.3 & D1.4, pp 359-362

הניתוח לפי מספר שעות בכל מקצוע נותן תמונה שונה מזאת שהתקבלה מניתוח ההתפלגות באחוזים. ההשוואה בין ישראל ל-OECD מראה כי בישראל מספר שעות הלימוד בשפות זרות גבוה יותר. בקריאה, כתיבה וספרות ובמתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה מספר שעות הלימוד גבוה יותר בחינוך היסודי בישראל ובחט"ב הוא זהה לזה של ה-OECD.

בהשוואה בין היסודי לחט"ב נראה כי קיימת ירידה בישראל וב-OECD במוצע שנתי של שעות הלימוד בקריאה, כתיבה וספרות. לעומת זאת, קיימת עלייה בשעות בשפות זרות. במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה קיימת עלייה מתונה בישראל וגבוהה יותר ב-OECD.

תרשים 2.4: מספר שעות לימוד שנתיות בקריאה, כתיבה וספרות במדינות ה-OECD, לפי שלב חינוך ב-2019

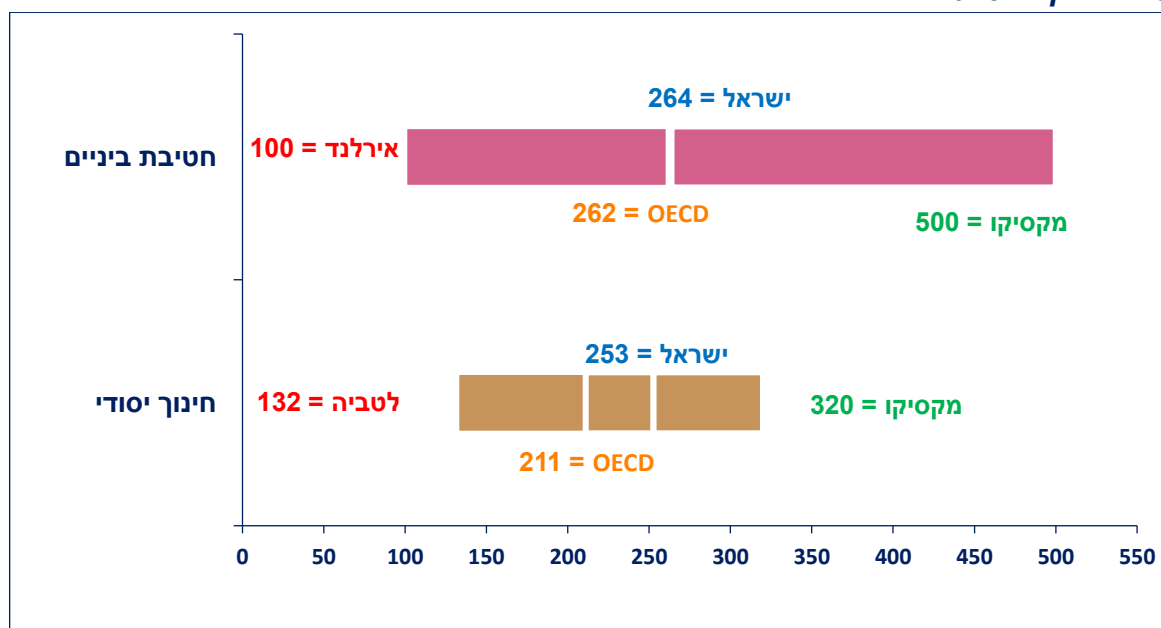
מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.3a & D1.3b, pp 375-376

ב-2 שלבי החינוך הנבדקים בתרשים הבדלים גדולים בין המדינות החברות ב-OECD מבחינת שעות לימוד שנתיות בקריאה, כתיבה וספרות. בחינוך היסודי מספר שעות הלימוד במקצוע זה נע בין 118 שעות בפולין ל-331 שעות בצרפת. ישראל עם 212 שעות נמצאת מעל ממוצע ה-OECD, במקום התשיעי מתוך 29 מדינות שמסרו נתונים.

בחטיבת הביניים מספר שעות הלימוד במקצוע זה נע בין 79 שעות באירלנד ל-330 שעות באיטליה. בשלב חינוך זה מספר שעות הלימוד של ישראל במקצוע זה זהה לזה של ה-OECD.

רוב המדינות החברות ב-OECD משקיעות מאמצים גדולים במקצוע זה בחינוך היסוד ומצמצמים את מספר שעות הלימוד בחטיבת הביניים. ישראל, עם ירידה של 75 שעות שנתיות, נמצאת בין מדינות אלו. צמצום השעות זה קטן במיוחד בדנמרק (כ-9 שעות) וגדול מאוד בצרפת (כ-174 שעות).

תרשים 2.5: מספר שעות לימוד שנתיות במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה במדינות ה-OECD, לפי שלב חינוך ב-2019

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.3a & D1.3b, pp 375-376

כמו במקצוע הקודם, ההבדלים בין המדינות במספר שעות לימוד במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה בולטים במיוחד.

בחינוך היסודי מספר שעות הלימוד במקצוע זה נע בין 132 שעות בלטביה ל-320 שעות במקסיקו. ישראל עם 253 שעות נמצאת מעל ממוצע ה-OECD, במקום הרביעי מתוך 29 מדינות שמסרו נתונים.

בחטיבת הביניים מספר שעות הלימוד במקצוע זה נע בין 100 שעות באירלנד ל-500 שעות במקסיקו (פי 5). בשלב חינוך זה ישראל נמצאת במקום העשירי מתוך 31 מדינות. למרות הירידה בדירוג שלה במעבר בין 2 שלבי החינוך, מספר שעות הלימוד במקצוע זה בישראל עלה בכ-4%.

התרשימים 2.4 ו-2.5 מראים את ההבדלים בין המדינות מבחינת חשיבות הניתנת למקצועות. לדוגמה, מקסיקו החליטה להשקיע מאמצים גדולים במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה. היא המדינה עם מספר שעות לימוד במקצוע זה הגבוה ביותר ב-2 שלבי החינוך. לשם השוואה, בחט"ב אסטוניה היא המדינה השנייה עם 333 שעות לימוד, שליש שעות פחות.

לוח 2.3: מספר שעות לימוד בשנה במקצועות נבחרים הכלולים בתחום "אחר" ב-2019

חטיבת ביניים			חינוך יסודי			
חינוך גופני	אומנויות	מדעי החברה*	חינוך גופני	אומנויות	מדעי החברה*	
55	41	182	57	53	76	ישראל
70	62	99	75	84	52	OECD

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.3a & D1.3b, pp 375-376

* גיאוגרפיה, היסטוריה, אזרחות, חינוך, כלכלה וחברה.

בהשוואה לממוצע ה-OECD, מספר שעות הלימוד השנתיות במדעי החברה בישראל גבוה יותר ומספר השעות באומנויות ובחינוך הגופני נמוכים יותר. מסקנות אלה נכונות בחינוך היסודי ובחטיבת ביניים. במעבר בין 2 שלבי החינוך, מספר שעות הלימוד במדעי החברה גודל משמעותית בישראל וב-OECD ומספר השעות באומנויות יורד ביותר מ-20%. בחינוך הגופני מספר שעות הלימוד ב-2 שלבי החינוך דומים זה לזה.

בהשוואה למדינות האחרות ב-OECD מספר השעות במדעי החברה בישראל הינם בין הגבוהים ביותר בחינוך היסודי. ישראל נמצאת במקום השביעי מתוך 25 מדינות שמסרו נתונים. בחט"ב מספר זה הוא הגבוה ביותר.

לעומת זאת, מספר שעות הלימוד באומנויות ובחינוך גופני בין הנמוכים ביותר בחינוך היסודי ובחט"ב (ישראל נמצאת בין 7 המקומות האחרונים).

מניתוח זה יוצא שמדינת ישראל משקיעה מאמצים גדולים בלימודי מדעי החברה בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים. אם זאת, לימודי אומנויות וחינוך גופני לא נמצאים במקום גבוה בסדר העדיפות שלה.

תיבה 2.2: שעות לימוד שפות זרות בישראל

כאמור מקודם, כל מדינה בוחרת באילו מקצועות היא משקיעה בהן יותר מאמצים ובאילו היא משקיעה פחות. בישראל מספר שעות לימוד בשפות זרות גבוה יותר מממוצע ה-OECD בחינוך היסודי ובחטיבת ביניים, נתון זה מראה על החשיבות הגדולה שהמדינה נותנת למקצוע זה.

מצד שני, לפי הגדרות ה-OECD, במדינה כמו ישראל עם מספר שפות לאומיות, יש לראות כשפה זרה עבור אוכלוסיית תלמידים מסוימת במדינה כל שפה לאומית שהיא לא שפת הם שלה. האם מספר שעות לימוד בשפות זרות בישראל מושפע על ידי שעות לימוד השפה העברית בחינוך הדרוזי ובחינוך הערבי?

מספר שעות לימוד לשנה בשפות זרות בישראל עם ובלי לימוד העברית בחינוך הערבי ובחינוך הדרוזי (2019)

מספר שעות מעודכן*		לפי דיווח		
חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	
194	57	212	87	ישראל
**133	**54	133	55	OECD

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, EAG 2019, Tables D1.1, p. 373, and D1.3a & D1.3b

* בלוח הורדנו ממספר שעות לימוד בשפות זרות בישראל את התוספות המיוחדות לשעות לימוד השפה העברית הניתנות לתלמידים במגזר הדרוזי ובמגזר הערבי.

** ממוצע שעות הלימוד ב-OECD מושפע מהשינוי בישראל.

מבדיקת הלוח עולה כי ב-2 שלבי החינוך מספר שעות לימוד בשפות זרות בישראל יורד כשמבטלים את שעות לימוד השפה העברית בחינוך הדרוזי ובחינוך הערבי אבל נשאר גבוה מזה שב-OECD (כ-6% בחינוך היסודי וכ-46% בחט"ב). ישראל נמצאת מתוך כל המדינות החברות ב-OECD במקום השני אחרי לוקסמבורג בחט"ב ובמקום השמיני עם סלובניה בחינוך היסודי.

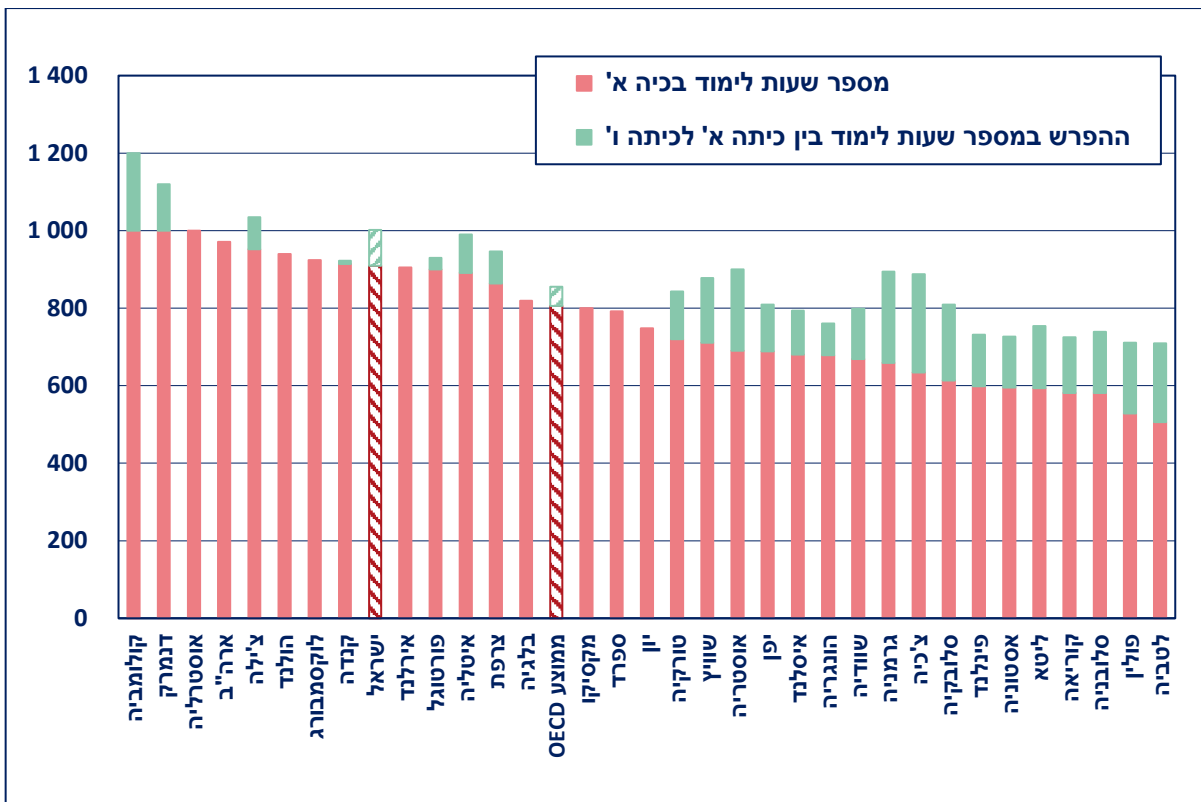
אז כן מדינת ישראל משקיעה יותר בלימודי השפות הזרות.

לימוד העברית משפיע בעיקר בחינוך היסודי. קיימת השקעה גדולה של המדינה בתחום זה בחינוך היסודי כדי ללמד עברית לתלמידים הדרוזיים והערביים. בחט"ב השקעה זאת מצומצמת יותר. ב-2 שלבי החינוך המאמץ העיקרי הוא ללמידת שפות זרות, הראשונה מהן, אנגלית.

ד. השוואה בין כיתה א' לכיתה ו'

ברוב מדינות ה-OECD התלמידים מתחילים ללמוד בחינוך היסודי בגיל 6. בכמה מהן, פינלנד, אסטוניה, לטביה, פולין ושוודיה, החינוך היסודי מתחיל בגיל 7. לקחנו בחשבון את ההבדל הזה בתרשימים הבאים ובניתוח שלהם.

תרשים 2.6: מספר שעות הלימוד השנתיות בכיתה א' וגידול במספר שעות הלימוד בין כיתה א' לכיתה ו' במדינות ה-OECD ב-2019

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.4 web

המדינות מסודרות לפי סדר יורד של מספר שעות הלימוד השנתיות בכיתה א'.

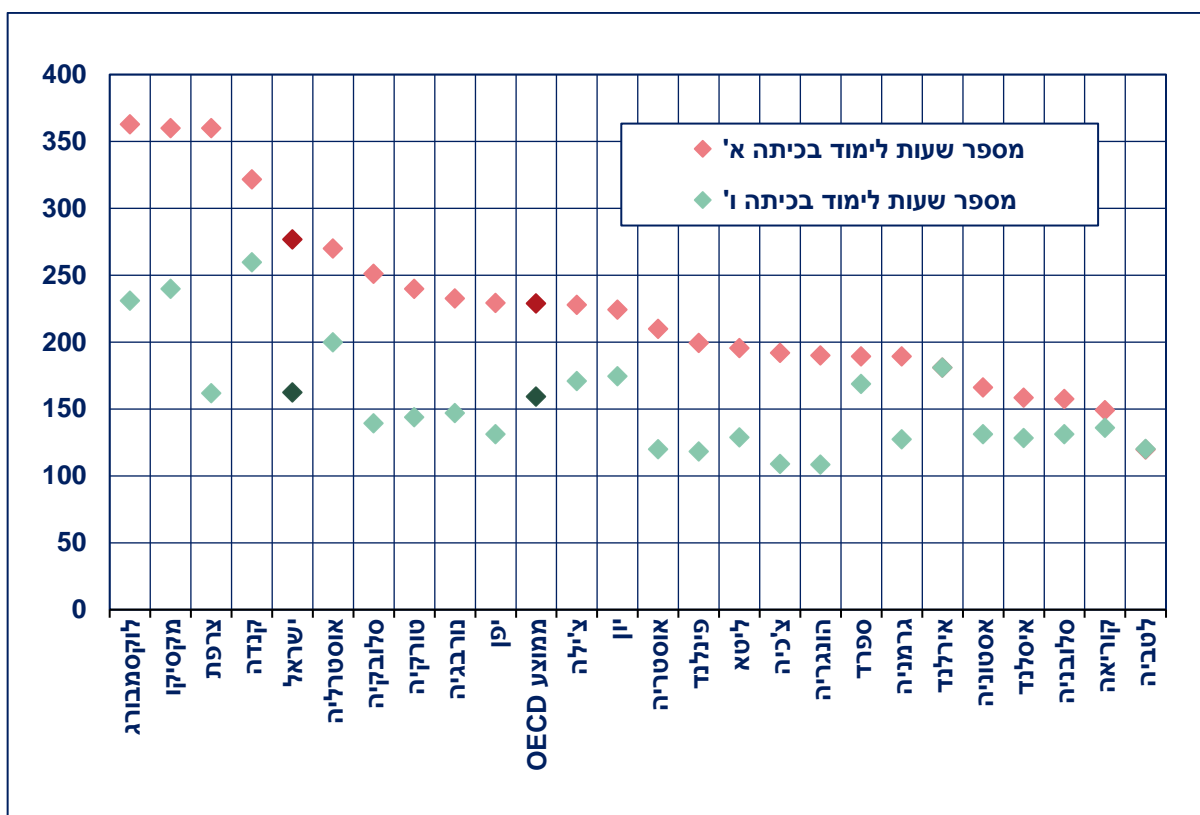
הנתונים בטבלה D1.4 מדווחים לפי גיל ולא לפי כיתה.

מספר שעות הלימוד בכיתה א' בישראל (909 שעות) בין הגבוהים ביותר ב-OECD, מקום 9 מתוך 34 מדינות. עם 1,002 שעות בכיתה ו' היא עולה למקום הרביעי.

ב-25 מדינות מספר שעות הלימוד גדל בין כיתה א' לכיתה ו', 17 מהן הן המדינות עם מספר שעות הלימוד בכיתה א' הנמוך ביותר וכולן מתחת לממוצע ה-OECD. מתוך 17 המדינות האלה, ב-4 (שווייץ, אוסטרליה, צ'כיה וגרמניה) מספר שעות הלימוד בכיתה ו' עבר את ממוצע ה-OECD.

לעומת זאת ב-9 מדינות אין שינוי במספר שעות הלימוד בין כיתה א' לכיתה ו'. במדינה נוספת, קנדה, הגידול קטן (8 שעות לשנה). מתוך 10 המדינות האלה שבע מעל ממוצע ה-OECD.

תרשים 2.7: מספר שעות הלימוד השנתיות בכיתה א' ובכיתה ו' בקריאה, כתיבה וספרות במדינות ה-OECD ב-2019

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.4 & D1.5a, b, f, g, web

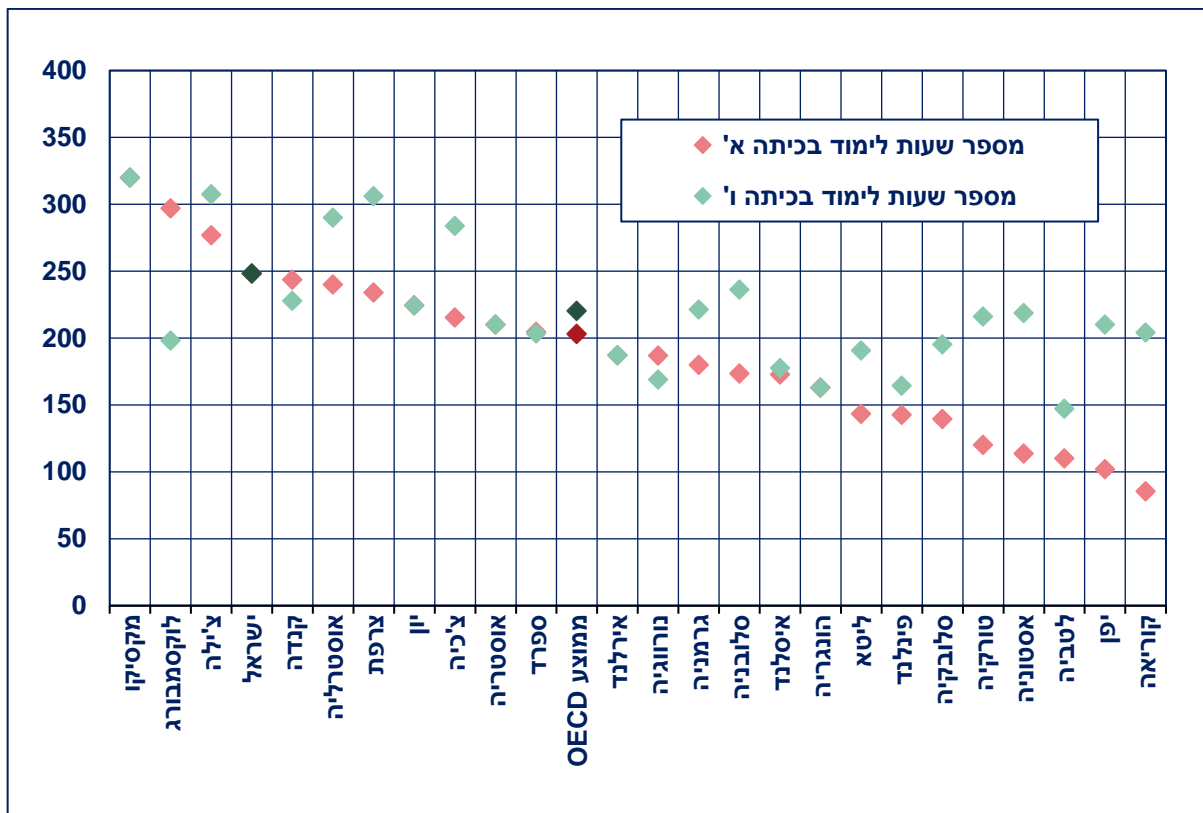
התרשים מסודר לפי סדר יורד של מספר השעות בכיתה א'.

בכמעט כל המדינות המופיעות בתרשים קיימת ירידה במספר השעות בין כיתה א' לכיתה ו'. ב-2 מדינות, אירלנד ולטביה, מספר זה לא השתנה.

בין כיתה א' לכיתה ו' מספר שעות לימוד בקריאה, כתיבה וספרות בישראל יורד מ-277 שעות שנתיות ל-162. ב-OECD הירידה מתונה יותר: מ-229 שעות שנתיות ל-159. הירידה החזקה ביותר בצרפת (198 שעות).

בכיתה א' ישראל נמצאת בין המדינות המספקות לתלמידים מספר גבוה של שעות לימוד במקצוע זה ונמצאת במקום החמישי. בכיתה ו' היא יורדת למקום התשיעי, קרובה מאוד ממוצע ה-OECD.

תרשים 2.8: מספר שעות הלימוד השנתיות בכיתה א' ובכיתה ו' במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה במדינות ה-OECD ב-2019

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.4 & D1.5a, b, f, g, web

התרשים מסודר לפי סדר יורד של מספר השעות בכיתה א'.

ברוב המדינות המופיעות בתרשים קיימת עלייה במספר שעות הלימוד השנתיות במקצוע זה בין כיתה א' לכיתה ו'. ב-6 מדינות, ביניהן ישראל, אין שינוי במספר השעות וב-3, לוקסמבורג, קנדה ונורווגיה, קיימת ירידה.

לוח 2.4: מספר שעות הלימוד השנתיות בחינוך היסודי בישראל וב-OECD לפי מקצוע ולפי דרגת כיתה ב-2019

דרגות כיתה						
ו'	ה'	ד'	ג'	ב'	א'	
קריאה, כתיבה וספרות						
162	190	191	220	229	277	ישראל
159	166	190	201	216	229	ממוצע OECD
מתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה						
248	257	257	257	248	248	ישראל
220	211	200	193	189	203	ממוצע OECD

מקור: עיבוד אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה מבוסס על EAG 2019, Tables D1.4 & D1.5a-f web

המסקנות העיקריות העולות מהלוח הן:

- (א) בישראל וב-OECD מספר שעות הלימוד בקריאה, כתיבה וספרות יורד בהתמדה בין כיתה א' לכיתה ו'.
- (ב) מספר שעות הלימוד השנתיות במתמטיקה, מדעים וטכנולוגיה בישראל לא משתנה הרבה בין דרגות הכיתה ונע בין 248 שעות בכיתות א', ב' ו-ו' ל-257 שעות בכיתות ג'-ה'. ב-OECD מספר שעות הלימוד במקצוע זה יורד בין כיתה א' לכיתה ב' ואחר כך עולה בהתמדה.
- (ג) מספר שעות הלימוד לשנה בישראל גבוה מזה שב-OECD ב-2 המקצועות ובכל דרגות הכיתה, פרט מכיתה ד' וכיתה ו' בקריאה, כתיבה וספרות.

פרק

המורים בישראל וב-OECD

א. שעות הוראה ונוכחות מורה בשנה

ב. גילאי עובדי הוראה

ג. המורות במערכת החינוך

ד. השכלת המורים

ה. מנהלי בתי ספר

מיהו המורה בישראל? מה הפרופיל שלו בהשוואה לעמיתיו בעולם?

בפרק הזה ניתן תשובות לשאלות אלו. נבדוק נושאים שונים כמו זמני העבודה של המורה (במיוחד במספר שעות הוראה ושעות נוכחות בבית ספר), גילו הממוצע, ופרופיל המורים והמורות במערכת החינוך.

בדיווח היקף העבודה של משרה מלאה של המורים אנו משקללים את שעות האם ושעות הגיל בהתאם להסכמי העבודה של המורים.

ממוצע משך השיעור בדקות הוא 47 דקות המחושב כממוצע משוקלל בין שיעורים בני 45 דק' ו- 50 דק' כלומר משך שיעור בשעות: $47/60=0.783$

בהמשך הפרק, לא נתייחס למידע על נתיב המקצועי בחטיבת העליונה. בחטיבת הביניים הוא בכלל לא קיים בישראל.

א. שעות הוראה ונוכחות מורה בשנה

לוח 3.1: שעות נוכחות למורה ושעות הוראה לפי שלב חינוך בישראל וב-OECD ב-2019

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		מדינה
שעות הוראה למורה	שעות נוכחות למורה	שעות הוראה למורה	שעות נוכחות למורה	שעות הוראה למורה	שעות נוכחות למורה	
623	1,198	694	1,177	835	1,225	ישראל
680	1,158	712	1,185	778	1,192	OECD

מקור: EAG 2020, Tables D4.1 & D4.2, pp. 415-416

בלוח מוצגות שעות ההוראה של המורים פרונטליות מול הכיתה, ושעות הנוכחות של המורים הכוללות את השעות הפרטניות ושעות השהייה בבית הספר לפי שלבי חינוך ב-2019. שתי הרפורמות, 'אופק חדש' בחינוך הקדם יסודי, היסודי ובחט"ב ו'עוז לתמורה' בחט"ע, הביאו גידול משמעותי במספר שעות הוראה ושעות נוכחות בבית ספר.

שעות הנוכחות שאינן שעות הוראה כוללות: תכנון והכנת מערך השיעורים בבית הספר, בדיקת מבחנים ועבודות של תלמידים, פיקוח על התלמידים בהפסקות, עבודת צוות ודיאלוג עם עמיתיו בבית הספר,

ייעוץ והכשרה, תקשורת ושיתוף פעולה עם ההורים, הכנת טקסים, מסיבות בחגים ובסוף שנה ומשימות דומות המוטלות על המורה.

החישוב משוקלל על-פי תמהיל המורים העובדים בחוזה העסקה ברפורמה חדשה ולמורים הנמצאים בהסכם 'טרומ הרפורמה' ולפי שיעור מורות אם וגיל באותה שנה. בדיווח לשנת 2019, יותר מ- 90% מסך המורים ביסודי ובחט"ב הועסקו לפי תנאי הרפורמה 'אופק חדש'. בשנה זו, כ-81% מהמורים בחט"ע הועסקו לפי תנאי הרפורמה 'עוז לתמורה'.

מנתוני 2019 עולה כי מספר שעות ההוראה הפרונטאליות והפרטניות בשנה למורה בחינוך היסודי בישראל גבוה מאשר ממוצע ה-OECD (835 לעומת 778), דומה בחטיבת הביניים (694 לעומת 712) ונמוך יותר בחטיבה העליונה (623 לעומת 680). מורה בישראל בהשוואה ל-OECD מלמד בכ-7% יותר שעות בחינוך היסודי ופחות שעות בכ-8% בחט"ע.

בשנים האחרונות מספר שעות הנוכחות בבית ספר שאינן שעות הוראה של מורה לא השתנה הרבה בחינוך היסודי, בחט"ב ובחט"ע.

מבחינת מספר שעות הנוכחות, מורה בישראל נוכח בשנה 33 שעות עבודה יותר מאשר הממוצע ב-OECD בחינוך היסודי ו-40 שעות יותר בחטיבה עליונה. עם זאת, הוא נוכח מספר שעות דומה בחטיבת ביניים.

ההשוואה בין מדינות מציגה תופעות מעניינות:

1. ברוב גדול של המדינות החברות ב-OECD (25 מתוך 35), כולל ישראל, המורים בחינוך היסודי מלמדים יותר שעות.
2. בצ'ילה אין שינוי בזמן ההוראה בין שלוש שלבי החינוך: המורים מלמדים אותו מספר שעות בכל שלבי החינוך.
3. השוני בין מערכות החינוך מופיע גם במספר שעות הוראה ושעות נוכחות של מורים. לדוגמה, זמן ההוראה בחינוך היסודי נע בין 554 שעות בפולין ל-1,176 בקוסטה ריקה. בחטיבה העליונה, טווח במספר שעות הוראה נע בין 456 שעות באיסלנד ל-1,254 שעות בקוסטה ריקה.
4. ישראל נמצאת בין המדינות המספקות לתלמידים מספר גבוה של שעות לימוד. עם זאת, מספר שעות ההוראה בישראל יחסית לא גבוה: מתוך 35 מדינות, ישראל נמצאת במקום 13 מבחינת שעות הוראה בחינוך היסודי, במקום 15 בחט"ב ובמקום 18 בחט"ע.

בישראל הנתונים מתבססים על חישוב בפועל. בשל לוח השנה העברי וחגים החלים בשבת או באמצע השבוע, מספר השעות עשוי לעלות או לרדת משנה לשנה. תופעה זאת קטנה בהשוואה לתוספות שעות הבאות מהרפורמות במערכת החינוך.

תיבה 3.1: שבועות לימוד ימי הוראה

מספר ימי לימוד הוא מספר ימים שהתלמידים לומדים בשנה ומספר ימי הוראה הוא מספר ימים שהמורים מלמדים בשנה. מספר ימי הוראה נמוך ממספר ימי לימוד, על פי הכלל בו תלמידים לומדים 6 ימים בשבוע ומורים מלמדים 5 ימים בשבוע. בלוח הבא, בחישוב מספר שבועות לימוד של המורה, לא נוכו חופשה של ימים בודדים לפי הגדרת ה-OECD.

מספר ימי הוראה ומספר שבועות לימוד לפי שלבי חינוך במדינות נבחרות (2019)

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך היסודי		
שבועות לימוד	מס' ימי הוראה בשנה	שבועות לימוד	מס' ימי הוראה בשנה	שבועות לימוד	מס' ימי הוראה בשנה	
37	172	37	174	38	180	ישראל
37	181	38	183	38	183	OECD

מקור: EAG 2020, Table D4.1, p. 415

בשנת 2019 מספר שבועות הלימוד בחינוך היסודי ובחט"ע בישראל זהה לזה שבמוצע ה-OECD והוא נמוך יותר בחט"ב. אם זאת, מספר ימי הוראה בישראל נמוך יותר בכל שלבי החינוך.

מספר שבועות לימוד ומספר ימי הוראה לא משתנים הרבה משנה לשנה. מקור השינויים הקטנים בלוח השנה. עם זאת, מספר ימי הוראה בישראל בין הנמוכים ביותר: מתוך כל המדינות החברות בארגון, היא נמצאת במקום 21 בחינוך היסודי ובמקום 30 בחט"ב ובחט"ע.

בכל שלבי החינוך קיימים הבדלים גדולים בין המדינות. לדוגמא, בחינוך היסודי מספר ימי הוראה נע בין כ-158 בקהילה פלמית בבליה לבין כ-203 ביפן, ומספר שבועות הלימוד נע בין 35 בלטביה לבין 41 באוסטרליה, קוסטה ריקה ויפן.

ברוב המדינות החברות בארגון מספר ימי הוראה לא משתנה עם שלב החינוך. ישראל היא אחת המדינות היחידות שבהן מספר ימי הוראה יורד משמעותית בין החינוך היסודי לחט"ע. בישראל הוא יורד מ-180 ימים בחינוך היסודי ל-172 בחט"ע. הסיבה היא התחלת חופשת הקיץ כ-10 ימים קודם בחינוך העל יסודי. המדינות האחרות הן מקסיקו (19 ימים), אירלנד (16 ימים), יפן (7 ימים) ואיסלנד (5 ימים).

לוח 3.2: שעות נוכחות בבית ספר שאינן שעות הוראה לפי שלב חינוך ב-2019

חטיבה עליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		מדינה
באחוזים	שעות שאינן הוראה	באחוזים	שעות שאינן הוראה	באחוזים	שעות שאינן הוראה	
48.0%	575	41.0%	483	31.8%	390	ישראל
41.3%	478	39.9%	473	34.7%	414	OECD

מקור: מחושב על בסיס נתוני לוח EAG 2020, Table D4.1, p. 415

ההשוואה מציגה כי ב-2019 מספר שעות שאינן הוראה בחינוך היסודי בישראל נמוך מזה שב-OECD וגבוה יותר בחט"ע. בחט"ב מספר שעות שאינן הוראה בישראל דומה לזה שבממוצע הארגון.

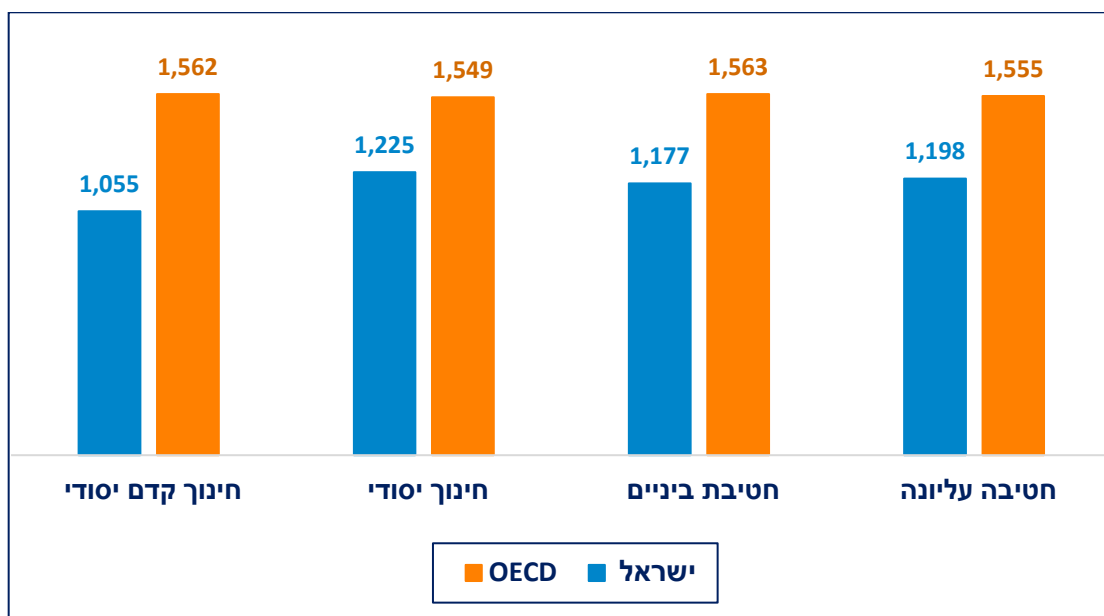
בישראל ובממוצע ה-OECD מספר שעות שאינן הוראה עולה עם שלב החינוך: עלייה של 185 שעות בישראל ושל 64 שעות בארגון.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת שעות שהייה בבית ספר. לדוגמא, בחינוך היסודי, מספר שעות שהייה לשנה נע בין 20 שעות במקסיקו ל-1,007 שעות באיסלנד (יחס 1 ל-50.4).

המדינות מדווחות את תכולת עבודת המורה בשלושה נושאים שונים: שעות ההוראה הפרונטאליות של המורה, שעות נוכחות בבית הספר ושעות העבודה של המורה על-פי הסכם.

במרבית המדינות ובכל שלבי החינוך, מספר שעות העבודה הנדרשות ממורה גבוה יותר מסך שעות הנוכחות שלו בבית הספר. בישראל, שעות העבודה על פי הסכם השכר זהות לשעות העבודה של המורה בבית הספר.

תרשים 3.1: מספר שעות עבודה של מורה לפי הסכמי עבודה בישראל וב-OECD ב-2019

מקור: EAG 2020, Table D4.2 p. 416

בכל שלבי החינוך, מספר שעות העבודה של מורה בישראל לפי הסכמים קיבוציים נמוך מזה של ממוצע הסטטוטורי ב-OECD ומהווה כ- 68% בחינוך הקדם יסודי, כ-79% בחינוך היסודי, כ-75% בחט"ב וכ-77% בחט"ע באופן יחסי לממוצע.

בממוצע ה-OECD מספר שעות עבודה סטטוטורי בכל שלבי החינוך דומים זה לזה. בישראל קיימים הבדלים: מספר שעות עבודה נע בין 1,055 שעות בחינוך הקדם יסודי ל-1,225 שעות בחינוך היסודי.

ב. גילאי עובדי הוראה

עובדי ההוראה מהווים אחד מהמרכיבים החשובים ביותר של מערכת החינוך. חלק זה יעסוק בבדיקת פרופיל הגיל הממוצע של המורים.

בשנת 2018 בישראל, המורים הם בממוצע בני 42 בחינוך הקדם יסודי, בני 41 בחינוך היסודי, בני 43 בחט"ב ובני 44 בחט"ע.

גיל ממוצע של המורים בחינוך הקדם יסודי בישראל דומה לזה של ה-OECD. בכל שלבי החינוך האחרים המורים בישראל צעירים יותר מאשר ממוצע ה-OECD כאשר ההפרש בין גיל ממוצע של מורה בישראל וב-OECD יורד עם שלב החינוך (מורה בחינוך היסודי בישראל צעיר יותר בכ-2.6 שנים, 1.9 בחט"ב ו-1.5 בחט"ע).

לוח 3.3: גיל ממוצע של המורים בישראל לפי שלב חינוך ב-2018

שלב חינוך				
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי	
44.2	42.8	40.9	41.8	ישראל
45.7	44.7	43.5	41.5	OECD
51.5	50.3	50.8		איטליה
43.8	42.3	42.2	42.3	ארה"ב
47.7	43.6	43.8	42.6	דנמרק
46.0	46.9	45.1	41.6	גרמניה
47.5		44.3	40.1	סלובניה
45.9	44.7	44.2	45.2	סלובקיה
46.1	46.0	43.8	43.0	ספרד
47.3	48.6	47.6	47.4	פורטוגל
48.5	44.0	44.0	42.2	פינלנד
49.2	45.0	46.3	44.8	צ'כיה
44.0	44.0	41.4	42.4	צרפת
42.7	42.2	38.9	33.1	קוריאה

מקור: מחושב על בסיס נתוני אתר OECDstat

עם זאת, המורים בישראל הם לא הצעירים ביותר. בחינוך הקדם יסודי ישראל מדורגת במקום 15, במקום השביעי ביסודי, במקום העשירי בחטיבת הביניים ובמקום 11 בחטיבה העליונה. המורים הצעירים ביותר בחינוך הקדם יסודי הם אלה של יפן (32.8 שנים), בחינוך היסודי הם של בריטניה (37.3 שנים). המורים בטורקיה הם הצעירים ביותר בחט"ב (35.3 שנים) ובחט"ע (40.1 שנים).

בישראל הגיל הממוצע של המורים בחינוך הקדם יסודי גבוה מזה של המורים ביסודי. תופעה זאת קיימת רק ב-7 מדינות: צרפת, יון, ישראל, לוקסמבורג, סלובקיה, קוסטה ריקה ובריטניה.

בשלבי החינוך האחרים גיל המורים בישראל עולה בשלבי החינוך הגבוהים יותר ומסקנה זאת נכונה גם לממוצע ה-OECD ולמרבית המדינות. בישראל ממוצע גילאי המורים עולה בכ-3 שנים בין החינוך היסודי לחט"ע וב-OECD בכשנתיים. בכל המדינות החברות בארגון הפרש הגבוה ביותר בין גיל

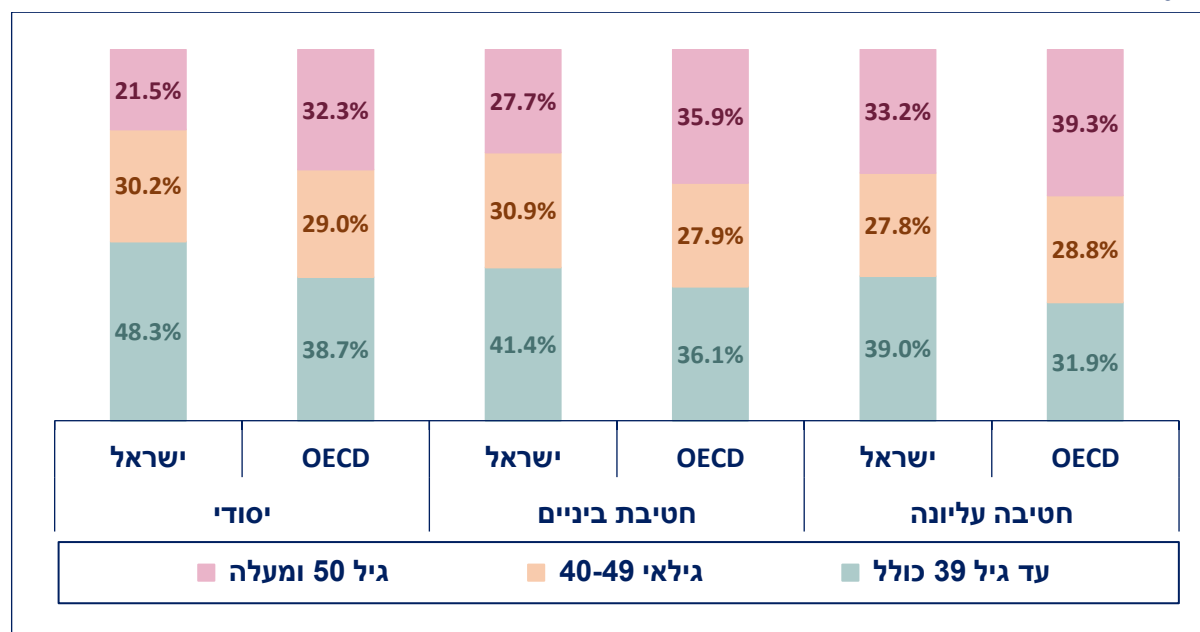
המורים בחט"ע לזה שבחינוך היסודי נמצא ביון (כ-6 שנים) ובפינלנד, נורבגיה, שוויץ ובריטניה (יותר מ-4 שנים). קוסטה ריקה היא המדינה היחידה שבה מורים בחט"ע צעירים מאלה שבחינוך היסודי.

בכל המדינות החברות ב-OECD, חוץ מאסטוניה, גרמניה, הונגריה, פורטוגל ושוודיה, עובדי ההוראה בחטיבה העליונה הם המבוגרים ביותר.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת גיל המורים. לדוגמה, גיל עובדי הוראה בחינוך היסודי נע בין 37.3 שנים באנגליה ל-50.8 שנים באיטליה. איטליה היא המדינה היחידה שבה הגיל הממוצע של עובדי הוראה בכל שלבי החינוך עובר את גיל 50. המורים באיטליה הם המבוגרים ביותר בכל שלב חינוך.

בשנים האחרונות ובכל שלבי החינוך, השינוי בגיל ממוצע של המורים הינו מזערי (עד 0.2 שנה יותר או פחות) ולא קיימת מגמה ברורה לעלייה או ירידה בגיל המורים.

תרשים 3.2: התפלגות באחוזים של המורים בישראל וב-OECD לפי קבוצות גיל ושלב חינוך, 2018

מקור: מחושב על בסיס OECDstat

בישראל כ-48% מכל המורים בחינוך היסודי, כ-41% בחט"ב וכ-39% בחט"ע צעירים מ-40. ב-OECD הם מהווים כ-39% בחינוך היסודי, כ-36% בחט"ב וכ-32% בחט"ע.

בכל שלבי החינוך שיעור המורים בישראל עד גיל 39 גבוה מזה של ה-OECD ושיעור המורים מגיל 50 נמוך יותר. ממצא זה משלים את נתוני ממוצע הגילאים המוצג בלוח הקודם: המורים בישראל צעירים יותר.

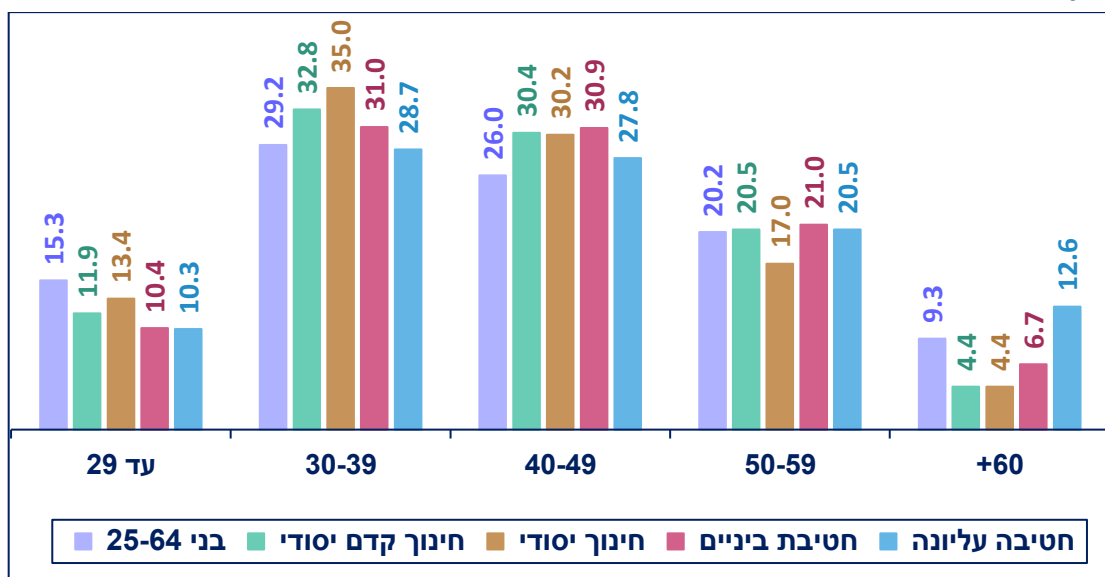
בישראל ובממוצע ה-OECD, שיעור המורים עד גיל 39 יורד עם עליית שלב החינוך. לעומת זאת, שיעור המורים מעל גיל 50 עולה. לדוגמה, בישראל, שיעור המורים עד גיל 39 יורד מ-48.3% בחינוך היסודי ל-39.0% בחט"ע ושיעור המורים בני 50 ומעלה עולה מ-21.5% ל-33.2%.

בישראל, בכל שלב חינוך, שיעור המורים עד גיל 39 גבוה משיעור המורים מעל גיל 50. תופעה זאת לא קיימת במספר מדינות החברות בארגון, כגון איטליה, גרמניה או פורטוגל.

כפי שניתן היה לצפות, ההשוואה בין המדינות מראה בכל שלבי החינוך כי שיעור המורים בני 50 ומעלה עולה עם הגיל הממוצע. לעומת זאת, שיעור המורים שגילם עד 39 יורד עם הגיל הממוצע. לדוגמה, בחטיבה העליונה, באיטליה, יוון וליטא המורים בני 50 או יותר בממוצע. מדינות אלה הן המדינות עם שיעור המורים מעל גיל 50 הגבוה ביותר (יותר מ-50%) ב-OECD ושיעור המורים עד גיל 39 הנמוך ביותר (פחות מ-20%).

התרשים הבא משווה את המורים בישראל לאוכלוסיית בני 25-64 לפי קבוצות גיל ובכל שלבי החינוך. השוואה זאת הגיונית מכיוון שבאוכלוסיית המורים לא קיימים הרבה צעירים מתחת לגיל 25 או מבוגרים למעלה מגיל 64 והיא תואמת לאוכלוסיית בני 25-64 המהווה בהגדרה את כוח העבודה.

תרשים 3.3: השוואה בין אוכלוסיית המורים בישראל בני 25-64 לפי קבוצות גיל ושלב חינוך ב-2018

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

מהתרשים עולה כי התפלגות לפי קבוצת גיל של אוכלוסיית המורים בכל שלב חינוך בישראל דומה להתפלגות בני 25-64. הקבוצה הגדולה ביותר בכל אוכלוסייה היא זאת של בני 30-39. הקבוצה השנייה בגודלה היא הקבוצה של בני 40-49. שתי קבוצות אלו מהוות בכל שלב חינוך ואצל בני 25-64 יותר מחצית האוכלוסייה.

במילים אחרות, אצל המורים בכל שלבי החינוך ואצל בני 25-64 שיעור בני 30-39 הוא הגבוה ביותר. השיעור מכלל האוכלוסייה יורד אחר כך בהתמדה עד קבוצת הגיל המבוגרת ביותר שהיא גם הקטנה ביותר בכל האוכלוסיות, פרט מהמורים בחט"ע.

המורים בחט"ע מהווים את הקבוצה הגדולה אצל בני 60+ והנמוכה ביותר בקבוצות עד גיל 29 ובני 30-39.

שיעור מורי קדם יסודי ויסודי אצל הצעירים מ-29 הינו פי שלוש משיעורם אצל בני 60 ומעלה (11.9% מול 4.4% בחינוך הקדם יסודי ו-13.4% מול 4.4% בחינוך היסודי).

ג. המורות במערכת החינוך

המורות הן חלק חשוב וגדול במערכת החינוך בישראל. הן מייצגות את רוב המורים וחשוב להבין את מערכת החינוך לאור ניתוח פרופיל המורה. הלוח הבא מציג את שיעור המורות בכל שלב חינוך בישראל ובמדינות השוואה.

בכל שלב חינוך שיעור המורות בישראל גבוה מממוצע ה-OECD במיוחד בחט"ב ובחט"ע. עם זאת, יש לציין כי ברוב המדינות המורות הן רובו של כוח ההוראה.

שיעור המורות בישראל הינו גבוה משמעותית בכל שלבי החינוך. עם זאת, שיעור המורים הגברים הולך וגדל בשלבי החינוך הגבוהים יותר, קרי בחטיבה העליונה. בקדם יסודי שיעור הגברים הוא כחצי אחוז, כ-14% בחינוך היסודי ועד לכ-30% בחטיבה העליונה. מגמה זאת קיימת כמעט בכל המדינות.

ב-2018, בחינוך הקדם יסודי בישראל עובדים רק מספר מצומצם של גברים (כ-240). שאר עובדי הוראה הם נשים המייצגות 99.4% מסך המורים בשלב חינוך זה.

בכל המדינות למעט דנמרק והולנד, אחוז המורות בחינוך הקדם יסודי הינו מעל 90%. במילים אחרות, ב-2 המדינות, יותר מ-10% מהמורים בשלב חינוך זה הם גברים. ב-8 מדינות כולל ישראל, שיעור המורות גבוה מ-99%. המדינות האחרות הן אסטוניה, הונגריה, לטביה, ליטא, פורטוגל, סלובקיה וצ'כיה.

לוח 3.4: שיעור המורות מתוך כלל המורים לפי שלב חינוך במדינות נבחרות ב-2018

שלב חינוך				
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי	
70.5	78.7	85.7	99.4	ישראל
59.7	67.5	82.3	96.5	OECD
63.6	77.0	95.5	98.9	איטליה
57.9	67.1	87.1	94.2	ארה"ב
56.2	66.4	87.3	95.5	גרמניה
50.8	62.2	68.4	89.3	דנמרק
67.2		88.8	97.4	סלובניה
72.0	75.9	90.3	99.5	סלובקיה
55.5	60.4	77.0	92.8	ספרד
69.1	71.9	80.8	99.0	פורטוגל
60.5	74.6	79.8	97.4	פינלנד
59.7	77.9	94.4	99.5	צ'כיה
59.6	60.6	83.0	91.1	צרפת
52.5	70.6	77.7	98.9	קוריאה

מקור: EAG 2020, Table D5.1 p. 430

שיעור המורות הנמוך ביותר בחינוך היסודי הוא בטורקיה (62%), בחט"ב ובחט"ע הוא ביפן (43%) בחט"ב ו-31% בחט"ע). בכל שלבי החינוך השיעור הגבוה ביותר נמצא בלטביה: 97% בחינוך היסודי, 85% בחט"ב ו-80% בחט"ע.

בחינוך היסודי יש רוב נשי אצל המורים בכל המדינות החברות בארגון. עם זאת, שיעור המורות בשלב חינוך זה בישראל לא גבוה במיוחד: ישראל ממוקמת במקום 14 מתוך 37 מדינות, 11% פחות מליטא המדורגת במקום הראשון.

בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה ישראל נמצאת במקום החמישי מתוך 34 מדינות בחט"ב ו-36 בחט"ע.

הטווח בין שיעור המורות הנמוך ביותר לגבוה ביותר של המדינות החברות בארגון מתרחב עם שלב החינוך: הוא כ-35% בחינוך היסודי, כ-42% בחטיבת הביניים וכ-49% בחטיבה העליונה. הגיוון המגדרי בקרב עובדי הוראה עולה עם עלייה בשלב החינוך.

יפן היא המדינה היחידה מתוך כלל המדינות חברות ב-OECD שבה המורות בחטיבת הביניים מהוות מיעוט. בחינוך היסודי שיעור המורות ביפן הוא השני הנמוך ביותר אחרי זה של טורקיה.

בחטיבה העליונה יש רוב גברי למורים ב-4 מדינות (יפן, מקסיקו, קולומביה ושווייץ). למדינות אלה שיעור המורות גם נמוך בחט"ב.

לוח 3.5: גיל ממוצע של המורים ב-2018, לפי שלב חינוך ולפי מגדר

שלב חינוך				
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי	
44.2	42.8	40.9	41.8	ישראל - סה"כ
43.3	42.4	40.7	41.8	נשים
46.4	44.3	42.3	42.1	גברים
45.7	44.7	43.5	41.5	OECD-סה"כ
45.2	44.5	43.5	41.6	נשים
46.5	44.9	43.3	38.5	גברים

מקור: מחושב על בסיס נתוני אתר OECDstat

בישראל, בכל שלבי החינוך פרט בחינוך הקדם יסודי, גיל הממוצע של המורים גבוה מזה של המורות. ב-OECD התמונה פחות מובהקת: הגיל הממוצע של הגברים יותר בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה ודומה לזה של הנשים בחינוך היסודי. בחינוך הקדם יסודי בישראל גיל המורות דומה לזה של המורים וב-OECD המורים צעירים מהמורות.

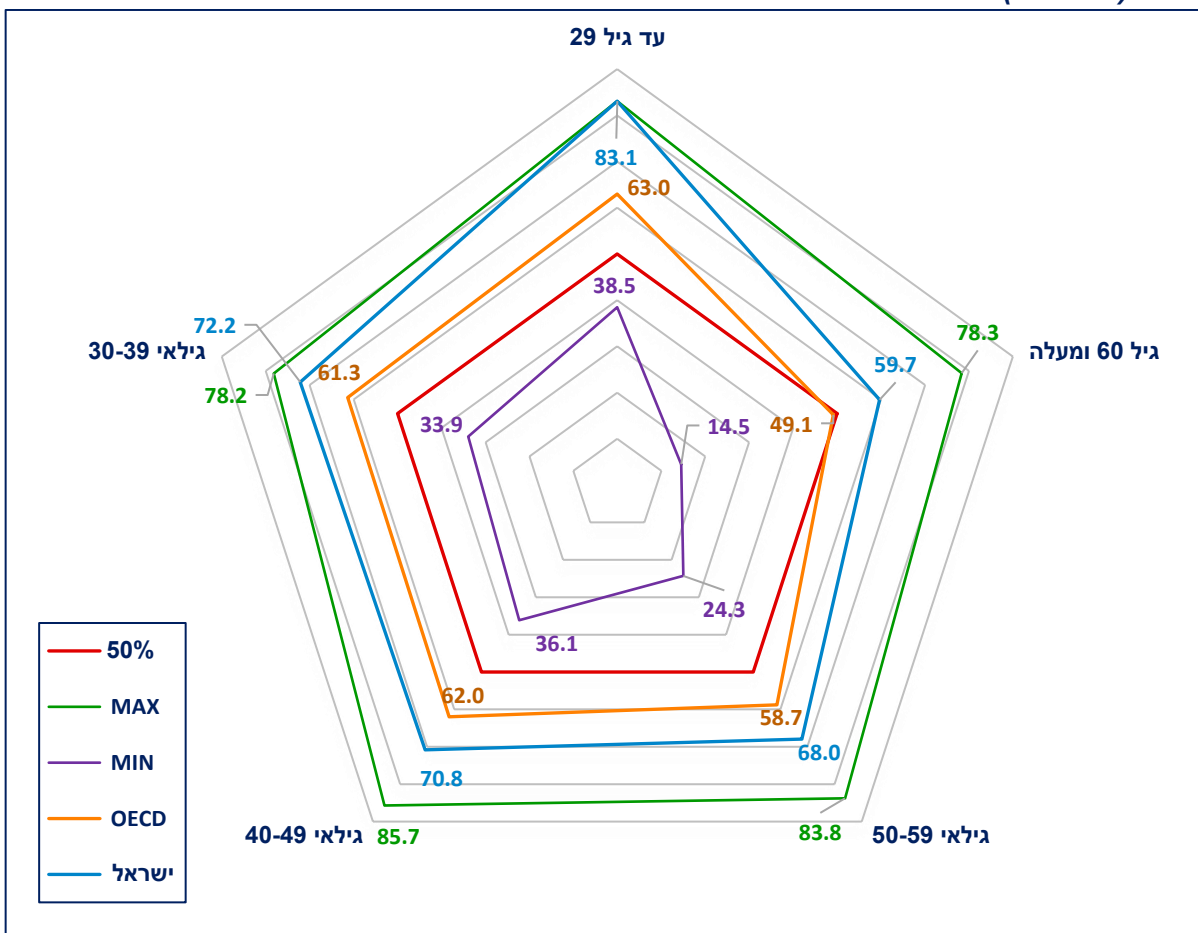
ההשוואה בין ישראל ל-OECD מראה כי בחינוך היסודי, בחט"ב ובחט"ע גיל המורות בישראל נמוך מזה של המורות ב-OECD. בדיקת גיל המורים מציגה תמונה שונה: גיל המורים בישראל, בהשוואה לעמיתיהם ב-OECD, נמוך יותר בחינוך היסודי ובחטיבת ביניים ודומה לזה של הארגון בחטיבה העליונה. בחינוך הקדם יסודי גיל המורות בישראל דומה לזה של עמיתיהן ב-OECD וגיל המורים גבוה יותר.

בישראל (ללא החינוך הקדם יסודי) וב-OECD גיל ממוצע של המורות וגיל ממוצע של המורים עולה עם העלייה בשלבי החינוך. המורות והמורים המבוגרים ביותר עובדים בחטיבה העליונה.

התרשים הבא מציג את שיעור הנשים מתוך כלל המורים בחטיבה העליונה, לפי קבוצות גיל. כל ציר מציין אחת מתוך חמשת קבוצות הגיל שלפיהן מחולקת אוכלוסיית המורים: עד גיל 29, גילאי 30-39, גילאי 40-49, גילאי 50-59, גילאי 60 ומעלה.

על אף הנהוג לבחור את חטיבת הביניים לצורך ניתוח שלשלב חינוך יחיד, הפעם בחרנו את החטיבה העליונה כיון שבשלב חינוך זה קיים הרבה יותר שוני בין המדינות מבחינת שיעור הנשים מתוך כלל המורים. בנוסף, בכל קבוצות הגיל קיימות מדינות עם רוב לגברים. כל הסיבות האלה מובילות לניתוח ברור יותר ומעניין יותר.

תרשים 3.4: שיעור המורות מתוך כלל המורים בחט"ע, בישראל וב-OECD לפי קבוצות גיל ב-2018 (באחוזים)

מקור: מחושב על בסיס נתוני אתר OECDstat

בתרשים זה מופיעים חמישה מחומשים: ממוצע ה-OECD, ישראל, ובנוסף מופיעים עוד שלושה:

- הראשון, באדום, מציין את הגבול של 50%, כלומר כל נקודה על אחד מהמחומשים האחרים מעבר למחומש זה מציג רוב של מורות.
- MIN, הקווי המחבר את השיעור המינימלי שב-OECD בכל ציר.
- MAX, הקווי המחבר את השיעור המקסימלי שב-OECD בכל ציר.

יש להדגיש שמקורו של המקסימום או המינימום בכל קבוצת גיל, כלומר, הצמרות של המחומשים MAX ו-MIN, לא כל הזמן באותה מדינה. לדוגמה, השיעור המינימלי של בני 30-39, 33.9%, הוא זה של יפן והשיעור המינימלי של בני 60 ומעלה, 13.5%, הוא זה של טורקיה.

כמובן שממוצע ה-OECD לא חותך את המחומשים המינימלי והמקסימלי. תפקידו לעזור לנתך את נתוני ישראל.

מהתרשים עולים את הממצאים הבאים:

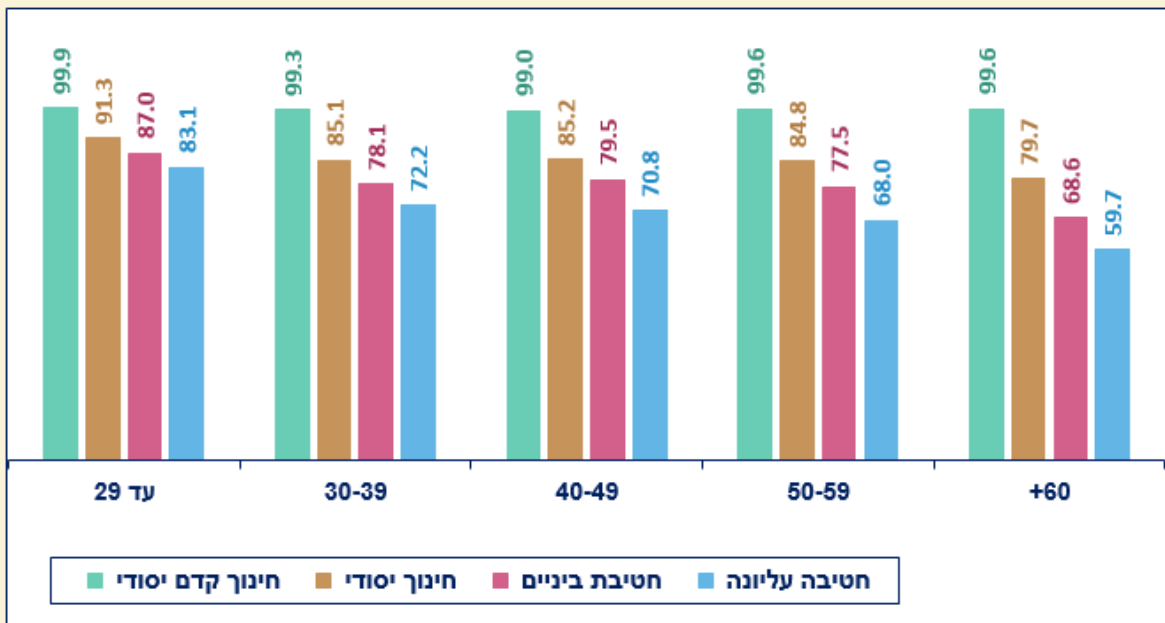
(1) בכל קבוצות הגיל, שיעור המורות בישראל גבוה מזה שבממוצע ה-OECD. ההפרש הגדול ביותר נמצא אצל המורים שגילם עד 29 (83.1% נשים בישראל מול 63.1% ב-OECD). בקבוצת גיל זאת השיעור בישראל הוא הגבוה ביותר ב-OECD (הצמרת נמצאת על המחומש MAX).

(2) ההשוואה עם המחומש של 50% מראה כי בכל קבוצות גיל רוב המורים בישראל נשים. לעומת זאת ב-OECD הנשים לא מהוות את הרוב בכל קבוצות הגיל: אצל המורים בני 60 ומעלה יש יותר מורים ממורות.

(3) שיעור המורות בישראל יורד בהתמדה עם עלייה בקבוצת הגיל. השיעור יורד מ-83.1% אצל המורים הצעירים ביותר ל-59.7% אצל המבוגרים ביותר. ב-3 קבוצות הגיל המבוגרות ביותר בישראל שיעור המורות נמוך בכ-15% או יותר משיעור המקסימום ב-OECD וישראל נמצאת בכל אחד מ-3 קבוצות גיל אלו במקום התשיעי מתוך 34 מדינות.

תיבה 3.2: שיעור מורות בקבוצות גיל

שיעור המורות בישראל לפי שלב חינוך וקבוצות גיל, 2018

מקור: מחושב על בסיס OECDstat

כפי שהוצג לעיל, שיעור הנשים מתוך כלל המורים במערכת החינוך בישראל יורד עם עלייה בשלב החינוך. אותה תמונה עולה מבדיקת התרשים לפי קבוצת גיל. למשל, אצל בני 30-39, שיעור המורות יורד מ-99.3% בחינוך הקדם יסודי ל-72.2% בחטיבה העליונה.

בכל קבוצות הגיל ובכל שלבי החינוך נשים מהוות את רוב המורים. השיעור הנמוך ביותר נמצא בחט"ע, אצל המורים בני 60 ומעלה, כ-60%, הינו הרוב הקטן ביותר.

בכל שלב חינוך שיעור המורות הגבוה ביותר נמצא בקבוצת הגיל הצעירה ביותר. לעומת זאת, השיעור הנמוך ביותר נמצא אצל המורים המבוגרים ביותר (60 ומעלה). לדוגמה, אצל המורים בחטיבת הביניים, שיעור המורות יורד מ-87.0% בקבוצת הגיל עד 29 (שנים) ל-68.6% בקבוצה של בני 60 ומעלה.

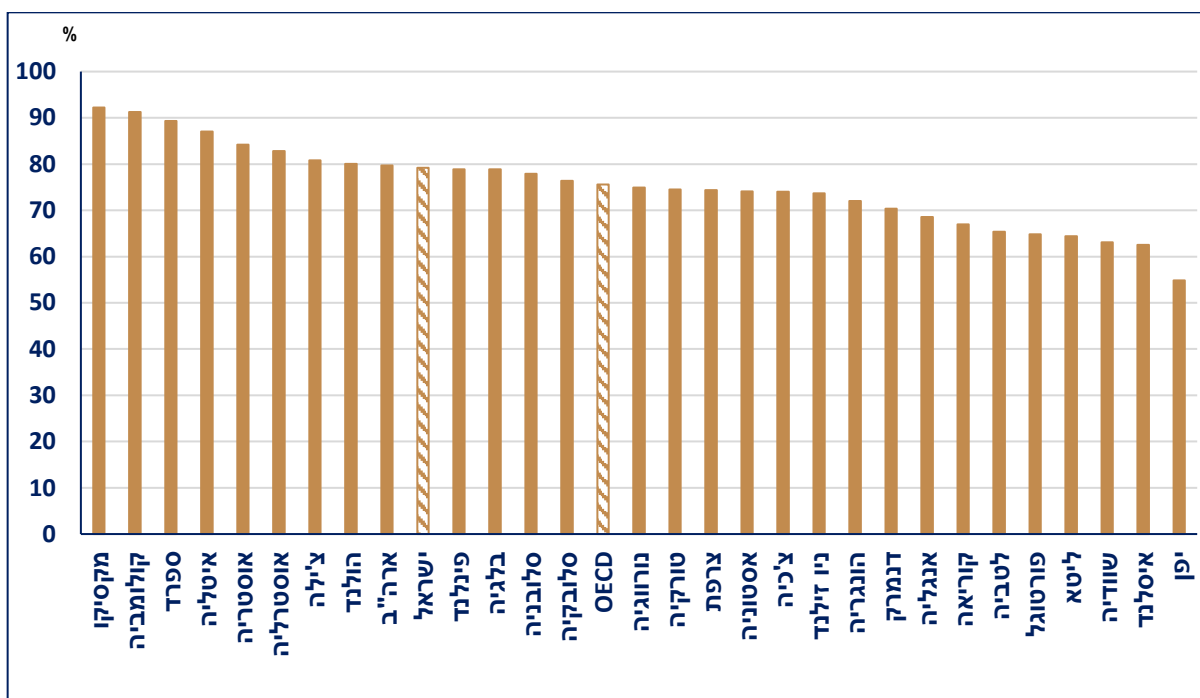
ההשוואה בין שלבי החינוך מראה שהירידה החזקה ביותר בשיעור המורות בין קבוצות הגיל היא בחטיבה העליונה (כ-23%) והקטנה ביותר היא בחינוך הקדם יסודי (פחות מחצי אחוז). כמעט ואין שינוי בין קבוצות הגיל בשיעור נשים בחינוך הקדם יסודי. בשלבי החינוך האחרים הירידה בין קבוצות הגיל הרבה יותר חזקה.

מבדיקת נתוני מדינות ה-OECD עולה כי בכל קבוצות הגיל בחט"ב ובחט"ע ואצל המורים בני 50-59 ו-60+ בחינוך היסודי קיימות מדינות שבהן מורות לא מהוות את הרוב. לפעמים שיעור המורות נמוך מאוד. ברוב המקרים מדינות אלו הן יפן וטורקיה. בחט"ע אצל מורים בני 60 ומעלה מורות הן מיעוט ב-17 מדינות ומהוות כ-49% ממורי ממוצע ה-OECD בקבוצת גיל זו.

בסקר TALIS 2018, התעניינו לשביעות רצונם של מורי חט"ב ממקצועם. שאלו אותם האם הם היו בחרים עוד פעם את מקצועת ההוראה אם הם היו יכולים לבחור מחדש.

בישראל כ-79% השיבו חיובית. במילים אחרות, כארבע חמישיות ממורי חט"ב במדינה מרוצים ממקצועם. שיעור זה גבוה מזה שבממוצע ה-OECD (כ-76%).

תרשים 3.5: שביעות הרצון בעבודה של מורי חט"ב ב-2018

מקור: EAG 2020, Figure D5.4 p. 426

בארגון קיים הבדל גדול בין המדינות: השיעור הגבוה ביותר נמצא במקסיקו, בקולומביה וספרד (כ-90% או יותר), והנמוך ביותר ביפן (כ-55%). במדינה זאת, קצת פחות ממחצית המורים לא מרוצים מהמקצוע שלהם.

שביעות הרצון במדינות הסקנדינביות¹¹, פרט מפילנד, וב-3 המדינות הבלטיות¹² נמוך ממוצע ה-OECD. בכל המדינות האלו, פרט מדנמרק ונורווגיה, שכר המורים קרוב לזה של ממוצע ה-OECD או נמוך יותר.

ד. השכלת המורים

השכלת המורים היא אחד המרכיבים המשמעותיים ביותר בפרופיל המורים. חשיבות מרכיב זה במערכת החינוך הודגשה כאשר הוסכם ברפורמות "אופק חדש" ו-"עוז לתמורה" שהשכלה המינימלית הנדרשת כדי להיכנס למקצועת ההוראה תהיה השכלה אקדמית.

לוח 3.6: התפלגות באחוזים של המורים בישראל וב-OECD, לפי רמת השכלתם ושלב חינוך, 2019

השכלת המורה			שלב חינוך	
תואר שני או דוקטורט	תואר ראשון	חינוך גבוה לא אקדמי או פחות		
28.6	68.1	3.3	יסודי חינוך קדם	ישראל
39.7	57.7	2.7	חינוך יסודי	
51.6	46.5	1.9	חטיבת ביניים	
46.9	46.3	6.9	חטיבה עליונה	
			יסודי חינוך קדם	OECD
40.1	56.3	3.6	חינוך יסודי	
50.7	46.0	3.3	חטיבת ביניים	
68.1	30.4	1.5	חטיבה עליונה	

מקור: EAG 2020, Table X2.8 p. 448

¹¹ נורווגיה, דנמרק, שוודיה ואיסלנד.

¹² אסטוניה, לטביה וליטא.

בלוח, נתוני ממוצע ה-OECD מחושבים על בסיס המידע שהתקבל מ-23-24 מדינות שהן היחידות שמסרו מידע. אין ממוצע עבור החינוך הקדם יסודי בגלל מספר קטן מידי של מדינות.

בתת פרק זה מתייחסים להשכלת המורים שהיא הרקע החינוכי שלהם ולא להכשרה המינימלית הנדרשת כדי להיכנס כמורה במערכת החינוך. נושא זה יפותח בחלק הבא.

בישראל ובממוצע ה-OECD, ובכל שלבי החינוך, יותר מ-90% של המורים בעלי השכלה אקדמית, תואר ראשון או יותר. בחינוך הקדם יסודי והיסודי רובם בעלי תואר ראשון. בחט"ב ובחט"ע יותר מחצי מהמורים האקדמאים הם בעלי תואר שני או דוקטורט.

עם זאת קיימים מורים שאין להם השכלה אקדמית. הם מהווים עד כ-4% בכל שלבי החינוך בישראל וב-OECD, פרט מהחט"ע בישראל ששיעורם גבוה יותר, כ-7%. יש לציין ששיעור זה בחט"ע בישראל הוא הגבוה ביותר בארגון.

מהחלת הרפורמות במערכת החינוך בישראל מורה חדש חייב להיות בעל תואר אקדמי. במילים אחרות, כל המורים שנכנסו למערכת החינוך בשנים האחרונות הם בעלי תואר אקדמי. המורים בעלי השכלה לא אקדמית הם בעיקר מורים ותיקים שלאט לאט יוצאים מהמערכת.

לעומת זאת קיימות ב-OECD מדינות שבהן מורה חדש לא חייב להיות בעל תואר אקדמי מה שמבטיח ששיעורם של מורים אלו לא יעלה בטווח הרחוק. בין המדינות האלו, שוודיה בכל שלבי החינוך, פולין וקולומביה בחינוך הקדם יסודי והיסודי ומספר מדינות בחינוך הקדם יסודי (צ'כיה, סלובקיה, אירלנד וקוריאה).

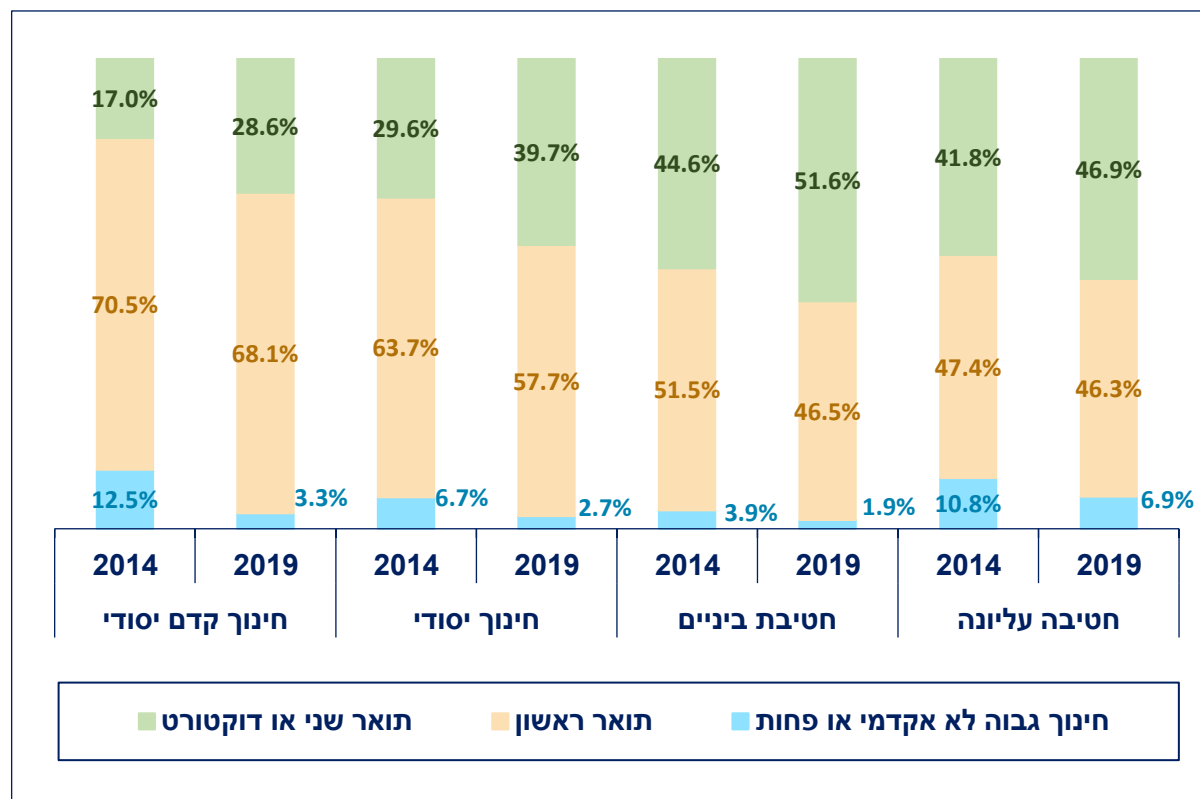
בחינוך היסודי שיעור המורים בעלי השכלה לא אקדמית נמוך יותר בישראל בהשוואה ל-OECD ושיעור בעלי תואר ראשון גבוה יותר. שיעור בעלי תואר שני ודוקטורט בישראל דומה לזה שב-OECD.

בהשוואה לארגון בחטיבת הביניים שיעור מורים בעלי השכלה לא אקדמית נמוך יותר בישראל ושיעור בעלי תואר שני ודוקטורט גבוה יותר. שיעור בעלי תואר ראשון דומה. בחטיבה העליונה התמונה שונה: ב-OECD שיעור בעלי תואר ראשון הרבה יותר נמוך (30.4% בארגון מול 46.3% בישראל) ובעלי תואר שני ודוקטורט הרבה יותר גבוה (46.9%-68.1%).

יותר משני שלישים של מורי חט"ע בממוצע ה-OECD בעלי תואר שני או דוקטורט. הסיבה לשיעור כה גבוה היא שבכמה מדינות, כגון דנמרק, פינלנד, גרמניה, ספרד, ההכשרה המינימלית הנדרשת כדי להיכנס למקצועת ההוראה בשלב חינוך זה היא תואר שני.

בהשוואה לשלבי החינוך האחרים, בישראל שיעור המורים בעלי תואר ראשון גבוה יותר בחינוך הקדם יסודי ושיעור בעלי תואר שני ודוקטורט נמוך בהרבה.

תרשים 3.6: השינוי בין 2014 ל-2019 בהשכלת המורים בישראל, לפי רמת השכלה ושלב חינוך

מקור: EAG 2020, Table X2.8 p. 448, EAG 2016, Table X2.6, p. 493

ההשוואה בין 2014 ל-2019 של השכלת המורים בישראל מראה כי בכל שלבי החינוך שיעור בעלי השכלה לא אקדמית יורד בין 2.0% בחט"ב ל-9.2% בחינוך הקדם יסודי. באותו טווח של שנים שיעור בעלי תואר ראשון יורד בין 1.0% בחט"ע ל-6.0% בחינוך היסודי. לבסוף שיעור בעלי תואר שני ודוקטורט עולה משמעותית: 5.1% בחט"ע, 7.0% בחט"ב, 10.1% בחינוך היסודי ו-11.6% בחינוך הקדם יסודי.

ב-2014 שיעור המורים בעלי השכלה לא אקדמית היה גבוה מאוד בחינוך הקדם יסודי ובחט"ע. ב-2019 הוא נשאר גבוה רק בחט"ע.

תפקיד מנהלי בתי הספר הינו בין החשובים ביותר במערכות החינוך. ב-OECD התחילו להתייחס אליהם בשנים האחרונות. בחלק זה נציג פרופיל ראשוני שלהם ו בפרק הבא נפרסם מידע על שכרם.

לוח 3.7: מספר שעות עבודה שנתיות של מנהלי בתי ספר לפי שלב חינוך ב-2019

שלב חינוך	שלב חינוך		
	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה	
ישראל	1,587	1,536	
OECD	1,629	1,628	
דנמרק	1,635	1,635	
סלובניה	1,704	1,704	
סלובקיה	1,560	1,560	
ספרד	1,500	1,575	
פורטוגל	1,575	1,575	
פינלנד	1,544	1,544	
צ'כיה	1,680	1,680	
צרפת	1,607	1,607	
קוריאה	1,808	1,808	

מקור: EAG 2020, Table D4.5 p. 419

בשנה זו עבדו מנהלי בתי ספר בישראל 1,587 שעות בחינוך היסודי ו-1,536 בחט"ב ובחט"ע. מספר זה נמוך מממוצע ה-OECD.

אירלנד היא המדינה שבה המנהלים עובדים הכי מעט שעות, 1,073 שעות בחינוך היסודי ו-811 בחט"ב ובחט"ע. לעומת זאת בצ'ילה המנהלים עובדים הכי הרבה, 1,971 שעות בכל שלבי החינוך. ישראל נמצאת בין המדינות האחרונות מבחינת זמן עבודה של המנהלים: מתוך 28 מדינות, במקום 20 בחינוך היסודי ובמקום 24 בחט"ב ובחט"ע.

ברוב מדינות ה-OECD מנהלי בתי ספר עובדים מספר שעות זהה בכל שלבי החינוך. במדינות אחרות קיימים הבדלים של שעות בודדות. רק בישראל, אירלנד ומקסיקו קיימים הבדלים גדולים בין שלבי החינוך.

השוואת זמן עבודה של מנהל בית ספר לזה של המורה (ראה תרשים 3.1 ולוח D4.2 EAG 2020)
מראה כי:

- 1) בישראל זמן עבודה של מנהל בית ספר גבוה בכ-29% בחינוך היסודי, כ-30% בחט"ב וכ-28% בחט"ע. ב-OECD בממוצע זמן עבודה של מנהל בית ספר גבוה ב-4% עד 5% לפי שלב החינוך מזה של מורים.
- 2) בכל המדינות היחס בין זמן עבודה של מנהל לזמן עבודה של מורה לא משתנה הרבה בין שלבי החינוך.
- 3) בכל שלבי החינוך, זמן עבודה של מנהל בית ספר גבוה בהרבה מזה של מורה ב-6 מדינות: לטביה, ישראל, פורטוגל, פולין, קוריאה וטורקיה. לטביה וישראל הן המדינות עם ההבדל בזמן העבודה הגבוה ביותר.
- 4) ב-9 מדינות, ביניהן דנמרק, יפן, צרפת, הולנד ונורווגיה, ובכל שלבי החינוך זמן עבודה של המנהל דומה או שווה לזה של המורה. במילים אחרות, במדינות אלו המנהלים לא עובדים יותר מהמורים.
- 5) איסלנד ושוודיה הן שתי המדינות שבהן בכל שלבי החינוך מנהלי בתי ספר עובדים פחות שעות ממורים.

במספר קטן של מדינות, קיימות דרישות הוראה ממנהלי בתי ספר, לפעמים רק בשלב חינוך אחד, לפי צרכי חינוך של בית הספר. במדינות אלו המנהל מחויב ללמד מספר מינימלי של שעות. קיימת גם הגבלה להתחייבות שלו. זאת אומרת, קיים מספר מקסימלי של שעות הוראה כדי שיהיה לו זמן למלא את תפקידו כמנהל.

לוח 3.8: שעות הוראה נטו* של מנהל בית ספר ושל מורה במשרה מלאה בישראל לפי שלב חינוך ב-2019

שעות הוראה של מורה		שעות הוראה של מנהל				
		מספר מקסימלי		מספר מינימלי		
לשנה	לשבוע	לשנה	לשבוע	לשנה	לשבוע	
835	23.1	255	7.1	170	4.7	חינוך יסודי
694	20.0	245	7.1	163	4.7	חטיבת ביניים
623	18.1	162	4.7	81	2.4	חטיבה עליונה

מקור: מחושב על בסיס נתוני לוח EAG 2020, Tables D4.1, p. 415 & D4.5, p. 419

* לא כולל שעות הוראה הנופלות בימי חופש בודדים.

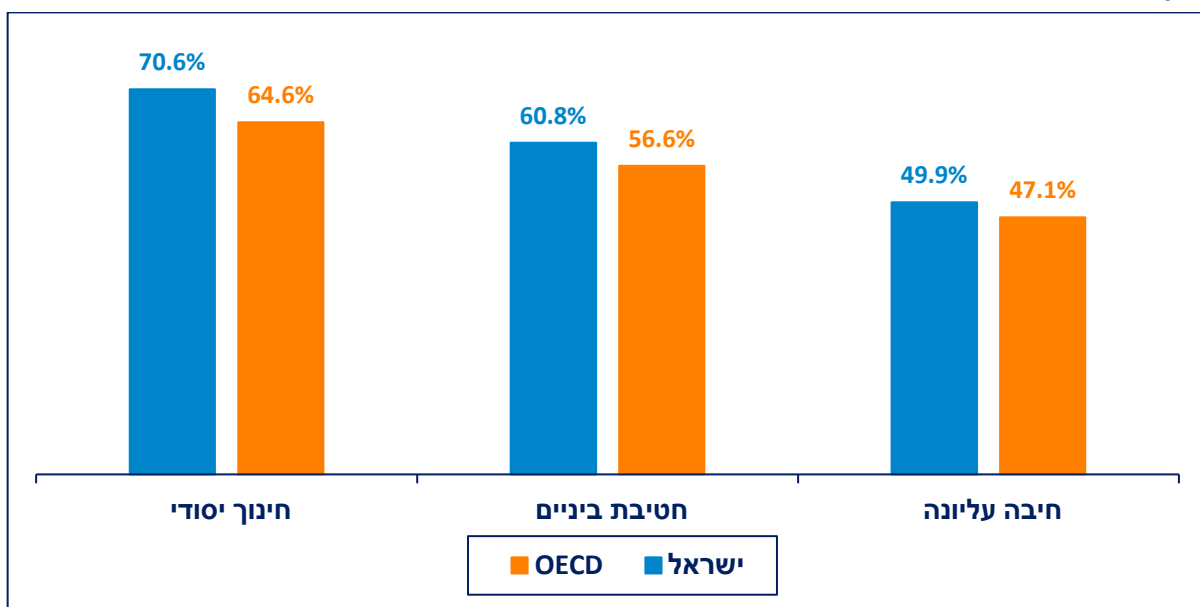
בגלל מספר קטן של מדינות שבהן מנהל מחויב ללמד, אי אפשר לחשב את ממוצע ה-OECD באף שלב חינוך.

בישראל מנהל בית ספר מחויב ללמד בשנה בין 170 ל-255 שעות בחינוך היסודי, בין 163 ל-245 שעות בחט"ב ובין 81 ל-162 שעות בחט"ע. מספר שעות הוראה המקסימליות מהוות כ-16% מזמן עבודה של מנהל בחינוך היסודי ובחט"ב וכ-11% בחט"ע.

בהשוואה למשרה מלאה של מורה, מספר שעות הוראה של מנהל מהוות בין 20% ל-30% ממשרת מורה בחינוך היסודי, בין 24% ל-35% בחט"ב ובין 13% ל-26% בחט"ע.

במדינות ה-OECD מספר השעות המקסימלי של מנהל יכול להיות גבוה מאוד. לדוגמה, באוסטרליה ובאירלנד בחינוך היסודי, הוא יכול לעבור 800 שעות בשנה, כמעט משרה מלאה של מורה בישראל.

תרשים 3.7: שיעור הנשים מתוך כלל מנהלי בתי הספר בישראל וב-OECD, לפי שלב חינוך ב-2017

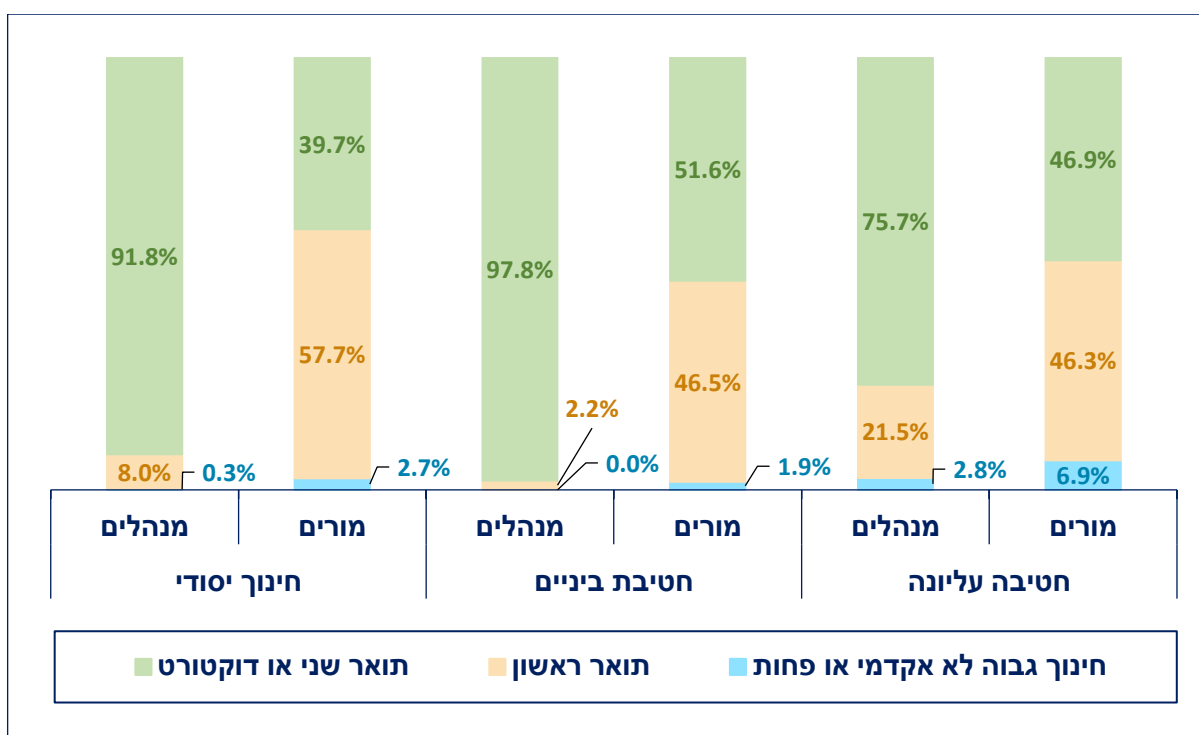
מקור: מחושב על בסיס נתוני אתר OECDstat

מהתרשים עולה כי בישראל נשים מהוות כ-71% ממנהלי בתי ספר בחינוך היסודי, כ-61% בחט"ב וכחצי בחט"ע. שיעור הנשים ממנהלי בתי הספר גבוה יותר בישראל בהשוואה לממוצע ה-OECD. ההפרש נע בין 2.8% בחט"ע ל-6.0% בחינוך היסודי. במילים אחרות, בישראל וב-OECD רוב המנהלים הם נשים בחינוך היסודי ובחט"ב. בחט"ע הן מיעוט ב-OECD.

שיעור הנשים מהמנהלים יורד עם עלייה בשלב החינוך. הירידה היא חדה יותר בישראל: בין החינוך היסודי לחט"ע שיעור הנשים יורד בכ-21% בישראל ובכ-18% ב-OECD.

ההשוואה בין שיעור הנשים אצל המורים (לוח 3.4) לזה אצל המנהלים מראה כי שיעור הנשים אצל המורים גבוה יותר בישראל וב-OECD בכל שלבי החינוך. אצל המורים הן מהוות את הרוב בכל שלבי החינוך.

תרשים 3.8: השכלה של מנהלי בתי ספר ומורים בישראל, לפי רמת ההשכלה ושלב חינוך ב-2019

מקור: EAG 2020, Tables X2.8, p. 448 & X2.9, p. 449

מעט מדינות מסרו מידע על השכלת מנהלי בתי ספר. ולכן, לא ניתן לחשב ממוצע ל-OECD באף שלב חינוך.

מהתרשים עולים הממצאים הבאים:

- בכל שלבי החינוך רוב גדול של מנהלי בתי ספר בישראל בעלי תואר שני או דוקטורט (יותר מ-90% בחינוך היסודי ובחט"ב וכ-76% בחט"ע). שיעור בעלי תואר ראשון נמוך בהרבה ונע בין 2.2% בחט"ב ל-21.5% בחט"ע. שיעור בעלי השכלה לא אקדמית זניח.

- בחט"ע נמצאים שיעור מנהלים בעלי תואר שני או דוקטורט הנמוך ביותר ושיעורי בעלי תואר ראשון ובעלי השכלה לא אקדמית הגבוהים ביותר. בעלי השכלה לא אקדמית מהווים כ-3% מכלל המנהלים בשלב חינוך זה.
- מההשוואה להשכלת המורים יוצא ששיעור המנהלים בעלי תואר שני או דוקטורט גבוה בהרבה ושיעורי המנהלים בעלי תואר ראשון ובעלי השכלה לא אקדמית נמוכים בהרבה.

פרק

שכר מורים בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD

- א. שכר סטטוטורי - הכשרה מינימלית וטיפיקאלית
- ב. שכר סטטוטורי של מורה בהתחלת הקריירה
- ג. שכר בפועל
- ד. שכר בפועל לפי קבוצת גיל
- ה. שכר בפועל לפי מגדר
- ו. פוטנציאל הצמיחה בשכר הסטטוטורי
- ז. שכר מנהלי בית ספר

נתוני שכר המורים המופיעים בפרק זה מתארים שכר מורה במשרה מלאה ובעל התואר המינימאלי הנדרש לאותו שלב חינוך ובהתאם לבקשות הסטטיסטיות של ה-OECD. בישראל בכל שלבי החינוך התואר הנדרש לכניסה בהוראה הוא BA או B.Ed.

בנתונים שיובאו כאן נתייחס בעיקר לשכר הממוצע בפועל והשכר הסטטוטורי למורה עם הכשרה טיפיקאלית עם 15 שנות ותק, הנהוג להשוואה בארגון ה-OECD. מורה עם הכשרה טיפיקאלית הוא מורה עם הסמכת התואר האקדמי הנפוצה ביותר בכל אחד משלבי הוותק ובכל אחד משלבי החינוך. בכל קטגוריה המורים עם ההכשרה הטיפיקאלית מהווים את הקבוצה הגדולה ביותר ולא מהווים בהכרח את רוב המורים בוותק ובשלב חינוך זה.

תעריפי השכר הסטטוטורי כוללים את רכיבי השכר עבור מרבית המורים בכל שלב השכלה, דרגה וותק ואינם כוללים תוספות אישיות כגון תוספות תפקיד. לעומת זאת, השכר בפועל כולל את כל התוספות.

בנוסף, תת פרק יתייחס לשכר בפועל ולשכר סטטוטורי של מנהלי בתי ספר. זה נושא חדש שמתפתח ב-3 שנים האחרונות ב-OECD.

דיווחי שנת 2019 כוללים את השינויים בשכר הנובעים מהסדרי רפורמות "אופק חדש" ו- "עוז לתמורה". בשנה זאת מרבית המורים היו באופק חדש (יותר מ-98% מסך משרות המורים בחינוך הקדם יסודי, בחינוך היסודי ו בחט"ב). רפורמת עוז לתמורה בחטיבה העליונה באה לידי ביטוי באופן חלקי בדו"ח זה (81% מהמשרות בשנה המדווחת) וצפויה עליה, בדיווחים הבאים, בשכרם של המורים.

השכר הסטטוטורי בישראל מחושב על פי ממוצע משוקלל של מספר משרות מלאות של מורים ברפורמות שכר עוז לתמורה בחטיבה העליונה ואופק חדש בשלבי החינוך האחרים בשנת 2019, עם משרות מורים שאינן ברפורמות.

לחישוב שכר בפועל, משרה מלאה (FTE) מוגדרת כעבודה של מורה מ-90% משרה ומעלה לפי הסכמי השכר המקומיים. מורים העובדים בחלקיות משרה הנמוכה מ-90% אינם נכללים בחישוב שכר המורים לצורכי דיווח בדו"ח ה-EAG.

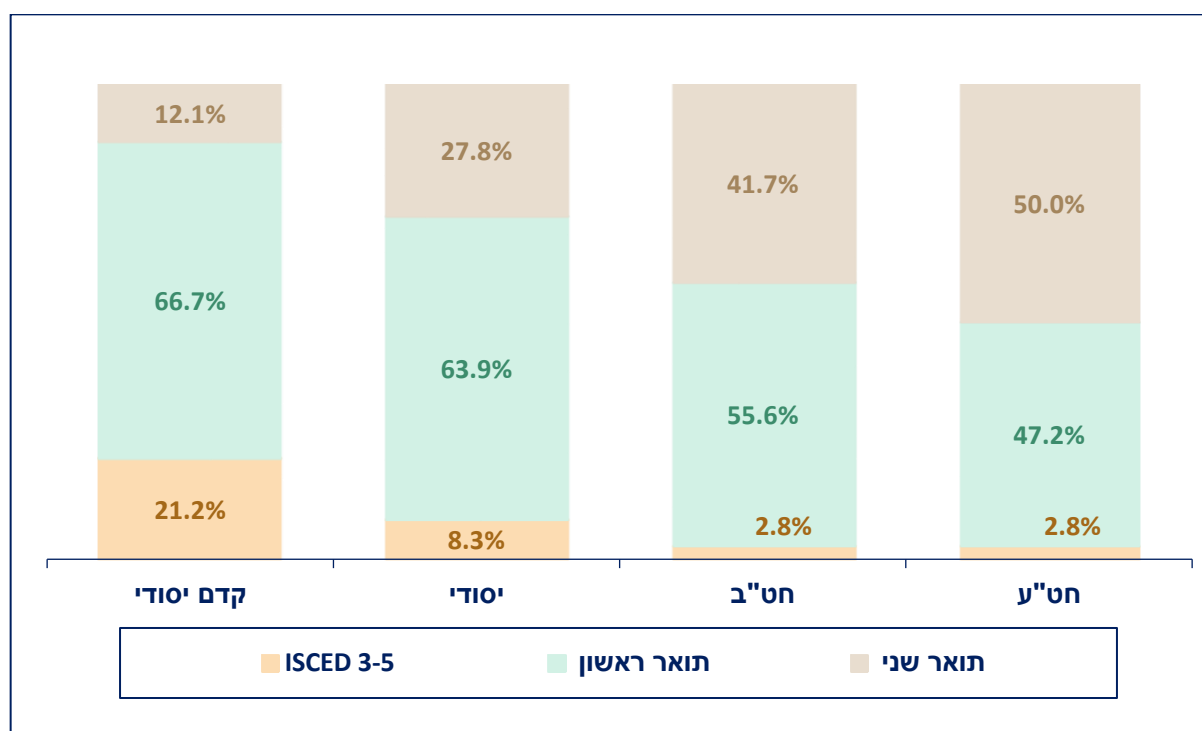
על בסיס נוהלי ה-OECD, נתוני שכר סטטוטורי ובפועל לא כוללים את ההפרשה לפנסיה של חלק המעביד.

שער החליפין PPP הרשמי לחישוב השכר לשנת 2019 עומד על 4.191 והוא נמוך מערך ה-PPP בדיווח הקודם 2018 – 4.217.

א. שכר סטטוטורי - הכשרה מינימלית וטיפיקאלית

ההכשרה המינימלית היא ההכשרה הנמוכה ביותר הנדרשת ממורה בתחילת הקריירה בהוראה. בישראל, בהתאם לרפורמות 'עוז לתמורה' בחטיבה העליונה ו'אופק חדש' בכל שלבי החינוך האחרים, ההכשרה המינימלית לכניסה למערכת החינוך היא תואר ראשון.

תרשים 4.1: התפלגות מדינות ה-OECD לפי ההכשרה המינימלית הנדרשת ממורים ולפי שלב חינוך ב-2019

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2020, Annex X3(Chap D), web

בכל שלבי החינוך מדינות ה-OECD מתחלקות בין 3 סוגי הכשרה מינימלית הנדרשות ממורים:

1. ISCED בדרגות 3 עד 5, כלומר הכשרה לא אקדמית, תיכונית או על תיכונית
2. תואר ראשון, כמו בישראל בכל שלב חינוך
3. תואר שני.

בכל שלבי החינוך רוב גדול של המדינות דורשות מהמורים השכלה אקדמית (מכ-79% בחינוך הקדם יסודי לכ-97% בחט"ע). רק במדינות בודדות, ההכשרה המינימלית הנדרשת לא אקדמית. יש לציין כי שוודיה היא המדינה היחידה שלא דורשת השכלה אקדמית מהמורים המתחילים בכל שלבי החינוך.

ברוב מדינות ה-OECD ההכשרה המינימלית הנדרשת ממורה מתחיל בחינוך הקדם יסודי, בחינוך היסודי ובחט"ב היא תואר ראשון. בחט"ע ההכשרה המינימלית הנדרשת ביותר היא תואר שני. שיעור המדינות הדורשות תואר שני עולה עם שלב החינוך. לעומת זאת שיעור המדינות הדורשות את שני סוגי ההכשרות האחרות יורד כשעוברים מהחינוך הקדם יסודי לחט"ע.

ההכשרה המינימלית הנדרשת לכניסה להוראה אינה בהכרח ההכשרה הנפוצה ביותר עבור כוח ההוראה. במספר מערכות חינוך ב-OECD, רמת ההכשרה של המורה עשויה לכלול תעודות וגמולים שהושגו כשהמורה כבר עובד במקצוע ההוראה. ההכשרה הטיפיקאלית הינה ההכשרה הנפוצה ביותר עבור המורים במערכת החינוך של אותה מדינה ובנקודות שונות בקריירה של המורים. היא מתבססת על רמת ההשכלה האופיינית בכל מדינה.

במדינות שההכשרה הטיפיקאלית של מורה שונה מההכשרה המינימלית, ההכשרה הטיפיקאלית מייצגת את ההכשרה שהוכשרו חלקם הגדול של המורים במערכת, בשנת הדיווח.

בחלק מהמדינות, אין הבדלים בין הכשרה מינימלית וטיפיקאלית לכל אורך הקריירה של מורה. במדינות מסוימות כגון ישראל, פערי שכר המורה עם הכשרה מינימלית ושכר מורה עם הכשרה טיפיקאלית הם פועל יוצא של הכשרות, השתלמויות וקידום מקצועי אותם רכש במהלך שנות עבודתו. אצל המורים המתחילים בישראל ההכשרה הטיפיקאלית היא ההכשרה המינימלית. בחט"ב ובחט"ע ההכשרה הטיפיקאלית של מורה בשיא הוותק היא תואר שני ולא תואר ראשון כמו בהכשרה מינימלית.

בישראל פעילויות ההכשרה המקצועית משפיעות על הגדרת ההכשרה הטיפיקאלית של המורה ועל שכרו: ההכשרה הטיפיקאלית של המורה עם 15 שנות ותק, לדוגמא, כוללת גם דרגת המורה וגם את גמולי ההשתלמות שאותם צבר בשנות עבודתו בהוראה. יש לציין כי רק מדינות בודדות דיווחו על שיטת הכשרה מקצועית דומה לזו של ישראל המעניקה תוספת לשכר המורה. זאת אחד מהסיבות העיקריות שקשה להשוות את ההכשרה הטיפיקאלית של המורים במדינות השונות. לעומת זאת, ברוב מדינות ה-OECD, טבלאות השכר הסטטוטורי מתבססות על ההכשרה ועל הוותק של המורה בלבד, כלומר השתלמות של המורה לא בין מרכיבי השכר.

מלוח 4.1 עולה כי בכל שלבי החינוך השכר ההתחלתי של מורה עם הכשרה מינימלית זהה לזה של מורה עם הכשרה טיפיקאלית.

בחט"ב השכר הממוצע של מורה עם 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית גבוה מזה של מורה עם הכשרה מינימלית. בכל שלבי החינוך האחרים, השכר של מורים עם 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית דומה לזה של מורה עם הכשרה מינימלית. בשיא הוותק, שכר של מורה עם הכשרה טיפיקאלית גבוה יותר בכל שלבי החינוך.

לוח 4.1: שכר שנתי למורה במשרה מלאה לפי שלבי חינוך, ב- PPP - סף הכשרה מינימאלית וטיפיקאלית ב-2018 וב-2019 (שכר נומינאלי)

הכשרה טיפיקאלית			הכשרה מינימלית			שכר	שלב חינוך
שיעור השינוי	2019	2018	שיעור השינוי	2019	2018		
2.2%	24,895	24,352	2.2%	24,895	24,352	התחלתי	גני ילדים
5.3%	36,881	35,025	5.3%	36,881	35,025	15 שנות ותק	
1.7%	65,191	64,096	1.7%	53,274	52,359	בשיא הותק	
2.4%	21,786	21,276	2.4%	21,786	21,276	התחלתי	יסודי
2.0%	32,165	31,532	2.0%	32,165	31,532	15 שנות ותק	
1.7%	54,547	53,639	1.8%	44,664	43,879	בשיא הותק	
2.4%	21,900	21,389	2.4%	21,900	21,389	התחלתי	חט"ב
2.0%	35,571	34,860	2.1%	34,450	33,757	15 שנות ותק	
1.8%	56,995	56,000	1.9%	44,608	43,796	בשיא הותק	
20.3%	27,233	22,629	20.3%	27,233	22,629	התחלתי	חט"ע
4.4%	34,930	33,449	4.4%	34,930	33,449	15 שנות ותק	
-0.2%	54,849	54,969	4.7%	51,072	48,777	בשיא הותק	

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2020, Tables D3.1, p.396 & D3.6 web

בהשוואה לשלבי החינוך האחרים, שכר גננת גבוה יותר בכל שלבי הגיל משכר המורה, למעט שכר התחלתי של מורה בחט"ע. אחד הסיבות לכך היא שרוב הגננות מקבלות גמול ניהול. מפני שהגנים קטנים, אין גן עם מנהל. הגננות מנהלות את הגן שלהן. עם זאת, יש להזכיר שיישום רפורמת "עוז לתמורה" בחטיבה העליונה עדיין לא הגיע לסיומו: ב-2019 רק 81% מהמורים בשלב חינוך זה עבדו בתנאי הרפורמה.

ב- 14.3.2018 נחתם הסכם שכר במסגרתו, בין היתר, עלה השכר ההתחלתי בחט"ע, החל משנה"ל תשע"ט ב- 19% בממוצע.

מההשוואה בין השנים עולות את המסקנות הבאות:

1) בין 2018 ל-2019 שכר המורים בחינוך הקדם יסודי, היסודי ובחט"ב עלה בכ-2%, פרט לגננות עם 15 שנות וותק. הסיבה העיקרית לעלייה מתונה זאת היא שבשלב חינוך האלה הרפורמה "אופק חדש" ביישום כמעט מלא.

2) עליית שכר המורים בחט"ע בין אותם שנים גבוהה בהרבה בהשוואה לשלבי החינוך האחרים. הסיבה היא המשך יישום רפורמת "עוז לתמורה" בשלב חינוך זה.

3) בכל שלבי החינוך, שכר המורים בשיא הוותק גבוה בהרבה כאשר הכשרת המורה הינה טיפיקאלית לעומת מינימלית. במילים אחרות, מורה המשפר את הכשרתו בהשתתפות בהכשרה מקצועית מגדיל את השכר שלו משמעותית.

לוח 4.2: שכר שנתי של מורים במשרה מלאה בעלי 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית, 2019

מדינה	חינוך קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	36,881	32,165	35,571	34,930
OECD	42,821	46,801	48,562	50,701
שיעור השכר בישראל ביחס ל-OECD	86%	69%	73%	69%
איטליה	37,735	37,735	41,084	42,227
ארה"ב	61,235	61,145	65,086	64,244
גרמניה	-	77,638	84,497	88,893
דנמרק	49,466	57,859	58,416	62,537
סלובניה	41,848	43,415	43,415	43,415
סלובקיה	15,389	21,040	21,040	21,040
ספרד	48,760	48,760	54,408	54,408
פורטוגל	43,681	43,681	43,681	43,681
פינלנד	34,050	43,345	46,813	50,023
צ'כיה	23,671	26,425	26,425	26,425
צרפת	38,173	38,173	39,814	39,814
קוריאה	56,587	56,587	56,648	55,920

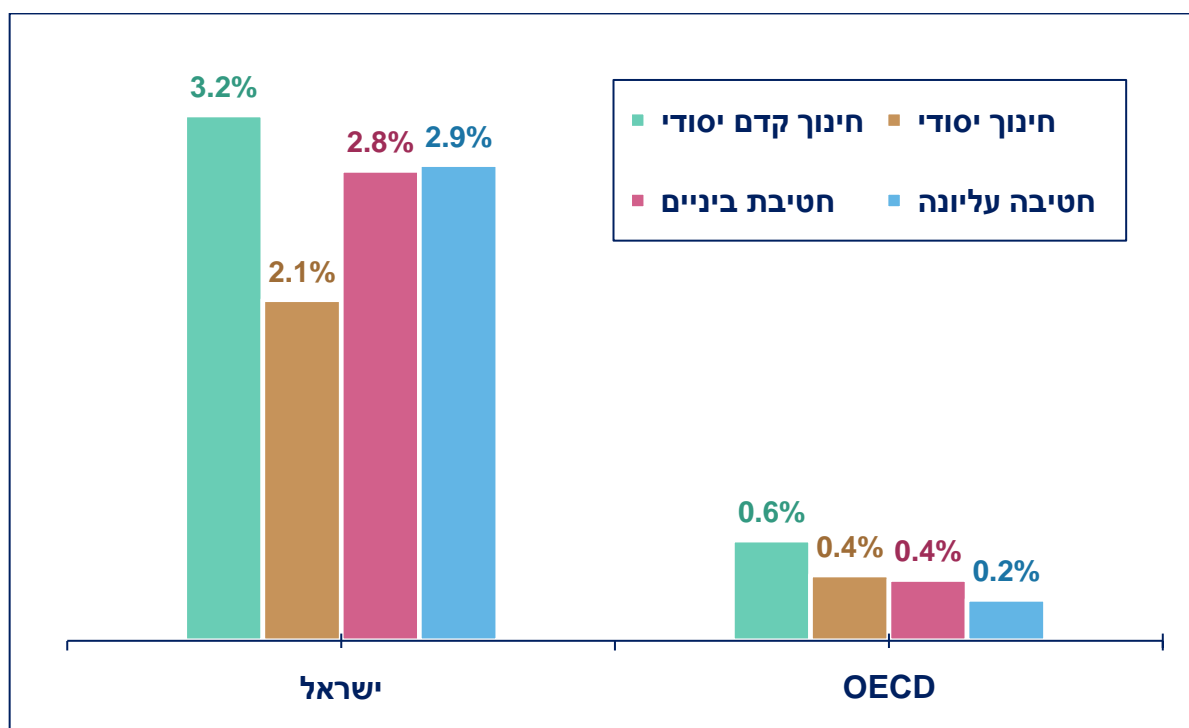
מקור: EAG 2020, Table D3.1 p. 396

על פי הלוח, השכר הסטטוטורי של מורה במשרה מלאה עם 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית בישראל נמוך ב-31% בחינוך היסודי, ב-27% בחטיבת הביניים וב-31% בחט"ע מהשכר הממוצע ב-OECD. בגני ילדים שכר הגננות בישראל נמוך ב-14% מהשכר הממוצע של גננת ב-OECD.

הלוח מראה שקיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת שכר המורים. לדוגמה, במדינות הנבחרות, שכר המורים בחט"ע נע בין כ-21,000\$ בסלובקיה לכ-88,900\$ בגרמניה, יותר מפי 4. הבדלים בולטים נמצאים בשכר המורים בכל שלבי החינוך.

דוגמה נוספת, ישנן מדינות כמו דנמרק, פינלנד או סלובקיה שבהן שכר המורים בחינוך הקדם יסודי נמוך בהרבה בהשוואה לשלבי החינוך האחרים. לעומת זאת, ישנן מדינות, כגון קוריאה, סלובניה או צרפת, שבהן שכר המורים בכל שלבי החינוך דומים זה לזה. ישראל שייכת לקבוצה הזאת. יש לציין כי בפורטוגל המורים מקבלים את אותו שכר טיפיקאלי בכל שלבי החינוך.

תרשים 4.2: השינוי השנתי הממוצע בין *2007 ל-2019 בשכר הריאלי השנתי ב-PPP של מורה במשרה מלאה עם הכשרה טיפיקאלית ו-15 שנות ותק

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2020 D3.14, web.

* יישום רפורמת 'אופק חדש' בחינוך היסודי התחיל בשנת 2008, אז לקחנו כבסיס את השנה הקודמת.

משנת 2007 ועד 2019 יושמה הרפורמה "אופק חדש" בחינוך הקדם יסודי, בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים והתחיל יישום רפורמת עוז לתמורה בחטיבה העליונה. בחט"ע יישום רפורמת 'עוז לתמורה' טרם הסתיים. בשלב חינוך זה שכר המורים צפוי לעלות בשנים הבאות.

בשנים אלו השכר הטיפיקאלי הריאלי בישראל גדל בממוצע שנתי בצורה משמעותית: 3.2% בממוצע לשנה בחינוך הקדם יסודי, 2.9% בחט"ע, 2.8% בחט"ב ו-2.1% בחינוך היסודי. ב-OECD בממוצע שנתי השכר הריאלי גדל הרבה פחות: 0.6% בחינוך הקדם יסודי, 0.4% בחינוך היסודי ובחט"ב ו-0.2% בחט"ע.

השכר הריאלי הממוצע של המורים בישראל גדל בממוצע שנתי מ-2007 ובכל שלב חינוך באחוז גבוה מזה שבממוצע ה-OECD. באותה תקופה, אחוז הגידול השנתי הממוצע של השכר הטיפיקאלי ב-OECD היה נמוך מאוד בכל שלבי החינוך (כחצי אחוז או פחות). כלומר, בין השנים 2007 ל-2019, השכר הטיפיקאלי הריאלי ב-OECD כמעט ולא השתנה.

במילים אחרות, שכר המורים בישראל גדל ריאלי באופן משמעותי בעשור האחרון. בעוד השכר הממוצע ב-OECD שומר על ערכו, בישראל ניכרת צמיחת שכר בעיקר כתוצאה מהרפורמות בחינוך והסכמי שכר שנקבעו.

שיעור הגידול השכר המצטבר לאותן השנים בישראל נע בין כ-28% בחינוך היסודי לכ-46% בחינוך הקדם יסודי. ב-OECD שיעור זה נע בין כ-3% בחטיבה העליונה לכ-8% בחינוך הקדם יסודי.

כתוצאה מתמורות אלו, ישראל היא המדינה ב-OECD שבה השכר הטיפיקאלי הריאלי גדל הכי הרבה בשנים האלה בכל שלבי החינוך. לשם השוואה שיעור הגידול השנתי של המדינה השנייה נמוך בהרבה בכל שלבי החינוך. לדוגמה, בחט"ע המדינה השנייה היא שוודיה בה שיעור גידול השכר השנתי הינו כחצי מגידול השכר בישראל.

בישראל וב-OECD שיעור הגידול השנתי הגבוה ביותר היה בחינוך הקדם יסודי והנמוך ביותר היה בחינוך היסודי בישראל ובחטיבה העליונה ב-OECD.

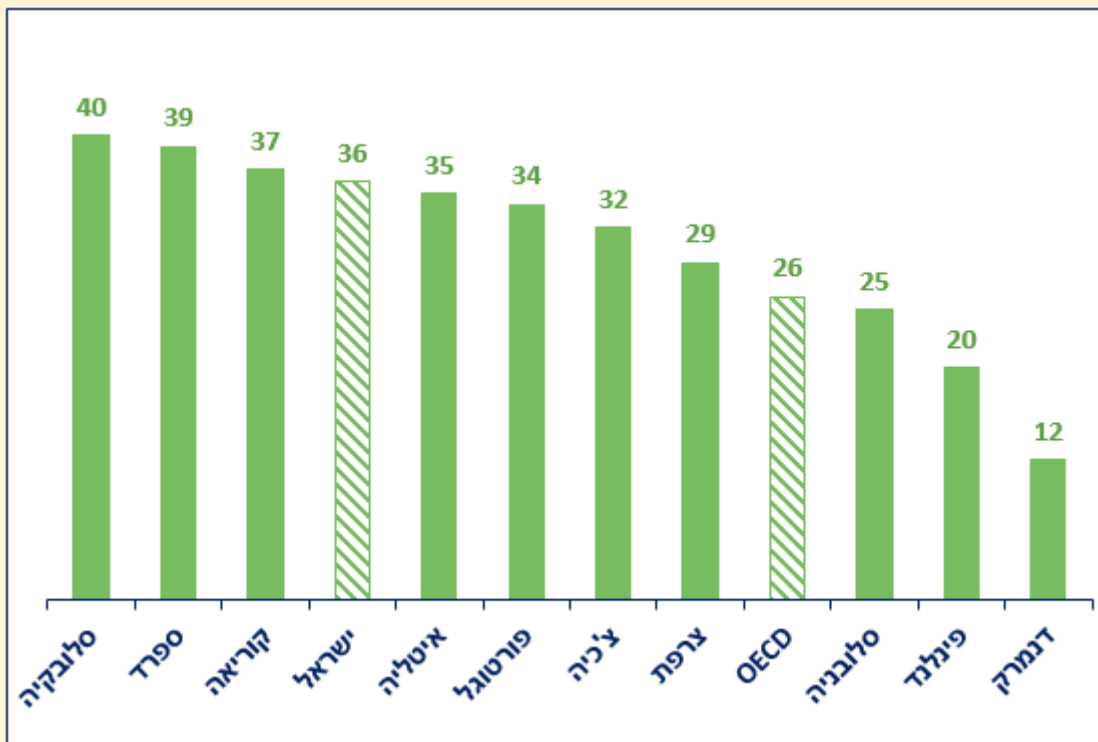
ב-12 מדינות החברות בארגון אנו עדים באותן שנים לירידה ריאלי בשכר המורים באחד או יותר משלבי החינוך. ישנן בארגון מדינות, כגון איטליה, אנגליה או ספרד, שבהן השכר הריאלי ירד מ-2007 בכל שלבי החינוך ובמדינות אחרות, לדוגמה דנמרק או פינלנד, השכר ירד בחלק משלבי החינוך. לעומת זאת, ב-13 מדינות השכר עלה כל שנה בכל שלבי החינוך.

בתקופה הנבדקת, ירידת השכר השנתית הגבוהה ביותר הייתה ביוון (2.6% בכל שלב חינוך).

תיבה 4.1: טווח השנים עד שיא הוותק של מורה בחט"ב

השינוי בגובה השכר במהלך הקריירה של עובדי הוראה נובע מוותק, הכשרה מקצועית ומרמת השכלה, כלומר וותק המורה הוא אחד המרכיבים החשובים משכרו. בתיבה 4.2 נראה ששיא הוותק לשכר של מורה משפיע על אופק הצמיחה של שכרו.

טווח השנים בחט"ב לאופק צמיחת שכר מורה מתחיל בעל הכשרה טיפיקאלית ביחס למורה בשיא הוותק ב-2019

מקור: EAG 2020, Table D3.10, web

טווח השנים בין מורה מתחיל לבין מורה בשיא הוותק גבוה מאוד בישראל בהשוואה למדינות ה-OECD. לדוגמה, לפי נתוני ה-EAG, בחט"ב הוא עומד על 36 שנים לעומת ממוצע טווח השנים של 26 שנים עבור מורה ב-OECD.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות. טווח השנים בתוך המדינות החברות בארגון נע בין 7 שנים בניו זילנד לבין 42 בהונגריה, כלומר פי 6.

ישראל עם 36 שנים עד שיא הוותק לשכר נמצאת יחד עם יוון ויפן במקום החמישי, אחרי הונגריה (42 שנים), סלובקיה (40 שנים), ספרד (39 שנים) וקוריאה (37 שנים). יש לציין כי שיא הוותק עומד על 30 שנים או יותר ב-13 מתוך 28 מדינות שדיווחו מידע בנושא. לעומת זאת, ב-5 מדינות שיא הוותק נמוך או שווה ל-15 שנים.

ב. שכר סטטוטורי של מורה בהתחלת הקריירה

חלק ניכר מהמורים מתחילים במקצוע כי הם מרגישים שליחות לציבור. כדי להיכנס למקצוע, המורה החדש צריך להיות בעל תואר ראשון ותעודת הוראה.

לוח 4.3: שכר התחלתי של מורה עם הכשרה טיפיקאלית לפי שלב חינוך ב-2019

מדינה	חינוך קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	24,895	21,786	21,900	27,233
OECD	31,996	33,914	35,073	36,772
שיעור השכר בישראל ביחס ל-OECD	78%	64%	62%	74%
איטליה	31,313	31,313	33,708	33,708
ארה"ב	40,790	41,119	41,833	41,806
גרמניה		63,257	69,735	74,021
דנמרק	43,607	50,271	50,526	48,122
סלובניה	28,905	28,905	28,905	28,905
סלובקיה	13,379	14,969	14,969	14,969
ספרד	42,215	42,215	47,117	47,117
פורטוגל	33,834	33,834	33,834	33,834
פינלנד	31,105	35,187	38,002	39,899
צ'כיה	22,121	23,757	23,757	23,757
צרפת	31,300	31,300	32,941	32,941
קוריאה	32,111	32,111	32,172	31,444

מקור: EAG 2020, Table D3.1 p. 396

בישראל שכר התחלתי של מורה נע בין \$21,800 בחינוך היסודי ל-\$27,200 בחט"ע. שכר זה ממקם את ישראל בשליש האחרון של מדינות ה-OECD.

לשם השוואה, ממוצע הארגון נע בין \$32,000 בחינוך הקדם יסודי ל-\$36,800 בחטיבה העליונה. שכר התחלתי של מורה בישראל נמוך ב-22% בחינוך הקדם יסודי, ב-26% בחט"ע, ב-36% בחינוך היסודי וב-38% בחט"ב.

ההשוואה בין המדינות מראה כי בכל שלבי החינוך השכר ההתחלתי הנמוך ביותר הוא של המורים בסלובקיה והוא נע בין כ-\$13,400 בחינוך הקדם יסודי לכ-\$15,000 בחינוך העל יסודי. השכר ההתחלתי הגבוה ביותר נמצא בלוקסמבורג, כ-\$70,300 בחינוך הקדם יסודי והיסודי וכ-\$79,700 בחינוך העל יסודי.

לוח 4.4: היחס בין שכר של מורה עם הכשרה טיפיקלית ו-10 שנות וותק לשכר התחלתי, לפי שלב חינוך ב-2019

מדינה	חינוך קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	1.32	1.32	1.40	1.15
OECD	1.25	1.29	1.30	1.31
איטליה	1.10	1.10	1.11	1.13
ארה"ב	1.30	1.32	1.37	1.37
גרמניה		1.16	1.16	1.14
דנמרק	1.13	1.11	1.12	1.30
סלובניה	1.19	1.23	1.23	1.23
סלובקיה	1.10	1.20	1.20	1.20
ספרד	1.08	1.08	1.08	1.08
פורטוגל	1.22	1.22	1.22	1.22
פינלנד	1.09	1.15	1.15	1.20
צ'כיה	1.04	1.07	1.07	1.07
צרפת	1.14	1.14	1.14	1.14
קוריאה	1.51	1.51	1.51	1.52

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2020, Table D3.1, p. 396

גידול משמעותי של השכר בשנים הראשונות במקצוע עונה על חלק של ציפיות המורה. השכר של מורה בישראל עם 10 שנות וותק גדל משמעותית בהשוואה לשכר התחלתי, בין 15% בחט"ע ל-40% בחט"ב. לשם השוואה, בממוצע ה-OECD השכר גדל בין 25% בחינוך הקדם יסודי ל-31% בחט"ב ובחט"ע. היחס הנמוך בחט"ע בישראל בא מתוספת של 19% בשנה לשכר ההתחלתי בשלב חינוך זה.

אחת הסיבות העיקריות לעליית השכר, מלבד הוותק המצטבר, היא צבירת גמולי השתלמות לאורך השנים.

ישנן מדינות כמו צ'כיה, ספרד, איסלנד, איטליה, טורקיה וצרפת שבהן השינוי בשכר היה נמוך במיוחד (פחות מ-15%). לעומת זאת, ישנן מדינות, כגון קנדה, אירלנד, ניו זילנד, קולומביה וקוריאה, שבהן השכר של מורה עם הכשרה טיפיקלית גדל אחרי 10 שנים ביותר מ-50% בהשוואה לשכר התחלתי.

ההשוואה עם לוח D3.10 של ה-EAG מראה שהשכר של מורה חט"ב עם הכשרה טיפיקלית ו-10 שנות וותק בדנמרק קרוב לשכר בשיא הוותק. בקולומביה ובניו זילנד השכר כבר בשיא ולא יגדל בהמשך הקריירה של המורה. במילים אחרות, במדינות אלה השכר של מורה מגיע לשיא בתוך כמה שנים. צמיחת שכר המורה בשנות עבודתו הראשונות במקצוע הינה מהירה ולאחר מכן יש קיפאון יחסי בגידול שכרו עד סוף הקריירה.

לעומת זאת, ישנן מדינות, כגון ישראל, פורטוגל, יון, ספרד, יפן, אוסטריה והונגריה, שבהן מורה צריך לעבוד שנים רבות במערכת החינוך כדי לקבל את השכר השיא. השכר שלו עולה לאט יותר ולתקופה ארוכה יותר.

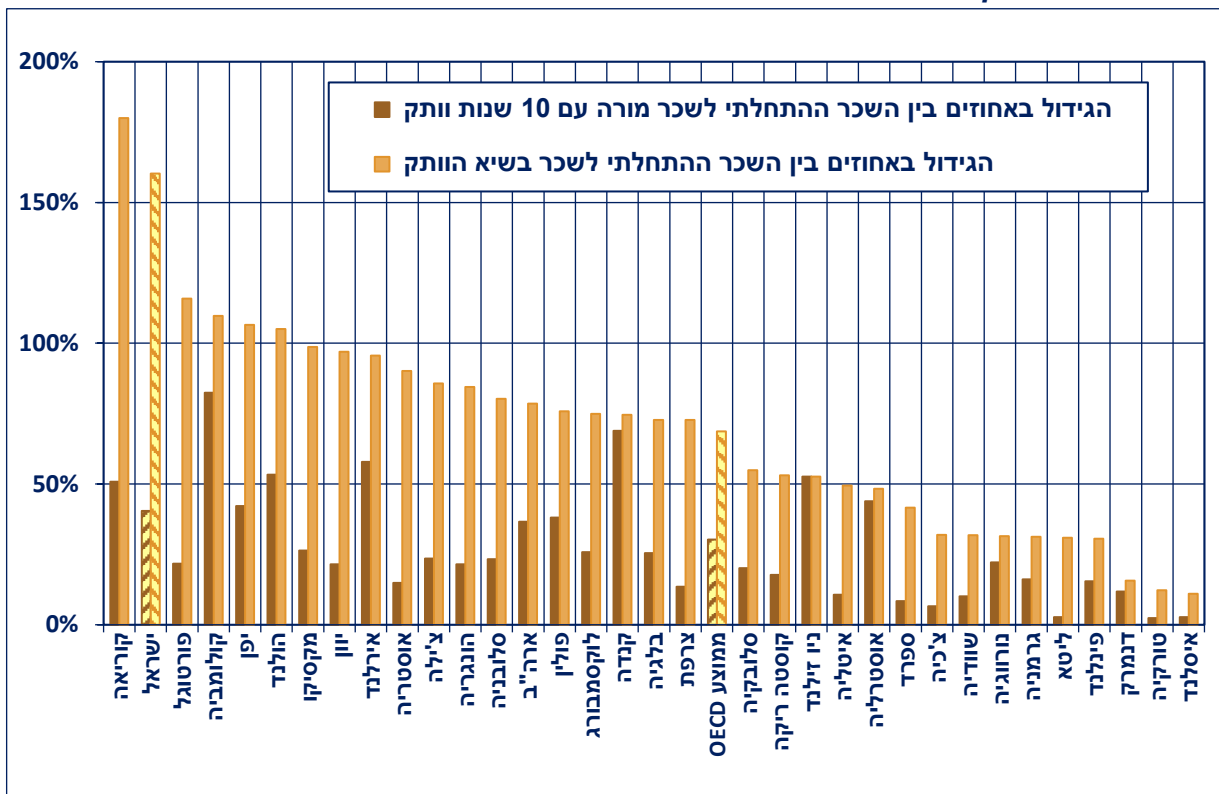
ההשוואה בגידול השכר בין 10 ל-15 שנות וותק מביאה אור מעניין. יש לציין כי בישראל גידול שכר המורים בחט"ב ב-5 השנים האלה בין הגבוהים ביותר מתוך מדינות ה-OECD.

אחרי 10 שנות וותק שכר המורה בחט"ב גדל ב-40% בישראל וב-30% ב-OECD בהשוואה לשכר התחלתי. אחרי 15 שנות הוראה השכר בישראל גדל ב-62% וזה של ה-OECD ב-38%.

אחרי 15 שנות וותק הפער בשיעור גידול השכר בין ישראל ל-OECD גבוה בהרבה. שכר המורה בישראל גדל עוד ב-22% ולעומתו זה של ה-OECD גדל עוד ב-8% בהשוואה לשכר ההתחלתי.

התרשים הבא מראה עד כמה שכר מורה בחטיבת ביניים, עם הכשרה טיפיקאלית יכול לצמוח מתוך 10 שנים הראשונות במקצוע הוראה ומ-10 שנים ועד שיא וותק השכר. המדינות מסודרות לפי סדר יורד של גידול בין השכר ההתחלתי לשכר המקסימלי.

תרשים 4.3: הגידול באחוזים בין השכר ההתחלתי של מורה חט"ב עם הכשרה טיפיקאלית לשכרו אחרי 10 שנות וותק ולשכרו בשיא סולם השכר ב-2019

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2020 D3.10, web.

אפשר להסביר את התרשים באמצעות הדוגמה של קנדה (הנמצאת באמצע הציר האופקי): ב-10 שנים הראשונות במקצועת ההוראה שכר המורה עולה בכ-69% בהשוואה לשכרו ההתחלתי. עד שיא הוותק שכר המורה יעלה עוד בכ-6% משכרו ההתחלתי. כלומר, עבור מורה חט"ב בקנדה, רוב עליית השכר מתקיימת ב-10 שנים הראשונות בהוראה.

לעומת זאת, שכר מורה חט"ב בישראל יעלה בכ-40% בתוך 10 שנים ובעוד כ-120% משכרו ההתחלתי עד שיא הוותק.

מהתרשים עולה שקוריאה, ישראל ופורטוגל הן 3 המדינות שבהן שיעור גידול השכר עד המקסימום בסולם הגבוה ביותר. 3 המדינות אלו הן המדינות שבהן המורה עם הכשרה טיפיקאלית וותק של 10 שנים יכול לצפות בגידול בשכרו הגבוה ביותר כשהוא יגיע בשיא הוותק (קוריאה, 129%, ישראל 120% ופורטוגל 94% משכרו ההתחלתי).

לעומת זאת, ב-7 מדינות אין שינוי משמעותי בצמיחת שכר המורה אחרי 10 שנות וותק. במדינות אלה צמיחת שכר המורה מתקיימת ברובה ב-10 שנות וותק הראשונות שלו. הגידול בשכר המורה הנמוך

ביותר אחרי 10 שנות וותק נמצא בניו זילנד (0%), דנמרק (3.8%), אוסטרליה (4.5%), קנדה (5.6%), איסלנד (8.3%), נורווגיה (9.3%) וטורקיה (9.9%).

ג. שכר בפועל

הנתונים על השכר בפועל מתייחסים לשנת 2019. השכר בפועל למשרה מלאה מחושב על כלל המורים המועסקים ב-90% משרה ומעלה לפי הגדרת ה-OECD, הן בתנאי הרפורמות והן במתכונת הישנה. בישראל חסר מידע בחט"ע על השכר בפועל לפי קבוצות גיל ומגדר.

גורמים רבים משפיעים על נתוני השכר של המורים, בהתאם להעסקתו ותפקידו של המורה בפועל. ביניהם ניתן להזכיר בין היתר את רמת ההשכלה, ממוצע ותק הוראה, ממוצע ותק לשכר, העסקה בתנאי רפורמה, גיל, גמולי השתלמות, דרגה, גמול חינוך, גמול ריכוז מקצוע והכשרות / שכבה / מעבדה / בטחון / זהירות בדרכים, גמול כפל תואר, מענק יובל, גמול פיצול, חוזים אישיים ועוד.

לוח 4.5: ההשוואה בין שכר בפועל ב-PPP בישראל וב-OECD ב-2019, לפי קבוצות גיל

שלב חינוך				קבוצת גיל	
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי		
46,694	43,947	41,258	40,029	סה"כ 25-64	ישראל
49,778	46,225	43,942	38,677	סה"כ 25-64	OECD
0.94	0.95	0.94	1.03	היחס ישראל/OECD	
	29,915	30,245	30,415	25-34	ישראל
	56,282	52,751	50,136	55-64	
41,225	38,725	37,411	34,641	25-34	OECD
56,728	52,882	50,599	46,137	55-64	

מקור: EAG 2020, Table D3.12, web

בחינוך היסודי, בחטיבה העליונה ובחטיבת הביניים השכר בפועל של המורים בישראל נמוך מזה של ממוצע ה-OECD: \$3,084 (6%) בחט"ע, \$2,684 (6%) בחינוך היסודי ו-\$2,278 (5%) בחט"ב. בחינוך הקדם יסודי הוא גבוה יותר ב-\$1,352 (3%).

בישראל כמו ב-OECD, ובכל שלבי החינוך, השכר בפועל של מורים בני 25-34 נמוך מזה של מורים בני 55-64, אבל ההבדל גדול יותר בישראל. במילים אחרות, יחס השכר בין קבוצת הגיל המבוגרת לקבוצת הגיל הצעירה, גדול יותר בישראל מאשר ב-OECD: גידול בשכר בין שתי קבוצות הגיל בישראל, הוא 65% בחינוך הקדם יסודי (33%-ב-OECD), 74% בחינוך היסודי (35%-ב-OECD) ו-88% בחט"ב (36%-ב-OECD). נתונים אלה מצביעים על צמיחת השכר בפועל ברבות השנים. צמיחה זו נובעת הן מקידום הותק והן מגורמים נוספים המשפיעים על שכר המורה בישראל.

בניגוד למה שקורה ב-OECD, בישראל השכר בפועל של מורים בני 25-34 בחינוך הקדם יסודי זהה לזה שבחינוך היסודי וגבוה מזה שבחט"ב. בקבוצת גיל זאת, בכל שלבי החינוך השכר בישראל נמוך מזה של ה-OECD (12% בחינוך הקדם יסודי, 19% בחינוך היסודי ו-23% בחט"ב).

לעומת זאת, קיימים הבדלים בין שלבי החינוך בשכרם של המורים בני 55-64. בכל שלב חינוך השכר בישראל עלה משמעותית בהשוואה לשכר של מורים בני 25-34 ועבר את זה של ה-OECD באותו שלב חינוך (9% בחינוך הקדם יסודי, 6% וחט"ב ו-4% בחינוך היסודי).

ההשוואה בין השכר בפועל לשכר הסטטוטורי המדווח למורה עם 15 שנות וותק מראה עד כמה השכר בפועל חשוב עבור ישראל בהשוואות הבינלאומיות. חישוב היחס בין 2 סוגי השכר מראה שהתוספות האישיות המבדילות ביניהם הן מרכיב משמעותי בשכר המורה.

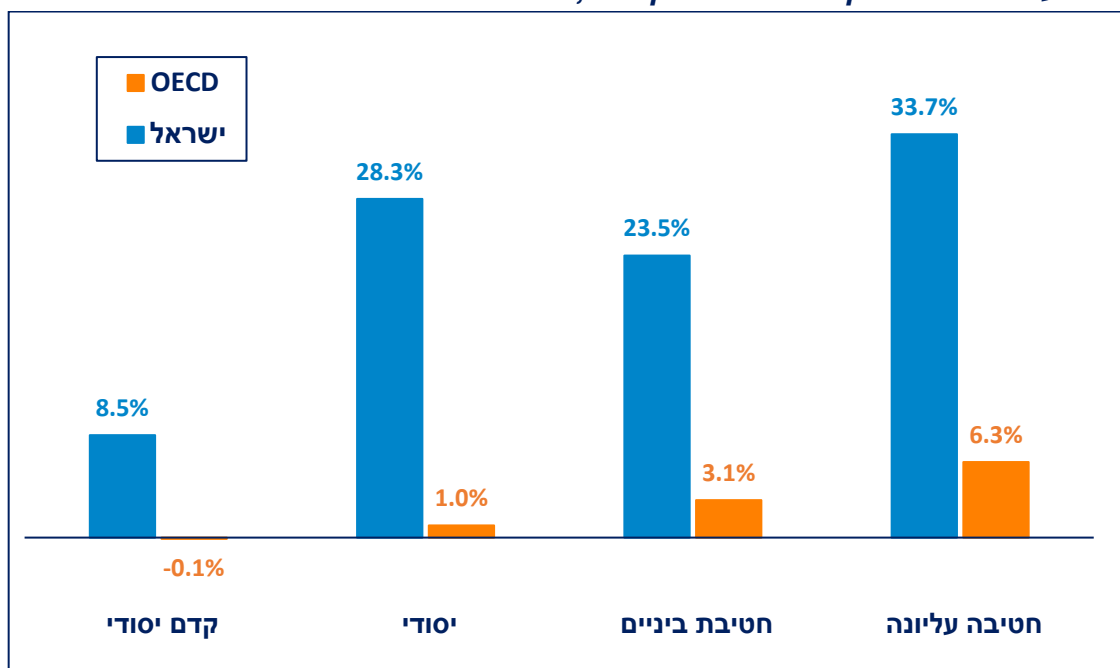
החישוב של ממוצע ה-OECD דורש הסברים. אסור להשתמש בממוצעי הארגון המופיעים בלוחות D3.1 על השכר הסטטוטורי ו-D3.12 על השכר בפועל. כי 2 ממוצעים אלו לא חושבו עבור אותן מדינות: חלק מהן לא מסרו מידע על השכר הסטטוטורי וחלק אחר על השכר בפועל. ממוצע ה-OECD בתרשים הבא מתבסס אך ורק על המדינות שדווחו מידע על 2 סוגי השכר.

מהתרשים עולה כי ממוצע השכר בפועל הניתן למורים בישראל גבוה מהשכר הסטטוטורי, המשמש בסיס להשוואת השכר בין המדינות. השכר בפועל בישראל גבוה ביחס לשכר הסטטוטורי בין 8.5% בגני ילדים ל 33.7% בחט"ע. לעומת זאת השכר בפועל ב-OECD קרוב מהשכר הסטטוטורי ונע בין 0.1% פחות בחינוך הקדם יסודי ל-6.3% יותר בחט"ע.

הבדיקה לפי מדינות נותנת תמונה מעניינת: ישנן מדינות כמו ישראל, סלובקיה, אוסטריה והונגריה שבהן בכל שלבי החינוך השכר בפועל של מורה גבוה, לפעמים בהרבה, מהשכר הסטטוטורי. במדינות אלו ישנם מורים המקבלים תוספות שכר שלא קיים לרוב המוחלט של המורים ולכן אינם משוקללים בחישוב השכר הסטטוטורי. ישנן מדינות שבהן השכר בפועל גבוה ביותר מ-30% מהשכר הסטטוטורי.

בכל שלבי החינוך ישראל נמצאת בין המדינות שבהן השכר בפועל הגבוה ביותר בהשוואה לשכר הסטטוטורי.

תרשים 4.4: ההפרש בישראל וב-OECD בין ממוצע השכר בפועל לבין השכר הסטטוטורי של מורה עם 15 שנות ותק והכשרה טיפיקאלית, במחירי PPP ב-2019

עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה EAG 2020, D3.1, p. 396, D3.12, web

ישנן מדינות, כגון דנמרק, שוודיה ובלגיה שבהן השכר בפועל של המורים יכול להיות גבוה מהשכר הסטטוטורי בשלב חינוך מסוים ונמוך יותר בשלב חינוך אחר.

לעומת זאת, קיימות מדינות כמו ארה"ב, אוסטרליה והולנד שבהן השכר בפועל נמוך מהשכר הסטטוטורי בכל שלבי החינוך.

שאלה מעניינת היא למה השכר בפועל של המורים גבוה מהשכר הסטטוטורי במדינות מסוימות ונמוך יותר במדינות אחרות.

לפי ההגדרות, השכר בפועל מחושב על בסיס שכר המורים העובדים במשרה של לפחות 90% בזמן שהשכר הסטטוטורי מחושב עבור משרה מלאה. בנוסף, רק התוספות שרוב המורים מקבלים נכנסות בחישוב השכר הסטטוטורי. השכר בפועל של המורה הוא השכר שהוא מקבל במציאות, כולל התוספות המיוחדות שרק הוא אמור לקבל.

אם מתבססים על הנספח 3, אפשר לרכז את הסיבות העיקריות ב-4 קבוצות:

1) תוצאות מההגדרות

אחד הסיבות להבדלים בין 2 סוגי שכר היא הותק הממוצע של המורים. השכר הסטטוטורי בהשוואה פה מתייחס לוותק של 15 שנים. לעומת זאת, מחשבים שכר בפועל על בסיס השכר בפועל של כל המורים העובדים במשרה של 90% לפחות, בלי להתייחס לוותקם.

ההתחשבות במורים העובדים במשרה של 90% מביאה לירידה בשכר בפועל ביחס לשכר הסטטוטורי שמחושב עבור משרה מלאה.

2) חלוקות באוכלוסיית המורים

רוב המדינות החברות ב-OECD מדווחות שכר סטטוטורי מחושב על בסיס מספר סולמות שכר. כל סולם בסיס לתשלום שכר לאוכלוסיית מורים שונה. השכר הסטטוטורי בהשוואה זאת מחושב לפי משקלה של כול אוכלוסיית מורים מתוך כלל המורים בעלי הכשרה טיפיקאלית ו-15 שנות וותק. בחישוב השכר בפועל לוקחים בחשבון את כל המורים במשרה מלאה (או לפחות 90%) בלי התחשבות לסולמות השכר. רוב הסיכויים בחישוב הסופי של השכר בפועל שמשקל האוכלוסיות השונות שונה מזה שבחישוב השכר הסטטוטורי.

החלוקות העיקריות של אוכלוסיות המורים הן:

א. לפי תנאי עבודתם. קיימות מדינות ב-OECD שבהן לא כל המורים עובדים לפי אותם תנאים ומתוגמלים לפי אותו סולם שכר. לדוגמה, בישראל בחטיבה העליונה, 81% מהמורים מקבלים את שכרם לפי תנאי הרפורמה 'עוז לתמורה' ו-19% לפי התנאים שהתקיימו לפני התחלת יישומה. דוגמה אחרת: בהולנד, המורים בחטיבת הביניים מחולקים לפי 3 סולמות שכר (42% בראשונה, 32% בשנייה ו-26% בשלישית).

ב. לפי רמת ההשכלה שלהם. בכל מדינה רמת ההשכלה של המורים לא אחידה. קיימות רמות השכלה גבוהות מההשכלה הטיפיקאלית וברוב המדינות קיימות גם רמות נמוכות יותר.

ישנן גם מדינות שבהן מועסקים במערכת החינוך מורים עם השכלה נמוכה מההשכלה המינימלית הנדרשת, לעתים קרובות מורים ותיקים שהתחילו ללמד כשדרישות ההשכלה מהמורים היו נמוכות יותר. לדוגמה, בסלובניה מורים מסוג זה בחינוך היסודי ובחט"ב מקבלים שכר נמוך ב-1 או 2 דרגות מזה של המורים עם הכשרה מינימלית.

במדינות אחרות, כגון ישראל או אוסטריה בחינוך העל יסודי, מורה יכול להתחיל ללמד לפני סיום לימודיו וחייב להגיע להשכלה המינימלית בתוך זמן מוגבל: בישראל שנתיים לקבלת תואר ראשון ו-5 שנים באוסטריה לקבלת תואר שני. במקרה של כישלון, הוא חייב לעזוב את מערכת החינוך.

ג. לפי תת מדינות. ישן ב-OECD מדינות פדרליות, כגון ארה"ב, הממלכה המאוחדת, קנדה, בלגיה, שווייץ, גרמניה, אוסטרליה... שהן פדרציה של תת מדינות (51 בארה"ב, 23 בשווייץ, 2 בבלגיה...) ובכל אחד מהן סולמות שכר שונים. כל מדינה מדווחת על שכר סטטוטורי ושכר בפועל בצורה שונה.

בבלגיה מדווחים מידע נפרד עבור שתי תת המדינות. בשווייץ וקנדה מדווחים ממוצע משוקלל של השכר הסטטוטורי ואף מידע על השכר בפועל. הממלכה המאוחדת מדווחת מידע רק על אנגליה וסקוטלנד. לבסוף ארה"ב, אוסטרליה וגרמניה מדווחות ממוצע משוקלל עבור שני סוגי השכר.

3) תוספות

לפי הגדרות ה-OECD נכללו בחישוב השכר הסטטוטורי רק תוספות השכר שרוב המורים מקבלים, כגון תוספת דמי הבראה בישראל או בונוס לחופש הקיץ בבלגיה. השכר בפועל כולל את כל התוספות שמורה מקבל במסגרת עבודתו או עבור משימות מסוימות. תוספות אלו מתקבלות רק על ידי המורים שהרוויחו אותן ומהוות משקל רב בשכר בפועל במדינות מסוימות, ביניהן ישראל.

עם זאת, קיימות גם תוספות שהמורים מקבלים אחרי שנים במערכת החינוך. בישראל המורים מקבלים מענק היובל אחרי 25 שנים. מענק זה ישפיע רק על השכר הסטטוטורי של המורה בעל הותק המקסימלי. באיסלנד המורים בוותק המקסימלי לשכר (15 שנים) ובכל שלבי החינוך מקבלים מענק ביוני ובדצמבר.

מובן כי מענק היובל בישראל יעלה את השכר בפועל בהשוואה לשכר הסטטוטורי כי הוא מגדיל את השכר של המורים הוותיקים ולא ישפיע על שכר המורים בעלי ותק של 15 שנים. לעומת זאת, המענקים באיסלנד משפיעים על השכר של כל מורה עם יותר מ-15 שנות ותק. כלומר כל המורים בעלי 15 שנות ותק הכלולים בחישוב השכר הסטטוטורי יקבלו אותו בזמן שכל המורים עם מספר שנות ותק קטן מ-15 הכלולים בחישוב השכר בפועל נשללים ממנו. מה שמביא להקטנת השכר בפועל בהשוואה לשכר הסטטוטורי.

במדינות שונות קיימים מענקים שעולים עם הוותק. בפינלנד לדוגמה, המורים מקבלים מענק שנתי לחופשים, 4% לשכר ההתחלתי, 5% אחרי 10 שנות וותק ו-6% אחרי 15 שנות וותק. מענק זה כלול בשכר הסטטוטורי. עבור מורה עם 15 שנות וותק הוא הגבוה ביותר. לעומת זאת, בשכר בפועל יכללו גם מורים המקבלים מענק קטן יותר.

4) ייחודיות בהתנהלות השכר במדינות

קיימות סיבות ייחודיות בהתנהלות השכר במדינות השונות .

לדוגמה, בניו זילנד מורים מהחינוך היסודי יכולים ללמד בחטיבת ביניים עם שכר מבוסס על הסולם של החינוך היסודי שהוא נמוך יותר. מציאות זאת מביאה לירידה בשכר בפועל בחט"ב.

דוגמה שניה: ב-6 מדינות חברות ב-OECD¹³, המורים צריכים 15 שנים לכל היותר כדי להגיע לוותק המקסימלי ומזה, לשכר המקסימלי (או קרוב אליו). כך שהשכר הסטטוטורי של מורה עם 15 שנות וותק הוא השכר המקסימלי במדינות אלו. לעומת זאת, כל המורים עם וותק קטן יקבלו שכר נמוך יותר מה שיספיע לרע בחישוב השכר בפועל.

מכל האמור לעיל אפשר להבין שגורם אחד יכול להגדיל את השכר בפועל בהשוואה לשכר סטטוטורי במדינה מסוימת ולהקטין אותו במדינה אחרת. בסופו של דבר, שילוב של כל הגורמים יוצר פערים בין השכר הרשמי לשכר הממוצע המשולם בפועל

לרמת השכר של מורים יש השפעה לא רק על ההוצאה לתלמיד, אלא גם על המוטיבציה של תלמידי השכלה גבוהה לפנות להוראה כמקצוע. מוטיבציה זאת מושפעת מיכולת ההשתכרות במקצוע ההוראה בהשוואה לשכר האלטרנטיבי העומד בפניהם במקצועות אחרים במשק.

נשווה בלוח הבא את היחס בין ממוצע השכר בפועל של מורה במשרה מלאה לשנת 2019 לבין השכר הממוצע של סך בעלי השכלה שלישונית שעבדו במשרה מלאה במשק בכללו.

השוואת שכר בפועל מדגישה את המדינות ואת שלבי החינוך שבהם שכר המורים גבוה יותר. היחס בין שכר מורה בפועל לשכר בעלי תואר במשק נותן אינדיקציה על פוטנציאל ההשתכרות מחוץ למערכת

¹³ אוסטרליה, איסלנד, דנמרק, ליטא, ניו זילנד וקולומביה.

החינוך. אם היחס שווה 1, המורה מקבל אותו שכר במשק. אם היחס נמוך מ-1 שכר המורה נמוך מזה שבמשק ואם היחס גבוה מ-1 שכר המורה גבוה יותר.

אינדיקטור זה שבוחן את השכר בפועל ביחס למשק המקומי, הופך להיות אחד האינדיקטורים המובילים והחשובים לבחינת שכר המורים. ממוצע שכר המורים בפועל, ביחס לעובדי המשק בעלי השכלה שלישונית בגילאי 25-64 מתאר את כוח הקנייה של המורים ביחס לעובדים מקבילים באותה מדינה.

לוח 4.6: היחס בין ממוצע השכר בפועל של מורה במשרה מלאה* לשכר הממוצע של עובדים במשק בעלי השכלה שלישונית בגיל 25-64 (2019)

שלב חינוך				מדינה
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי	
0.97	0.91	0.86	0.83	ישראל
10 מתוך 28 מדינות	7 מתוך 28 מדינות	9 מתוך 28 מדינות	7 מתוך 24 מדינות	דירוג ישראל במדד זה ביחס למדינות ה-OECD
0.94	0.89	0.85	0.80	OECD
0.77	0.72	0.67	0.67	איטליה
0.68	0.65	0.62	0.61	ארה"ב
1.09	1.02	0.93		גרמניה
0.98	0.82	0.81	0.67	דנמרק
0.93	0.88	0.86	0.72	סלובניה
0.77	0.74	0.74	0.58	סלובקיה
1.45	1.34	1.36	1.48	פורטוגל
1.10	0.97	0.88	0.65	פינלנד
0.68	0.66	0.66	0.55	צ'כיה
1.02	0.90	0.80	0.83	צרפת

מקור: EAG 2020, Table D3.8, web

* השכר בפועל למשרה מלאה מחושב על כלל המורים המועסקים ב-90% משרה ומעלה לפי הגדרת ה-OECD, הן בתנאי הרפורמות והן במתכונת הישנה.

היחסים בישראל ובממוצע ה-OECD נמוכים מ-1 בכל שלבי החינוך. במילים אחרות, שכר המורים בכל שלבי החינוך בישראל נמוכים משכר בעלי תואר במשק אך גבוהים מאותו יחס ב-OECD: בישראל בין 3% בחט"ע ל-17% בחינוך הקדם יסודי, ב-OECD בין 6% בחט"ע ל-21% בחינוך הקדם יסודי.

נתוני שנת 2019 המובאים בלוח מראים כי שכר המורים בפועל ביחס לבעלי תואר מכלל המשק הישראלי, גבוה מאותו יחס בממוצע מדינות ה-OECD בכל שלבי החינוך.

בחלק מהמדינות יחס זה הרבה יותר נמוך, לדוגמא, בפינלנד גנת בחינוך קדם יסודי משתכרת 65% משכר עמיתו האקדמאי שאינו מורה, בארה"ב 61%, בסלובקיה 58% ובצ'כיה 54%. כלומר, במדינות אלו, המורים בשלב חינוך זה מקבלים בין חצי לשני שלישים של שכר בעל תואר במשק.

עם זאת, ישנן גם מדינות, כגון פורטוגל, ליטא וקוסטה ריקה, שבהן שכר המורים בכל שלבי החינוך גבוה בהרבה מזה של בעלי השכלה שלישונית במשק.

בהשוואה למדינות החברות בארגון, בכל שלבי החינוך ישראל נמצאת בשלישייה המובילה מבחינת שכר המורים ביחס לזה שבמשק (מקומות 7 עד 10). בחטיבה העליונה התמונה תשתפר בשנים הבאות עם סיום יישום הרפורמה 'עוז לתמורה'.

השכר בפועל מביא מבט חשוב מאוד על תנאי עבודה של המורים אבל לא מתייחס לזמני עבודה שלהם. יש לזכור שקיימת שונות גדולה מבחינה זו בין המדינות. בדיקת השכר בפועל לשעה מביאה אור על הזווית הזאת.

השעות והשכר הסטטוטורי ששימשו את התחשיב של שכר שעת עבודה בישראל הינם ממוצע משוקלל על-פי מספר משרות מלאות של מורים ברפורמות 'אופק חדש' ו'עוז לתמורה' בשנת 2019, יחד עם משרות מורים שאינן ברפורמות. השכר הוא שנתי.

בכל שלבי החינוך, שכר לשעת עבודה בפועל של מורה בישראל גדול יותר לעומת שכר מורה ממוצע ב-OECD. הסיבה לכך היא כי מספר שעות העבודה הנדרשות ממורה בישראל בכפוף להסכמי העבודה, הינו נמוך יותר מאשר מספר השעות הנדרשות למשרת מורה ב-OECD. לדוגמא בחטיבה העליונה, יחס השכר בפועל השנתי בין ישראל לממוצע ה-OECD עומד על 94% (על בסיס נתוני לוח 4.5) אך אם נשקלל את השעות השנתיות לפי הסכמי העבודה (ב-2019, 1,198 שעות לעומת 1,555 בארגון) נקבל כי ערך שעת עבודה בחט"ע בישראל גבוה ב-22% מזה של ה-OECD ושווה 39 דולר לשעה.

לוח 4.7 : שכר לשעת עבודה ממוצעת לפי הסכמי העבודה במחירי PPP - שכר סטטוטורי ושכר בפועל, 2019

שכר סטטוטורי 15 שנה לפי שעות בהסכמי עבודה	קדם יסודי	יסודי	חט"ב	חט"ע
ישראל	34.9	26.3	30.2	29.2
ממוצע OECD סך שעות עבודה בהסכם	27.4	30.2	31.1	32.6
יחס לשעת מורה ישראל / OECD	1.28	0.87	0.97	0.89

שכר בפועל לפי שעות בהסכמי עבודה	קדם יסודי	יסודי	חט"ב	חט"ע
ישראל	37.9	33.7	37.3	39.0
ממוצע OECD	24.8	28.4	29.6	32.0
יחס לשעת מורה ישראל / OECD	1.53	1.19	1.26	1.22

שכר בפועל לפי שעות נוכחות*	קדם יסודי	יסודי	חט"ב	חט"ע
ישראל	37.9	33.7	37.3	39.0
ממוצע OECD	30.1	36.9	39.0	43.0
יחס לשעת מורה ישראל / OECD	1.26	0.91	0.96	0.91

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2020, Table D3.1, p. 396; Table D3.12 web, Table D4.1, p. 415

* שכר בפועל לשעה לפי מספר שעות נוכחות בבית ספר של ממוצע ה-OECD מחושב על בסיס נתוני של המדינות שמסרו מידע ל-OECD: 21 בחינוך הקדם יסודי ובחט"ע, 22 בחט"ב ו-24 בחינוך היסודי.

בהשוואה ל-OECD, שכר הסטטוטורי לשעה בישראל גבוה יותר בכ-28% בחינוך הקדם יסודי ונמוך יותר בכ-3% בחט"ב, בכ-11% בחט"ע ובכ-13% בחינוך היסודי.

שעות העבודה הסטטוטוריות נכללות **בהסכם העבודה ותנאי העסקה** בין המעסיק למורים. בישראל, מספר שעות הנוכחות של מורה בבית הספר ומספר שעות עבודתו לפי הסכמי השכר, הינם זהים. שכר שעת העבודה בפועל בכלל שלבי החינוך בישראל גבוה מאשר ב-OECD. מורה בישראל מרוויח לשעת עבודה בפועל, לפי הסכמי השכר, בין 19% ל-53% יותר לעומת שכרו לשעה בפועל של מורה ממוצע ב-OECD.

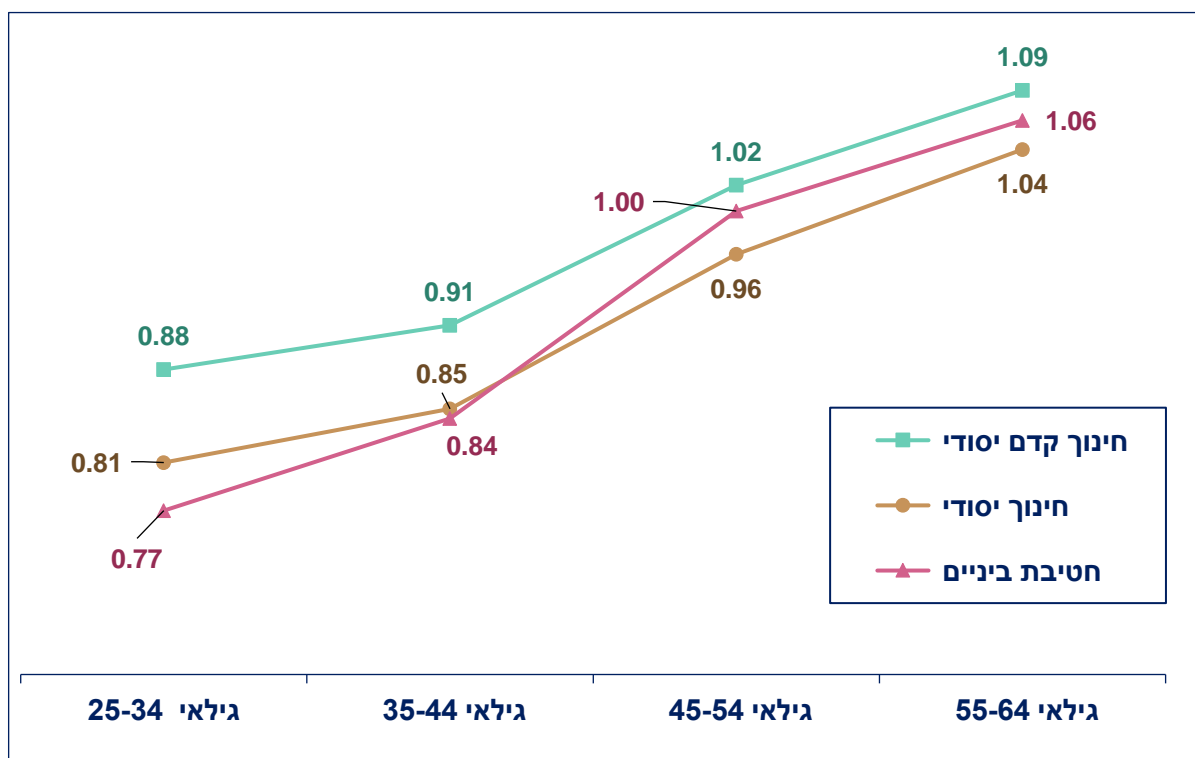
ההשתכרות לשעת עבודה לפי **שעות הנוכחות הנדרשות** בבית הספר הינה בהשוואה למדינות המדווחות באופן זה. יחס השכר לשעת נוכחות בבית הספר בישראל לממוצע שכר שעת עבודה ב-OECD קטן בכל שלבי החינוך לא כולל החינוך הקדם יסודי לעומת חישוב יחס זה לפי הסכם העבודה ותנאי העסקה.

לדוגמא; מורה בחט"ע תשתכר PPP \$ 39.0 לשעה לפי הסכם שכר המגדיר גם את שעות העבודה בהן היא נוכחת בבית הספר. מורה בחט"ע ב-OECD נדרשת לעבוד יותר שעות על-פי הסכם השכר שלה ולכן המורה בישראל תרוויח לשעה בפועל 22% יותר. שיעור זה ישתנה אם נחשב רק את שעות הנוכחות של המורה הממוצעת ב-OECD המלמדת בחט"ע, כך שמורה בישראל תרוויח כ- 9% פחות מעמיתו ב-OECD.

ד. שכר בפועל לפי קבוצת גיל

לוח 4.5 מראה שבישראל וב-OECD שכר המורים עולה עם הגיל, בעיקר בגלל הוותק והפיתוח המקצועי. עם זאת בדיקת שכר המורים לפי קבוצת גיל יביא ניתוח מפורט יותר ומעמיק יותר.

תרשים 4.5: היחס בין שכר מורה בישראל לעמיתו ב-OECD לפי קבוצות גיל ושלב חינוך ב-2019

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2020 D3.12, web.

בכל קבוצת גיל היחס מחושב על בסיס שכר המורים בישראל וב-OECD באותה קבוצת גיל ובאותו שלב חינוך. יחס נמוך מ-1 (בהתאמה גבוה מ-1) פירושו שהשכר בישראל נמוך (בהתאמה גבוה) מזה שב-OECD.

התרשים מראה עלייה מתמידה בכל שלב חינוך בין קבוצות הגיל ביחס בין שכר מורים בישראל לעמיתו ב-OECD. לדוגמה, בחטיבת ביניים, יחס זה עולה מ-0.77 אצל מורים בני 25-34 ל-1.06 אצל מורים בני 55-64.

בכל שלבי החינוך שכר של המורים בני 25-34 ו-35-44 בישראל נמוך מזה של עמיתיהם ב-OECD ושכר של מורים 55-64 גבוה יותר. השכר בישראל דומה לזה שב-OECD אצל המורים בני 45-54.

יש לציין כי היחס הגבוה ביותר בכל קבוצות הגיל שייך לחינוך הקדם יסודי.

היחס הנמוך ביותר אצל המורים הצעירים הוא זה של המורים בחט"ב ושל החינוך היסודי בקבוצות הגיל העליונות.

לוח 4.8: השינוי בשכר בפועל של המורים בין 2014 ל-2019 בישראל וב-OECD, לפי קבוצת גיל ושלב חינוך (2014=100)

שלב חינוך				קבוצת גיל	
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי		
	109.7	115.1	117.0	25-34	ישראל
	124.7	121.0	120.3	55-64	
104.5	105.1	107.4	106.4	25-34	OECD
102.4	102.6	104.4	103.5	55-64	

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2016, Table D3.4, EAG 2020 D3.12, web.

* בישראל אין מידע לפי קבוצות גיל על השכר בפועל של המורים בחטיבה העליונה.

בין 2014 ל-2019 שכר בפועל של המורים בישראל וב-OECD גדל בכל שלבי החינוך ובכל קבוצת הגיל. בהשוואת קבוצות הגיל דומות בישראל וב-OECD עולה ששיעור הגידול בישראל גבוה בהרבה. לדוגמה, שכר מורה חט"ב בן 55-64 גדל ב-OECD בכ-2.6% ובישראל בכ-24.7%, כמעט פי 10.

בישראל שיעור גידול השכר בפועל של המורים המבוגרים בכל שלבי החינוך גבוה יותר מזה של המורים הצעירים (בין כ-3% בחינוך הקדם יסודי לכ-15% בחט"ב). ב-OECD התופעה הפוכה: קיימת ירידה של כ-3% בחינוך הקדם יסודי, בחינוך היסודי ובחט"ב.

במילים אחרות, המורים המבוגרים בישראל נהנו בשנים אלו מגידול שכר בפועל גבוה יותר ממורים צעירים וב-OECD המורים הצעירים הם אלה שקבלו יחסית יותר. עם זאת, יש להדגיש שבטווח שנים זה שכר המורים הצעירים בישראל גדל בצורה משמעותית: בין 10% בחט"ב ל-17% בחינוך הקדם יסודי.

לוח 4.9: היחס בין ממוצע השכר בפועל של מורה במשרה מלאה לשכר הממוצע של בעלי השכלה שלישונית באותה קבוצת הגיל במשק (2019)

חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי	קבוצת הגיל	
0.97	0.91	0.86	0.83	25-64	ישראל
	0.87	0.88	0.89	25-34	
	0.78	0.75	0.73	35-44	
	0.89	0.82	0.79	45-54	
	0.97	0.91	0.87	55-64	
0.94	0.89	0.85	0.80	25-64	OECD
0.97	0.93	0.90	0.86	25-34	
0.87	0.83	0.78	0.73	35-44	
0.85	0.81	0.77	0.73	45-54	
0.86	0.82	0.78	0.75	55-64	

מקור: עיבודים של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך. EAG 2020 D3.8, web.

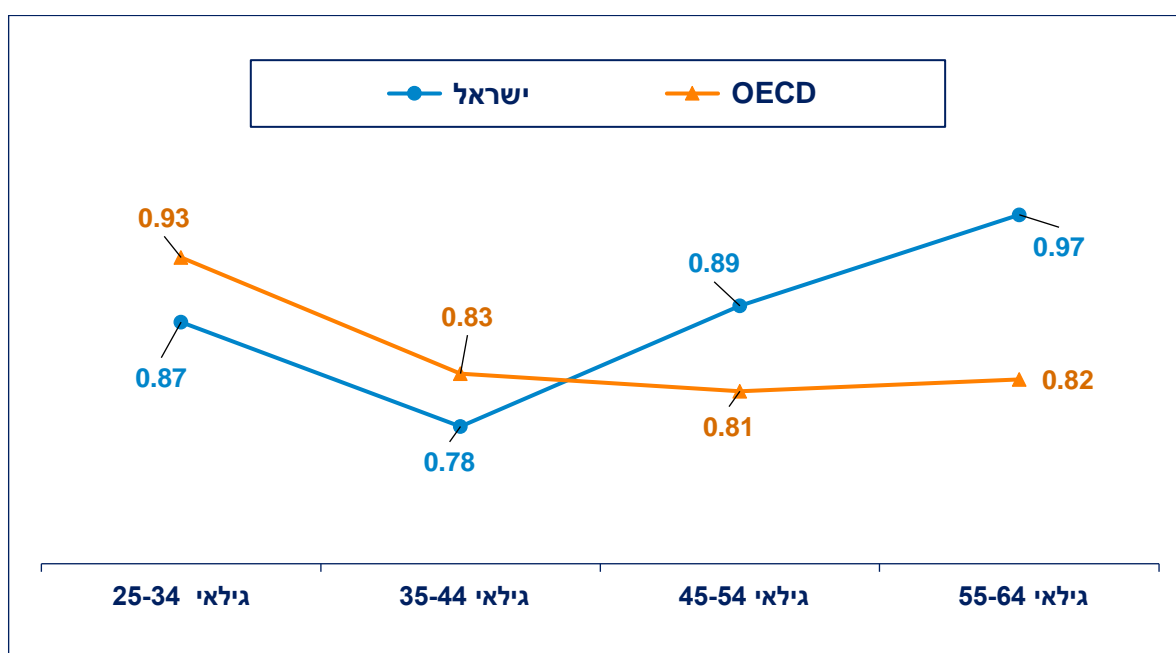
יחס ההשתכרות בכל קבוצת הגיל תלוי בשני מרכיבים: שכר המורים ושכר של בעלי השכלה שלישונית במשק. עליה בשכר המורים תביא לעליית יחס ההשתכרות ועליה בשכר הממוצע במשק תוביל לירידה ביחס.

אחת המסקנות הנובעת מנתוני הדיווח של ה-OECD, היא שבכל מדינה היחס בין ממוצע השכר בפועל של מורה לשכר הממוצע של בעלי השכלה שלישונית, משתנה בין קבוצות הגיל.

בכל קבוצת גיל ובכל שלבי החינוך בישראל היחס נמוך מ-1.00, בדומה לממוצעי ה-OECD. כלומר בכל קבוצת גיל ובכל שלב חינוך שכר בפועל של המורה נמוך מזה של עובדי המשק בעלי תואר ובאותה קבוצת גיל.

כמו כן, בישראל, היחס בין השכר בפועל של מורה בחינוך היסודי ובחט"ב לשכר הממוצע של בעלי השכלה שלישונית בקבוצות הגיל 25-34 ו-35-44, נמוך בהשוואה לקבוצות דומות ב-OECD, כאשר בכל יתר קבוצות הגיל האחרות יחס זה גבוה יותר. גם בחינוך הקדם יסודי יחס זה גבוה יותר אצל בני 45-54 ו-55-64.

תרשים 4.6: יחס השתכרות מורה בחט"ב לעומת עמיתו במשק לפי קבוצות גיל (2019)

מקור: EAG 2020, Table D3.8, web

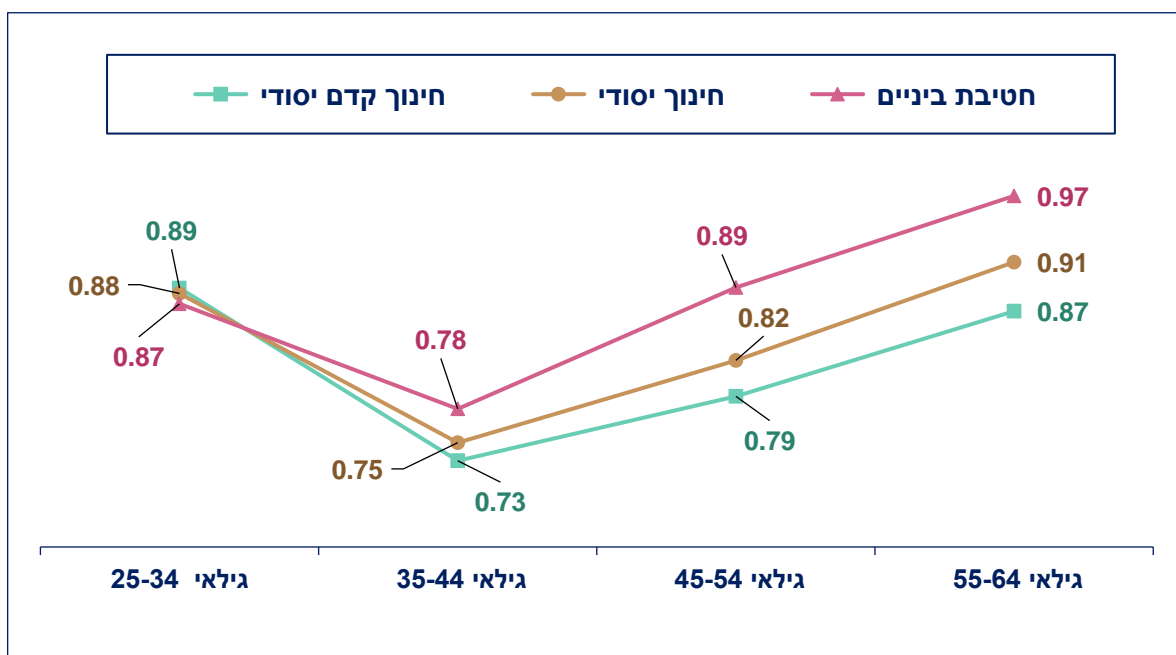
ההשוואה בין קבוצות הגיל מראה כי בישראל וב-OECD קיימת ירידה ביחס זה בקבוצת הגיל 35-44 לעומת קבוצת הגיל הקודמת (ב-OECD הירידה ממשיכה לקבוצת גיל 45-54) ולאחריה עלייה בקבוצות הגיל הבאות. אחד ההסברים לכך הוא כי השכר בפועל באוכלוסייה בקבוצת הגיל 35-44 עולה מהר יותר משכר הממוצע בפועל של מורים בקבוצת גיל זו. בקבוצות הגיל המבוגרות יותר חל גידול משמעותי יותר ביחס השכר בקרב המורים בישראל לעומת ה-OECD.

מורים מבוגרים (בני 55-64) מתוגמלים ב-OECD פחות לעומת בני גילם במדינה מאשר הצעירים (בני 25-34). כלומר, שכר המורים לפי ממוצע מדינות ה-OECD, צומח בקצב נמוך יותר ולכן נשחק באופן יחסי. בישראל לעומת זאת יחס השכר בין מורים לחבריהם במשק גדל בשתי קבוצות הגיל של המבוגרים. עובדה זו מצמצמת את פערי השכר בין מורה בישראל למורה ממוצע מה-OECD בקבוצת הגיל המבוגרת יותר.

מההשוואה בין המדינות יוצא שבכמעט כל המדינות ובכל שלבי החינוך ההשתכרות של מורים בני 35-44 ביחס לעובדים בעלי תואר נמוכה מזו של בני 25-34.

ההשוואה בין שלבי חינוך של כוח השתכרות המורה לפי קבוצת הגיל, מאירה באור נוסף עובדת גידול השכר בגילאים המבוגרים.

תרשים 4.7: יחס השתכרות מורה בישראל לעומת עמיתו במשק לפי שלב חינוך (2019)

מקור: EAG 2020, Table D3.8, web

בפילוח לפי קבוצות גיל, בקבוצות גילאי 35-44 בכל שלבי החינוך חלה ירידה ביחס ההשתכרות לעומת העמיתים במשק. כפי שצויין, אחד ההסברים לכך הוא כי השכר בפועל באוכלוסייה בקבוצת הגיל 35-44 עולה מהר יותר משכר הממוצע בפועל של מורים בקבוצת גיל זו.

כפי שניתן היה לצפות, יחס ההשתכרות בישראל עולה עם שלב החינוך. אצל בני 25-34 יחסי השתכרות המורים מאוד דומים ושווים כ-0.88 בכל שלבי החינוך. ההפרשים בין שלבי החינוך מתחילים בקבוצות הגיל הבאות.

מבדיקת הלוחות והתרשימים המופיעים בתת פרק זה עולה כי ישראל משקיעה יותר על המורים הוותיקים מאשר על הצעירים: גידול השכר בשנים האחרונות גבוה יותר, לא רק בדולרים PPP אלא גם בהשוואה לממוצע ה-OECD ובהשוואה לשכר בעלי תואר עובדי המשק במדינה.

ה. שכר בפועל לפי מגדר

נתונים לפי מגדר מביאים מבט חשוב בניתוח השכר בפועל של המורים. בניתוח זה לא נוכל להשתמש בממוצע ה-OECD המופיע בלוח 4.5. הסיבה היא שלא כל המדינות שמסרו מידע על השכר בפועל של המורים דיווחו על שכר בפועל לפי מגדר, לפיכך ממוצע ה-OECD שונה כאשר רשימה שונה של מדינות משמשת לחישוב של ממוצע ה-OECD לכל האוכלוסייה ורשימה שונה לממוצע ה-OECD לפי מגדר.

בישראל חסר מידע על השכר בפועל בחט"ע.

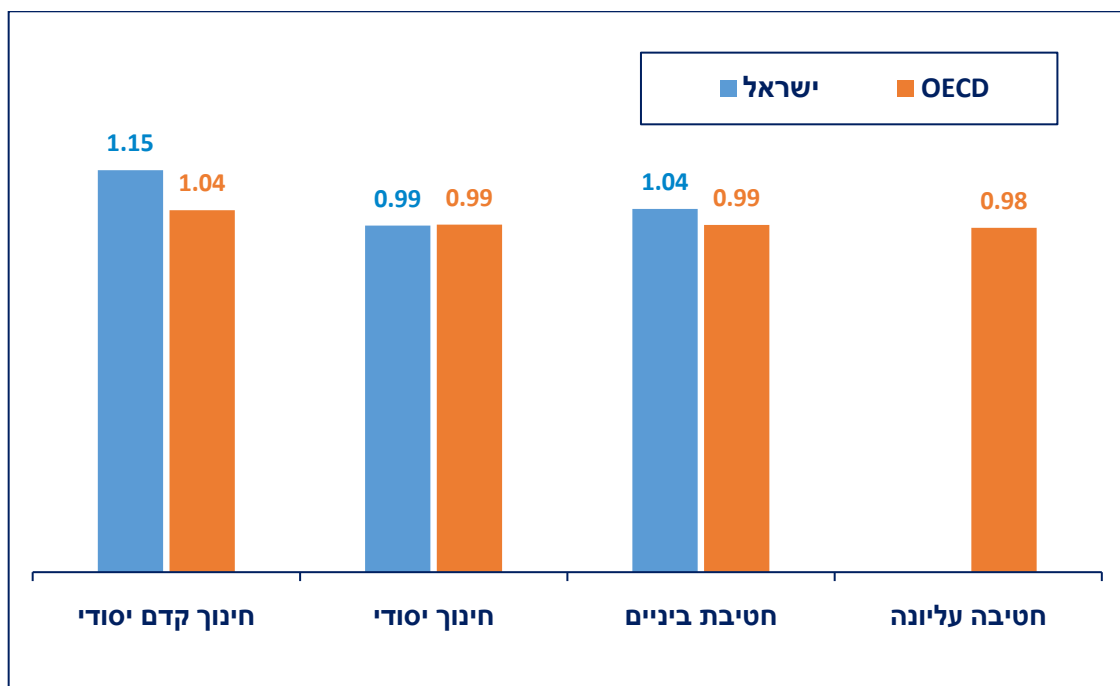
לוח 4.10: ההשוואה בין שכר בפועל ב-PPP בישראל וב-OECD ב-2019, לפי מגדר ושלב חינוך

שלב חינוך				מגדר	
חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	חינוך קדם יסודי		
-	42,628	41,579	34,853	גברים	ישראל
-	44,302	41,206	40,062	נשים	
51,210	46,997	44,665	39,507	גברים	OECD
50,435	46,701	44,393	40,909	נשים	

מקור: EAG 2020, Table D3.12, web

בשנה הנבדקת עבדו בחינוך הקדם יסודי בישראל כ-180 מורים גברים שמהווים פחות מ-1% מכלל המורים בשלב חינוך זה. תרשים הבא מתבסס על הלוח הקודם:

תרשים 4.8: היחס בין שכר מורות לשכר מורים לפי שלב חינוך בישראל וב-OECD ב-2019

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2020, Table D3.12, web

השוואה בשכר המורים מראה שבישראל שכר הנשים גבוה מזה של הגברים בחינוך הקדם יסודי (15%) ובחט"ב (4%). בחינוך היסודי שכר הנשים דומה לזה של הגברים. לעומת זאת, ב-OECD שכר הנשים גבוה בכ-4% מזה של הגברים בחינוך הקדם יסודי ודומה לזה של הגברים בשלבי החינוך האחרים.

השוואה עם ה-OECD מראה כי בכל שלב חינוך שכר הנשים ושכר הגברים נמוכים יותר בישראל. השוואה בין המדינות מראה את השוני הקיים בשכר בין נשים לגברים במקצועת ההוראה: למשל, בחינוך היסודי שכר הנשים הנמוך ביותר בהשוואה לזה של הגברים נמצא ביוון (9% פחות) והגבוה ביותר באוסטריה (9% יותר).

שוני גדול קיים גם כן בחט"ב ובחינוך הקדם יסודי. יש לציין כי בחינוך הקדם יסודי שכר הנשים הגבוה ביותר ביחס לזה של הגברים הוא זה של ישראל (15% יותר).

בדיקה של שכר בפועל לפי מגדר בהשוואה לבעלי תואר במשק תשלים את התמונה:

לוח 4.11: היחס בין ממוצע השכר בפועל של מורה במשרה מלאה לשכר הממוצע של בעלי השכלה שלישונית באותו מגדר (2019)

חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	יסודי	קדם יסודי	קבוצת הגיל	
0.97	0.91	0.86	0.83	כ"ס	ישראל
	0.76	0.74	0.62	גברים	
	1.14	1.06	1.03	נשים	
0.94	0.89	0.85	0.80	כ"ס	OECD
0.82	0.77	0.73	0.67	גברים	
1.07	1.01	0.96	0.92	נשים	

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2020, Table D3.8, web

המסקנות מלוח זה מרתקות. מכיוון שבמשק, שכר הגברים בעלי השכלה שלישונית גבוה משמעותית משל הנשים, ולצד זה, מתקבל מצב בו עבודתה של אשה בישראל משתלמת יותר בתחום החינוך. מורה בישראל משתכר כ-3/4 מאשר עמיתו במשק ואף פחות.

בישראל וב-OECD היחס של שכר בפועל לשכר בעלי תואר מכלל המשק באותו מגדר גבוה אצל הנשים בהשוואה לגברים. ממצא זה נכון בכל המדינות ובכל שלבי החינוך. מפני שאין הבדל גדול בין שכר נשים לשכר גברים (ראה את הלוח הקודם), מקור ההבדל המשמעותי ביחס השכר הוא הפער הקיים בין גברים ונשים בעלי תואר במשק בישראל.

בכל מדינות ה-OECD כולל ישראל היחס בין שכר נשים במשק לשכר גברים נמוך מ-1, כלומר אצל בעלי השכלה שלישונית במשק שכר הנשים בממוצע נמוך מזה של הגברים. בישראל היחס הוא 0.69, בין הנמוכים ביותר, כלומר שכר נשים הוא 69% מזה של הגברים. במילים אחרות, אצל בעלי תואר אקדמי במשק בישראל, נשים מרוויחות כ-31% פחות.

מדד זה לא תלוי במערכת החינוך אבל הוא משפיע עליה. אכן נשים המחפשות עבודה יכולות לרצות יותר לעסוק בהוראה מכיוון שהשכר הינו שוויוני בין נשים לגברים במקצוע ההוראה.

ההבדלים ביחסים שבין נשים לגברים בישראל נעים בין 44% בחינוך היסודי ל-67% בחינוך הקדם יסודי. ב-OECD ההבדלים מצומצמים יותר. ההשוואה למדינות האחרות ביחס זה בכל שלב חינוך מראה שישראל מדורגת במקומות 9-12 אצל גברים ו-3 אצל נשים.

1. פוטנציאל הצמיחה בשכר הסטטוטורי

בתת פרק זה נציג:

1. השינוי בשכר של מורה מתחיל המבוסס על התקדמות הותק וההכשרה המינימלית שהוא רכש לאורך השנים.

2. היחס בין השכר המקסימלי לשכר המינימלי:

השכר המינימלי: שכר מורה בעל השכלה מינימלית (B.A), הכשרה מינימלית (דרגה 1/ ללא גמולי השתלמות) וותק מינימלי (שנה ראשונה).

השכר המקסימלי: שכר מורה בעל השכלה מקסימלית (דוקטורט), הכשרה מקסימלית (דרגה 9/ 24.75 גמולי השתלמות) וותק מקסימלי (36 שנים).

שכר המורים בישראל גדל באופן משמעותי בעשור האחרון. בעוד השכר הממוצע ב-OECD שומר על ערכו, בישראל ניכרת צמיחת שכר בעיקר כתוצאה מהרפורמות "אופק חדש" ו"עוז לתמורה" במערכת החינוך והסכמי שכר שנקבעו. ישנן גם מדינות בארגון שבהן אנו עדים לירידה ריאלית בשכר המורים באותן שנים.

פער השכר הצטמצם בשנים האחרונות אבל השכר בישראל עדיין נמוך יותר. אחד הסיבות היא ששכר המורים בישראל מתפתח לאורך השנים.

שכרו של מורה בחט"ע שיעור הגידול נמוך יותר משתי סיבות עיקריות :

(1) בשנת הדיווח, שנה מורה מתחיל בשלב חינוך זה קיבל תוספת שכר של כ-20%.

(2) בהשוואה לשלבי החינוך האחרים הרפורמה בחט"ע עדיין לא ביישום מלא.

ב-OECD בהשוואה שיעור הגידול מתון יותר ונע בין 58% בחינוך הקדם יסודי ל-64% בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה.

במילים אחרות, ב-2019, אופק השכר בישראל למורה בשיא הותק עם הכשרה מינימלית הוא פי 2 ויותר לעומת שכר של מורה מתחיל. בדנמרק לשם השוואה, רמת השכר הגבוהה הינה בין 13% ל-30% יותר משכר מורה מתחיל. מורה מתחיל בישראל עשוי להכפיל את שכרו במהלך תקופת עבודתו באמצעות קידום ותק בלבד.

לוח 4.12: אופק צמיחת שכר מורה מתחיל בעל הכשרה מינימלית ביחס למורה בשיא הותק ב-

2019

מדינה	חינוך קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	2.14	2.05	2.04	1.88
מיקום ישראל מתוך מדינות ה-OECD	3 מתוך 31 מדינות	4 מתוך 37 מדינות	5 מתוך 36 מדינות	9 מתוך 37 מדינות
OECD	1.58	1.61	1.63	1.64
איטליה	1.47	1.47	1.49	1.56
ארה"ב	1.49	1.49	1.48	1.44
גרמניה		1.31	1.31	1.40
דנמרק	1.13	1.15	1.16	1.30
סלובניה	1.67	1.80	1.80	1.80
סלובקיה	1.27	1.55	1.55	1.55
ספרד	1.42	1.42	1.42	1.42
פורטוגל	2.16	2.16	2.16	2.16
פינלנד	1.09	1.31	1.31	1.33
צ'כיה	1.19	1.31	1.32	1.32
צרפת	1.76	1.76	1.73	1.73
קוריאה	2.92	2.80	2.86	2.90

מקור: EAG 2020, Table D3.11, web

היתרון היחסי של מערכת החינוך היא בכך שיש בידה יכולת לשמר ולטפח את המורים באמצעות סולם דרגות שכר גבוה שמתגמל עבור ותק והשכלה. קוריאה הינה המדינה שאופק צמיחת השכר של המורה הינו הגבוה ביותר ב-OECD ועומד על פי 2.8 לפחות משכרו של מורה מתחיל בכל שלבי החינוך.

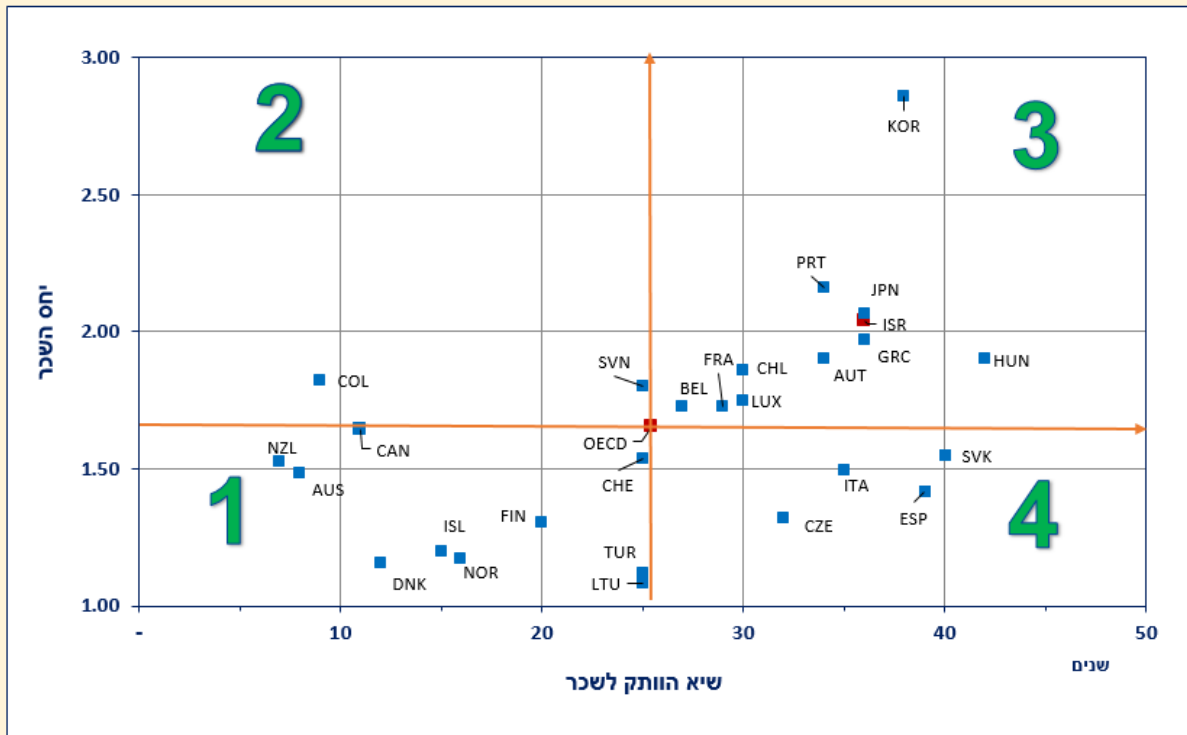
אופק הצמיחה הנמוך ביותר בחינוך הקדם יסודי נמצא בפינלנד (1.09). בחינוך היסודי, בחט"ב ובחט"ע הוא בליטא (1.08).

ישראל נמצאת בין המדינות החברות בארגון שבהן אופק צמיחת שכר המורה בין הגבוהים ביותר בכל שלבי החינוך. בחינוך הקדם יסודי, בחינוך היסודי ובחט"ב ישראל נמצאת בחמישה הראשונה. בחט"ע היא נמצאת במקום נמוך יותר.

תיבה 4.2: הקשר בין מספר שנים לשיא וותק השכר ליחס גידול השכר

מדובר בשכר של מורה בחטיבת ביניים עם הכשרה מינימלית. היחס מחושב על בסיס השכר ההתחלתי.

יחס גידול שכר המורה בחט"ב לפי מספר שנים בשיא הוותק ב-2019

מקור: EAG 2020, Table D3.10 web

במרכז התרשים נמצא ממוצע ה-OECD שמחלק את התרשים בארבע רביעות. כל המדינות מסודרות בהשוואה לממוצע זה.

ברביע 1 נמצאות כל המדינות שבהן מורה בחט"ב מגיע לשיא וותק השכר בתוך מספר שנים נמוך בהשוואה ל-OECD ובהן אופק צמיחת השכר נמוך. ברביע זה נמצאות דנמרק, איסלנד, פינלנד, שווייץ, נורווגיה...

ברביע 2 הוא זה של המדינות שבהן מורה מגיע מהר לשיא וותק השכר ונהנה מאופק צמיחת השכר גבוה. 2 מדינות נמצאות ברביע זה: סלובניה וקולומביה.

הרביע 3 מקבץ את המדינות שבהן אופק צמיחת שכר המורה גבוה מלווה במספר שנים עד שיא וותק השכר גבוה. ברביע זה נמצאת ישראל, יחד עם מדינות כמו פורטוגל, קוריאה, בלגיה, צרפת, אוסטריה, לוקסמבורג, יפן.

ברביע 4 נמצאות מדינות שבהן מספר שנים עד שיא וותק השכר גבוה ואופק צמיחת השכר נמוך. איטליה, צ'כיה, סלובקיה וספרד ברביע זה.

רוב המדינות נמצאות ברביעות 1 ו-3, כלומר ברביעות של המדינות עם מספר שנים לוותק השכר המקסימלי ואופק צמיחת השכר נמוכים או עם מספר שנים ואופק צמיחת השכר גבוהים. קיים בין 2 המרכיבים מקדם נמוך (כ-0.46).

השוואה נוספת היא השכר הסטטוטורי המינימלי מול סטטוטורי המקסימלי של מורים בכל שלבי החינוך כפי שמופיע בלוח הבא.

השינוי בגובה השכר במהלך הקריירה של עובדי הוראה נובע מוותק, הכשרה מקצועית ומרמת השכלה נוספת. הגידול בשכר מעודד את הכשרת המורים במערכת, משמר ומעצים את עובדי ההוראה לאורך השנים.

ב-2019, אופק השכר בישראל למורה בשיא השכר בהשוואה לשכר המינימום נע בין 2.23 בחט"ע ל-2.85 בחינוך הקדם יסודי. מורה מתחיל בישראל עשוי להכפיל ואף לשלש את שכרו במהלך תקופת עבודתו בעקבות קבלת תואר נוסף, כגון תואר שני ודוקטורט, קידום ותק וההכשרה האופיינית למורים. ב-ממוצע ה-OECD יחס זה נמוך בהרבה ונע בין 1.78 בחינוך היסודי ובחט"ע ל-1.80 בחט"ב כלומר מורה בממוצע ב-OECD בשיא שכרו לא מכפיל את שכרו ההתחלתי, כפי שקיים בישראל.

כפי שצויין בממצאים העיקריים של הלוח הקודם, שתי סיבות עיקריות לשיעור נמוך יותר בחט"ע:

(1) בשנה מורה מתחיל בשלב חינוך זה קיבל תוספת שכר של כ-20%.

(2) בהשוואה לשלבי החינוך האחרים הרפורמה בחט"ע עדיין לא ביישום מלא.

ישנן מדינות שבהן אופק הצמיחה נמוך מאוד: לדוגמה, בפינלנד רמת השכר הגבוהה הינה בין 9% ל-33% יותר משכר מורה מתחיל, באיסלנד שכר מורה המקסימלי בכל שלבי החינוך גבוה בכ-20% מהמינימלי.

לוח 4.13: השוואת השכר הסטטוטורי המינימלי מול השכר המקסימלי ב-2019

מדינה	חינוך קדם יסודי	חינוך יסודי	חטיבת ביניים	חטיבה עליונה
ישראל	2.85	2.75	2.73	2.23
מיקום ישראל מתוך מדינות ה-OECD	4 מתוך 31 מדינות	5 מתוך 37 מדינות	5 מתוך 36 מדינות	7 מתוך 37 מדינות
OECD	1.79	1.78	1.80	1.78
איטליה	1.47	1.47	1.49	1.56
ארה"ב	1.80	1.76	1.78	1.76
גרמניה		1.31	1.31	1.40
דנמרק	1.13	1.15	1.16	1.30
סלובניה	1.67	1.80	1.80	1.80
סלובקיה	1.73	1.73	1.73	1.73
ספרד	1.42	1.42	1.51	1.51
פורטוגל	2.16	2.16	2.16	2.16
פינלנד	1.09	1.31	1.31	1.33
צ'כיה	1.19	1.31	1.32	1.32
צרפת	1.76	1.76	2.11	2.11
קוריאה	2.92	2.80	2.86	2.90

מקור: EAG 2020, Table D3.16 (web)

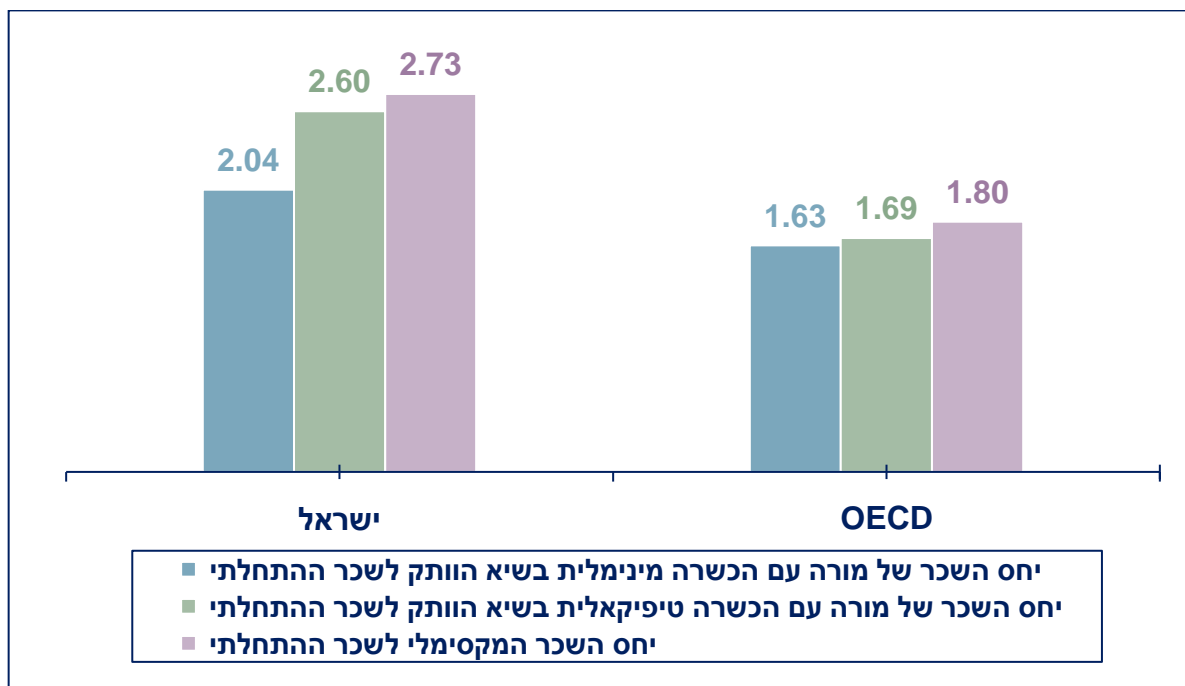
בין כל המדינות החברות ב-OECD ישראל מדורגת במדד הגידול בשכר הסטטוטורי ממינימום למקסימום במקום הרביעי בחינוך הקדם יסודי, במקום החמישי בחינוך היסודי ובחט"ב ובמקום השביעי בחט"ע.

מהלוח עולה שישנן מדינות, כגון פורטוגל או סלובקיה, שבהן אין הבדלים בין שלבי החינוך ביחס של השכר הסטטוטורי המינימלי מול שכר המקסימלי, וישנן מדינות כמו ארה"ב, דנמרק וישראל שבהן קיים הבדל בין שלבי החינוך. לבסוף ישנן גם מדינות, כגון צרפת או ספרד, שבהן ישנם שני ערכים זהים לחינוך הקדם יסודי וליסודי וארכים זהים אחרים לחט"ב ולחט"ע.

הלוחות 4.12 ו-4.13 מראים עד כמה המורים בישראל בכל שלבי החינוך יכולים להגדיל משמעותית את שכרם עם הוותק והגדלת ההכשרה. אופן צמיחת השכר מעודד את המורים לא לעזוב את ההוראה

למקצועות אחרות. עם זאת, ההשוואה בין אופק צמיחת השכר של מורים עם הכשרה מינימלית, טיפיקאלית ומקסימלית תיתן לנו אינדיקציה חשובה על העידוד לקבלת הכשרה נוספת בישראל.

תרשים 4.9: אופק צמיחת השכר הסטטוטורי של מורה בשיא הוותק בחט"ב בישראל וב-OECD לפי רמת ההכשרה ב-2019

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: D3.11 & D3.16, web 396 EAG 2020, Tables D3.1, p.

בישראל, מורה חט"ב עם הכשרה מינימלית ללא פיתוח מקצועי לאורך הקריירה, יכפיל בשיא הוותק את שכרו ההתחלתי (תוספת של 104%).

מורה בעל תואר שני ו-9 דרגות השתלמות (זה גם 9 דרגות כמו במקסימלי?? – יואב), עם הכשרה טיפיקאלית במקסימום סולם השכר יכפיל את שכרו ההתחלתי פי 2.6. הוא השקיע בהכשרתו ומקבל עבור המאמץ שלו 56% מהשכר ההתחלתי יותר מאשר היה מקבל לו הוא היה נשאר עם ההכשרה המינימלית.

מורה חט"ב עם הכשרה מקסימלית במקסימום סולם השכר הוא בעל דוקטורט ו-9 דרגות השתלמות והוא מקבל את שכרו ההתחלתי פי 2.73. בהשוואה למורה עם הכשרה טיפיקאלית, למורה עם הכשרה מקסימלית יש תואר נוסף, הדוקטורט, המתבטא בתוספת ממוצעת של 13% מהשכר ההתחלתי.

אותה תמונה מתקבלת בשלבי החינוך האחרים: מורה עם הכשרה מקסימלית בהשוואה למורה עם הכשרה טיפיקאלית יקבל 23% יותר מהשכרו ההתחלתי בחינוך הקדם יסודי, 25% יותר בחינוך היסודי ו-22% יותר בחט"ע.

ההשוואה עם ה-OECD דורשת הבהרות נוספות:

(1) ההכשרה המקסימלית של מורה ב-OECD היא דוקטורט. עם זאת, ההכשרה המינימלית וההכשרה הטיפיקאלית לא מוגדרות בגלל ההבדלים בין המדינות. ב-20 מדינות ההכשרה המינימלית של מורה היא תואר ראשון, ב-15 מדינות היא תואר שני ובמדינה אחת היא חינוך על תיכוני גבוה¹⁴. התפלגות דומה קיימת עבור ההכשרה הטיפיקאלית.

(2) קשה לקבוע את השפעתו של הפיתוח המקצועי על קידום שכר המורה במוצע ה-OECD. בישראל הפיתוח המקצועי משפיע מאוד על שכרו של המורה אבל זה לא המקרה בכל המדינות החברות בארגון. ישנן מדינות שבהן טבלאות השכר הסטטוטורי של המורים בנויות רק על הכשרתם ועל הוותק שלהם.

בשיא הוותק מורה חט"ב במוצע ה-OECD יקבל שכר גבוה ב-63% משכרו ההתחלתי. אותו מורה, אם הוא יסיים דוקטורט, יקבל בשיא הוותק שלו 80% יותר משכרו ההתחלתי, כלומר 17% מהשכר ההתחלתי יותר מאשר היה מקבל אם הוא היה נשאר עם ההכשרה המינימלית. בהשוואה לשכר של מורה עם הכשרה מינימלית, מורה עם הכשרה טיפיקאלית בשיא הוותק יקבל תוספת קטנה מאוד: 6% משכרו ההתחלתי.

בישראל אופק צמיחת השכר מעודד מאוד את המורים בחט"ב ללמוד תואר שני ולהשתתף בפיתוח מקצועי. לעומת זאת, וזה נכון גם במוצע ה-OECD, העידוד לדוקטורט קטן. (שלחתי לאורית מייל לשאול אותה אם זה נראה לה נכון – יואב)

בלוח ובתרשים הבאים נבדוק את השינויים בצמיחת השכר הסטטוטורי של מורה עם הכשרה טיפיקאלית בחטיבות הביניים. נשווה את הפרש למוצע ה-OECD של השכר ההתחלתי והשכר

¹⁴ מידע חסר על שתי מדינות: יפן וקוסטה ריקה.

בשיא הוותק מתורגמים ב-PPP של כל מדינה ומדינה. בנוסף, נשווה את השינוי בפערי השכר במעבר מהשכר המינימלי לשכר בשיא הוותק מול ממוצע המדינות.

כחלק מהשיקולים העומדים בפני פרח ההוראה בכניסתו למעגל העבודה בתחום החינוך, אנו סוקרים את השינוי ברמת ההכנסה לאורך השנים. שינויים ברמת ההשתכרות של מורה בהתחלת קריירת ההוראה בשכר מינמלי עד להשתכרות המקסימלית בסולם וזאת בראייה השוואתית מול מדינות ה-OECD.

לוח 4.14: השינוי בצמיחת השכר מול ממוצע ה-OECD בין השכר הסטטוטורי המינימלי לשכר המקסימלי בשיא הוותק בחט"ב ב-2019

קבוצה	ההפרש בין גידול בשכר במדינה לגידול בשכר ב-OECD	ההפרש מול ממוצע ה-OECD		שכר בשיא הוותק	שכר התחלתי	
		שכר בשיא הוותק	שכר התחלתי			
1	-20 484	-26 150	-5 665	33 011	29 407	טורקיה
1	-16 513	-27 829	-11 316	31 331	23 757	צ'כיה
1	-15 868	-35 972	-20 104	23 189	14 969	סלובקיה
1	-15 299	-21 941	-6 642	37 220	28 431	ליטא
1	-11 557	-30 098	-18 542	29 063	16 531	פולין
1	-10 562	-29 627	-19 066	29 534	16 007	הונגריה
1	-10 327	-19 479	-9 151	39 682	25 922	קוסטה ריקה
1	-7 426	-8 790	-1 365	50 371	33 708	איטליה
1	-6 510	-8 194	-1 684	50 967	33 389	ניו זילנד
1	-4 243	-18 859	-14 616	40 302	20 457	יון
1	-4 146	-15 960	-11 813	43 201	23 260	צ'ילה
1	-3 833	-7 641	-3 808	51 520	31 265	אנגליה
1	- 893	-7 061	-6 168	52 100	28 905	סלובניה
1	- 782	-14 614	-13 832	44 547	21 240	קולומביה
1	- 139	-2 271	-2 132	56 889	32 941	צרפת
2	2 952	-4 724	-7 675	54 437	27 398	מקסיקו
2	7 264	1 631	-5 633	60 792	29 440	יפן

קבוצה	ההפרש בין גידול בשכר במדינה לגידול בשכר ב-OECD	ההפרש מול ממוצע ה-OECD		שכר בשיא הוותק	שכר התחלתי	
		שכר בשיא הוותק	שכר התחלתי			
2	11 007	-2 166	-13 173	56 995	21 900	ישראל
2	15 106	13 867	-1 238	73 028	33 834	פורטוגל
2	33 824	30 923	-2 901	90 084	32 172	קוריאה
3	-19 705	-14 897	4 808	44 264	39 881	איסלנד
3	-16 198	- 745	15 453	58 416	50 526	דנמרק
3	-12 469	-9 539	2 930	49 622	38 002	פינלנד
3	-11 593	-6 989	4 603	52 171	39 676	נורווגיה
3	-10 730	-3 874	6 855	55 287	41 928	שוודיה
3	-4 474	7 571	12 044	66 731	47 117	ספרד
3	-2 314	32 349	34 662	91 510	69 735	גרמניה
3	-2 228	7 912	10 140	67 073	45 213	אוסטרליה
4	3 657	6 842	3 185	66 003	38 258	בלגיה
4	6 105	11 537	5 431	70 698	40 504	קנדה
4	8 762	15 522	6 760	74 683	41 833	ארה"ב
4	11 243	13 136	1 893	72 297	36 966	אירלנד
4	11 747	43 697	31 950	102 858	67 022	שוויץ
4	15 961	25 341	9 380	84 502	44 453	אוסטריה
4	22 336	31 478	9 142	90 639	44 215	הולנד
4	35 580	80 175	44 595	139 336	79 667	לוקסמבורג
	0	0	0	59 161	35 073	ממוצע OECD

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2020, Tables D3.1, p. 396

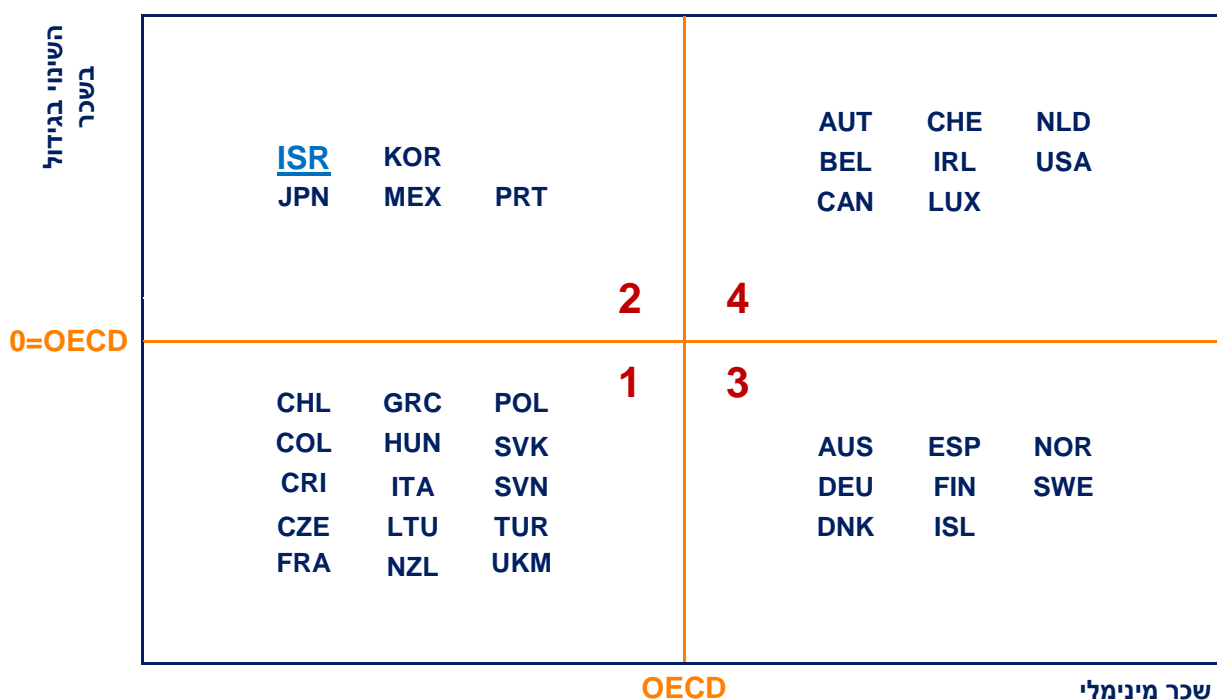
ההפרש חיובי כאשר השכר במדינה גבוה לעומת ממוצע מדינות ה-OECD ושילי במקרה ההפוך. ההפרש בגידול השכר במדינה לעומת גידול בשכר ב-OECD יהיה חיובי כשהפער לטובת המדינה גדל או שהפער לטובת ה-OECD יצטמצם ובמצב זה השכר במדינה גדל יותר מאשר השכר בארגון. לחילופין, ההפרש בין גידול השכר במדינה לגידול בשכר ב-OECD יהיה שלילי.

לדוגמה, ההפרש בין אוסטריה (בקבוצה 4) ל-OECD עלה מכ-9,296\$ PPP לטובת המדינה בשכר ההתחלתי לכ-25,131\$ PPP בשכר בשיא הוותק. במקרה זה ההפרש לטובת אוסטריה גדל ב-15,834\$ והשינוי חיובי. לעומת זאת, בדיקת הנתונים של טורקיה בקבוצה 1 מראה שהשכר ההתחלתי במדינה נמוך מזה שב-OECD בכ-5,665\$ PPP כאשר השכר בשיא הוותק בפער משמעותי לעומת השכר בארגון כ-26,150\$ PPP לטובת ה-OECD. ההפרש לטובת הארגון גדל ב-20,484\$ והשינוי שלילי.

במדינות בקבוצה 2 ההפרש לטובת הארגון מצטמצם בין השכר ההתחלתי לשכר בשיא הוותק. לעומת זאת, במדינות בקבוצה 3 ההפרש לטובת הארגון גדל.

התרשים הבא מרכז את הלוח ומאפשר להעמיק את הניתוח. במרכז התרשים נמצא ממוצע ה-OECD¹⁵ המחלק את התרשים לארבעה רבעים. כל המדינות מסודרות בהשוואה לממוצע זה. המספרים באדום מציגים את ארבעת הרבעים. קיצורי שמות המדינות לפי הלוח הנמצא בהקדמה.

תרשים 4.10: השינוי בצמיחת השכר מול ממוצע ה-OECD בין השכר הסטטוטורי המינימלי לשכר המקסימלי בחט"ב ב-2019, על בסיס השכר המינימלי ב-PPP והמדינות*

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך: EAG 2020, Tables D3.1, p. 396

¹⁵ השינוי בפער ב-OECD שווה 0.

ברביע 1 נמצאות את כל המדינות עם שכר התחלתי נמוך ושכר בשיא הוותק נמוך עוד יותר בהשוואה OECD-ל. במדינות אלו השכר ההתחלתי והשכר המקסימלי בסולם נמוכים מאלה של ה-OECD והפער לטובת הארגון עולה עם השנים. לדוגמה, בניו זילנד השכר המינימלי נמוך מזה של ה-OECD בכ- \$1,684 PPP והשכר המקסימלי בכ- \$8,194 PPP. הפער לטובת הארגון גדל ב-\$6,510.

ברביע 2, שבו נמצאת ישראל יחד עם מדינות אחרות כגון יפן, קוריאה, פורטוגל ומקסיקו, הוא זה של המדינות שבהן המורים המתחילים מקבלים שכר התחלתי נמוך עם אופק צמיחה גבוה. במדינות המופיעות בקבוצה זאת, הפער עם הארגון מצטמצם לאורך שנים והשכר של המדינה בשיא וותק המורה מתקרב לזה של ה-OECD או עובר אותו. לדוגמה, בישראל השכר ההתחלתי נמוך ב-\$13,173 בהשוואה לזה של ה-OECD. הפער בשכר בשיא הוותק מגיע ל-\$2,166. ההפרש עם הארגון הצטמצם בכ-\$11,000.

ישראל ומקסיקו הן 2 המדינות היחידות בקבוצה שבה השכר המקסימלי נשאר מתחת לזה של ה-OECD.

ברביע 3 נמצאות מדינות שבהן שכר התחלתי של מורה גבוה מזה של ה-OECD ואופק צמיחת השכר נמוך. כלומר המורים מתחילים לעבוד בהוראה עם שכר גבוה שלא ישתנה הרבה לאורך השנים. זה תמריץ להיכנס במקצוע אבל לא להישאר בה. בקבוצה זאת נמצאות המדינות הסקנדינביות, אוסטרליה, גרמניה וספרד. לדוגמה, באיסלנד השכר התחלתי של מורה בחט"ב גבוה בכ-\$4,808 PPP בהשוואה לעמיתו בארגון והשכר המקסימלי בסולם נמוך יותר ב-\$14,897 PPP.

בחלק המדינות האלה, המדינות הסקנדינביות, למרות שכר התחלתי גבוה, השכר בשיא הוותק נמוך מזה שב-OECD.

יש לציין כי בכמה מדינות בקבוצה זאת השכר המקסימלי נמוך מזה שבישראל ששייכת לקבוצה השנייה: נורבגיה, פינלנד ואיסלנד.

ברביע 4 נמצאות מדינות שבהן שכר התחלתי של מורה בחט"ב גבוה מזה של ה-OECD והפער יתרחב. זה המצב האידיאלי. בין המדינות האלה, אוסטרליה, שוויץ, קנדה, ארה"ב. לדוגמה, בארה"ב השכר ההתחלתי גבוה ב-\$6,760 בהשוואה לזה של ה-OECD. הפער בשכר בשיא הוותק מגיע ל-\$15,522 לטובת המדינה. ההפרש עם הארגון גדל ב-\$8,762.

יש להדגיש שלוקסמבורג היא המדינה עם השכר ההתחלתי הגבוה ביותר, השכר בשיא הוותק הגבוה ביותר והפער עם ה-OECD הגבוה ביותר.

ז. שכר מנהלי בית ספר

בחינוך הרשמי היסודי ובחט"ב כל המנהלים עובדים בתנאי רפורמת 'אופק חדש'. שכרם מבוסס על הסכמים קיבוציים. טבלת השכר של מנהלים באופק חדש בנויה על 8 דרגות מורכבות בית הספר ו-4 דרגות קידום.

המורכבות של בית הספר בחינוך הרגיל מתבססת על גודל בית הספר - מספר הכיתות התקניות הרגילות, מספר כיתות תקניות החינוך המיוחד וכן מקדם בגין כיתות ז' ומעלה. דרגות הקידום מבוססות על מאפייני המנהל ועל מנת להתקדם בדרגות נדרשים תנאים של פרק זמן בניהול (מספר השנים שחלפו מאז הקידום הקודם בדרגה), שפ"מ (שעות פיתוח מקצועי) - השלמה מוצלחת של פעילויות הפיתוח המקצועי והערכת המפקח.

שכרם של מנהלים בחטיבה העליונה מבוסס על הסכמים קיבוציים. רובם המוחלט של המנהלים מקבלים את שכר על פי תנאי רפורמת "עוז לתמורה". מבנה השכר בעוז לתמורה של מנהל מבוסס על טבלת שכר בסיסית בהתאם לוותק והשכלה וגמול ניהול. גמול הניהול מתבסס על מספר הכיתות בבית הספר, וותק בניהול. שכר הבסיס עולה עם רמת ההשכלה, הפיתוח המקצועי (גמולי השתלמות) וותק בהוראה.

כמו בחישוב שכר הסטוטורי של המורים, לפי נוהלי ה-OECD נכללו בשכר הסטוטורי של מנהלי בית ספר רק התוספות שרוב המנהלים מקבלים. לעומת זאת, בשכר בפועל נכללו כל התוספות, כולל אלה שרק חלק המנהלים מקבלים, כגון תמריצים עבור 'יום חינוך ארוך', מעונות, חוזה אישי.

לוח הבא מציג לפי שלב חינוך את השכר הסטוטורי המינימלי והמקסימלי המחושב מטבלאות השכר של מנהלי בתי ספר.

השכר הסטוטורי המינימלי והשכר המקסימלי בחינוך היסודי בישראל זהים לאלה שבחט"ב. הסיבה היא שבשתי שלבי החינוך שכר המנהל מתבסס על אותם הסכמים קיבוציים וטבלת שכר זהה. שכר המינימלי בשלבי חינוך אלה גבוה מזה שבחט"ע ושכר מקסימלי נמוך יותר.

בחטיבה העליונה 91% ממנהלי בתי ספר בישראל מקבלים את שכרם לפי תנאי רפורמת 'עוז לתמורה' ו-9% לפי התנאים הקיימים מלפני הרפורמה. מקור מקסימום השכר הוא סולם השכר לפי תנאי 'עוז לתמורה' (91% מהמנהלים) ומקור מינימום השכר הוא סולם השכר לפי התנאים הקודמים (9% מהמנהלים). הסולם לפי תנאי הרפורמה נע בין \$45,570 ל-\$105,909 והסולם לפי תנאי טרום הרפורמה נע בין \$42,451 ל-\$91,329.

לוח 4.15: שכר סטטוטורי מינימלי ומקסימלי של מנהלי בית ספר, לפי שלב חינוך ב-PPP, 2019

חטיבה העליונה		חטיבת ביניים		חינוך יסודי		מדינה
שכר מקסימלי	שכר מינימלי	שכר מקסימלי	שכר מינימלי	שכר מקסימלי	שכר מינימלי	
105,909	42,451	83,331	51,603	83,102	51,535	ישראל
88,322	54,287	86,974	52,077	78,877	47,582	OECD
94,788	86,158	94,788	86,158	94,788	86,158	איטליה
105,921	91,419	105,521	90,343	103,037	86,687	ארה"ב
		73,785	62,813	73,785	62,813	דנמרק
78,893	52,060	71,883	54,036	71,883	54,036	סלובניה
36,355	21,992	35,836	21,992	35,836	21,992	סלובקיה
87,591	59,038	87,591	59,038	74,169	48,757	ספרד
86,677	37,474	86,677	37,474	86,677	37,474	פורטוגל
71,463	58,530	76,624	51,164	67,708	49,531	פינלנד
32,623	23,929	32,364	23,929	32,364	23,929	צ'כיה
86,440	49,514	82,397	49,514	60,926	41,588	צרפת
99,891		100,619		100,801		קוריאה

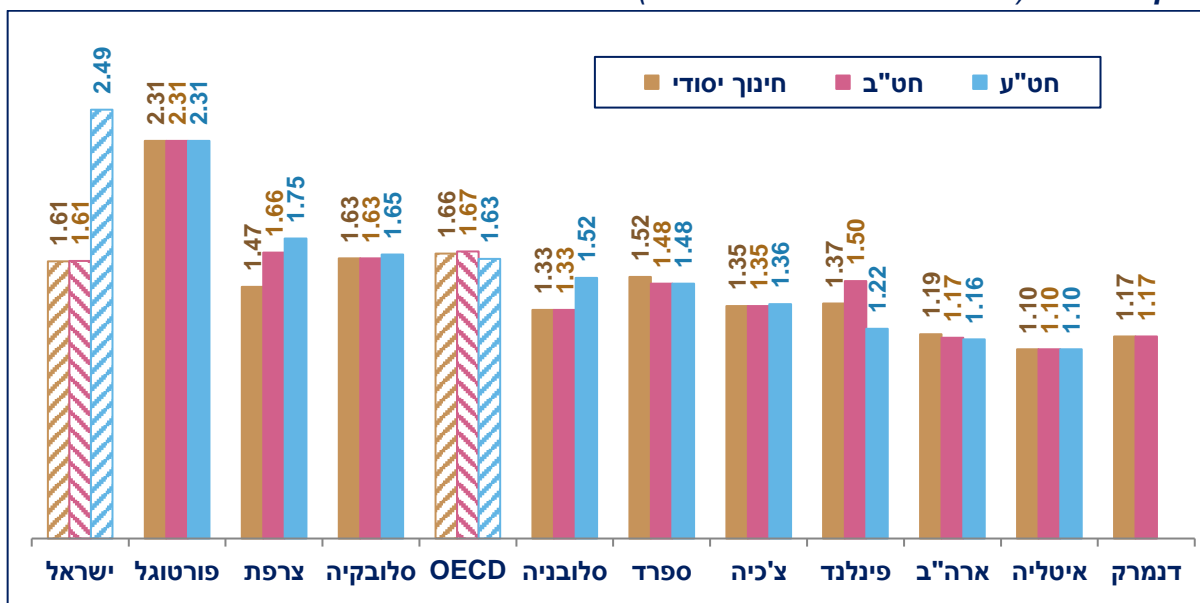
מקור: EAG 2020, Table D3.4 p. 399

שכר מינימלי ומקסימלי של מנהלי בתי ספר בחינוך היסודי גבוה בהקבלה לממוצע שכר מנהלים ב-OECD. בחטיבת ביניים, השכר המינימלי דומה לזה של הארגון והשכר המקסימלי נמוך יותר. בחטיבה העליונה, שכר המינימלי נמוך יותר ושכר המקסימלי גבוה יותר.

ישנן מדינות כמו איטליה, צ'כיה או פורטוגל שבהן שכר מנהלי בתי ספר מקבלים אותו שכר מינימלי ומקסימלי בכל שלבי החינוך. לעומת זאת, ישנן מדינות כמו ארה"ב שבהן שכר המנהל עולה עם שלבי החינוך. לבסוף, ישנן גם מדינות שבהן מנהלי בית ספר מקבלים אותו שכר מינימלי ומקסימלי בשתי שלבי חינוך, יסודי וחט"ב (דנמרק או סלובניה) או חט"ב וחט"ע (ספרד).

מההשוואה עם השכר הסטטוטורי המינימלי והמקסימלי של המורים עולה כי בכל שלבי החינוך ובכמעט כל המדינות, השכר המינימלי והמקסימלי של המנהלים גבוה בהרבה מזה של המורים. בצ'כיה ובטורקיה השכר הסטטוטורי של המורים קרוב מאוד לזה של המנהלים.

תרשים 4.11: אופק הצמיחה של שכר מנהל בית ספר בישראל ובמדינות הנבחרות, לפי שלב חינוך ב-2019 (לפי סדר יורד של היחס בחט"ע)

מקור: EAG 2020, Table D3.4 p. 399

בהשוואה לממוצע ה-OECD ולמדינות הנבחרות, האופק של ישראל בחטיבה העליונה הרבה יותר גבוה. האופק בחינוך היסודי ובחט"ב נמוך יותר.

כפי שניתן היה לצפות, אופק הצמיחה בחינוך היסודי בישראל זהה לזה שבחט"ב כי שכר המינימלי ושכר המקסימלי בחינוך היסודי זהים לאלה שבחט"ב. בחטיבה העליונה הוא גבוה יותר כי השכר הסטטוטורי המינימלי נמוך יותר והשכר המקסימלי גבוה יותר.

לוח 4.16: שכר בפועל של מנהלי בית ספר ומורים בישראל וב-OECD, לפי שלב חינוך ב-PPP, 2019

חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי		
80,648	71,558	73,109	שכר מנהלים	ישראל
46,694	43,947	41,258	שכר מורים	
79,531	73,404	67,365	שכר מנהלים	OECD
49,778	46,225	43,942	שכר מורים	

מקור: EAG 2020, Table D3.3 p. 398

ב-2019 מנהל בית ספר בחינוך היסודי בישראל קיבל שכר בפועל גבוה מזה של עמיתו ב-OECD: \$73,109 מול \$67,365 בארגון. בחט"ע שכרו היה דומה לזה של מורה ב-OECD ובחט"ב היה נמוך יותר: \$71,558 מול \$73,404 בארגון.

מתוך 26 מדינות, ישראל ממוקמת במקום 11 מבחינת שכר בפועל של מנהלים בחינוך היסודי, במקום 13 בחט"ע ובמקום 14 בחט"ב.

בכל שלבי החינוך שכר מנהלי בית ספר בישראל וב-OECD גבוה בהרבה מזה של המורים. בישראל הפער גדול יותר ונע בין 63% בחט"ב ל-77% בחינוך היסודי. ב-OECD הפער נע בין 53% בחינוך היסודי ל-60% בחט"ע.

בכל מדינות ה-OECD, מנהלי בתי ספר מקבלים שכר בפועל גבוה מזה של המורים. בכל שלבי החינוך ישראל נמצאת בין המדינות שבהן הפער בין שכר בפועל של מנהלים לשכר בפועל של מורים הגבוה ביותר. מתוך 25 המדינות החברות ב-OECD שמסרו מידע, היא ממוקמת במקום החמישי בחינוך היסודי ובמקום התשיעי בחט"ב ובחט"ע.

הפער בין שכר מנהלים לשכר מורים הגבוה ביותר בחינוך היסודי היה באיטליה (\$68,913) ובאנגליה בחינוך העל יסודי (\$67,280). באסטוניה ובלטביה הפער היה נמוך מ-\$10,000 בכל שלבי החינוך.

לוח 4.17: היחס בין ממוצע השכר בפועל* של מנהל בית ספר במשרה מלאה לשכר הממוצע של עובדים במשק בעלי השכלה שלישונית בגיל 25-64 (2019)

חטיבה עליונה	חטיבת ביניים	חינוך יסודי	
1.68	1.49	1.52	ישראל
1.46	1.38	1.26	OECD

מקור: EAG 2020, Table D3.2, p. 397

* השכר בפועל למשרה מלאה מחושב על כלל המורים המועסקים ב-90% משרה ומעלה לפי הגדרת ה-OECD, הן בתנאי הרפורמות והן במתכונת הישנה.

בישראל היחס הזה עומד על 1.52 בחינוך היסודי, 1.49 בחט"ב ו-1.68 בחט"ע, כלומר מנהל בית ספר מקבל שכר בסביבות 1.5-1.6 פי יותר גבוה מזה של בעלי השכלה שלישונית במשק. לשם השוואה יחס זה הרבה יותר גבוה אצל המנהלים מאשר אצל המורים: פי 1.63 בחט"ב, פי 1.73 בחט"ע ופי

1.77 בחינוך היסודי (ראה לוח 4.6). במילים אחרות, מנהל בית ספר בכל שלב חינוך מתוגמל הרבה יותר טוב ממורה.

בכל שלבי החינוך, יחס זה בישראל גבוה מזה שב-OECD שבה יחס זה נע בין 1.26 בחינוך היסודי ל-1.46 בחטיבה העליונה. ישראל נמצאת בין המדינות שבהן יחס זה בין הגבוהים ביותר, מקום חמישי בחינוך היסודי ובחט"ע ומקום שישי בחט"ב.

עם זאת, ישנן מדינות, כגון צ'כיה, פולין או צרפת בחינוך היסודי, שבהן מנהל בית ספר מקבל שכר דומה לזה של עובדי המשק.

פרק

חשבוניות לאומית לחינוך

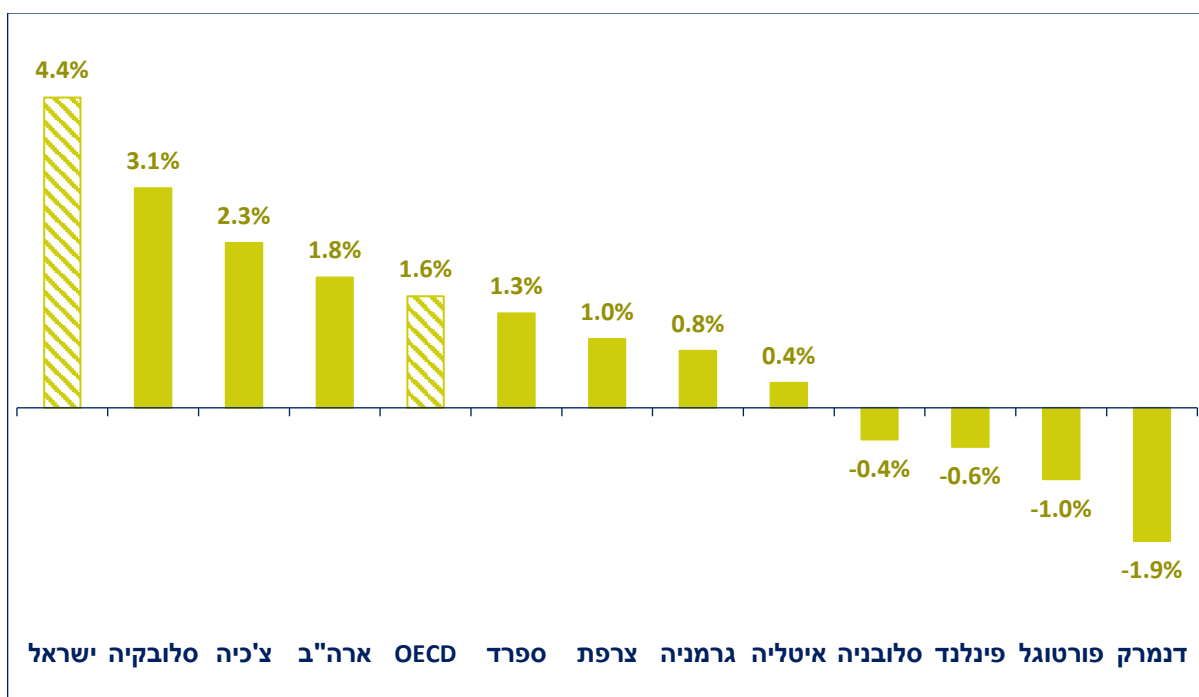
- א. הוצאה דולרית לתלמיד
- ב. הוצאה דולרית לתלמיד לפי שלב חינוך
- ג. המאמץ הכלכלי בגין השקעה בחינוך – חלקו היחסי מהתוצר המקומי
- ד. חלקן של ההוצאות הפרטיות בהשוואה לציבוריות במוסדות חינוך
- ה. שיעור ההוצאה לחינוך מתוך כלל הוצאות המדינה

ישנם מספר דרכים להשוואה בינלאומית של עלויות בחינוך. המדדים שיוצגו בפרק זה בוחנים היבטים שונים שלהם. נבחין כאן בין שני היבטים: ההיבט הראשון הוא השוואה בין מדינות שונות מבחינת המשאבים הריאליים העומדים לרשות התלמידים, דהיינו, ההוצאה הדולרית לתלמיד. ההיבט השני הוא המאמץ הכלכלי שהמשק עושה כדי לספק שירותי חינוך, כלומר שיעור הוויתור על שימושים חילופיים במשאבים בגין ההוצאה לחינוך המתבטא בהשקעה בחינוך כאחוז מהתוצר.

א. הוצאה דולרית לתלמיד

שלושת התרשימים הבאים מסבירים את הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד בישראל משנת 2012 ועד 2017 בהשוואה לממוצע ה-OECD והמדינות הנבחרות. הם מתייחסים לחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני לא שלישוני ביחד.

תרשים 5.1: שיעור השינוי השנתי בהוצאה למוסדות חינוך (2012-2017)

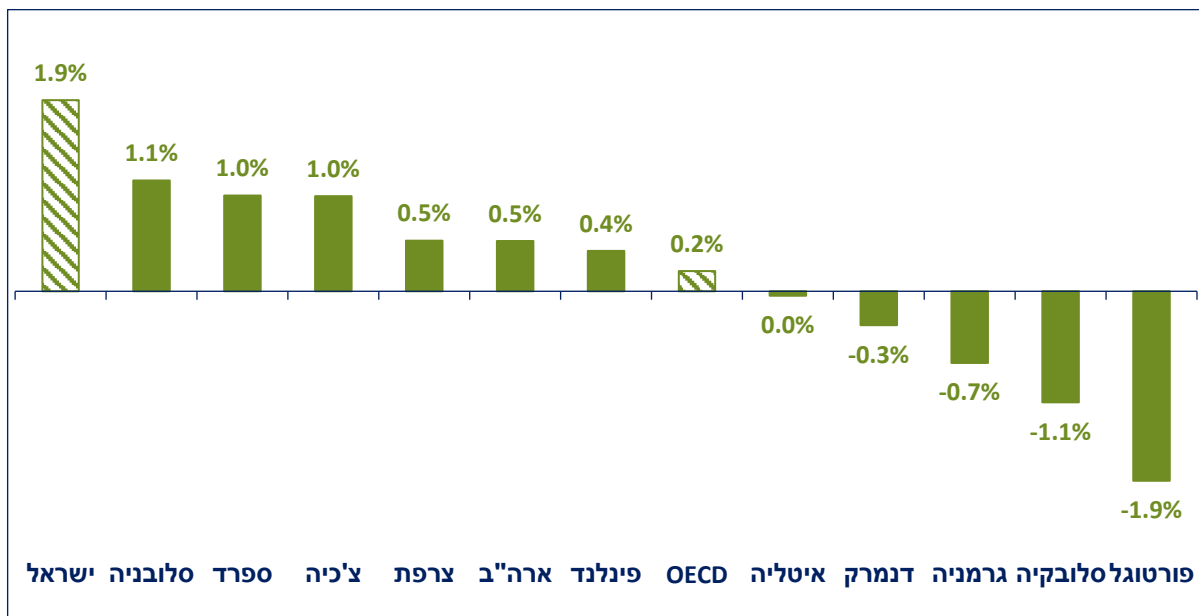

מקור: EAG 2020 Table C1.3, p. 280

בין השנים 2012 ל-2017 הוצאה לחינוך בישראל גדלה מדי שנה בכ-4.4%, השיעור הרביעי ב-OECD. ישראל קודמה על ידי טורקיה (5.9%), הונגריה (5.4%) ואיסלנד (4.7%). שיעור הגידול של ממוצע הארגון נמוך משמעותית ועומד על 1.6% לשנה באותה תקופה. בחלק מהמדינות (ב-5 מדינות

מתוך 31 שמסרו נתונים ל-OECD) חלה ירידה בהוצאה לחינוך כאשר בדנמרק (-1.9%) הירידה הייתה חדה במיוחד.

תרשים 5.2: שיעור השינוי השנתי במספר התלמידים (2012-2017)

מקור: EAG 2020 Table C1.3, p. 280

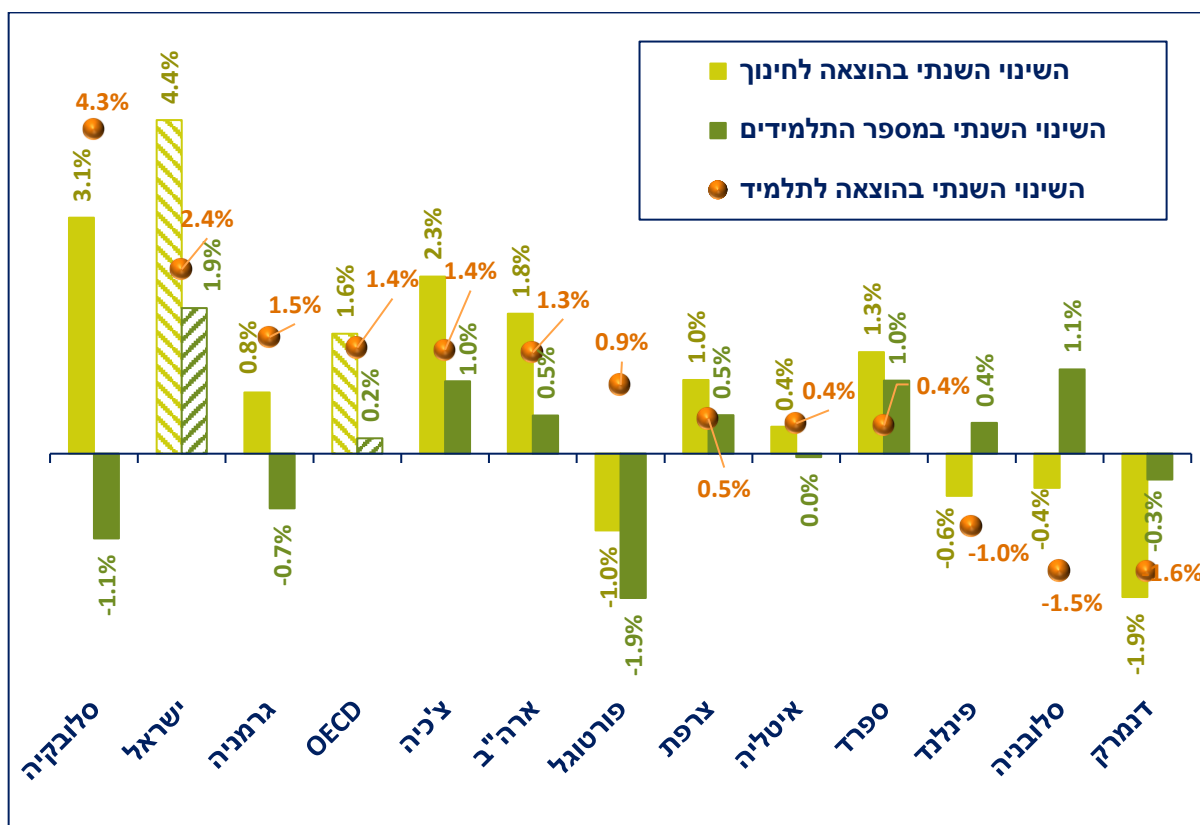
גידול הממוצע השנתי במספר התלמידים בישראל באותן השנים מסתכם ב-1.9%. לעומת זאת הגידול במספר התלמידים בממוצע מדינות ה-OECD הרבה יותר נמוך (0.2%).

יש להדגיש כי מתוך כל המדינות חברות ב-OECD ישראל היא המדינה הרביעית אחרי שוודיה (2.7%), אירלנד (2.2%) וטורקיה (2.1%) שבהן אחוז הגידול של מספר התלמידים היה הגבוה ביותר. באותה תקופה, ב-11 מדינות מתוך 36 חלה ירידה שנתית במספר התלמידים. הירידות משמעותיות היו בקוריאה (-3.1%), בפורטוגל (-1.9%), בסלובקיה ובקולומביה (-1.1%).

התרשים הבא מתאר את הגידול השנתי בסך ההוצאה לתלמיד בין השנים 2012 ל-2017 לצד השינויים השנתיים בהוצאה לחינוך ובמספר התלמידים, לפי סדר יורד של ההוצאה לתלמיד. רואים בבירור כי ההוצאה לתלמיד הינה פונקציה של אותם שני מרכיבים.

הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד בישראל מסתכמת בין השנים 2012-2017 ב-2.4% לשנה לעומת 1.4% בממוצע ה-OECD.

תרשים 5.3: הגידול בהוצאה השנתית לתלמיד, מספר התלמידים לשנה וסך ההוצאה על מוסדות חינוך לשנה (2012-2017)

מקור: EAG 2020 Table C1.3, p. 280

הגדלת ההוצאה לחינוך התחלקה בין מספר גדול של תלמידים הנובע הן משיעור הריבוי הטבעי הגבוה והן מההגירה החיובית לישראל. למרות הגידול בהוצאה הכללית שיעור השינוי בהוצאה לתלמיד אינו מאד גבוה ביחס למדינות בעלות ריבוי טבעי נמוך ואף שלילי.

לדוגמא, ההוצאה לחינוך בין השנים 2012 ל-2017 גדלה כל שנה ב-3.1% בסלובקיה, אך בגלל קיטון משמעותי במספר התלמידים במדינה זו (-1.1% לשנה) העלייה השנתית בהוצאה לתלמיד היא 4.3%. לעומתם בישראל באותה תקופה חלה עלייה שנתית ב-4.4% בהוצאה לחינוך ועלייה ב-1.9% במספר התלמידים מה שהביא לעלייה ב-2.4% בהוצאה לתלמיד, שיעור נמוך מזה של סלובקיה אך עם שיעור שנתי של ההוצאה לחינוך גבוה יותר.

יש לציין כי ההוצאה לתלמיד ירדה בצורה משמעותית בכמה מדינות בשנים אלו בגלל ירידה גדולה בהוצאה לחינוך כגון מקסיקו, דנמרק ופינלנד. לעומת זאת, בליטא ופורטוגל הגידול בהוצאה לתלמיד נובע מירידה גדולה יותר במספר התלמידים מזאת שבהוצאה לחינוך.

ב. הוצאה דולרית לתלמיד לפי שלב חינוך

אחת המטרות החשובות של השוואות רוחביות בין מדינות, או אורכיות באותה מדינה על פני זמן, היא הבנת הקשר בין משאבים להישגים. לצורך ההשוואה יש לאמוד נכונה את השינויים במשאבים הריאליים המושקעים בתלמיד ולהפריד אותם מהשינויים במחיריהם.

המדד המרכזי המשמש את EAG להשוואת הערך הריאלי של תשומות בחינוך (בסך הכול ובממוצע לתלמיד, לפי מוסדות חינוך) בין מדינות שונות, הוא ההוצאה הלאומית לחינוך במונחי מטבע מקומי, מתורגמת לדולרים. שער החליפין ש-EAG משתמש בו לצורך התרגום אינו השער המשמש לקניית דולרים בשוק מט"ח (כגון השער היציג), אלא שער PPP¹⁶ (Purchasing Power Parity), המשווה בין שני משקים מבחינת מחירו של סל מוצרים ושירותים נתון. אם סל זה עולה 1,000 ש"ח בישראל ו-\$250 בארה"ב, שער החליפין PPP של ישראל מול ארה"ב, הוא 4. בפרק זה שער ה-PPP הוא 3.7451 לפי ה-GDP.

כאמור, מטרת החישוב היא להגיע לקירוב הטוב ביותר כדי להשוות את סך המשאבים הריאליים - מספר שעות ההוראה שתלמיד מקבל, הציוד הניתן לו וכו' - בין מדינות שונות. למשל, לפי לוח 5.1, ההוצאה הממוצעת לתלמיד בבית ספר בישראל ב-2017 הייתה \$9,064, זאת בהשוואה ל-\$13,511 בארצות הברית. פירוש הדבר לכאורה הוא שסך המשאבים הריאליים העומדים לרשות תלמיד בישראל הוא כשני שלישים ממה שמעניקה ארה"ב. דוגמה שנייה, בקוריאה ההוצאה לתלמיד גבוהה ב-40% מזו של ישראל בבתי ספר ונמוכה יותר ב-14% בהשכלה השלישית.

במילים אחרות, תרגום ההוצאות המקומיות לחינוך באמצעות שער החליפין PPP אמור לאפשר השוואה של התשומות הריאליות, ולנטרל את הפרשים במחירי התשומות בין מדינות, הנובעים משינויי מחירים אקסוגנים כגון אינפלציה ותוספות יוקר המשפיעים על משכורות המורים, קניות וכו'. מזה יוצא שה-PPP הוא כלי מאוד נפוץ ושימושי ב-OECD וחשוב ביותר לצורך השוואות בינלאומיות.

EAG מדווח על הוצאות הנוגעות למוסדות החינוך בלבד. לא כלולות בהן הוצאות בגין מינהל כללי ופעילויות לימודיות שאינן במסגרת מוסדות אלו. ההוצאות הן סכום ההוצאה הפרטית והציבורית לשנת 2017.

בכל דרגת מוסד חינוך ההוצאה לתלמיד בישראל נמוכה מההוצאה הממוצעת ב-OECD. היחס בין ההוצאה של ישראל ל-OECD נע בין 67% בגני ילדים ל-91% בבתי הספר.

¹⁶ שער זה משמש גם להשוואות רבות אחרות, כגון השוואות של התמ"ג עצמו, הוצאות לבריאות וכו'. ה-PPP לחישוב הוצאה לאומית לחינוך (לפי תמ"ג) שונה משערו של ה-PPP המחושב לצורכי שחר (יכולת צריכה פרטית) בפרק 4.

לוח 5.1: הוצאה ממוצעת לתלמיד לפי מוסדות חינוך, בדולרים PPP, 2017

השכלה שלישונית	בתי ספר*	גני ילדים	
12,310	9,064	6,052	ישראל
16,327	9,999	9,079	OECD
12,226	10,036	8,780	איטליה
33,063	13,511	9,435	ארה"ב
18,486	12,195	11,075	גרמניה
18,062	12,163	18,304	דנמרק
12,787	9,223	8,528	סלובניה
11,715	6,711	6,123	סלובקיה
13,446	9,166	7,413	ספרד
11,788	9,836	8,146	פורטוגל
17,730	10,133	11,283	פינלנד
11,484	8,052	6,109	צ'כיה
16,952	10,867	8,894	צרפת
10,633	12,704	7,547	קוריאה

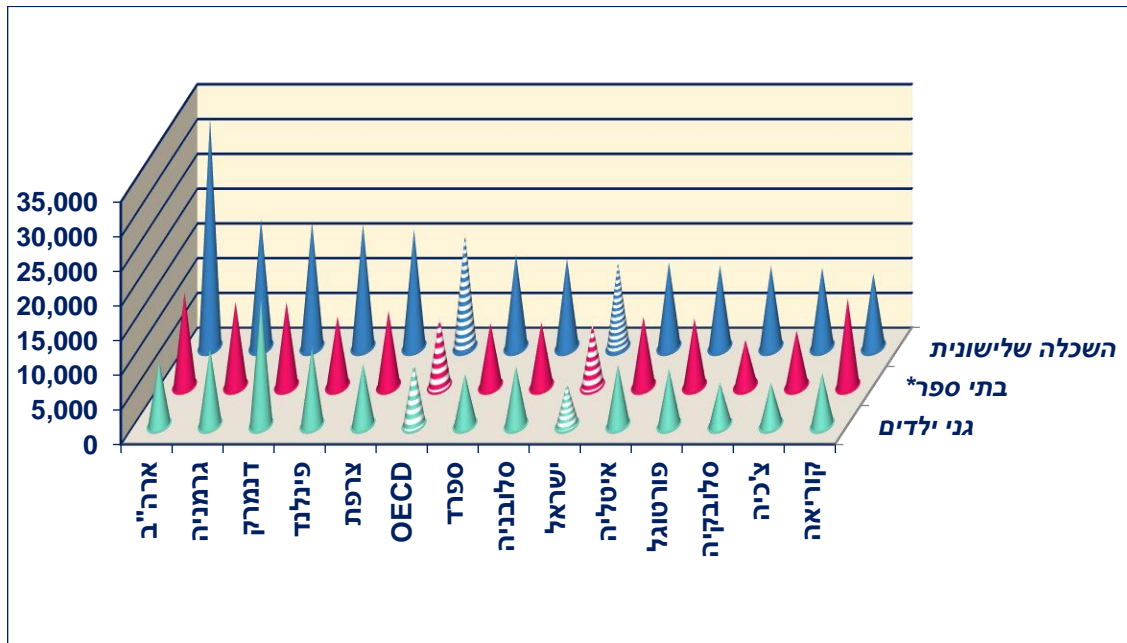
מקור: EAG 2020, Tables B2.4, p.180, & C1.1, p. 278

* כולל בתי ספר בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני לא גבוה.

ההשוואה בין המדינות מראה כי קיימים הבדלים גדולים בין המדינות בכל דרגת מוסד. לדוגמה, בבתי הספר במדינות הנבחרות, ההוצאה לתלמיד בשנה זו נע בין \$6,826 בסלובקיה ל-\$13,511 בארה"ב, כמעט פי 2. דוגמה נוספת: בהשכלה השלישונית במדינות הנבחרות, טווח ההוצאה לתלמיד נע בין \$10,633 בקוריאה ל-\$33,063 בארה"ב, יותר מפי 3. ל-5 מדינות יש הוצאה לתלמיד נמוכה מזאת של ישראל בדרגת מוסד זו: קוריאה, צ'כיה, פורטוגל, סלובקיה ואיטליה.

ישראל מדורגת מאוד נמוך בהוצאה דולרית לתלמיד: מקום 30 מתוך 33 מדינות בגני ילדים, מקום 24 מתוך 35 מדינות בבתי ספר ו-23 מתוך 36 מדינות בהשכלה השלישונית. עם \$19,326 בגני ילדים, \$21,244 בבתי הספר ו-\$52,089 בהשכלה השלישונית, לוקסמבורג היא המדינה עם ההוצאה לחינוך לתלמיד הגבוהה ביותר ב-OECD. אחד ההסברים על ההוצאה הגבוהה לחינוך לתלמיד בלוקסמבורג היא גובה שכר המורים: מדינה זו משלמת בכל שלבי החינוך את שכר המורים הגבוה ביותר ב-OECD.

תרשים 5.4: ההוצאה לחינוך לתלמיד לפי דרגת מוסד ב- PPP ב-2017

מקור: EAG 2020, Tables B2.4, p.180, & C1.1, p. 278

* כולל בתי ספר בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני לא גבוה.

תיבה 5.1: השירותים הנלווים בהוצאה הלאומית לחינוך לתלמיד

תיבה זו מתייחסת לחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני לא גבוה ביחד.

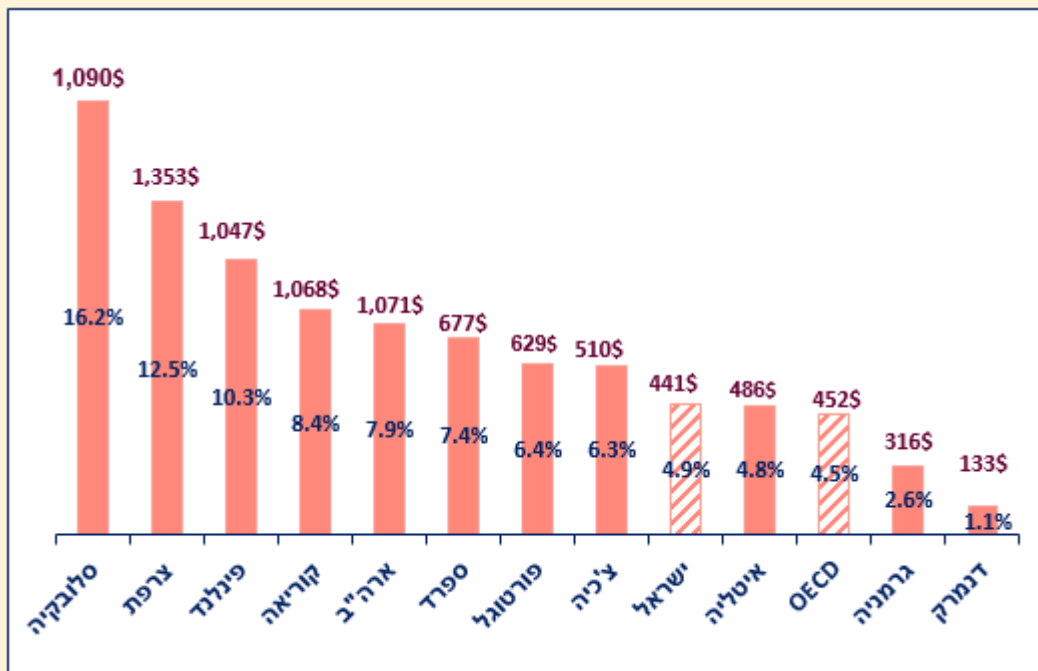
שירותים נלווים הם שירותים הניתנים על ידי מוסדות חינוך והם פריפריאליים למשימה החינוכית העיקרית. שני המרכיבים העיקריים של השירותים הנלווים הם שירותי רווחה לתלמידים ושירותים לציבור הרחב, שאינם נכללים כאן.

ברמה הנבדקת כאן, שירותי הרווחה לתלמיד כוללים הטבות כגון ארוחות, שירותי בריאות בבית ספר, הסעות לבית הספר וממנו.

טיפול ילדים יום או ערב המסופקים על ידי מוסדות החינוך היסודי אינו נכלל כשירות נלווה.

בשנת 2017, כ-4.9% מההוצאה הלאומית לתלמיד בישראל (כ-441\$) היוו את ההוצאה עבור השירותים הנלווים לעומת כ-4.5% (כ-452\$) ב-OECD בממוצע. ההפרש ל-100% מהווה את שירותי הליבה. ההוצאה לתלמיד בדולרים עבור השירותים הנלווים בישראל דומה לזו שבממוצע ה-OECD.

השירותים הנלווים כאחוז מההוצאה הלאומית לחינוך לתלמיד בבתי הספר בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני לא גבוה ב-2017

מקור: EAG 2020 Table C1.2, p. 279

הערכים הכספיים מעל העמודות בתרשים הם ההוצאה הדולרית לתלמיד עבור השירותים הנלווים. הגובה השונה של ההוצאה הלאומית לשירותים הנלווים מציג את ההבדלים הגדולים בין המדינות בפוליטיקה החינוך. קיימות מדינות עם הוצאות גדולות. סלובקיה וצרפת הן המדינות עם שיעור ההוצאה לשירותים הנלווים הגבוה ביותר: 16.5% בסלובקיה ו-12.5% בצרפת. ההוצאה הדולרית לתלמיד הגבוהה ביותר היא בלוקסמבורג (1,399\$) ובצרפת (1,353\$). יש לציין כי ב-8 מדינות ההוצאה השנתית לשירותים הנלווים לתלמיד גבוהה מ-1,000\$: צרפת, לוקסמבורג, סלובקיה, שוודיה, בריטניה, ארה"ב, קוריאה ופינלנד.

לעומת זאת, ב-6 מדינות ההוצאה הדולרית לשירותים הנלווים לתלמיד נמוכה מ-250\$ לשנה. בין מדינות אלו, אסטוניה, לטביה ודנמרק שבהן ההוצאה לשירותים הנלווים פר תלמיד נמוכה במיוחד.

מבדיקת הנתונים עולה כי אין קשר בין גובה ההוצאה לחינוך לתלמיד להוצאה לשירותים הנלווים. לדוגמה, ההוצאה הדולרית לחינוך לתלמיד באוסטריה גבוהה ב-39% מזו של צרפת ומ-125% מזו של סלובקיה וההוצאה לשירותים הנלווים לתלמיד נמוכה ב-51% מזו של צרפת ומ-39% מזו של סלובקיה.

ג. המאמץ הכלכלי בגין השקעה בחינוך – חלקו היחסי מהתוצר המקומי

יש להבחין בין ההוצאה הריאלית לחינוך, שנאמדה קודם, לבין המאמץ הכלכלי. ההוצאה הריאלית היא אומדן במחירים קבועים, ואילו המאמץ הכלכלי נאמד במחירים שוטפים. המאמץ הכלכלי מוגדר כיחס במדינות שונות בין סך ההוצאה על מוסדות חינוך לבין סך התמ"ג של אותה מדינה. השוואה זו מצביעה על מידת הוויתור על שימושים חלופיים בתוצר בגין ההוצאות על שירותי חינוך. במדד זה, הסכום הכולל של ההוצאה באותה שנה מצביע על מידת המאמץ הכלכלי.

לוח 5.2: שיעור ההוצאה על מוסדות חינוך בשלבי החינוך השונים כאחוז מהתמ"ג ב-2017

מדינות	טרומ יסודי, יסודי, על-יסודי ועל תיכוני	כל שלבי החינוך*
ישראל	6.0%	7.5%
דנמרק	5.5%	7.1%
פינלנד	4.8%	6.3%
פורטוגל	4.6%	5.8%
צרפת	4.5%	6.0%
OECD	4.3%	5.7%
סלובניה	4.3%	5.3%
ארה"ב	4.0%	6.6%
קוריאה	3.9%	5.5%
גרמניה	3.9%	5.2%
ספרד	3.8%	5.0%
איטליה	3.5%	4.4%
סלובקיה	3.3%	4.2%
צ'כיה	3.2%	4.2%

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך

EAG 2020, Tables C2.1, p. 289 & B2.4, p. 180

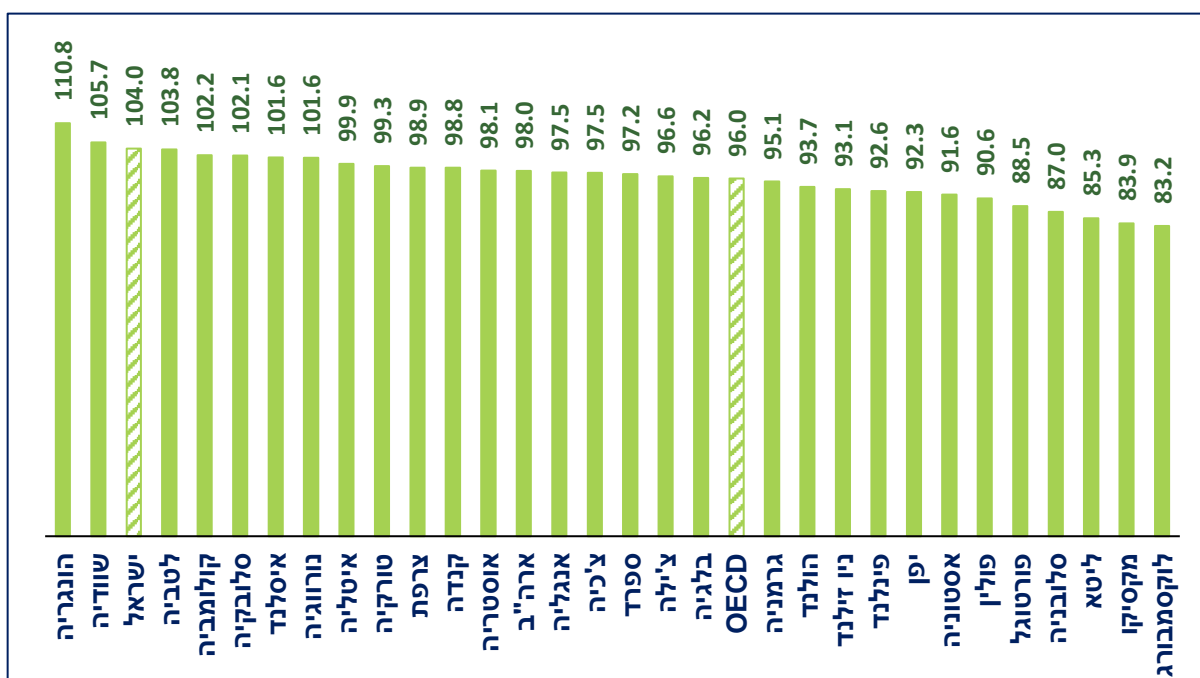
* כולל ההשכלה השלישונית.

בשנת 2017 הוציאה ישראל על מוסדות חינוך טרום יסודי, יסודי, על יסודי ועל תיכוני 6.0% מסך התוצר, שיעור הגדול מהשיעור המקביל ב-OECD בכ-39%. בין 2016 ל-2017 שיעור זה גדל ב-0.3% ועבר מ-5.7% ל-6.0% מהתמ"ג.

במדד זה ישראל מדורגת במקום השלישי מתוך כלל מדינות ה-OECD, אחרי נורבגיה (6.7%) ואיסלנד (6.3%) ולפני שוודיה (5.7%), ניו זילנד ודנמרק (5.5%). השיעור הנמוך ביותר הוא באירלנד (2.7%), ביפן (2.8%) ובצ'כיה (3.2%).

מבדיקה של שיעור ההוצאה לחינוך בכל שלבי החינוך, כולל ההשכלה השלישונית, עולה כי השיעור של ישראל גבוה מזה של ה-OECD בכ-29%. ישראל מדורגת במקום השני עם איסלנד וצ'כיה, אחרי נורבגיה (8.6%), ולפני ניו זילנד ושוודיה (7.3%).

תרשים 5.5: השינוי בין 2012 ל-2017 בהוצאה לחינוך ביסודי, על יסודי ועל תיכוני כאחוז מהתמ"ג (2012=100)

מקור: עיבוד מתוך נתוני EAG 2019 Table C2.3, p. 291

בשנים 2012-2017, ההוצאה הלאומית לחינוך כאחוז מהתמ"ג בישראל עלתה ב-4.0%. לעומת זאת, אותו אחוז ב-OECD ירד ב-4.0%. האחוז בישראל הוא הגבוה ביותר אחרי זה של הונגריה וזה של שוודיה מתוך כל המדינות החברות בארגון.

אחד הסיבות המרכזיות לעלייה בטווח שנים זה בישראל היא עליית שכר המורים כתוצאה מיישום רפורמת 'אופק חדש' בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים. בחטיבה העליונה ב-2017 היה רק יישום חלקי. צפוי גידול נוסף בהוצאה הלאומית לחינוך בשנים הבאות, עד היישום המלא של רפורמה זאת בחט"ע. רפורמת 'אופק חדש' השפיעה גם כן על השכר בחינוך הקדם יסודי שלא כלול בניתוח זה.

יש לזכור שהמאמץ בישראל כפול בתקופה הנבדקת כי אחוז ההוצאה הלאומית עלה במגביל לעלייה של התמ"ג (כ-19%).

הירידה ב-OECD היא תוצאה מירידה ברוב המדינות החברות בארגון. מתוך 31 מדינות שמסרו מידע, רק בשמונה מהן לא חלה ירידה באחוז זה בין 2012 ל-2017: בשמונה מדינות מתוכן ישראל, חלה עלייה ובאחד (איטליה) כמעט ולא היו שינויים בהשוואה ל-2012.

מתוך כלל המדינות, ב-5 שבהן חלה ירידה גבוהה במיוחד: לוקסמבורג (17%), מקסיקו (16%), ליטא (15%), וסלובניה (13%) ופורטוגל (12%). לוקסמבורג היא מקרה מעניין כי היא המדינה ב-OECD שבה השכר הסטטוטורי של המורים הוא הגבוה ביותר בכל שלבי החינוך.

ד. חלקן של ההוצאות הפרטיות בהשוואה לציבוריות במוסדות חינוך¹⁷

ההוצאה לאומית לחינוך מתחלקת בין הוצאה ציבורית להוצאה פרטית. ההוצאה הציבורית היא זו הנעשית ע"י הממשלה והרשויות המקומיות, וההוצאה הפרטית היא בעיקרה משקי בית (הרוב ועמותות (המיעוט)).

עם זאת, במספר מדינות, קיימים גם מקורות בינלאומיים. מתוך 32 מדינות שמסרו מידע, שיעור מקורות אלה בשלבי החינוך הנמוכים מהווה יותר מ-2% מההוצאה הלאומית בלוקסמבורג ובפולין ופחות מ-1% ב-8 מדינות. בשאר המדינות אין מימון בינלאומי.

חלקם בהוצאה לחינוך השלישוני גבוה יחסית. ב-6 מדינות המקורות הבינלאומיים בהוצאות לחינוך עולה על 5%: אסטוניה (13.2%), יוון (8.5%), לטביה ופורטוגל (7.5%), ליטא (5.5%) ולוקסמבורג (5.4%).

לפי ה-OECD אין מקורות בינלאומיים בישראל. בהמשך הפרק, המקורות הבינלאומיים נכללו במקורות הפרטיות.

¹⁷ לא כולל הוצאות חינוך מחוץ לבתי הספר, כגון שעורים פרטיים, ספרי העשרה וכו'. כמו כן לא כולל הוצאות מינהל ציבורי. הנתונים מתייחסים למוסדות בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני. החינוך הטרומי יסודי לא כלול בניתוח.

בישראל, שיעור ההוצאה הציבורית בחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני מתוך כלל ההוצאות לחינוך בשלבי חינוך האלה קרובה לממוצע ה-OECD (89% מול 90%). בחינוך השלישוני שיעור ההוצאה הציבורית בישראל נמוך בהרבה מזה של ה-OECD.

לוח 5.3: שיעור ההוצאה הציבורית (באחוזים) מסך הוצאה למוסדות חינוך (2017)

מדינה	חינוך יסודי, על יסודי ועל תיכוני	חינוך שלישוני
ישראל	88.9	54.3
OECD	90.1	68.2
איטליה	93.8	61.8
ארה"ב	91.4	35.1
גרמניה	87.2	83.0
דנמרק	97.7	98.9
סלובקיה	91.9	68.2
סלובניה	90.5	82.6
ספרד	86.7	66.3
פורטוגל	88.9	59.7
פינלנד	99.1	91.9
צ'כיה	91.9	72.9
צרפת	90.7	77.0
קוריאה	87.3	38.1

מקור: EAG 2020, Table C3.1, p. 300

בחינוך היסודי, העל יסודי והעל-תיכוני, שיעור ההוצאה הציבורית מתוך ההוצאה לחינוך נע בין 65% בקולומביה ל-100% בשוודיה. עם 89% ישראל היא לא המדינה עם שיעור ההוצאה הציבורית הנמוך ביותר והיא מדורגת במקום 22 מתוך 35 מדינות. בין המדינות עם אחוז נמוך יותר הן אוסטרליה (81%), ניו זילנד (83%), בריטניה (84%), קוריאה, ספרד וגרמניה (87%).

בשיעור ההוצאה הציבורית בחינוך השלישוני קיימים הבדלים גדולים בין המדינות החברות ב-OECD. שיעור ההוצאה הציבורית נע בין 25% בבריטניה ל-100% בקולומביה. ישראל עם כ-54% נמצאת במקום 28 מתוך 36 מדינות.

בין השנים 2012 ל-2017 חלקה של ההוצאה הציבורית בישראל וב-OECD מתוך ההוצאה לחינוך נשאר קבוע. בישראל הוא נמוך יותר (כ-89% בישראל לעומת כ-90% ב-OECD), החלק הפרטי בישראל גבוה יותר.

לוח 5.4: יחס שיעור ההוצאה הפרטית* והציבורית על מוסדות החינוך ביסודי, על יסודי ועל תיכוני לאורך השנים

2017	2016	2015	2014	2013	2012	
ישראל						
88.9	88.8	89.7	88.6	89.3	89.4	הוצאה ציבורית
11.1	11.2	10.3	11.4	10.7	10.6	הוצאה פרטית
ממוצע OECD						
90.4	89.8	90.5	90.4	90.2	90.5	הוצאה ציבורית
9.6	10.2	9.5	9.6	9.8	9.5	הוצאה פרטית

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך OECDstat

* כולל הוצאות ממקורות בינלאומיים. החלק הפרטי הוא בהגדרה המשלים של החלק הציבורי ל-100%.

לפי לוח C3.1 של EAG 2020, ההוצאות הפרטיות בישראל בסך 11.1% מתחלקות בין הוצאות משקי בית (7.9%) להוצאות של גופים פרטיים אחרים (3.2%). חלק ההוצאות של משקי הבית בישראל דומה לשיעור ההוצאה הפרטית של משקי בית ב-OECD (8.0%). בשקלול ההוצאה לחינוך כולל במוסדות להשכלה גבוהה, חלקה של ההוצאה הציבורית במימון ההוצאה לחינוך בישראל עומד על 81% לעומת 83% בממוצע ה-OECD.

לוח 5.5 מציג את ההתפלגות במיליארדי ש"ח של ההוצאה לחינוך היסודי, העל יסודי והעל-תיכוני בישראל ב-2012 וב-2017 ומביא מידע נוסף להשלמת התמונה. תרשים 5.6 מרכז את הלוח.

בין השנים 2012-2017, סך ההוצאה השקלית לחינוך בבתי הספר גדלה ב-33.3% שהם כ-15.0 מיליארד ש"ח, 87% מתוכם (כ-13 מיליארד ש"ח) במימון ציבורי. באותה תקופה גדל התמ"ג ב-28.2% במילים אחרות, ההוצאה לחינוך גדלה מהר יותר מהתמ"ג.

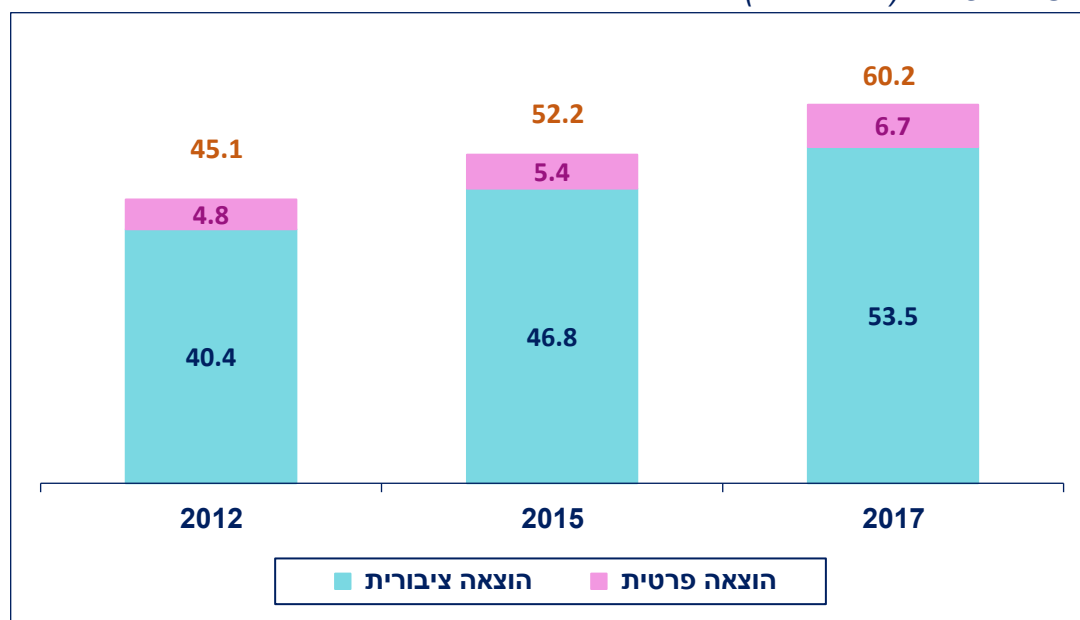
לוח 5.5: השינוי בהוצאה לחינוך בבתי ספר בישראל בין 2012 ל-2017 (מיליארד ₪)

יחס התוספת	השינוי	2017	2012	
	במיליארדי ₪			
28.2%	279.9	1,271.6	991.7	תמ"ג
12.7%	1.9	6.7	4.8	הוצאה פרטית
87.3%	13.1	53.5	40.4	הוצאה ציבורית
100.0%	15.0	60.2	45.1	סה"כ הוצאה לחינוך

מקור: עיבוד מאת אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך, על בסיס OECDstat & EAG 2020, Table X2.1 p. 440

בשנים 2012-2017, סך ההוצאות הפרטיות והציבוריות על חינוך בשקלים גדלו, במיליארדי ₪. ההוצאה הציבורית גדלה פי 6.9 יותר מההוצאה הפרטית. אך שיעור ההוצאה הפרטית גדל יחסית יותר: ההוצאה הפרטית גדלה ב-40.2% וההוצאה הציבורית גדלה בכ-32.5%. נתונים אלה מראים שהמשק הגדיל את ההשקעה בחינוך, ושההוצאה הפרטית לחינוך גדלה משמעותית.

תרשים 5.6: ההוצאה הציבורית והפרטית למוסדות חינוך של החינוך היסודי, העל-יסודי והעל-תיכוני בישראל (מיליארד ₪)

מקור: עיבוד מאת אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך, על בסיס OECDstat & EAG 2020, Table X2.1 p. 440

הסיבות העיקריות לעליית ההוצאה הציבורית לחינוך הן יישום מלא של רפורמת 'אופק חדש' בחינוך היסודי ובחט"ב ויישום חלקי של רפורמת 'עוז לתמורה' בחט"ע שהגדילו משמעותית את שכרם של המורים, וכן, גידול מספר התלמידים בשלבי החינוך הנכללים בניתוח זה.

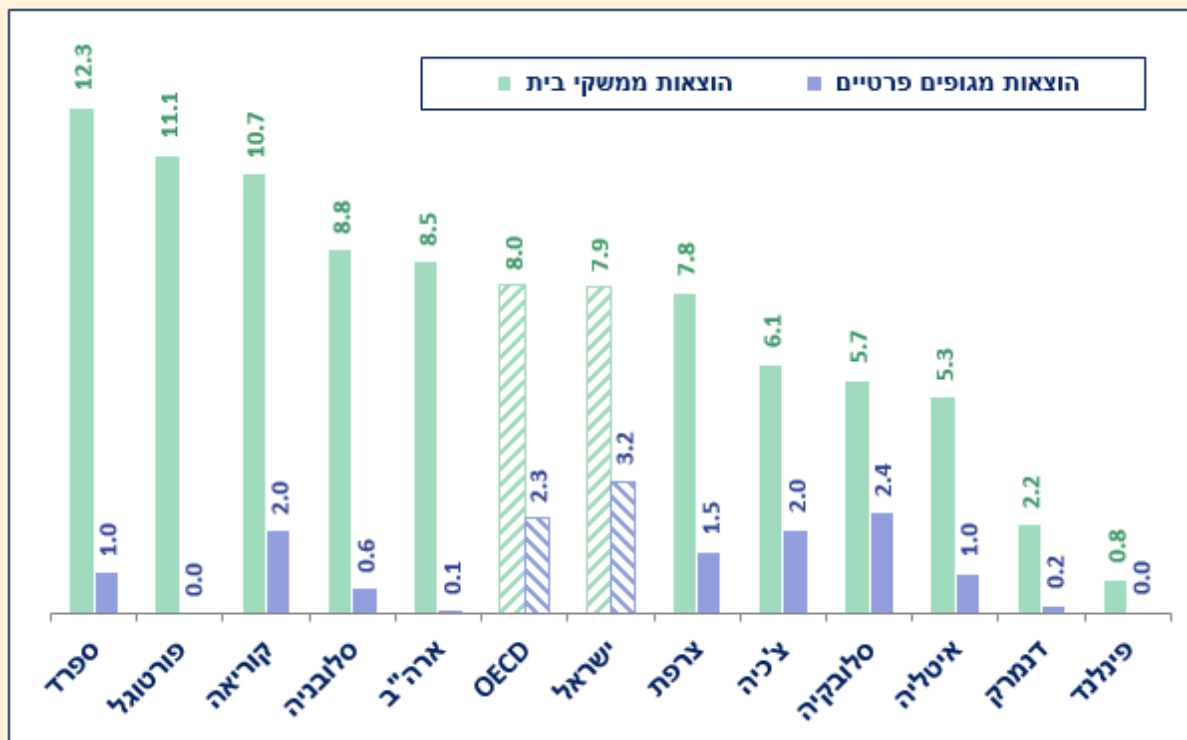
בין השנים 2012 ל-2017, ההוצאה הציבורית לחינוך גדלה בשליש בזמן שחלקה בהוצאה לחינוך כמעט ולא השתנתה.

בין 2015 ל-2017 חלה עלייה בשיעור ההוצאה הציבורית ועלייה משמעותית יותר בשיעור ההוצאה הפרטית. במיליארדי ש"ח התמונה שונה: עלייה בכ-1.3 מיליארד בהוצאה הפרטית ובכ-6.7 מיליארד בהוצאה הציבורית, יותר מפי 5 מההוצאה הפרטית.

תיבה 5.2: הוצאה לחינוך של משקי בית ושל גופים פרטיים

המידע המופיע בתיבה זו מתייחס לחינוך היסודי, העל יסודי והעל תיכוני לא גבוה ביחד. החינוך הטרומי יסודי והחינוך השלישוני לא כלולים בניתוח זה.

ההוצאה לחינוך של משקי בית ושל גופים פרטיים כאחוז מההוצאה לחינוך ב-2017

מקור: EAG 2020 Table C3.1, p. 300

ההוצאה לחינוך של משקי בית, שהיא בעיקר תשלומי הורים, וההוצאה לחינוך של גופים פרטיים וגופים בינלאומיים מהוות 2 החלקים של ההוצאה הפרטית לחינוך. בניתוח זה ההוצאה של גופים בינלאומיים נכללה בזו של גופים פרטיים.

שיעור ההוצאה של משקי בית בישראל דומה לזה שב-OECD: 7.9% בישראל מול 8.0% בארגון. לעומת זאת שיעור ההוצאה של גופים פרטיים גבוה יותר בישראל (3.2% מול 2.3%). זאת הסיבה שבישראל שיעור ההוצאה הפרטית גבוה יותר.

שיעור ההוצאה של משקי בית בישראל לא גבוה במיוחד. היא מדורגת במקום 14 מתוך 32 מדינות מבחינת גובה ההוצאה.

בארגון קיימות כמה מדינות עם שיעור ההוצאה של משקי בית גבוה שמושך את הממוצע למעלה. ב-10 מדינות שיעור זה גבוה מ-10%: קולומביה (34.7%), אוסטרליה (16.9%), צ'ילה (15.7%), טורקיה (14.2%), ספרד (12.3%), ניו זילנד (11.9%), בריטניה (11.4%), מקסיקו (11.3%), פורטוגל (11.1%) וקוריאה (10.7%). ניתן לראות כמה קבוצות מתוך המדינות האלה: 3 החברות בארגון מאמריקה לטינית, שתי החברות מאוקיאניה ושתי המדינות האיבריות.

בכל המדינות האלה שיעור ההוצאה של משקי הבית גבוה יותר או דומה לזה"כ ההוצאה הפרטית בישראל.

ישנן גם מדינות עם שיעור ההוצאה של משקי בית מאוד נמוך: שוודיה שבה אין הוצאה של משקי הבית ונורבגיה ופינלנד שהן שתי המדינות היחידות עם שיעור נמוך מ-1%. שלוש המדינות האלו הן מדינות מסקנדינביה. יש לציין כי שיעור זה נמוך במדינות האחרות בסקנדינביה.

שיעור ההוצאה לחינוך מגופים פרטיים ובינלאומיים נמוך יותר. שיעור זה נמוך מ-1% ב-11 מדינות, עד 2% ב-5 מדינות, עד 4% ב-9 מדינות כולל ישראל וגבוה מ-4% ב-5 מדינות. שיעור זה גבוה במיוחד בטורקיה (12.6%), בהולנד (8.2%), בקנדה (5.6%) ובניו זילנד (5.1%). לעומת זאת שיעור זה הוא אפס בשלוש מדינות: נורווגיה, פורטוגל ושוודיה.

ברוב גדול של המדינות (29 מתוך 32) שיעור ההוצאה לחינוך של משקי בית גבוה מזה של גופים פרטיים ובינלאומיים. שלוש המדינות היוצאות דופן הן קנדה, לוקסמבורג והולנד.

בחינוך השלישוני שלא כלול בניתוח זה חלקן של ההוצאה ממשקי בית ושל ההוצאה מגופים פרטיים ובינלאומיים גבוהים בהרבה. חלקת הוצאת משקי בית עולה ל-28% בישראל ו-21% ב-OECD. חלקת ההוצאה מגופים האחרים מגיע ל-17% בישראל ול-12% ב-OECD.

ה. שיעור ההוצאה לחינוך מתוך כלל הוצאות המדינה

לוח 5.6 מציג את חלקה של ההוצאה לחינוך מתוך כלל הוצאות המדינה והשינויים הקיימים בשיעורם מאז 2012. גידול ההוצאה לחינוך מראה את המאמצים של המדינה לתחום ומצביע על חשיבות החינוך למדינה.

המידע בתת פרק זה מתייחס לכל שלבי החינוך בין החינוך היסודי לחינוך השלישוני. במילים אחרות, החינוך הטרומי יסודי לא כלול.

לוח 5.6: שיעור ההוצאה לחינוך מסך הוצאות המדינה בתקופה 2012-2017

שיעור השינוי בהוצאות בין השנים 2012-2017 (2012=100, מחירים קבועים)			שיעור ההוצאה לחינוך מסך הוצאות הציבוריות במדינה 2017	מדינה
היחס בין הגידול בהוצאה לחינוך לגידול בהוצאה הציבורית	סך ההוצאה הציבורית	הוצאה לחינוך		
5.4	14.6	20.7	13.1	ישראל
0.1	8.4	7.5	10.8	OECD
2.8	-2.0	0.8	7.3	איטליה
4.2	5.6	10.0	12.1	ארה"ב
-3.6	8.2	4.3	9.1	גרמניה
-4.4	0.3	-4.1	9.0	סלובניה
0.0	15.6	15.6	8.2	סלובקיה
11.8	-6.9	4.1	8.8	ספרד
8.8	-0.4	8.4	9.9	פורטוגל
-8.1	1.8	-6.5	9.9	פינלנד
3.3	0.8	4.1	8.3	צ'כיה
0.2	4.8	5.0	8.4	צרפת
	14.2		13.0	קוריאה

מקור: EAG 2020, Table C4.3, p. 315

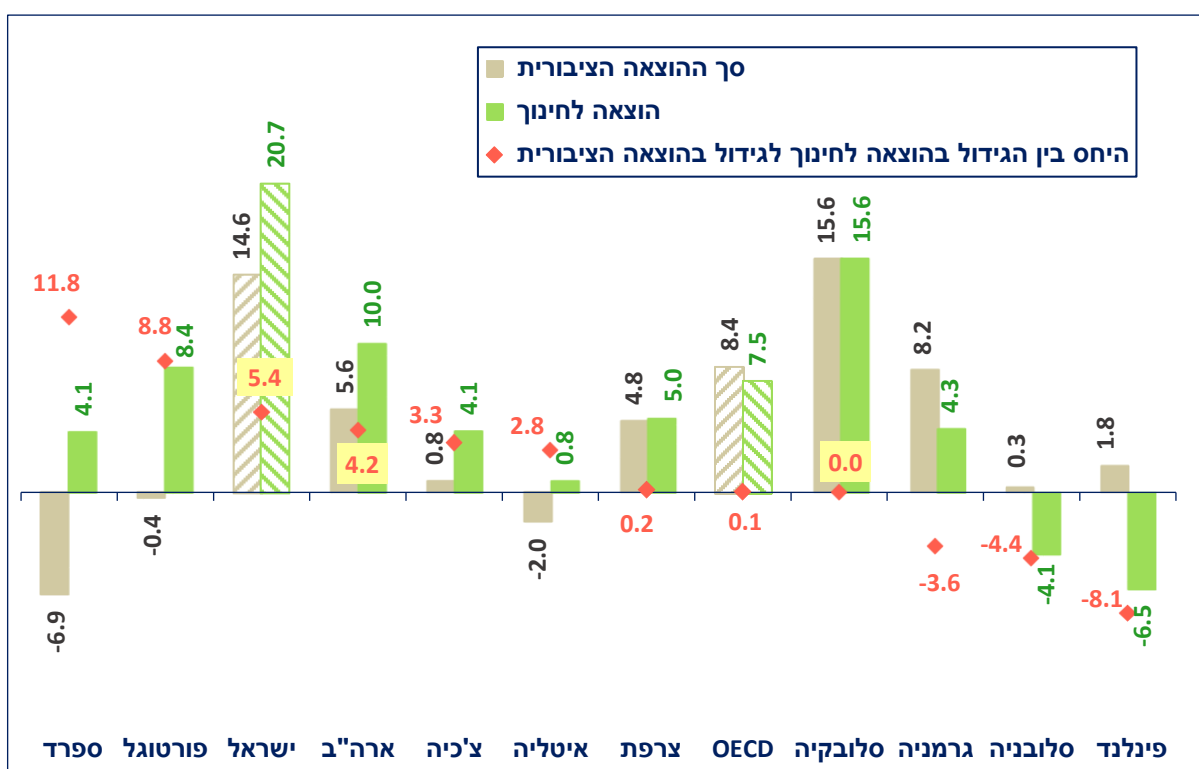
בשנת 2017, ההוצאה לחינוך היוותה כ-13% מסך ההוצאה הציבורית בישראל וגבוהה מממוצע ה-OECD (כ-11%). השינוי בהוצאה לחינוך ביחס לכלל הוצאות הציבוריות במדינה בין השנים 2012

ל-2017 גדול יותר בישראל מאותו יחס של ההוצאה לחינוך בממוצע המדינות ה-OECD. בתקופה הזאת יחס ההוצאה לחינוך גדל ב-5.4% בישראל וב-0.1% ב-OECD. שיעור זה בישראל הוא בין הגבוהים ביותר בין כל המדינות החברות בארגון.

בשנים אלה ההוצאה לחינוך בישראל גדלה בכ-21%. שיעור השינוי זה הוא הרביעי בגודלו ב-OECD, אחרי זה של צ'ילה, קולומביה, איסלנד וטורקיה. ההוצאה לחינוך ירדה בתקופה הנבדקת בחמש מדינות, ליטא (14.0%), יוון (8.6%), פינלנד (6.5%), סלובניה (4.1%) ויפן (3.6%).

בהשוואה של שיעורי השינוי בהוצאות לחינוך בשנים אלו בין ישראל ל-OECD, נמצא שצמיחת ההוצאה לחינוך בישראל הינה פי 2.8 מזאת שב-OECD. עם זאת, השוואת שיעורי השינוי בהוצאה הציבורית הכוללת מראה כי בישראל ההוצאה הציבורית גדלה פי 1.8 מממוצע המדינות בארגון. במילים אחרות, מדינת ישראל הגדילה את השקעה בתחומי החינוך, גם באופן אבסולוטי וגם באופן יחסי ביותר מממוצע ה-OECD.

תרשים 5.7: שיעור ההוצאה לחינוך מסך הוצאות המדינה בתקופה 2012-2017

מקור: EAG 2020, Table C4.3, p. 315

תרשים זה מראה עד כמה שיעור ההוצאה הציבורית משפיע על יחס שיעור ההוצאה לחינוך. בתרשים ישראל נמצאת בין המדינות שבהן שיעור ההוצאה לחינוך גדל יותר משיעור ההוצאה הציבורית. בין המדינות האחרות במקרה זה, ארה"ב, צ'כיה ומחוץ למדינות הנבחרות, בריטניה ושוודיה.

באותם שנים בממוצע ה-OECD, כמו בגרמניה, ההוצאה הציבורית גדלה בשיעור גבוה יותר מההוצאה לחינוך, גידול של 0.1% ב-OECD מה שמקטין את שיעור הגידול של היחס ואפילו הופך אותו לשלילי: למשל, , ירידה של 3.6% בגרמניה, 7.0% בלטביה ו-8.9% באסטוניה.

יוון היא מיקרה מיוחד: במדינה זו שיעור הגידול של היחס גבוה (9.4%) בגלל ירידה דרסטית יותר בהוצאה הציבורית מזאת שבהוצאה לחינוך (16.4% בהוצאה הציבורית ו-8.6% בהוצאה לחינוך).

השוואה בין ישראל לספרד המופיעה גם היא בתרשים מראה שהיחס בין גידול בהוצאה לחינוך לגידול בהוצאה הציבורית גדל יותר בספרד בזמן שישראל השקיעה פי חמש בהוצאה לחינוך. הסיבה היא שבספרד ההוצאה הציבורית צומצמה בכ-7% ובישראל היא גדלה בכ-15%.

פרק

רמת השכלת האוכלוסייה בישראל וב-OECD

- א. רמת ההשכלה של האוכלוסייה
- ב. השכלה של בני 25-34
- ג. השכלה גבוהה לפי סוג השכלה
- ד. בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64
- ה. פרופיל הסטודנטים
- ו. רמת השכלה, תעסוקה ושכר

רמת ההשכלה של האוכלוסייה היא אחד התוצרים המרכזיים של מערכת החינוך והשפעתה על החברה הישראלית לאורך שנים. בפרק זה נבדוק בין היתר את רמת ההשכלה של האוכלוסייה לפי קבוצות גיל, תכניות לימודים ומגדר.

בפרק, השכלה שלישונית הינה חינוך גבוה הכולל תואר אקדמי והשכלה על-תיכונית עם תעודה.

א. רמת ההשכלה של האוכלוסייה

לוח 6.1: התפלגות (באחוזים) של גילאי 25-64 לפי רמת ההשכלה ב-2010 ו-2019

2019			2010			
השכלה שלישונית	חטיבה עליונה*	עד חטיבת ביניים, כולל	השכלה שלישונית	חטיבה עליונה*	עד חטיבת ביניים, כולל	
50.2%	36.8%	12.9%	45.6%	36.5%	17.9%	ישראל
38.0%	40.5%	22.1%	30.3%	44.6%	25.1%	OECD
19.6%	42.5%	37.8%	14.8%	40.4%	44.8%	איטליה
48.3%	42.5%	9.2%	41.7%	47.3%	11.0%	ארה"ב
29.9%	56.8%	13.3%	26.6%	59.2%	14.2%	גרמניה
40.4%	41.2%	18.4%	33.3%	42.4%	24.4%	דנמרק
33.3%	55.5%	11.2%	23.7%	59.6%	16.7%	סלובניה
25.8%	65.4%	8.8%	17.3%	73.6%	9.0%	סלובקיה
38.6%	22.7%	38.7%	31.0%	21.9%	47.1%	ספרד
26.2%	25.9%	47.8%	15.4%	16.5%	68.1%	פורטוגל
45.9%	44.3%	9.7%	38.1%	44.8%	17.0%	פינלנד
24.2%	69.5%	6.2%	16.8%	75.2%	8.1%	צ'כיה
37.9%	42.5%	19.6%	29.0%	41.8%	29.2%	צרפת
50.0%	38.7%	11.3%	39.0%	41.9%	19.1%	קוריאה

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך EAG 2020, Table A1.1, p. 51; OECDstat

* כולל חינוך על-תיכוני שאינו חינוך גבוה.

רמת ההשכלה בישראל הייתה ונותרה גבוהה ביחס למדינות ה-OECD. ישראל היא מדינה עתירת השכלה. אחוז בעלי ההשכלה השלישונית גבוה בהרבה ממוצע מדינות ה-OECD (50.2% לעומת 38.0%) וכן למול כל אחת מארצות השוואה¹⁸. יותר ממחצית מבני 25-64 בישראל הינם בעלי השכלה שלישונית. ב-OECD הקבוצה הגדולה ביותר היא זאת של בעלי השכלה תיכונית (כ-41%).

במקביל, אחוז מעוטי ההשכלה נמוך למדי: 12.9% בישראל לעומת 22.1% בממוצע מדינות ה-OECD. כ-87% מהאוכלוסייה בישראל השלימו השכלה תיכונית, מעל לממוצע OECD העומד על כ-78%.

על-פי הנתונים, בישראל חלה ירידה בקרב בעלי השכלה שלא סיימו תיכון, מ-17.9% בשנת 2010 ל-12.9% בשנת 2019. בין אותן השנים, השיעור הממוצע להשכלה נמוכה במדינות ה-OECD ירד אף הוא (מ-25.1% ל-22.1%). אנגליה, לטביה, לוקסמבורג ושוודיה הינן המדינות היחידות בהן התרחש גידול בשיעור בעלי השכלה נמוכה.

קיימת רוויה בצמיחת שיעור בעלי השכלה שלישונית מעל סף מסוים כך שבמדינות בעלי אחוז זה גבוה, כדוגמת ישראל, קצב שיעור הצמיחה יהיה איטי יותר מאשר במדינות בהן אחוז זה נמוך משמעותית.

למרות שקשה יותר להגדיל את שיעורי בעלי השכלה הגבוהה בקרב אוכלוסייה רווית השכלה, עדיין מצליחה מערכת החינוך בישראל להשיג גידול בשיעור בעלי השכלה שלישונית וצמצום גדול יותר בקרב האוכלוסייה הפחות משכילה.

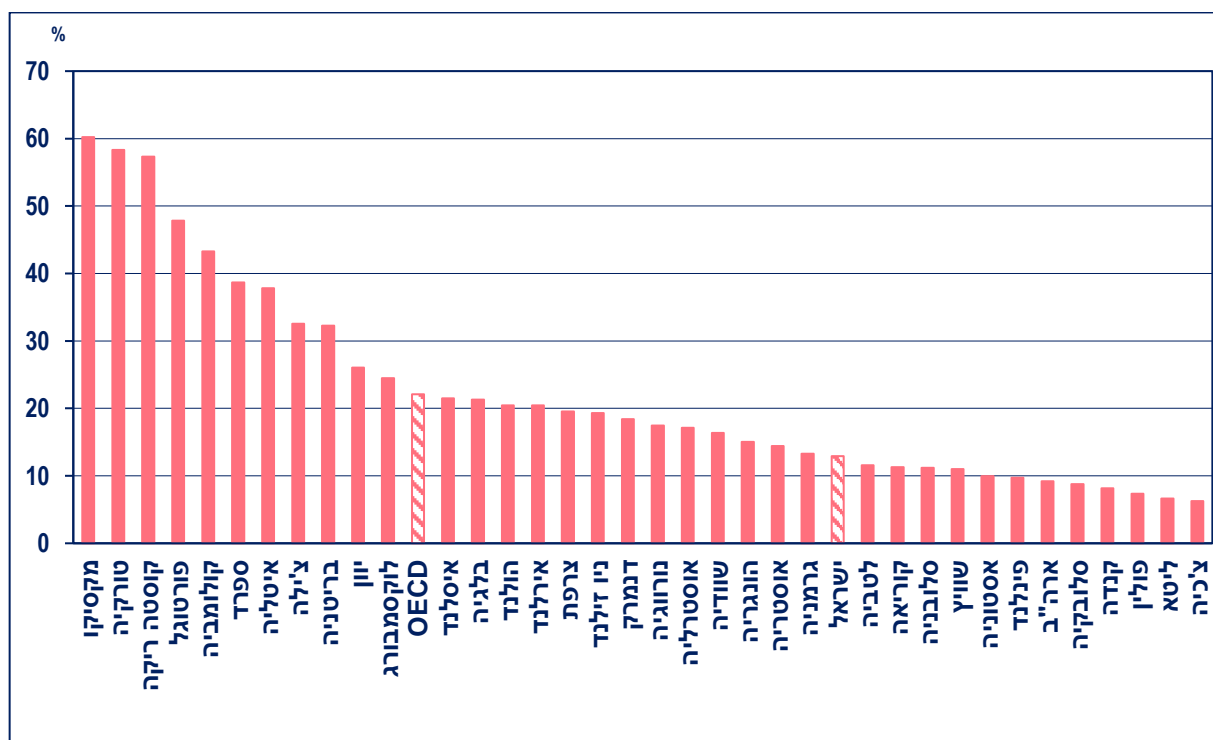
באותו טווח שנים, אחוז בעלי השכלה שלישונית גדל בכל המדינות החברות ב-OECD. עם זאת, לעומת המאמץ הגדול בארגון בטווח שנים זה, שיעור בעלי השכלה שלישונית ב-OECD ב-2019 נמוך בהרבה מזה שהיה בישראל ב-2010.

התרשים הבא מראה את שיעור בעלי השכלה מיעוטה¹⁹ אצל בני 25-64 במדינות ה-OECD. שיעור זה הינו בין החשובים ביותר כי יש לו קשר חזק מאוד עם שיעור בעלי הכנסות נמוכות. במילים אחרות, הוא מציג את חלק אוכלוסיית העובדים עם ההכנסות הנמוכות ביותר ועם הקושי הגדול ביותר למצוא עבודה. שיעור זה גבוה מהווה מכשול רציני לפיתוח הכלכלי של המדינה.

¹⁸ גם בהסתכלות על כלל המדינות: יש רק שש מדינות חברות ה-OECD ששיעור בעלי ההשכלה השלישונית בהן שווה או גבוה מ-50%: קנדה, אירלנד, ישראל, יפן, לוקסמבורג וקוריאה.
¹⁹ ההשכלה המיעוטה היא ההשכלה של מי שסיים חטיבת ביניים ולא סיים חטיבה עליונה.

במדינות ה-OECD שיעור זה נע בין 6.2% בצ'כיה ל-60.2% במקסיקו. ישראל עם 12.9% נמצאת במקום ה-13 מהמקום הנמוך ביותר.

תרשים 6.1: שיעור בעלי השכלה מיעוטה אצל בני 25-64 במדינות ה-OECD ב-2019

מקור: עיבודים מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך מתוך EAG 2020, Table A1.1, p. 51

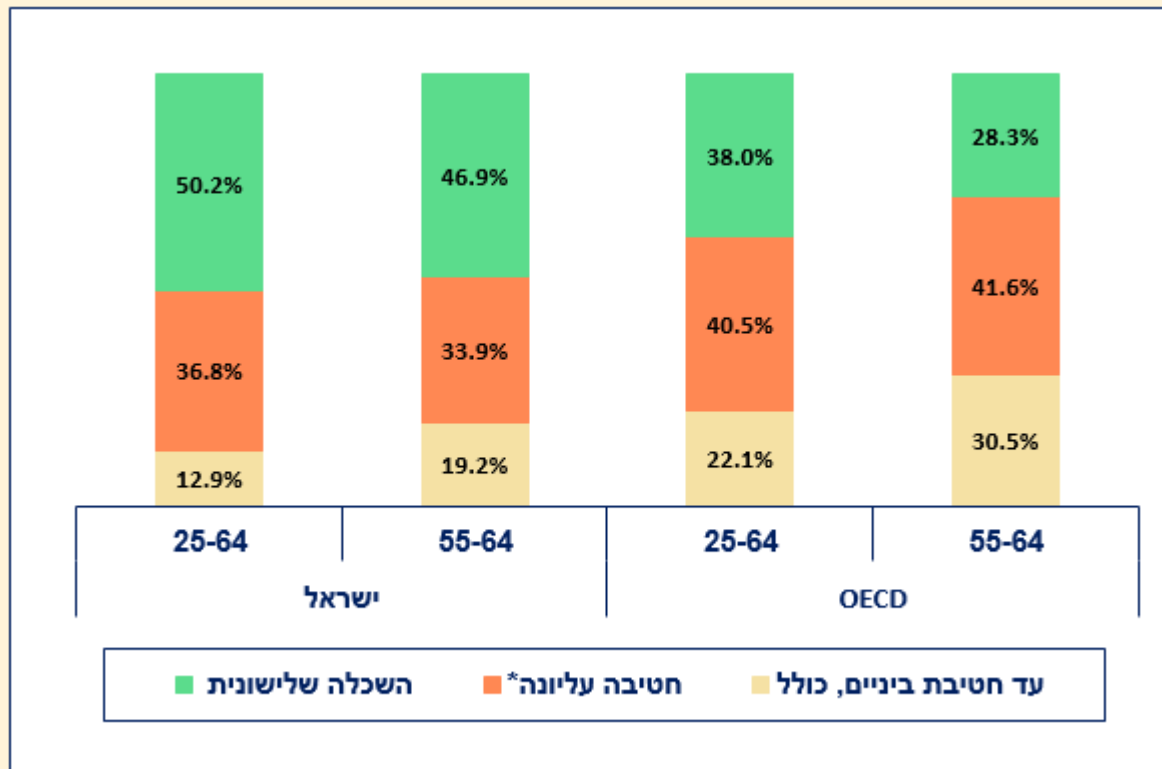
מתוך 37 מדינות המפותחות ביותר, ב-41% מהן שיעור בעלי השכלה מיעוטה עולה על 20%. ב-8 מדינות עם השיעור הגבוה ביותר, בכ-שליש מהאוכלוסייה לפחות בעלי השכלה מעוטה. המדינות עם השיעור הגבוה ביותר הן קולומביה (43.3%), פורטוגל (47.8%), קוסטה ריקה (57.3%), טורקיה (58.3%) ומקסיקו (60.2%). בשלוש המדינות האחרונות, רוב האוכלוסייה בעלת השכלה מיעוטה.

יש להדגיש את המאמץ של פורטוגל שבתוך כ-10 שנים הצליחה לצמצם משמעותית שיעור זה: מ-68.1% ב-2010 ל-47.8% ב-2019.

בלוקסמבורג קיימת תופעה מעניינת. מצד אחד היא נמצאת בין המדינות עם שיעור גבוה של בעלי השכלה מיעוטה ושל בעלי השכלה גבוהה ומצד שני היא המדינה המשלמת למורים בכל שלבי החינוך את השכר הגבוה ביותר בארגון.

תיבה 6.1: השכלת בני 55-64

השכלת בני 55-64 בישראל וב-OECD ב-2019

מקור: EAG 2020, Tables A1.1, p. 51 & A1.3, p. 53

* כולל חינוך על-תיכוני שאינו חינוך גבוה.

ההשוואה בין קבוצות גיל 55-64 ל-25-64 מראה כי בישראל וב-OECD שיעור בעלי השכלה מיעוטה גבוה יותר אצל בני 55-64 ושיעור בעלי השכלה גבוהה נמוך יותר. ההפרשים בין שתי קבוצות הגיל נמוכים יותר בישראל. במילים אחרות, בישראל וב-OECD שיעורי בעלי השכלות נמוכות (עד חטיבת ביניים ותיכונית) גבוהים יותר בקבוצת הגיל המבוגרת ביותר.

אצל בני 55-64 שיעורי בעלי השכלה מעוטה ושיעור בעלי השכלה תיכונית נמוכים יותר בישראל בהשוואה ל-OECD. לעומת זאת, שיעור בעלי השכלה גבוהה גבוה יותר.

אצל רוב גדול של מדינות ה-OECD שיעור בעלי השכלה מיעוטה גבוה יותר אצל בני 55-64 בהשוואה לבני 25-64 מה שמצביע על שיעור נמוך יותר של בעלי השכלה המיעוטה בקבוצות הגיל הצעירות יותר. ארבע מדינות לא עומדות בכלל זה: שלוש המדינות הבלטיות (אסטוניה, ליטא ולטביה) ובריטניה.

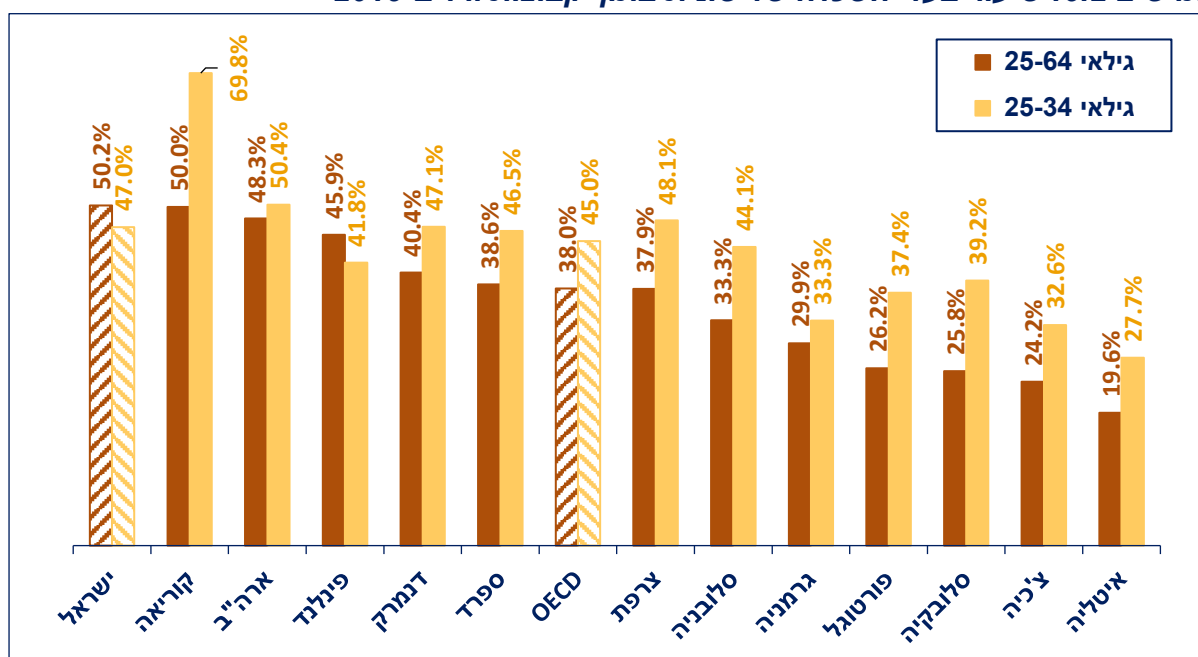
בכל מדינות ה-OECD שיעור בעלי השכלה גבוהה נמוך יותר אצל בני 55-64, מה שמצביע על שיעור גבוה יותר בקבוצות גיל הצעירות יותר.

קיימות מדינות, כגון ישראל, פורטוגל או קוסטה ריקה, שבהן שיעור בעלי השכלה תיכונית נמוך יותר אצל בני 55-64 בהשוואה לבני 25-64 ובמדינות אחרות, כגון פולין או בריטניה, שיעור זה גבוה יותר. בישראל שיעור זה נמוך יותר כי חלק מבעלי השכלה תיכונית השלימו את לימודיהם הגבוהים.

ב. השכלה של בני 25-34

קבוצת גיל זאת חשובה מאוד כיון שהיא הקבוצה המהווה את השינויים העתידיים בכל האוכלוסייה. לדוגמה, אם בקבוצת גיל זו שיעור בעלי השכלה מיעוטה גבוה לא צריך לצפות שינוי משמעותי בהשכלת האוכלוסייה בשנים הבאות. לעומת זאת, אם קיים בקבוצה זו שיעור גבוה של בעלי השכלה שלישונית, אז יהיו שינויים משמעותיים ברמת השכלת האוכלוסייה בשנים הקרובות.

תרשים 6.2: שיעור בעלי השכלה שלישונית בתוך קבוצות גיל ב-2019

מקור: EAG 2020, Tables A1.1 & A1.2, p. 51-52

בתרשים זה ניתן לראות כי אחוז בעלי ההשכלה השלישונית ברוב מדינות ההשוואה מצוי בקרב הגילאים הצעירים ובחלק מהן גבוה במידה ניכרת מזה של בני 25-64. הדוגמה הבולטת ביותר היא

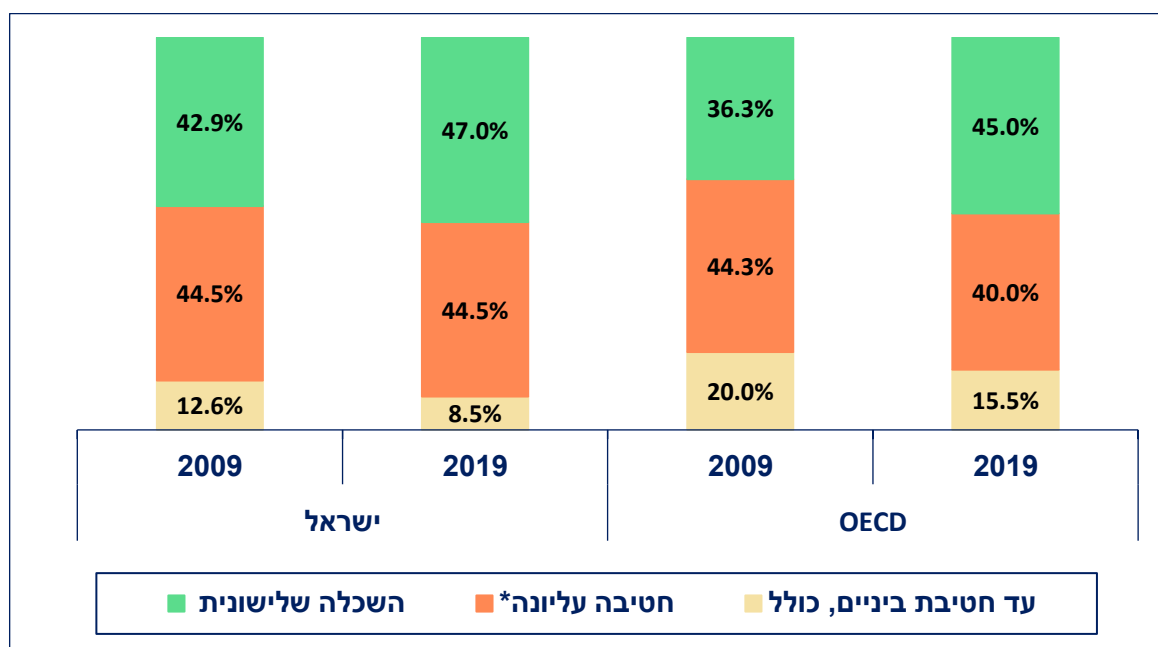
קוריאיה. כ-70% מבני 25-34 שבה הם בעלי השכלה שלישונית (לעומת 47% בישראל). נתון זה משקף את ההתפתחות המהירה של ההשכלה הגבוהה במדינה זו בעשורים האחרונים.

בישראל לעומת זאת, שיעור בעלי השכלה גבוהה בקבוצת הגיל הצעירה נמוך מהאחוז של בני 25-64. זאת אומרת שאחוז בעלי השכלה שלישונית הגבוה ביותר נמצא באחד קבוצות הגיל הבוגרות יותר. ישראל ופינלנד הן המדינות חברות ה-OECD היחידות המציגות נסיגה בשיעור בעלי ההשכלה הגבוהה בקרב הקבוצה הצעירה לעומת כלל האוכלוסייה הנבדקת.

אחד ההסברים הוא כי האחוז הגבוה של הסטודנטים להשכלה הגבוהה קיים בישראל כבר שנים רבות ולעומתם במדינות האחרות, ההתעניינות בלימודים אקדמיים התפתחה בשנים מאוחרות יותר. הסבר נוסף הוא שבישראל הצעירים מתחילים את לימודיהם מאוחר יותר בגלל השירות הצבאי. כמו כן העלייה הגדולה בשנות השמונים מקרב יוצאי ברית המועצות התבגרה ונמצאת בקבוצות הגיל השלישית והרביעית.

מבין כל המדינות החברות ב-OECD ישראל נמצאת במקום החמישי בקרב בני 25-64, אחרי קנדה, אירלנד, לוקסמבורג ויפן מבחינת אחוז האוכלוסייה בעלת השכלה שלישונית. אצל בני 25-34 היא נמצאת במקום 18.

תרשים 6.3: השכלת בני 25-34 בישראל וב-OECD, ב-2009 וב-2019

מקור: EAG 2020, Table A1.2, p. 52

* כולל חינוך על-תיכוני שאינו חינוך גבוה.

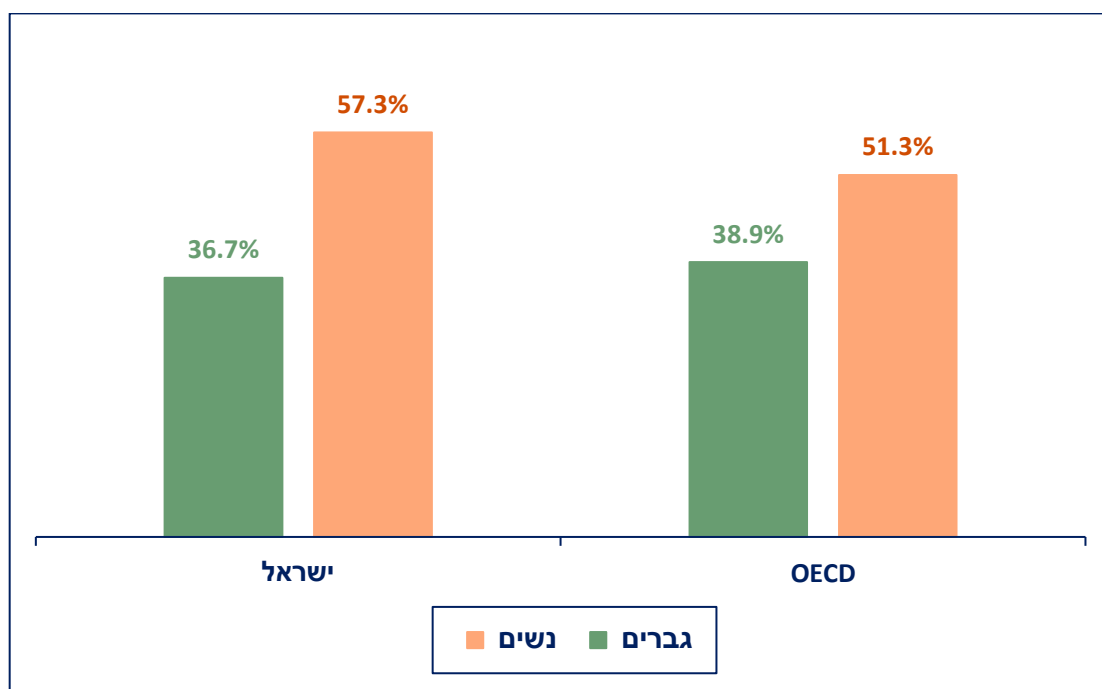
בין השנים 2009 ל-2019 שיעור בעלי השכלה מיעוטה אצל בני 25-34 ירד בכ-4% בישראל ובכ-5% ב-OECD ושיעור בעלי השכלה גבוהה גדל בכ-4% בישראל ובכ-9% בארגון. לבסוף, שיעור בעלי השכלה תיכונית לא השתנה בישראל והצטמצם בכ-4% ב-OECD.

הצמצום בשיעור בעלי השכלה מיעוטה בישראל מביא את המדינה במקום התשיעי מהמקום הנמוך ביותר בארגון. אצל בני 25-64 ישראל נמצאת במקום 13.

בטווח שנים זה שיעור בעלי השכלה מיעוטה ירד בכל מדינות ה-OECD, פרט מצ'כיה, סלובקיה, נורווגיה ושוודיה. הירידות החזקות ביותר היו בפורטוגל, בטורקיה, במקסיקו וביוון. בגרמניה, קוריאה ופולין שיעור זה כמעט ולא השתנה.

בשנים אלו שיעור בעלי השכלה גבוהה עלה בכל מדינות ה-OECD. ההפרש בשיעור נע בין 1.8% בנורווגיה ל-22.5% באירלנד.

תרשים 6.4: שיעור בעלי השכלה גבוהה אצל בני 25-34 לפי מגדר, בישראל וב-OECD, ב-2019

מקור: EAG 2020, Table A1.2, p. 52

שיעור בעלי השכלה גבוהה של נשים בנות 25-34 גבוה בהרבה מזה של גברים באותה קבוצת גיל, בישראל וב-OECD. ההפרש מגיע ל-20% בישראל ול-12% ב-OECD.

בהשוואה ל-OECD שיעור זה אצל גברים בישראל נמוך יותר (36.7% בישראל מול 38.9% ב-OECD) והוא גבוה יותר אצל נשים (57.3% בישראל מול 51.3% בארגון).

אחת הסיבות ששיעור זה אצל גברים נמוך בישראל היא דחיית לימודים גבוהים בכמה שנים בגלל השירות הצבאי.

בכל מדינות ה-OECD שיעור נשים בנות 25-34 ובעלות השכלה גבוהה גבוה בהשוואה לגברים באותה קבוצת גיל. שיעור גברים בני 25-34 בעלי השכלה גבוהה נע בין כ-22% באיטליה לכ-68% באירלנד. אצל נשים שיעור זה נע בין כ-24% במקסיקו לכ-76% בקוריאה.

ג. השכלה גבוהה לפי סוג השכלה

בהשכלה השלישונית מתקיימת הבחנה בין שני סוגי השכלה:

1. השכלה אקדמית: בעלי תואר B.Ed למורים, תואר ראשון (BA), תואר שני (MA) ודוקטורט (PHD).

2. השכלה על תיכונית: בוגרי מסלול הכשרה בדגש מעשי שאורכו לפחות שנתיים ותנאי הקבלה כוללים השכלה על-יסודית מלאה. בישראל נכללות בסוג זה שלוש קבוצות עיקריות של בוגרי מוסדות שאינם מעניקים תואר אקדמי: בוגרי סמינרים למורים; בוגרי מכללות להנדסאים וטכנאים ובוגרי בתי ספר לאחיות ומקצועות פרה-רפואיים אחרים (מקצועות ממוסדות המעניקים תואר אקדמי נכללים בקטגוריית 'השכלה אקדמית').

לוח 6.2 מראה את שיעור בעלי השכלה שלישונית לפי סוג השכלה, כולל חלוקת בעלי השכלה אקדמית בין סוג תארים (BA, MA ו-Ph.D).

חלוקה זאת מאוד חשובה כי הפיתוח הכלכלי של כל מדינה ומדינה תלוי לא רק בשיעור בעלי השכלה שלישונית אלא גם בשיעור בעלי תארים גבוהים יותר. קיימים תחומים מתקדמים בהם הידע של עובדים בעלי דוקטורט תורם רבות למחקר פיתוח וחדשנות.

מהלוח עולה כי, בהשוואה למוצע ה-OECD, אחוזי בעלי תואר ראשון ובעלי השכלה על-תיכונית גבוהים יותר בישראל ואחוז בעלי תואר שני נמוך יותר. אחוז בעלי דוקטורט במדינה דומה לזה של ה-OECD.

לוח 6.2: שיעור בעלי השכלה שלישונית, לפי סוגי השכלה ב-2019, גילאי 25-64

על-תיכונית	השכלה			
	אקדמית			
	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA	תואר ראשון BA	
12.6%	1.3%	12.7%	23.7%	ישראל
7.3%	1.2%	13.1%	18.0%	OECD
0.0%	0.5%	14.4%	4.7%	איטליה
10.7%	1.9%	11.6%	24.1%	ארה"ב
0.6%	1.4%	12.0%	15.9%	גרמניה
4.9%	1.4%	13.8%	20.4%	דנמרק
6.9%	4.5%	15.2%	6.7%	סלובניה
0.2%	0.9%	21.6%	3.2%	סלובקיה
11.7%	0.8%	15.5%	10.6%	ספרד
	0.9%	18.3%	7.0%	פורטוגל
10.3%	1.2%	16.1%	18.4%	פינלנד
0.1%	0.7%	17.1%	6.4%	צ'כיה
14.6%	0.9%	11.8%	10.6%	צרפת
13.9%		4.6%	31.5%	קוריאה

מקור: EAG 2020, Table A1.1, p. 51

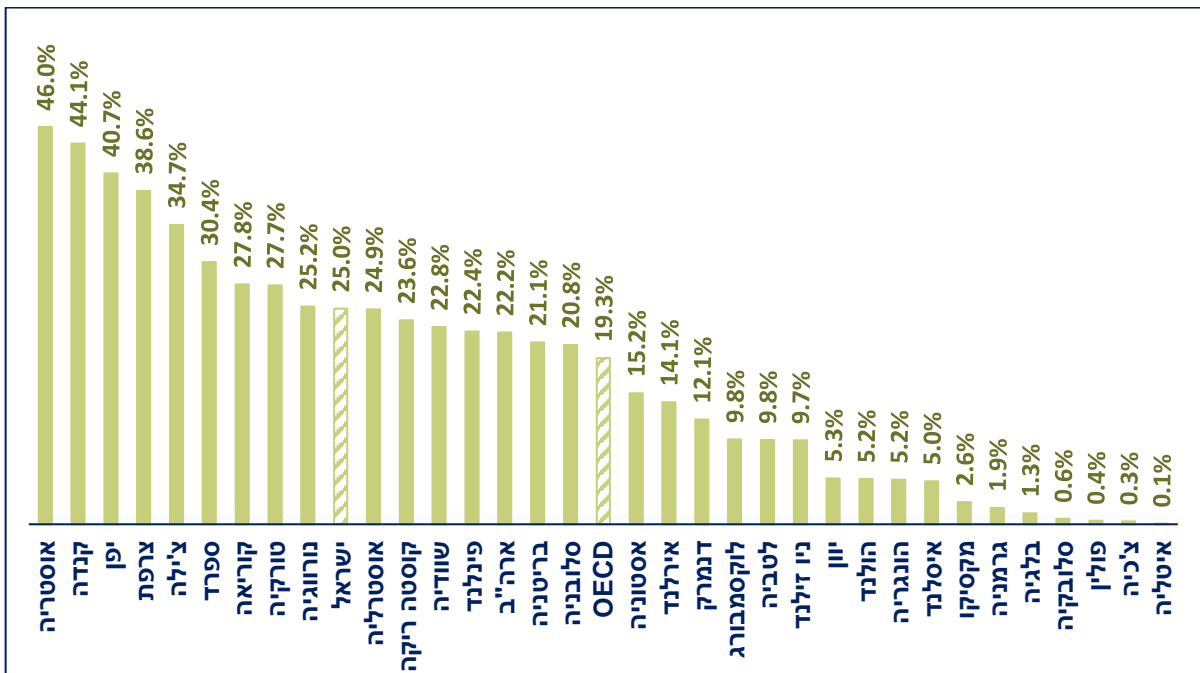
בישראל כמו ברוב מדינות ה-OECD אחוז בעלי תואר ראשון גבוה מאחוז בעלי תואר שני. עם זאת, ישנן מדינות, כמו איטליה, פורטוגל, סלובניה, סלובקיה וצ'כיה שבהן המצב הוא הפוך. במדינות אלו רוב בעלי התארים ממשיכים בלימודיהם אחרי תואר הראשון.

עם 1.3% ישראל נמצאת במקום 12 מבחינת שיעור בעלי דוקטורט. במקום הראשון נמצאת סלובניה (4.5%) ושוויץ שניה (3.2%).

כמו ברוב מדינות ההשוואה, גם בישראל רוב בעלי ההשכלה השלישונית הם בוגרי מסלולים אקדמיים, ומיעוטם בוגרי מסלולים על תיכוניים. בחלק מהמדינות, כמו ישראל, קוריאה, צרפת ופינלנד, אחוז בעלי ההשכלה על תיכונית גבוה. לעומת זאת, במדינות אחרות כמו איטליה או צ'כיה הוא נמוך מאוד.

תרשים 6.5: שיעור בעלי השכלה על-תיכונית מתוך בעלי השכלה שלישונית במדינות ה-OECD

ב-2019

מקור: EAG 2020, Table A1.1, p. 51

בישראל, כ-25% מבני 25-64 בעלי השכלה שלישונית הם בעלי השכלה על-תיכונית. ב-OECD בעלי השכלה על-תיכונית מהווים כ-19% מכלל בעלי ההשכלה השלישונית.

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת אחוז בני 25-64 בעלי השכלה על-תיכונית מתוך כלל בעלי השכלה שלישונית. בחלק המדינות אחוז זה קרוב לאפס (איטליה, צ'כיה, פולין וסלובקיה) ובמדינות אחרות הוא גבוה מ-40% (אוסטריה, קנדה ויפן). מתוך כלל מדינות הארגון, ישראל נמצאת במקום העשירי ביחס זה.

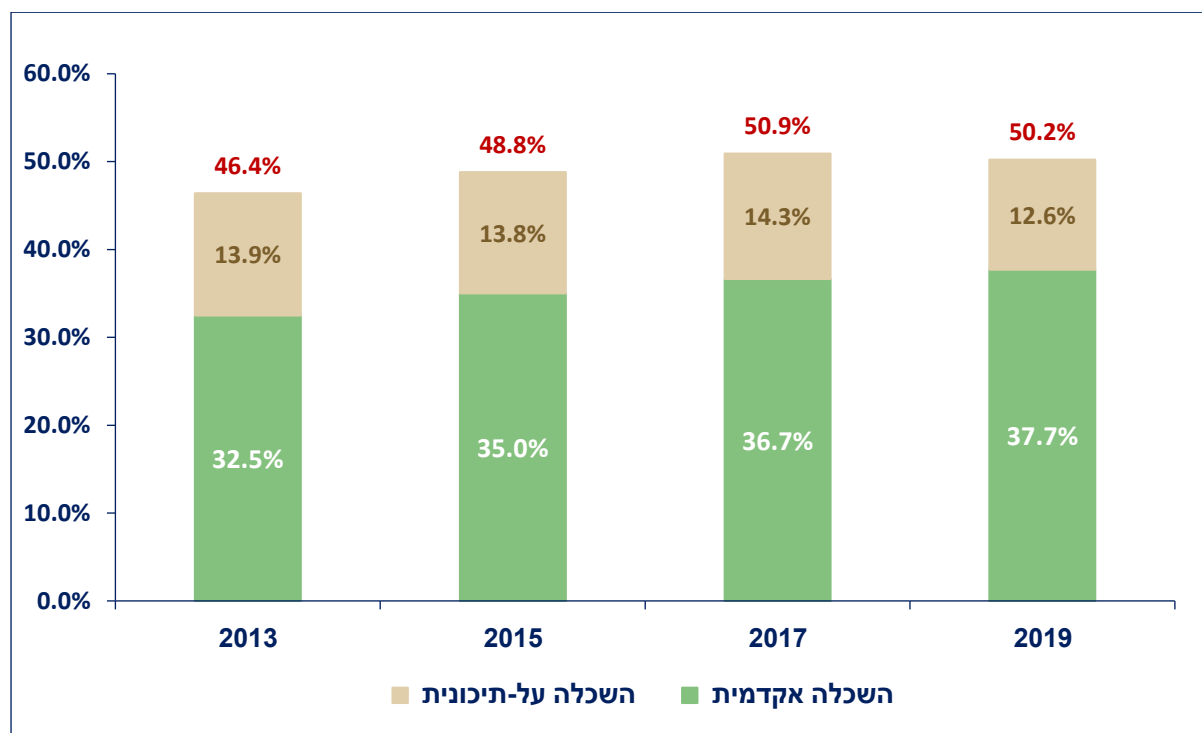
בדיקת שיעור בעלי השכלה על תיכונית במדינות ה-OECD מראה כי שיעור גבוה של בני 25-64 בעלי השכלה שלישונית אינו מעיד על אחוז גבוה יותר של בעלי השכלה אקדמית. לדוגמה, בהשוואת נתוני צרפת לנתוני גרמניה, מגלים שבצרפת יש אחוז גבוה יותר של בעלי השכלה שלישונית ואחוז נמוך יותר של בעלי השכלה אקדמית.

שיעור בעלי השכלה שלישונית בקנדה, יפן וישראל הם בין הגבוהים ביותר ב-OECD (יותר מ-50% מבני 25-64). מחלוקת ההשכלה השלישונית בכל אחד משלושת המדינות שלהלן לשתי סוגי השכלה גבוהה, מתקבל כי שיעור בעלי השכלה על-תיכונית מתוך כלל בעלי השכלה שלישונית הוא בין הגבוהים

ביותר בארגון. בדיקת שיעור בעלי תואר אקדמי בלבד מורידה את ישראל למקום השמיני בין כלל מדינות ה-OECD, קנדה למקום ה-18 ויפן למקום ה-22.

תרשים 6.6: שיעור בעלי השכלה שלישונית בישראל, לפי סוגי השכלה, גילאי 25-64, לאורך

שנים

מקור: EAG 2020, Table A1.1, p. 51

המספר באדום מציין את האחוז הכולל של בעלי השכלה שלישונית.

בין השנים 2013-2019 שיעור בעלי השכלה גבוהה מתוך בני 25-64 עלה מ-46.4% ל-50.2%. ב-2019 37.7% היו בעלי תארים אקדמיים ו-12.6% בוגרי מסלולים על תיכוניים.

בישראל רוב בעלי ההשכלה השלישונית הם בוגרי מסלולים אקדמיים, ומיעוטם בוגרי מסלולים על תיכוניים. החלק של בוגרי מסלולים על תיכוניים מתוך בעלי ההשכלה השלישונית יורד בהתמדה לאורך השנים, מ-30% ב-2013 ל-25% ב-2019.

בשנתיים האחרונות שיעור בעלי השכלה גבוהה ירד מ-50.9% ל-50.2%. בדיקת הנתונים מראה שמשנת 2013 שיעור בעלי תואר אקדמי עולה בהתמדה מ-32.5% ל-37.7% ב-2019 (גידול של

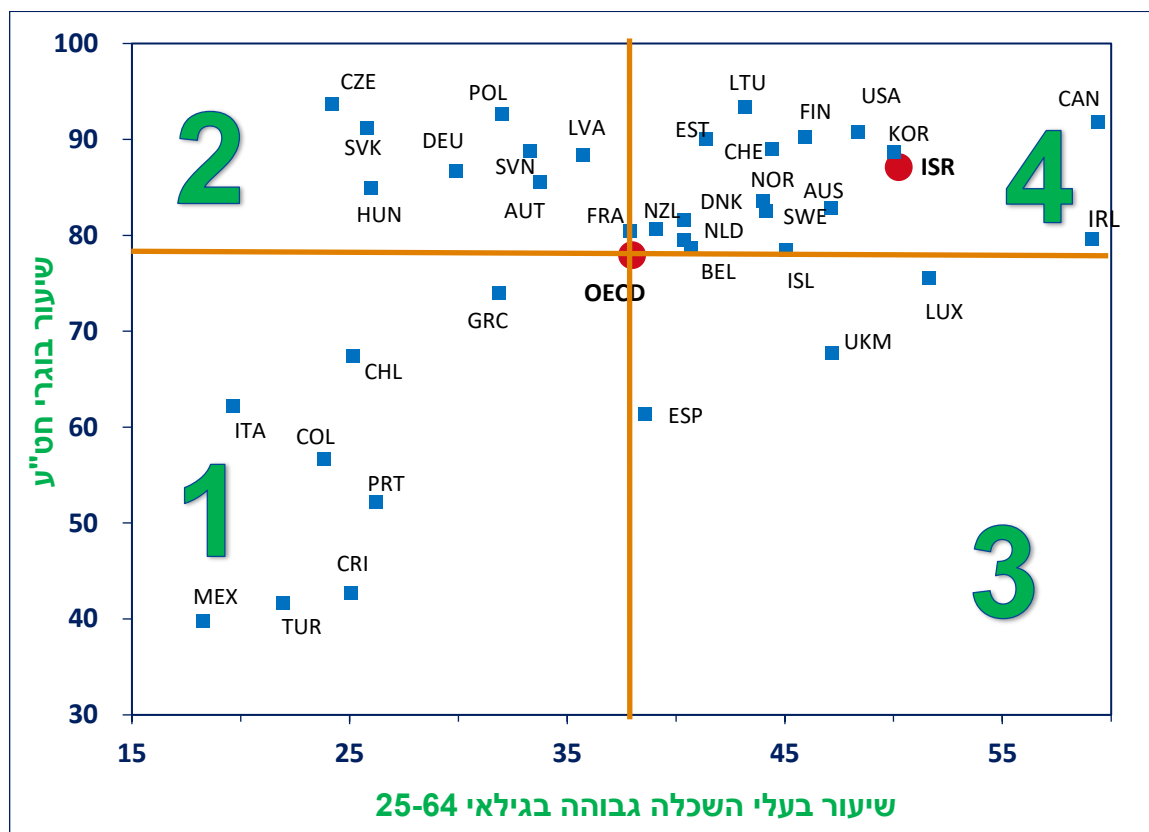
בשנים אלו, שיעור בעלי השכלה על תיכונית גבוהה עלה ל-14.3% בשנת 2017 ולאחר מכן ירד ל-12.6% בשנת 2019. במילים אחרות, מקור הירידה משנת 2017 בשיעור בעלי השכלה שלישונית הינו בירידה בשיעור בעלי השכלה על תיכונית.

ד. בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64

תרשימים 6.7 ו-6.8 מציגים את שיעור בוגרי חטיבה עליונה של מדינות ה-OECD ביחס לשיעור בעלי השכלה גבוהה בקרב גילאי 25-64 בתרשים 6.7 ובקרב בוגרי החינוך העל יסודי בתרשים 6.8. בשני התרשימים נשתמש בקודים הלאומיים הרשמיים של מדינות ה-OECD המופיעים בלוח בהקדמה.

יפן היא המדינה החברה ב-OECD היחידה שלא מופיעה ב-2 התרשימים.

תרשים 6.7: שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64 (2019)

מקור: EAG 2020, Table A1.1, p. 51

ישראל מדורגת במקום גבוה מאוד, עם 87.1% בוגרי חט"ע ו- 50.2% בעלי השכלה שלישונית בקרב גילאי 25-64. ממוצע OECD (עם 77.9% בוגרי חט"ע ו- 38.0% בעלי השכלה שלישונית מתוך קבוצת הגיל) נמצא במרכז התרשים ומחלק אותו בארבע רבעים:

1 ברביע 1 נמצאות המדינות החלשות ביותר על פי מדד זה. בהן שיעור בוגרי התיכון נמוך ומעט בעלי השכלה שלישונית. פורטוגל, איטליה, יוון, מקסיקו, טורקיה, קולומביה, קוסטה ריקה וצ'ילה בולטות ברביע זה. מדינות אלו מהוות כחמישית ממדינות ה-OECD.

2 ברביע 2 נמצאות מדינות בהן שיעור בוגרי התיכון הינו גבוה אך לא רבים רכשו השכלה גבוהה. ניתן למצוא לדוגמא את גרמניה, אוסטריה וסלובניה ברביע זה.

3 ברביע 3 שיעור גבוה של בעלי השכלה שלישונית, כאשר לא רבים באופן יחסי מסיימי חט"ע. ניתן למצוא לדוגמא את ספרד, אנגליה ולוקסמבורג ברביע זה.

4 ברביע 4 שיעור בוגרי התיכון גבוה ושיעור גבוה של בעלי השכלה גבוהה. הרביע זה הוא האיכותי ביותר ובו נמצאת ישראל, לצד מדינות בצפון אמריקה, סקנדינביה, אוקיאניה, שוויץ, קוריאה ושתי מדינות בלטיות (אסטוניה וליטא).

כניסתה של קוסטה ריקה כחברה ב-OECD הורידה את שיעור בוגרי חט"ע בממוצע הארגון, עם התוצאה שארבע מדינות, איסלנד, בלגיה, אירלנד וניו זילנד, עברו מהקבוצה 3 לקבוצה 4. כרגע כמחצית ממדינות ה-OECD נמצאות בקבוצה זו.

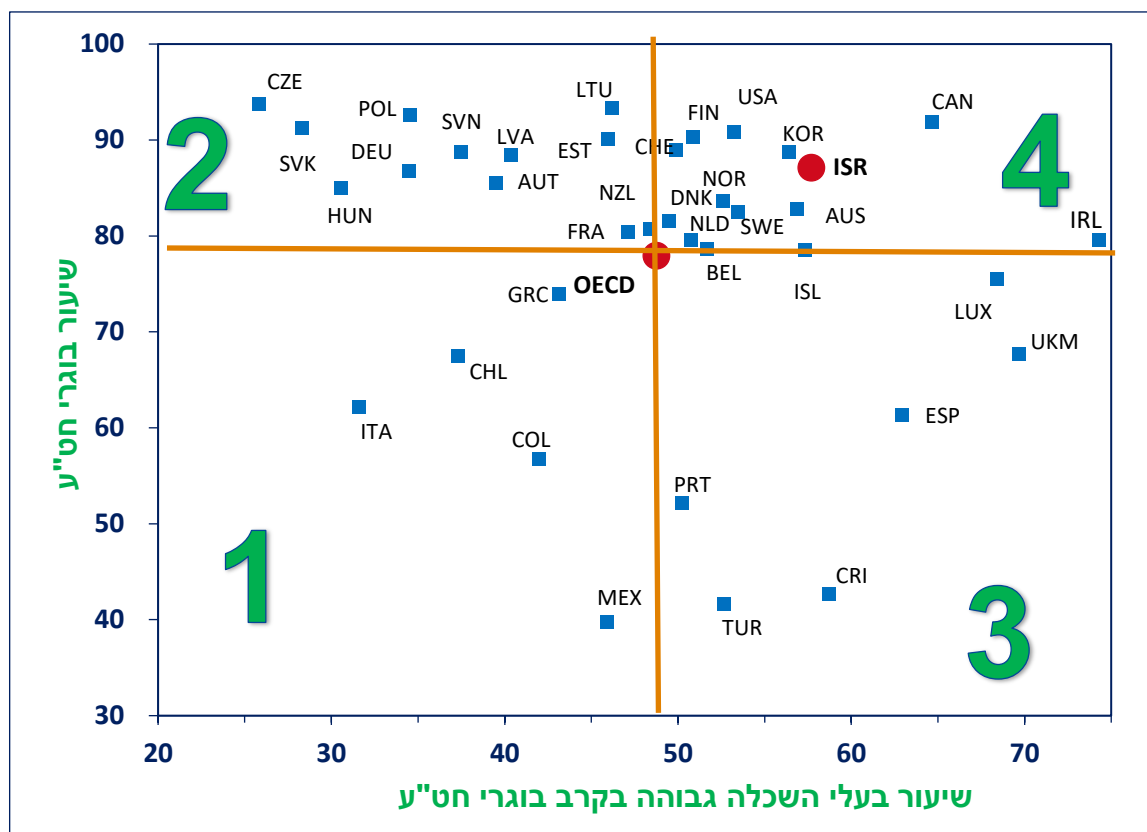
לאור הקורלציה בין שיעור בעלי השכלה גבוהה לבין שיעור בוגרי חטיבה עליונה בישראל בדקנו בתרשים 6.8 את **שיעור בעלי השכלה שלישונית מקרב בוגרי התיכון**.

בציר האנכי של התרשים מוצג שיעור בוגרי חטיבה עליונה. בציר האופקי מוצג שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב אותם בוגרים. ישראל מדורגת במקום שביעי עם כ-58% בעלי השכלה שלישונית מתוך 87% בוגרי התיכון. בהשוואה, בעלי השכלה גבוהה מתוך בוגרי חטיבה עליונה מהווים כ-49% בממוצע ה-OECD.

טווח המדינות במדד זה נע בין כ-26% בצ'כיה לכ-74% באירלנד. המדינות עם שיעור גבוה מזה של ישראל הן אירלנד, בריטניה, קנדה, לוקסמבורג, ספרד וקוסטה ריקה.

כמו בתרשים הקודם, ממוצע OECD נמצא במרכז התרשים ומחלק אותו בארבע רבעים. מיקומה של ישראל הוא ברביע האיכותי ביותר על פי המדד.

תרשים 6.8: שיעור בעלי השכלה שלישונית בקרב בוגרי חינוך על יסודי (2019)

מקור: עיבוד של אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך, EAG 2020, Table A1.1, p. 51

כמו בתרשים הקודם, ארבע הרבעים הם חיוניים כדי לנתח את התרשים:

ברביע 1 נמצאות המדינות החלשות ביותר על פי מדד זה. בהן שיעור בוגרי התיכון נמוך ומתוך בוגרים אלה, מעט ממשיכים להשכלה שלישונית. לדוגמה, באיטליה, 62% מהאוכלוסייה בוגרי השכלה על יסודית ומתוכם 32% בעלי השכלה שלישונית. איטליה, צ'ילה, מקסיקו, קולומביה ויוון נמצאות ברביע זה.

ברביע 2 נמצאות מדינות בהן שיעור בוגרי התיכון הינו גבוה אך לא רבים ממשיכים לרכוש השכלה גבוהה. לדוגמה, בצ'ילה ובסלובקיה, יותר מ-90% מהאוכלוסייה בוגרי חטיבה העליונה ומתוכם פחות מ-30% בעלי השכלה שלישונית. ניתן למצוא גם בקבוצה הזאת את גרמניה, אוסטרליה, סלובניה, פולין, לטביה, ליטא, אסטוניה והונגריה.

ברביע 3 שיעור גבוה של ממשיכי לימודים גבוהים מתוך אוכלוסיית הבוגרים, כאשר לא רבים באופן יחסי מסיימי חט"ע. לדוגמא בספרד יש מעט מסיימי ביה"ס תיכון (61%) אך שיעור גבוה במיוחד מהם המשיכו ללמודים שלישוניים (63%).

ברביע 4 בו נמצאת ישראל, לצד ארצות צפון אמריקה, קוריאה, שוויץ, אוסטרליה ומדינות סקנדינביה, שיעור בוגרי התיכון גבוה ומתוכם שיעור גבוה מהמסיימים ממשיכים להשכלה שלישונית.

המשך יתרונה של ישראל בשיעור בעלי ההשכלה השלישונית תלוי במדיניות החינוך בארץ, המשך חיזוק שיעורי למידה גבוהים בכל שלבי החינוך וההכרה בנחיצות ההשכלה הגבוהה.

כמו בתרשים 6.7, חברות חדשה של קוסטה ריקה בארגון השפיעה על ממוצע ה-OECD והכניסה לקבוצה הרביעית את המדינות איסלנד ובלגיה שהיו בקבוצה השלישית והוציאה את ניו זילנד לקבוצה השנייה.

ה. פרופיל הסטודנטים

הלוח הבא מציג את התפלגות הסטודנטים החדשים בחינוך השלישוני ב-2018 לפי סוג השכלה ולפי סוג תואר.

בהשוואה לממוצע ה-OECD, שיעור הסטודנטים בחינוך העל תיכוני גבוה יותר בישראל ונמוך יותר בכל שלב של החינוך האקדמי.

שיעור הסטודנטים החדשים בכל שלב של החינוך האקדמי בישראל לא בין הגבוהים ביותר בהשוואה למדינות האחרות בארגון. מתוך 35 מדינות שמסרו מידע, ישראל מדורגת במקום 21 מבחינת שיעור הסטודנטים ב-BA, במקום 25 בשיעור הסטודנטים ב-MA ובמקום 23 בשיעור הסטודנטים בדוקטורט. בכל שלב החינוך האקדמי ישראל מדורגת בחצי הנמוך ביותר. במילים אחרות, בטווח הארוך לא יהיה לישראל היתרון האיכותי בהשכלת האוכלוסייה.

שיעור הסטודנטים בחינוך העל-תיכוני בישראל לא בין הגבוהים ביותר ב-OECD. ישראל נמצאת במקום ה-12 עם שיעור של (20.3%). המדינות עם השיעור הגבוה ביותר הן טורקיה (40.9%), צ'ילה (38.0%), ספרד (32.1%), יפן (31.6%), קולומביה (31.2%) ואוסטריה (30.6%). לעומת זאת, שיעור זה קרוב לאפס בארבעת המדינות הבאות: גרמניה, פולין, בלגיה וצ'כיה.

לוח 6.3: התפלגות באחוזים של הסטודנטים החדשים בחינוך השלישוני לפי סוג חינוך ב-2018

השכלה				
על-תיכונית	אקדמית			
	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA	תואר ראשון BA	
20.3%	2.0%	21.8%	55.9%	ישראל
14.7%	2.7%	25.4%	57.2%	OECD
1.2%	2.2%	36.5%	60.1%	איטליה
0.0%	5.3%	37.6%	57.1%	גרמניה
20.8%	2.3%	26.7%	50.2%	דנמרק
18.5%	3.1%	26.7%	51.7%	סלובניה
1.5%	3.5%	41.0%	54.1%	סלובקיה
32.1%	4.2%	20.3%	43.4%	ספרד
6.8%	5.0%	31.3%	57.0%	פורטוגל
0.0%	3.5%	19.4%	77.1%	פינלנד
0.6%	4.4%	33.6%	61.5%	צ'כיה
20.9%	1.7%	32.6%	44.7%	צרפת
28.9%	3.8%	14.0%	53.3%	קוריאה

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

קיימים הבדלים גדולים בין המדינות מבחינת שיעורי הסטודנטים לתואר ראשון, לתואר שני ולדוקטורט. לדוגמה, שיעור הסטודנטים לתואר ראשון נע בין כ-40% בלוקסמבורג לכ-82% במקסיקו.

בהשוואה להתפלגות בני 25-64 בעלי השכלה גבוהה לפי סוג השכלה (על בסיס לוח 6.2) עולה כי:

1) שיעור הסטודנטים בלימודים העל תיכוניים נמוך יותר משיעור בעלי אותו שלב חינוך אצל בני 25-64 (20.3% מול 25.0%). עדיין מוקדם לדעת אם קיימת ירידה עקבית בשלב לימודים זה אפילו אם שיעור זה ירד בשנה האחרונה מ-21.0% ל-20.3%.

2) שיעור הסטודנטים ל-BA גבוה יותר משיעור בעלי תואר ראשון אצל בני 25-64 (55.9% מול 47.2%). המסקנה הפוכה בשיעורי הסטודנטים לתואר שני ודוקטורט. ההסבר לכך הוא שחלק

גדול מבני 25-64 סיימו כבר את לימודיהם בזמן שהסטודנטים החדשים בתואר ראשון רק בהתחלה. חלקם ימשיכו ללמוד ב-MA ובדוקטורט.

לוח 6.4: גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים לפי סוג חינוך שלישוני ב-2018 וב-2013 (בשנים)

השכלה				שנה	
על-תיכונית	אקדמית				
	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA	תואר ראשון BA		
23.3	34.6	32.9	24.3	2018	ישראל
24.2	33.8	32.2	24.7	2013	
24.8	31.4	27.5	21.8	2018	OECD
24.5	30.7	27.2	21.9	2013	

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

בישראל גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים בחינוך האקדמי עולה עם שלב החינוך, מ-24.3 שנים בתואר ראשון ל-34.6 בדוקטורט. בהשוואה לשלבי החינוך האקדמי גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים בחינוך העל תיכוני הוא הנמוך ביותר (23.3 שנים).

קיים הפרש גדול במספר השנים בין גיל הסטודנטים ב-BA לזה שב-MA (8.6 שנים). ההפרש בין גיל הסטודנטים בתואר שני לזה שבדוקטורט מצומצם יותר (1.7 שנים). במילים אחרות, חלק גדול של הסטודנטים חיו כמה שנים בין סוף לימודיהם בתואר הראשון להתחלת לימודיהם בתואר השני.

בכל שלב החינוך האקדמי, גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים גבוה יותר מזה של ה-OECD. במילים אחרות, הסטודנטים החדשים בישראל מבוגרים יותר. ההסבר המרכזי לכך הוא השירות הצבאי שמעכב את הלימודים בכמה שנים.

גיל הממוצע של הסטודנטים החדשים בחינוך העל תיכוני נמוך מזה של ה-OECD (23.3 מול 24.8 שנים). הסיבה לכך היא שברוב מדינות ה-OECD מתחילים את הלימודים העל תיכוניים בגיל מבוגר יותר, גדול מגיל ההתחלה של הלימודים לתואר ראשון. 25 מתוך 32 מדינות נמצאות במקרה זה. ב-4 מדינות גיל הסטודנטים החדשים בשלב חינוך זה גבוה מ-30: פולין (36.6), שווייץ (31.3), איסלנד (31.0) ודנמרק (30.6).

קיימות מדינות שבהן גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים לתואר ראשון נמוך מגיל 20: יפן (18.3), קוריאה (19.0), בלגיה (19.4) קוסטה ריקה (19.6) והולנד (19.8). הגיל הכל כך צעיר מרמז על כך שבמדינות אלה מרבית הסטודנטים החדשים בחינוך הגבוה התחילו את לימודיהם ישירות לאחר סיום לימודיהם בחטיבה העליונה.

בנוסף, ב-9 מדינות גיל הממוצע של הסטודנטים החדשים לתואר ראשון נע בין 20 ל-21: צרפת, יוון, אירלנד, איטליה, מקסיקו, פורטוגל, סלובניה, ספרד ובריטניה. בצד השני ישראל, עם דנמרק, שוויץ ושוודיה, היא המדינה שבא גיל זה הגבוה ביותר (מעל גיל 24.0).

מהשוואה לשנת 2013 עולה כי גיל הממוצע של הסטודנטים לדוקטורט ב-OECD גבוה ביותר מחצי שנה ב-2018. בכל סוגי ההשכלה השלישונית האחרים גיל הסטודנטים ב-2018 דומה לזה שהיה ב-2013.

בישראל אין שינוי גדול בין השנים הללו מבחינת גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים בתואר ראשון. אצל הסטודנטים לתואר שני ולדוקטורט גיל הממוצע עלה ליותר מחצי שנה. לעומת זאת הסטודנטים בהשכלה על-תיכונית הרבה יותר צעירים ב-2018.

לוח 6.5: גיל ממוצע של בוגרי לימודים אקדמיים לפי סוג חינוך שלישוני ב-2018 וב-2013 (בשנים)

שנה	תואר ראשון BA	תואר שני MA	דוקטורט Ph.D	
2018	29.0	35.8	38.7	ישראל
2013	28.8	34.5	37.7	
2018	26.2	29.9	35.2	OECD
2013	26.5	29.9	34.8	

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

ב-2018 בישראל וב-OECD גיל ממוצע של בוגרי ההשכלה האקדמית עולה עם רמת התואר. עם זאת גיל הבוגרים גבוה יותר בישראל בכל התארים.

ההפרש עם ה-OECD נע בין 2.8 שנים בתואר ראשון ל-5.9 שנים בתואר שני. ב-2013 ההפרש בגילאים בין ישראל ל-OECD היה נמוך יותר בכל התארים. במילים אחרות, עם הזמן בוגרי תארים אקדמיים בישראל הופכים למבוגרים יותר בהשוואה ל-OECD.

ב-OECD הגיל הממוצע של הבוגרים בכל התארים ב-2018 דומה לזה שהיה ב-2013.

ההשוואה בין גיל ממוצע של הבוגרים לגיל ממוצע של הסטודנטים החדשים מראה כי ב-OECD בכל התארים גיל הבוגרים נמוך יותר מגיל הסטודנטים החדשים בתואר הבא. לדוגמה, בוגר תואר ראשון בין 26.1 וסטודנט חדש לתואר שני בין 29.7 בממוצע.

בישראל מסקנה זו לא נכונה במעבר בין תואר שני לדוקטורט. בוגר תואר שני בממוצע בין 35.8 בזמן שהגיל הממוצע של הסטודנטים החדשים בדוקטורט הוא 34.6. הסבר אפשרי מתבסס על העובדה שגיל בוגר תואר שני הוא ממוצע. חלק הבוגרים צעירים יותר והם אלה שממשיכים את לימודיהם בדוקטורט.

לוח 6.6: שיעור הנשים המתחילות את לימודיהן הגבוהים לפי סוג לימודים (2018)

השכלה				
על-תיכונית	אקדמית			
	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA	תואר ראשון BA	
49.5%	63.1%	52.5%	59.0%	ישראל
52.8%	56.3%	48.5%	54.2%	OECD
28.1%	57.1%	48.9%	53.6%	איטליה
63.0%	52.3%	46.0%	49.2%	גרמניה
47.9%	55.6%	49.7%	57.2%	דנמרק
39.3%	63.3%	52.6%	55.0%	סלובניה
70.1%	60.9%	48.4%	56.2%	סלובקיה
48.0%	59.1%	49.5%	55.9%	ספרד
36.8%	56.0%	49.9%	56.1%	פורטוגל
	59.9%	52.7%	53.7%	פינלנד
65.1%	57.5%	46.2%	57.5%	צ'כיה
50.2%	54.3%	46.1%	57.3%	צרפת
50.7%	52.9%	42.4%	50.4%	קוריאה

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

בדיקת שיעור הנשים מתוך הסטודנטים החדשים ובכל שלב של החינוך הגבוה נותנת תמונה מאוזנת יותר. בישראל הנשים מהוות רוב הסטודנטים בלימודים האקדמיים. בלימודים העל תיכוניים הן מהוות כחצי מהסטודנטים. בהשוואה ל-OECD שיעור הנשים בכל שלב של החינוך האקדמי גבוה יותר. לעומת זאת שיעור זה בחינוך העל תיכוני נמוך יותר. יש לציין כי בארגון נשים מהוות קצת פחות מחצי הסטודנטים החדשים בתואר שני.

בכמעט כל המדינות החברות ב-OECD (פרט מגרמניה, יפן, שוויץ וטורקיה) נשים מהוות רוב מתוך הסטודנטים החדשים לתואר ראשון. מבדיקת הנתונים של הסטודנטים לתואר שני עולה כי מספר המדינות עם שיעור של נשים מתוך הסטודנטים החדשים גבוה מ-50% לא השתנה. רק ביפן, קוסטה ריקה, שוויץ וטורקיה נשים לא מהוות רוב.

בלימודי הדוקטורט מספר המדינות עם רוב של נשים אצל הסטודנטים החדשים ירד ל-14 מדינות, מתוכן ישראל.

לוח 6.7: גיל ממוצע של הסטודנטים החדשים לפי סוג חינוך שלישוני ולפי מגדר ב-2018 (בשנים)

לימודים					
על-תיכוניים	אקדמיים				
	דוקטורט Ph.D	תואר שני MA	תואר ראשון BA		
23.3	34.6	32.9	24.3	סה"כ	ישראל
26.2	33.9	33.0	24.8	גברים	
20.4	35.2	32.9	24.0	נשים	
24.8	31.4	27.5	21.8	סה"כ	OECD
24.4	31.3	27.5	21.7	גברים	
25.1	31.4	27.4	21.8	נשים	

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

ההשוואה בין גיל ממוצע של סטודנטיות חדשות לזה של סטודנטים חדשים בישראל מראה כי גיל הנשים נמוך יותר בלימודים על תיכוניים ובתואר ראשון. גיל הנשים דומה לזה של הגברים בלימודי תואר שני וגבוה יותר בדוקטורט. ב-OECD גיל הסטודנטיות דומה לזה של הסטודנטים בלימודים האקדמיים והוא גבוה יותר בלימודים העל תיכוניים.

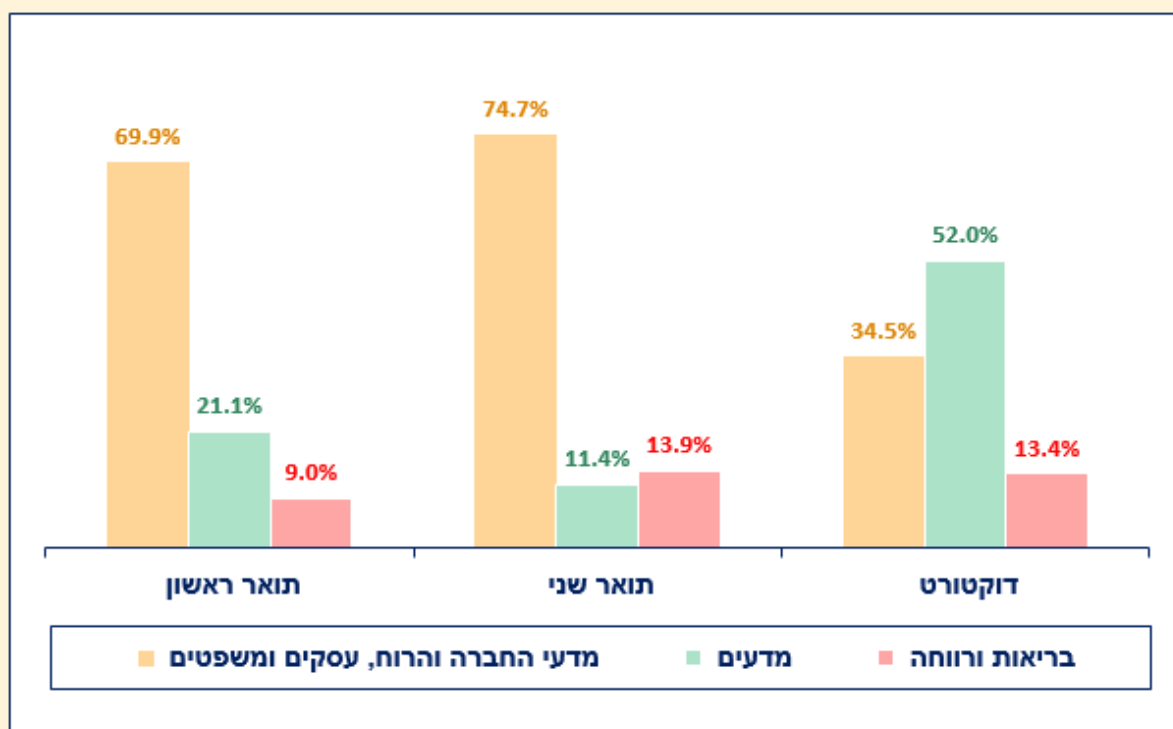
לסיכום, בלימודים האקדמיים גיל הנשים וגיל הגברים בישראל גבוהים יותר מאלה שבממוצע ה-OECD. בלימודים על תכונים גיל הגברים בישראל גבוה יותר מזה של ה-OECD וגיל הנשים נמוך יותר.

תיבה 6.2: בוגרי לימודים אקדמיים בישראל לפי תחום לימודם

ב-2018 כ-83,100 סטודנטים סיימו את לימודיהם האקדמיים. מתוכם, 67.7% בתואר ראשון, 30.4% בתואר שני ו-1.9% בדוקטורט.

לימודי מדעים כוללים מדעים ומדעי הטבע, מתמטיקה וסטטיסטיקה, טכנולוגיות מידע ותקשורת, הנדסה, ייצור ובנייה, חקלאות, יערנות, דיג...

בוגרי תואר ראשון, תואר שני ודוקטורט לפי תחומי לימוד ב-2018

מקור: עיבוד מאגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך OECDstat

בשנה זו הבוגרים בתחום מדעי החברה והרוח, עסקים ומשפטים מהווים רוב גדול מבוגרי BA ו-MA: 70% בתואר ראשון ו-75% בתואר שני. הבוגרים בתחום זה הם קצת יותר משליש של בוגרי דוקטורט. במדעים הבוגרים מהווים כחמישית מהבוגרים בתואר ראשון וכשמינית בתואר שני. בדוקטורט הם מהווים רוב (כ-52%). לעומת זאת, הבוגרים בתחום בריאות ורווחה מהווים מיעוט בכל שלב של הלימודים האקדמיים.

התרשים מציג עלייה קלה בשיעור הבוגרים בין BA ל-MA בתחומים מדעי החברה והרוח, עסקים ומשפטים ובבריאות ורווחה ואחר כך ירידה חזקה בשיעור זה בין MA לדוקטורט. העלייה מראה שקיים עניין לתואר נוסף אצל בוגרי תואר ראשון בתחומים אלה. לעומת זאת, העניין אצלם עבור דוקטורט הרבה יותר מצומצם.

אצל בוגרי מדעים התופעה הפוכה. קיימת ירידה בשיעור הבוגרים בין תואר ראשון לתואר שני ואחר כך עלייה משמעותית בין תואר שני לדוקטורט, מה שמראה עניין רב אצלם עבור תואר זה.

ההשוואה בכל תחום לימוד בין מספר הבוגרים ב-BA, ב-MA ובדוקטורט מציגה את עניין הסטודנטים לתארים גבוהים יותר ומאשרת את המסקנות הקודמות. בתחום מדעי החברה והרוח, עסקים ומשפטים בוגרי MA הם 47.6% מבוגרי BA ובוגרי דוקטורט הם 1.4% מאותה קבוצה. בתחום בריאות ורווחה הם 68.7% ו-4.1% בהתאמה.

במדעים בוגרי תואר שני מייצגים 24.0% מבוגרי תואר ראשון ובוגרי דוקטורט 6.8%, שיעור פי 5 מזה שבמדעי החברה והרוח, עסקים ומשפטים.

ו. רמת השכלה, תעסוקה ושכר

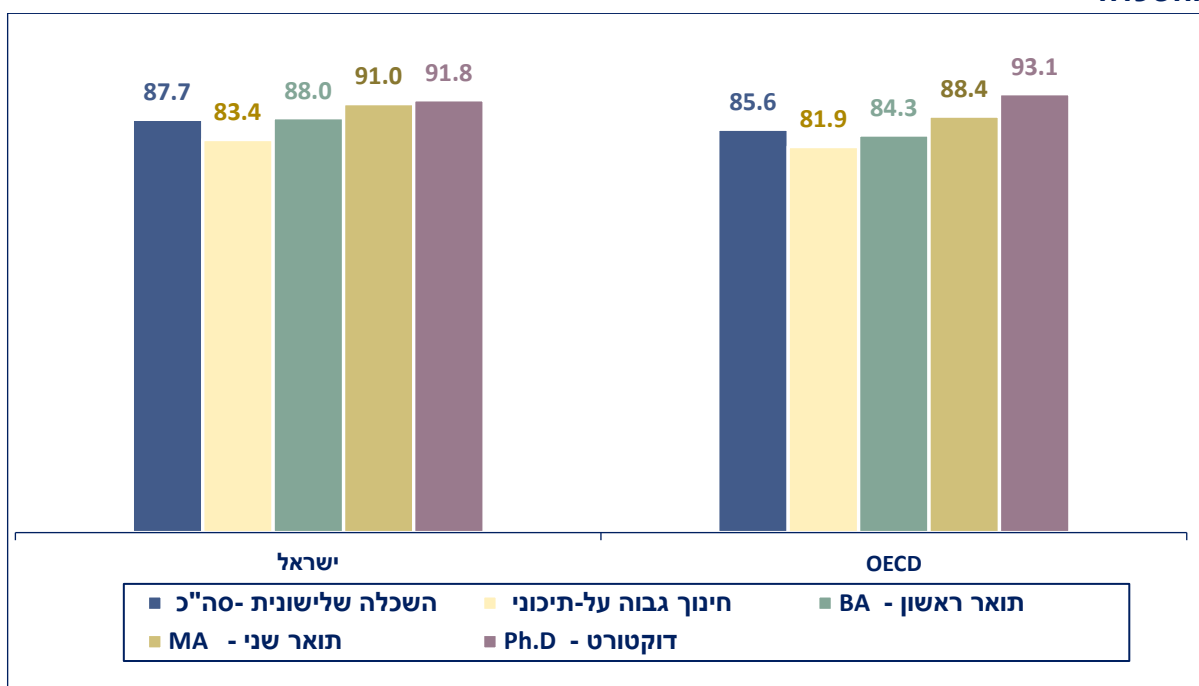
לוח 6.8: שיעורי תעסוקה לפי רמת ההשכלה של בני 25-64 ב-2019

רמת ההשכלה			
השכלה שלישונית	חטיבה עליונה	עד חטיבת ביניים	
87.7	73.5	51.1	ישראל
85.6	76.3	59.1	OECD

מקור: EAG 2020, Tables A3.1, p. 79

בישראל וב-OECD שיעור התעסוקה עולה משמעותית עם רמת ההשכלה. עם זאת, שיעור התעסוקה בקרב בעלי השכלה גבוהה בישראל גבוה יותר.

תרשים 6.9: שיעור התעסוקה אצל בני 25-64 בעלי השכלה שלישונית ב-2019, לפי רמת ההשכלה

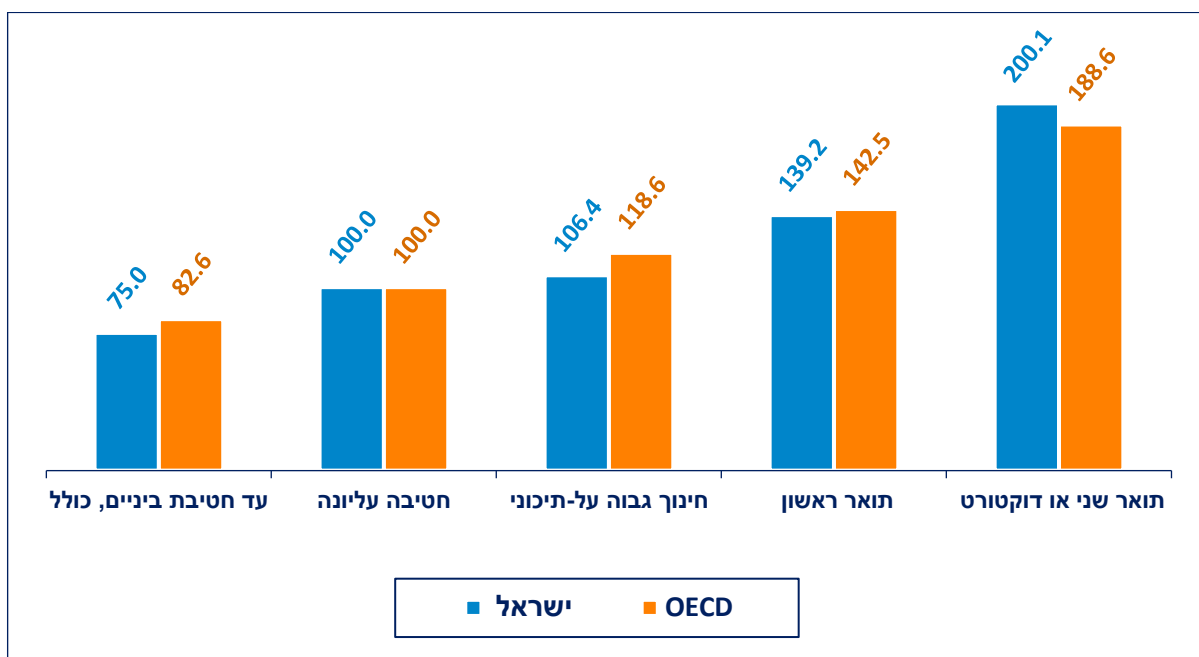
מקור: EAG 2020, Tables A3.1, p. 79

קיימים הבדלים בשיעור התעסוקה בין רמות ההשכלה מתוך ההשכלה השלישונית. שיעור התעסוקה בישראל וב-OECD עולה עם רמת ההשכלה. בישראל הוא נע בין כ-83% לבעלי חינוך גבוה על-תיכוני לכ-92% לבעלי דוקטורט. ב-OECD הוא נע בין כ-82% לכ-93%. בישראל כמעט כל בעלי דוקטורט או תואר שני נמצאים בשוק העבודה.

שיעור התעסוקה לבעלי דוקטורט בישראל נמוך מזה שב-OECD. בכל רמות ההשכלה הנמוכות יותר מתוך ההשכלה השלישונית, שיעור התעסוקה בישראל גבוה יותר.

התרשים הבא מראה את שינוי שכר העובד ובהתאם לרמת השכלתו. השכר מחושב כיחס לשכר ממוצע של בעל השכלה תיכונית (ששוויו 100 בגרף זה, 100 מהווה את המדד אליו משווה השכר ברמות ההשכלה השונות).

תרשים 6.10: שכר העובדים בני 25-64 לפי רמת ההשכלה ביחס לשכר של עובד בעל השכלה תיכונית ב-2018 (חטיבה עליונה = 100)

מקור: EAG 2020, Tables A4.1, p. 95

בישראל וב-OECD שכר העובדים עולה עם רמת ההשכלה. היחס של ישראל בהשוואה לשכר עובד בעל השכלה תיכונית נע בין 75.0 לבעל השכלה נמוכה (עד חט"ב) ל-200.1 בקרב בעלי תואר שני או יותר. כלומר, בישראל בעל תואר שני ומעלה מקבל שכר יותר מפי 2 משכרו הממוצע של בעל השכלה תיכונית. לעומת זאת, שכר בעל השכלה נמוכה הינו כ-75% משכר בעל השכלה תיכונית בעוד ב-OECD יחס זה נע בין 82.6 ל-188.6.

בישראל ובארגון יחס זה עובר את ה-100 בכלל שלבי החינוך הגבוה. הגידול ביחס זה מהווה למעשה תמריץ משמעותי לרכישת השכלה גבוהה כאשר יחס השכר בישראל גבוה מזה שב-OECD בקרב בעלי תואר שני ומעלה.

לסיכום, ישראל היא מדינה עתירת השכלה שלישונית, בתקווה שתמשיך להיות כזאת בשנים הבאות. תרומתה של העלייה מברית המועצות בשנות ה-90 להשכלה גבוהה הולכת ומצטמצמת. ישראל מושפעת במידה הולכת וגוברת ממערכת החינוך המקומית ועליה לתת את הדעת להמשך שיפור הנגישות להשכלה גבוהה. תרומת בוגרי התיכון הישראלים להשכלה הגבוהה תלויה בשיעור מסיימי החטיבה העליונה מתוך קבוצת הגיל, בשיעור הכניסות למוסדות להשכלה שלישונית ובשיעור המסיימים את לימודיהם.